МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

МОВА І ПРАВО

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Дніпро, 07 жовтня 2026 року)

У двох частинах

Частина 1

Дніпро
2026

УДК 34:81´33
М 74

Схвалено Науково-методичною радою
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ (протокол № 3 від 23 10.2026)

М 74 Мова і право : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 07 жовт. 2026 р.) ; у 2-х ч. / уклад. : д-р філол. наук, проф. І. В. Царьова, д-р пед. наук, проф. В. Е. Краснопольський. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2026. Ч. 1. 324 с.

ISBN 978-617-560-150-1

Збірник містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, у роботі якої взяли участь науково-педагогічні працівники Дніпровського державного університету внутрішніх справ та інших закладів вищої освіти України, представники органів публічної влади, правозахисних організацій Дніпропетровської області, а також здобувачі вищої освіти.

Тематика тез охоплює широке коло актуальних питань, пов'язаних із функціюванням мови в правовій сфері, взаємодією мови і права, розвитком юридичної термінології та особливостями професійної правничої комунікації. Особливу увагу приділено питанням мовного забезпечення правотворчої, правозастосовної та правоохоронної діяльності, дотримання норм сучасної української літературної мови в юридичному дискурсі, точності й однозначності правничого мовлення та вдосконаленню мови нормативно-правових актів. Розглянуті аспекти є актуальними для сучасного етапу розвитку української правової системи, утвердження української мови як важливого складника функціювання держави та забезпечення ефективної комунікації у сфері права. Акцентовано на мовних аспектах захисту прав і свобод людини, проблемах юридичної термінології, культурі професійного мовлення правника, а також ролі мови у формуванні правосвідомості, правової культури та довіри суспільства до інституцій держави.

Матеріали конференції можуть бути використані в науково-дослідній роботі й освітньому процесі закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку правників і правоохоронців, а також у законотворчості, правоохоронній та правозахисній діяльності.

Матеріали представлено в редакції авторів тез. Оргкомітет не несе відповідальності за зміст та автентичність поданих матеріалів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

д.ю.н., проф. **О. С. Юнін** *(голова)*; д-р філол. наук, проф. **І. В. Царьова** *(заст. голови)*; д.пед.н., проф. **В. Е. Краснопольський,** д.філос.н., проф. **Е. К. Скиба,** к.ю.н, доц. **А. В. Самотуга**; к.філол.н., доц. **Л. В. Терещенко.**

ISBN 978-617-560-150-1

© ДДУВС, 2026
© Автори, 2026

З М І С Т

Магдаліна І.
Мова права в цифрову епоху: виклики штучного інтелекту, інформаційної безпеки та правової комунікації ……... 13

Юнін О.
Мова права: людина та алгоритм ……..….. 17

Галай В., Бунечко А.
Відтворення law enforcement в українському перекладі правових текстів: функціональний критерій вибору відповідника ……..... 22

Краснопольський В.
Using artificial intelligence to develop international legal English skills among lawyers and law enforcement officers …….. 25

Морська Л.
Language, law and media literacy: teaching foreign language learners to recognise manipulative discourse …….…….. 28

Обушенко Н.
Уніфікація юридичної термінології в умовах євроінтеграції України: проблеми правової визначеності та гармонізації законодавства …….…….. 31

Плисюк Н.
Геноцид: питання кваліфікації та доказування ……... 35

Россіхіна Г., Попович Є.
Зрозуміла мова прокурорської комунікації з потерпілими від воєнних злочинів ……. 38

Попович І., Россіхін В.
Мовні дані у цифровому доказуванні: межі застосування штучного інтелекту …….. 41

Скиба Е.
Emotional intelligence as a component of the training of international communication specialists ……. 44

Царьова І.
Нетикет як основа конструктивного
спілкування в цифровому світі …….. 46

Чорний І.
Юридична термінологія в актовому письмі
Правобережної України XVI–XVII ст.: між правовою
нормою і мовною практикою ……..52

Шевчук О.
Мотиваційні промови як засіб активізації пізнавальної діяльності
курсантів у процесі навчання англійської мови ……... 56

Баланаєва О.
Intercultural dimension in learning English for professional
purposes ……..... 58

Бойчук В., Бойчук М.
Політико-правові інновації у сучасній українській мові
та особливості їх відтворення англійською мовою ……..... 61

Боровик І.
Структурно-семантичні особливості лексичних одиниць
англійської мови в міжнародній комунікації …….. 64

Бортун К.
Інформаційно-психологічний вплив у масмедійному дискурсі: мовні
механізми деформації особистості …… 67

Вайда Т.
До питання нормотворчої термінології: особливості
застосування працівниками поліції термінів «бік» і «сторона»
у правоохоронній діяльності …… 70

Варварук І.
Мова права: сучасні підходи до розуміння та
особливості функціонування в умовах війни ……. 73

Василенко О.
Іншомовна підготовка студентів як засіб формування міжкультурної
компетентності ……... 77

Вербицька Х.
Соціальні мережі як інструмент кризової комунікації та забезпечення інформаційної безпеки рятувальних служб …… 81

Гавриленко І.
Військовий сленг у професійній та правовій комунікації: лінгвістичні особливості та проблеми міжмовного відтворення ……..….. 85

Гірман А.
Роль англомовного цифрового дискурсу в сучасній публічній дипломатії та стратегічній комунікації ……..…..... 88

Городиловська М.
Гармонізація юридичної термінології України з ACQUIS ЄС у контексті євроінтеграції ……..... 91

Гончарук О.
Експансія геймерської лексики в повсякденне мовлення молоді ……. 94

Градецька Н.
Мова, право та штучний інтелект: міждисциплінарний вимір юридичної лінгвістики …… 98

Гуляк Т.
Термінологічна синонімія та варіативність перекладу законодавчих термінів у контексті гармонізації …… 100

Драгоненко А.
Термінологічна визначеність поняття «штучний інтелект» у кримінальному праві: проблеми та перспективи …… 103

Єльнікова Н.
Баланс імперативності та лаконізму як чинник функціонально-стилістичних деформацій правничого тексту в умовах воєнного стану …….…….. 107

Жукович-Дородних Н.
Поняття «біженець» у мові права: від класичної моделі біженства до українського досвіду циркулярної вимушеної мобільності …… 110

Іванченко М., Ботвин Т.
Граматичні аспекти перекладу юридичних текстів …….…….. 117

Ісакова М.
Developing intercultural communicative competence through experiential and reflective language tasks: evidence from international relations students ……...……... 120

Карпенко А.
Мистецтво проти наркоманії …….. 123

Ковбан А.
Аксіологічний вимір конституційної ідентичності …….…… 127

Крамаренко Ю.
Значення розуміння окремих аспектів предметної сфери та напрацювань наук про мову для фахівців у галузі права …… 130

Ліпич В.
Композитно-суфіксальні іменники в юридичній терміносистемі української мови …… 133

Лопутко О, Драмарецька Л.
Co-teaching as a method of enhancing English language training of future law enforcement officers …… 135

Мамонова О.
Ways of enhancing motivation in teaching English to cadets of MIA university …….. 139

Мердова О., Умрихіна І.
Мовно-термінологічні рудименти радянського нормотворення в кодексі України про адміністративні правопорушення: проблеми та напрями модернізації ……... 143

Меркулова О.
Судова лінгвістична семантико-текстуальна
експертиза: про що запитують експертів? …… 148

Могілевська Н., Краснопольський В.
AI enhanced speaking preparation for the
computerized oral bagrut exam …….. 150

Мороз Н.
English in the professional discourse of border guards:
from language training to international communication ……. 155

Музика Т.
Мовно-термінологічна компетентність майбутнього
правника як складник професійної підготовки …….……..... 159

Ніколенко К.
Оцінювальні концепції в юридичній техніці:
філософія невизначеності та дискреція в праві ……...…..… 162

Новікова О.
Language, culture and technology:
rethinking intercultural communication in the digital era …….. 165

Оверченко Ю.
Термінологічна точність та мовні засоби
юридичної техніки в регулюванні контррозвідувального
пошуку в умовах воєнного стану …… 169

Парасюк В.
Термін «приватність» у цивільному
законодавстві України: проблеми правової визначеності …… 170

Перепадя Д.
Когнітивна лінгвістика у практиці
викладання іноземних мов: роль концептуальних
метафор у формуванні мовної
картини світу здобувачів освіти ……. 175

Перова С.
Шляхи відтворення англійської юридичної термінології ……. 178

Подлісецька О.
Концепт мови як аспект іміджу держави …… 181

Ривліна В.
Інтеграція медіаграмотності в освітню систему
та громадянський сектор: досвід Литви ……. 183

Романюк В.
Нові можливості використання англійської мови
професійного спрямування в умовах
генеративного штучного інтелекту ……..…….. 186

Саксонов В.
Поняття зобов'язання в цивільному кодексі України:
співвідношення юридичного визначення
та філологічного значення ……..... 189

Семенюк-Прибатень А.
Мова права в умовах штучного інтелекту: вимоги
до юридичної термінології, достовірності
та прозорості правничого тексту ……. 192

Скляр І.
Цифрові технології в юридичній лінгвістиці ……. 196

Снісаренко І.
Особливості використання іншомовної
правничої термінології у сучасному світі …….. 199

Суїма І.
The role of English language teaching
in the formation of legal communication competence …… 202

Терещенко Л., Шевчук Д.
Перспективи розвитку державної мови
в умовах світової інтеграції ……. 206

Терещенко Л., Слаква А.
Особливості юридичної термінології ……. 209

Терещенко Л., Омельченко О.
Актуальні проблеми юридичної
термінології ……..... 213

Тягнирядно Є.
Формування мовно-комунікативної
компетентності майбутніх правоохоронців
у процесі професійної підготовки …….……... 215

Филипська В.
Інтеграція англійської мови у різні сфери
суспільного життя в Україні …… 219

Фролов М.
Латинська термінологія сучасної юриспруденції ……. 222

Хайруліна Н.
English in the age of AI: new dimensions
of international communication …… 226

Чернонков Я.
English as a language of international communication
in the professional training of future law enforcement officers ……. 229

Чорноус О.
Особливості функціювання антропонімів
у міжкультурній комунікації ……... 233

Джадалла Мансур Шахатре Г.
Problems of translating civil law terminology:
a comparative study of the Jordanian and Ukrainian legal systems …… 235

Юніна О.
Вербальна та невербальна комунікація
в полікультурному середовищі …… 238

Волік О.
Особливості відтворення юридичної термінології …… 240

Волошина В.
Англійська мова в глобалізованому світі:
особливості міжнародної комунікації …… 242

Гуменюк О.
Мовні стратегії формування туристичного
досвіду в англомовному цифровому дискурсі …… 247

Декусар Г.
Stages of high school students' motivation
development for foreign language learning …… 250

Дородних В.
Від General English до English for Specific Purposes:
англійська мова професійного спілкування
в контексті глобалізації та права …… 253

Дубова Г.
Англійська мова як чинник суспільного розвитку України …….. 259

Іщенко Т.
Language as an element of national security in the globalized world ……..... 262

Ковбасюк А.
Усне відтворення індексованих номерів статей
у професійному мовленні юристів …….. 266

Козубай І.
Трансформація мови цивільного права в
цифровому середовищі: від нормативного канону
до інтерфейсного узусу …… 269

Козубай І., Жуган Д.
Трансформація мови цивільного права: лінгвістичний
і доктринальний виміри сприйняття цифрових термінів …….. 271

Козубай І., Палій А.
Доктринальне дефініювання категорії «цифрова річ»
в оновленій терміносистемі цивільного права України …… 275

Кульбаба Т.
Розширення сфер функціювання англійської мови
в Україні: освітній, професійний та міжнародний виміри …… 278

Липченко Т.
Розвиток міжкультурної комунікативної
компетентності засобами професійно орієнтованого
навчання іноземної мови …….282

Нікітіна І.
Intercultural communication in the context
of digitalization of foreign language education …….. 285

Пакулова Т.
Інтеграція міжнародних освітніх стандартів
cambridge CLIL у систему професійної підготовки працівників
Національної поліції України 288

Скиба О.
Terminological clarity and message adaptation
in law enforcement English communication …….. 290

Сторожук О.
Переклад актів ACQUIS ЄС українською мовою:
термінологічний аспект …… 294

Томащук Т.
Професійна англомовна комунікація рятувальників
в умовах міжнародного співробітництва ……... 297

Федишин О.
Цифрові інструменти у формуванні іншомовної комунікативної
компетентності здобувачів освіти ……... 300

Хилько Л.
Фемінітиви у правничій мові: між гендерною видимістю
та термінологічною визначеністю ……... 304

Ямнич Н.
Англійська мова як інструмент міжнародної комунікації
в освіті: виклики та перспективи в умовах глобалізації ……... 308

Саламін Н.
Англійська мова як інструмент професійної взаємодії
в сучасному комунікативному просторі …… 311

Плещинська Ю.
Переклад військового сленгу та термінології у фільмі
«Врятувати рядового Раяна» …… 315

Плисюк І.
Суб'єкт кримінального правопорушення
за кримінальним правом України …… 317

Гетьман Є.
Теоретико-правові
та семантичні аспекти розуміння поняття «екологічна безпека ……. 320

Ігор МАГДАЛІНА
тимчасово виконуючий обов'язки
ректора Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат технічних наук, доцент

МОВА ПРАВА В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ВИКЛИКИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ, ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Сучасний етап розвитку держави характеризується глибокою цифровою трансформацією практично всіх сфер суспільного життя. Цифрові технології перестають бути лише інструментом обробки інформації та перетворюються на середовище, у якому реалізуються управлінські, економічні, соціальні та правові процеси. У таких умовах особливого значення набуває питання про те, якою має бути мова права в цифровому середовищі та чи відповідають традиційні підходи до юридичної комунікації новим технологічним реаліям.

Право існує не лише у формі норм, принципів та інституцій. Воно наявне також у формі тексту, а отже, значною мірою залежить від точності мовного оформлення правових приписів, понять, процедур і рішень. У цифровому середовищі ця залежність стає ще більш очевидною, адже правовий текст дедалі частіше призначений не тільки для сприйняття людиною, а й для машинної обробки.

Якщо традиційний юридичний документ адресований передусім суб'єкту правовідносин, то цифровий правовий текст може одночасно бути джерелом інформації для громадянина, правника, державного службовця, інформаційної системи, пошукового алгоритму або системи штучного інтелекту [1]. Отже, виникає принципово нове запитання: чи повинна мова права враховувати не лише людське, а й алгоритмічне сприйняття правової інформації? Це не є суто лінгвістичним питанням. Воно безпосередньо пов'язане з правовою визначеністю, доступністю правосуддя, ефективністю публічного управління, інформаційною безпекою та захистом прав людини.

Проблематика юридичної мови традиційно перебуває на перетині мовознавства, теорії держави і права, юридичної техніки та комунікативістики. У центрі уваги дослідників залишаються питання термінологічної точності, однозначності юридичних понять, стандартизації правничої мови, структури нормативно-правових актів та доступності правової інформації. Водночас стрімкий розвиток цифрових технологій актуалізує новий напрям досліджень, як от цифрова трансформація юридичної комунікації [7]. Сьогодні правові тексти стають частиною великих інформаційних масивів, використовуються для автоматизованого пошуку, класифікації, аналізу та прогнозування. Особливого значення набувають

технології штучного інтелекту, здатні генерувати, узагальнювати, перекладати та інтерпретувати тексти. Проте технічна здатність алгоритму опрацювати текст ще не означає його коректного юридичного розуміння [7]. Саме тому традиційні критерії якості юридичної мови потребують доповнення критеріями цифрової придатності правового тексту.

Метою представленої роботи є концептуальне осмислення трансформації мови права в умовах цифровізації та поширення систем штучного інтелекту, а також визначення її ролі у забезпеченні правової визначеності, ефективної юридичної комунікації та інформаційної безпеки держави.

Традиційно якість мови права оцінюється через такі характеристики, як точність, логічність, послідовність, однозначність, нормативність і зрозумілість. У цифрову епоху до цього переліку необхідно додати ще одну характеристику – машинну інтерпретованість правової інформації. Цифровізація змінює саму архітектуру правової комунікації. Правова норма перестає існувати виключно як стаття нормативного акта. Вона може бути інтегрована до електронного реєстру, інформаційної системи, цифрового сервісу, бази даних або програмного алгоритму. Унаслідок цього виникає своєрідна подвійна адресатність права: правовий текст має бути зрозумілим людині та водночас придатним для коректного технологічного опрацювання. Це породжує нову вимогу до юридичної мови – семантичної стабільності [4]. Якщо юридичний термін у різних цифрових системах може бути прочитаний або класифікований по-різному, виникає ризик не лише комунікативної помилки, а й помилки правозастосування. Автоматизована система може коректно розпізнати слово, однак неправильно визначити його юридичний контекст. Для звичайного інформаційного повідомлення така похибка може бути несуттєвою, а для правового рішення вона потенційно здатна змінити зміст адміністративної процедури, оцінку обставин справи або обсяг прав та обов’язків особи. Безумовно, цифрова трансформація актуалізує перехід від розуміння мови права як засобу фіксації правових норм до розуміння її як елемента цифрової правової інфраструктури.

Особливий виклик для мови права створює розвиток генеративного штучного інтелекту. Системи штучного інтелекту вже використовуються для пошуку правової інформації, аналізу документів, автоматизації окремих адміністративних процедур, підготовки текстів та роботи з великими масивами даних. Однак юридичне мовлення не може розглядатися як звичайний масив текстової інформації. За юридичним формулюванням стоять конкретні права, обов’язки, відповідальність та юридичні наслідки. Саме тому принцип «технічно можливо» не може автоматично трансформуватися у принцип «юридично допустимо». Система штучного інтелекту може створити граматично бездоганний текст, який водночас буде юридично некоректним. Вона може сформулювати переконливе пояснення, яке не відповідає чинному законодавству, або синтезувати інформацію з різних джерел так, що зміст

правової норми буде непомітно спотворений. Звідси випливає принципово важливе положення: мовна якість тексту, створеного штучним інтелектом, не є еквівалентом його правової достовірності. Тому використання технологій штучного інтелекту в правовій сфері має супроводжуватися обов'язковим людським контролем. У цьому контексті доцільно говорити про принцип human-in-the-loop [7], за якого остаточна юридична оцінка, інтерпретація та відповідальність залишаються за людиною. Для правової сфери це означає необхідність формування нової компетентності – критичного сприйняття згенерованого машиною юридичного тексту.

У сучасних умовах інформаційна безпека не може обмежуватися питаннями захисту серверів, мереж, персональних даних або кіберінфраструктури [4]. Вона має охоплювати також семантичний рівень інформації. Інформація може бути технічно захищеною, але водночас небезпечною через неправильне її трактування. У правовій сфері семантична помилка може мати системний характер. Неточне формулювання, неоднозначний термін, неправильний переклад або некоректна автоматична інтерпретація здатні породжувати ланцюгову реакцію помилок: від спотворення змісту документа – до неправильного управлінського рішення.

Доцільним буде запропонувати поняття семантичної інформаційної безпеки як стану захищеності правової інформації від спотворення її змісту під час створення, передавання, перекладу, цифрового зберігання, автоматизованої обробки та інтерпретації. У цьому аспекті мова права набуває нового статусу. Вона є не лише інструментом комунікації, а й одним із механізмів захисту інформаційного простору держави. Особливої актуальності це набуває в умовах гібридних загроз, інформаційних атак та масового поширення маніпулятивного контенту. Якщо правова інформація є нечіткою, суперечливою або складною для перевірки, вона стає більш вразливою до маніпуляції. Мовна точність у праві може розглядатися як один із елементів національної інформаційної стійкості [6].

Парадокс цифровізації полягає в тому, що чим складнішими стають технології, тим більшої уваги потребує людина. Право не може адаптуватися до технологій ціною втрати зрозумілості для громадянина. Навпаки, цифрове середовище має стимулювати розвиток простої, точної та доступної юридичної комунікації. Громадянин не повинен бути змушений володіти спеціальними цифровими або юридичними компетентностями для розуміння власних прав. Тому перспективною видається концепція людиноцентричної мови цифрового права, основними характеристиками якої мають бути: юридична точність, однозначність термінології, логічна структурованість, доступність для неспеціаліста, прозорість алгоритмічних процедур, можливість перевірки джерела правової інформації, збереження контексту юридичної норми, недопущення дискримінаційної або маніпулятивної комунікації. У цьому контексті принцип «простоти» не слід ототожнювати зі спрощенням права. Просте юридичне формулювання не повинно зменшувати

точність правової норми. Йдеться про інше: складна правова конструкція має бути представлена так, щоб громадянин міг зрозуміти її зміст і практичні наслідки [2].

Одним із фундаментальних принципів правової держави є правова визначеність. Особа повинна мати можливість передбачати правові наслідки власної поведінки. У цифровому середовищі цей принцип отримує новий вимір. Якщо рішення державної системи залежить від алгоритмічної обробки інформації, громадянин має право розуміти не лише кінцевий результат, а й загальні підстави його отримання. Тут виникає феномен, який можна визначити як мову алгоритмічної правової визначеності. Алгоритм не може бути «чорною скринькою» у тих випадках, коли його функціювання безпосередньо впливає на реалізацію прав людини. Юридична комунікація повинна забезпечувати можливість пояснити особі логіку прийнятого рішення зрозумілою мовою. Цифрова трансформація права вимагає розвитку не лише технологій, а й нової моделі правового мовлення – такої, що здатна перекладати складні алгоритмічні процеси у форму, зрозумілу людині.

Цифровізація права змінює не тільки форми юридичної діяльності, а й фундаментальні характеристики правової комунікації. Мова права поступово виходить за межі традиційного розуміння як інструменту нормативної фіксації та перетворюється на компонент цифрової правової інфраструктури. У цьому контексті доцільно виокремити щонайменше чотири взаємопов’язані виміри сучасної мови права: людиноцентричний, юридико-технологічний, інформаційно-безпековий та алгоритмічний. Перший забезпечує зрозумілість правової інформації для громадянина. Другий визначає можливість її коректної цифрової обробки. Третій пов’язаний із захистом змісту правової інформації від спотворення та маніпуляції. Четвертий стосується взаємодії правових норм із системами автоматизованого аналізу та штучного інтелекту. Особливого значення набуває принцип семантичної стабільності правової інформації. Юридичний термін у цифровій системі повинен зберігати свій правовий зміст незалежно від способу його пошуку, передачі, перекладу чи автоматизованої обробки. Водночас технологічна модернізація не повинна призводити до витіснення людини з процесу юридичної інтерпретації. Штучний інтелект може бути інструментом підвищення ефективності правової діяльності, але не може автоматично набувати статусу суб’єкта юридичної відповідальності.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розроблення стандартів цифрової мови права, які поєднуватимуть вимоги юридичної техніки, української літературної мови, інформаційної безпеки, машинної обробки природної мови та принципів відповідального використання штучного інтелекту. У підсумку зазначимо: у цифрову епоху якість права дедалі більше залежатиме не лише від змісту правових норм, а й від того, наскільки точно, безпечно, зрозуміло та технологічно коректно цей зміст закодований у мові. Саме тому мова права має розглядатися як стратегічний

ресурс сучасної держави – ресурс, від якого залежить якість правової комунікації, ефективність публічного управління, стійкість інформаційного простору та реальність гарантування прав людини.

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.
2. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12.
3. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19.
4. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-2020-р.
5. Artificial Intelligence, Human Rights, Democracy and the Rule of Law: A Primer. Strasbourg : Council of Europe, 2021. *Council of Europe.* URL : https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/publications.
6. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. Paris : UNESCO, 2021. *UNESCO.* URL : https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137.
7. Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights: Freedom of Expression. Strasbourg : Council of Europe. *European Court of Human Rights.* URL : https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_10_ENG.

Олександр ЮНІН
проректор Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
полковник поліції

МОВА ПРАВА: ЛЮДИНА ТА АЛГОРИТМ

Цифрова трансформація держави змінює не лише технологічні способи збирання, зберігання та передавання інформації, а й фундаментальні механізми функціювання права. Електронне урядування, цифрові адміністративні послуги, електронний документообіг, судові інформаційні системи, автоматизований аналіз нормативних масивів, системи підтримки прийняття рішень та генеративний штучний інтелект поступово формують нове середовище існування юридичної інформації.

За таких умов постає запитання, яке тривалий час залишалося переважно поза межами класичного мовознавчого та юридичного дискурсу: що відбувається з мовою права, коли адресатом юридичного тексту стає не лише людина, а й алгоритм? Традиційно юридична мова розглядається як спеціалізована форма природної мови, призначена для нормативного регулювання суспільних відносин. Її ключовими характеристиками

вважаються точність, логічність, системність, однозначність, нормативність, термінологічна визначеність та функціональна доцільність. Однак цифрове середовище висуває до юридичного тексту додаткові вимоги. Він має бути не лише зрозумілим людині, а й придатним для пошуку, структурування, аналізу, автоматизованого перекладу, класифікації та вилучення нормативних залежностей. Отже, юридичний текст поступово набуває подвійної природи: комунікативної – звернений до людини та обчислювальної – є даними, які можуть бути опрацьовані інформаційною системою. Саме на перетині цих двох вимірів формується нова проблематика мови права. Особливої актуальності вона набуває для України, яка одночасно здійснює цифрову трансформацію державного управління, розвиває власну політику у сфері штучного інтелекту та функціонує в умовах надзвичайно високих інформаційних і безпекових ризиків. Кабінет Міністрів України ще у 2020 р. схвалив Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні, яка залишається чинним стратегічним документом у відповідній сфері [2]. Отже, дослідження мови права в цифровому середовищі має і теоретичне, і стратегічне значення. Однією з основних тез цього дослідження є положення про те, що в цифровому суспільстві мова права повинна розглядатися не лише як засіб формулювання правових норм, а і як компонент цифрової правової інфраструктури.

У традиційній моделі право існує передусім як нормативний текст. Людина читає його, інтерпретує, зіставляє з фактичними обставинами та формує певну юридично значущу поведінку. У цифровій моделі між текстом та його практичною реалізацією дедалі частіше з'являється технологічний посередник: інформаційна система, база даних, пошуковий механізм, алгоритм класифікації або система штучного інтелекту.

Схематично цю трансформацію можна представити так:

– **традиційна модель:** НОРМА → ТЕКСТ → ЛЮДИНА → ЮРИДИЧНА ДІЯ;

– **цифрова модель:** НОРМА → ТЕКСТ → ЦИФРОВІ ДАНІ → АЛГОРИТМ → ЛЮДИНА → ЮРИДИЧНА ДІЯ.

У другій моделі будь-яка семантична похибка на етапі перетворення тексту на цифрові дані може потенційно вплинути на кінцевий результат.

Саме тому цифрова трансформація права ставить питання не тільки про захист даних, а й про збереження значення даних. Це принципова відмінність. Інформаційна система може забезпечувати абсолютну цілісність файлу, але це ще не гарантує цілісності його юридичного змісту. Наприклад, документ може бути: технічно автентичним; захищеним від несанкціонованої модифікації; правильно збереженим у базі даних; доступним для пошуку, але водночас його зміст може бути неправильно перекладений, класифікований або інтерпретований алгоритмом. Отже, у цифровій правовій системі необхідно розрізняти технічну цілісність інформації та семантичну цілісність правової інформації.

Юридична мова від початку свого існування перебуває в напруженні між точністю та гнучкістю. Правова норма повинна бути достатньо точною, щоб забезпечити передбачуваність правозастосування, але водночас достатньо гнучкою, щоб застосовуватися до різноманітних життєвих ситуацій. Дослідження юридичної мови демонструють, що неоднозначність і нечіткість є невід'ємними проблемами правової інтерпретації. У сучасній теорії права вони розглядаються, зокрема, крізь призму семантики, логіки, онтології та правової визначеності. Водночас для алгоритмічних систем проблема набуває нового виміру. Людина здатна компенсувати семантичну неоднозначність завдяки правовому контексту, професійному досвіду, знанню законодавства, розумінню соціального контексту.

Алгоритм працює інакше. Він може розпізнати мовну конструкцію, але не обов'язково відтворити той самий нормативний зміст, який вкладає в неї правник. Тому пропонується ввести в науковий обіг поняття «семантична стабільність правової інформації» – здатність правового змісту зберігати нормативно релевантне значення під час його створення, передавання, перекладу, структурування, цифрового зберігання, машинної обробки та повторного представлення користувачеві. Семантична стабільність не означає абсолютної незмінності значення.

Право за своєю природою допускає інтерпретацію. Цифровий процес не повинен створювати нове юридичне значення там, де його не створював законодавець. Це положення має принципове значення для майбутнього Legal AI [2].

Для системного опису нової ситуації пропонується авторська модель «людина – право – алгоритм». Її можна представити у формі трикутника, де кожна вершина виконує самостійну функцію. Людина є носієм прав, свобод, обов'язків і юридичної відповідальності [1]. Саме тому право не може бути остаточно підпорядковане логіці технологічної системи. Право є нормативним ядром моделі. Воно визначає межі допустимого використання технологій і не може бути замінене алгоритмічним рішенням. Алгоритм виконує інструментальну функцію: забезпечує пошук, аналіз, класифікацію, структурування, прогнозування або генерування інформації.

Алгоритм не повинен ставати самостійним джерелом юридичної нормативності. Це дозволяє сформулювати принципи авторської моделі:

1) алгоритм може опрацьовувати право, але не повинен самостійно визначати зміст права;

2) технологічна ефективність не може бути підставою для зниження рівня правової визначеності;

3) людський контроль має бути обов'язковим на етапах, де алгоритмічний результат здатний безпосередньо вплинути на права та свободи особи.

Саме такий підхід відповідає міжнародній тенденції до людиноцентричного врядування штучним інтелектом. ЮНЕСКО у своїй

Рекомендації з етики штучного інтелекту наголошує на повазі до прав людини та людської гідності, прозорості, справедливості [2].

Поява генеративного штучного інтелекту суттєво змінила статус тексту в цифровому середовищі. Раніше алгоритм переважно здійснював пошук або класифікацію вже створеної людиною інформації. Сучасні великі мовні моделі здатні створювати юридичні тексти, узагальнювати нормативні положення, здійснювати переклад, порівнювати документи, формувати структуровані висновки, пояснювати юридичні поняття, вилучати нормативні обов'язки, допомагати у підготовці проєктів документів.

Наразі дослідження вже демонструють використання LLM та knowledge graphs для автоматизованого вилучення й аналізу юридичних обов'язків у складних нормативних актах [5]. Водночас необхідно чітко розмежовувати мовну компетентність алгоритму та юридичну компетентність. Модель може створити текст, який буде граматично бездоганним, стилістично переконливим, логічно структурованим, термінологічно насиченим, але міститиме юридичну помилку. Це породжує принцип: мовна переконливість не є доказом правової достовірності. Саме тут виникає одна з найбільших небезпек використання генеративного штучного інтелекту в праві. Помилка в художньому тексті залишається помилкою тексту. Помилка в юридичному тексті може перетворитися на помилку рішення.

Дослідження юридичної неоднозначності демонструють, що сприйняття тексту як «неоднозначного» може залежати не лише від мовних характеристик, а й від позиції та інтерпретаційних установок самого читача. Для алгоритмічної системи це означає, що юридична неоднозначність може бути трансформована в алгоритмічну невизначеність. Особливо небезпечними є полісемія, омонімія; контекстуальна залежність термінів; нечіткі категорії; складні синтаксичні конструкції; приховані пресупозиції; терміни, значення яких залежать від галузі права. Водночас не вся нечіткість є дефектом юридичної мови. Дослідження законодавчих текстів засвідчують, що нечіткі формулювання можуть виконувати спеціальні комунікативні функції – забезпечувати гнучкість застосування норми, розширювати сферу її дії або враховувати різноманітність життєвих ситуацій. Тому механічне прагнення «усунути всю неоднозначність» було б науково та юридично некоректним. Проблема полягає не в самій наявності інтерпретації, а в тому, чи здатна цифрова система коректно визначити межі допустимої інтерпретації. Правова визначеність є однією з фундаментальних умов функціонування правової держави [4]. Особа повинна мати можливість передбачати юридичні наслідки власної поведінки. У цифровому середовищі правова визначеність отримує додатковий вимір. Якщо особа взаємодіє не безпосередньо з державним службовцем або правником, а з цифровою системою, виникає запитання: наскільки зрозумілою є логіка алгоритмічного рішення? Відповідь на це запитання безпосередньо пов'язана з мовою. Алгоритмічне рішення має бути представлене людині у формі, яка: зрозуміла; юридично коректна;

контекстуально достатня; перевірювана; не приховує істотних підстав рішення. Можна говорити про новий аспект правової визначеності – комунікативно-алгоритмічну визначеність. Її сутність полягає в тому, що особа повинна не лише отримати юридичний результат, а й мати можливість зрозуміти його правову підставу.

Однією з найбільших небезпек цифрової трансформації є технологічний детермінізм – переконання, що технологічно можливе рішення автоматично є кращим. Для права така логіка є неприйнятною. Право має іншу систему координат. Якщо технологія прискорює процес, зменшує витрати, підвищує продуктивність, але водночас знижує прозорість, ускладнює оскарження, створює дискримінаційні ризики, унеможливлює розуміння рішення, її використання не може вважатися безумовно позитивним.

Європейська комісія з питань ефективності правосуддя Ради Європи ще у 2018 р. прийняла Європейську етичну хартію щодо використання штучного інтелекту в судових системах [2]. Документ наголошує на дотриманні фундаментальних прав, недискримінації, якості та безпеці, прозорості та контролі з боку користувача. Ця позиція має принципове значення для мови права. Алгоритмічне рішення повинно бути не лише технічно відтворюваним, а й комунікативно пояснюваним.

Цифрова трансформація суспільства змінює фундаментальні умови функціонування права. Юридичний текст перестає бути виключно засобом комунікації між людиною та державою і стає одночасно цифровим об’єктом, який аналізується, структурується, перекладається та інтерпретується алгоритмічними системами. Це зумовлює необхідність нового бачення мови права: остання має розглядатися як елемент цифрової правової інфраструктури; поряд із традиційними вимогами точності, логічності, нормативності та зрозумілості необхідно враховувати машинну інтерпретованість і семантичну стабільність юридичної інформації; цифровізація актуалізує проблему семантичної правової безпеки; захист правової інформації повинен передбачати не лише технічний захист даних, а й захист їхнього нормативного змісту від спотворення; використання штучного інтелекту у правовій сфері не може базуватися виключно на технологічній ефективності. Пріоритетними мають залишатися права людини, правова визначеність, прозорість, пояснюваність і людський контроль. Такий підхід узгоджується з сучасними міжнародними орієнтирами ЮНЕСКО, Ради Європи та Європейського Союзу [3; 5]. Запропонована модель «людина – право – алгоритм» дає змогу концептуалізувати нову структуру юридичної комунікації, у якій алгоритм виконує інструментальну функцію, право залишається нормативним ядром, а людина – центральним носієм прав та свобод.

Для України стратегічного значення набуває формування національної цифрової інфраструктури української мови права, що охоплюватиме цифрові корпуси нормативних актів, термінологічні ресурси, правові онтології, засоби

Legal NLP та україномовні моделі штучного інтелекту. Майбутнє мови права визначатиметься не протиставленням «людина чи технологія», а здатністю забезпечити відповідальну взаємодію людини, права та алгоритму. Саме тому сучасна мова права має бути не лише граматично правильною, юридично точною та зрозумілою, а й семантично стійкою, цифрово придатною, технологічно безпечною та людиноцентричною. У цьому сенсі мова права стає не периферійним елементом цифрової трансформації держави, а одним із її фундаментальних ресурсів.

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

2. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-2020-р.

3. Branting L. K., McLeod S., Ma M., Bonardi M. Equalizing Justice: Addressing the Crisis in Access to Justice with Legal AI. Cambridge : Cambridge University Press, 2026. 388 p.

4. Li K. Legal vs. speech-act force in codes and statutes of AI governance. *Lingua*. 2026. Vol. 342. Art. 104246. DOI : 10.1016/j.lingua.2026.104246.

5. Approaching the AI Act... with AI: LLMs and knowledge graphs to extract and analyse obligations. *Computer Law & Security Review*. 2026. Vol. 60. Art. 106230. DOI : 10.1016/j.clsr.2025.106230.

Вікторія ГАЛАЙ
професор кафедри правового забезпечення та правоохоронної діяльності факультету правоохоронної діяльності Київського інституту Національної гвардії України, доктор юридичних наук, професор

Артур БУНЕЧКО
ад'юнкт кафедри філології та військового перекладу факультету державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України

ВІДТВОРЕННЯ LAW ENFORCEMENT В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ПРАВОВИХ ТЕКСТІВ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ КРИТЕРІЙ ВИБОРУ ВІДПОВІДНИКА

У юридичному перекладі вибір відповідника впливає на те, кого читач вважає адресатом норми та які дії вона охоплює. Це особливо помітно на прикладі англійського компонента *law enforcement*: у сполуках, що називають

посадових осіб, органи та цілі діяльності, формально близькі українські варіанти можуть по-різному передавати правовий зміст. Проблема полягає у збереженні кола суб'єктів і функцій, визначених у джерелі, під час переходу до української термінології.

Мета роботи полягає в обґрунтуванні функціонального критерію вибору українських відповідників сполук із *law enforcement*. Проаналізовано три випадки: коментар до статті 1 Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку ООН; пункт 1 статті 2 Директиви (ЄС) 2023/977; статтю 31 британського Закону про захист даних 2018 р. [1; 2; 3]. Методика поєднує аналіз нормативного визначення зі зіставленням можливих перекладів. Для кожного випадку встановлено визначальну ознаку, запропоновано відповідник і пояснено, як альтернативний варіант може змінити зміст. Переклади та їх оцінки належать авторам.

Перший випадок стосується *law enforcement officials*. У коментарі до статті 1 Кодексу ООН визначальною є ознака *who exercise police powers, especially the powers of arrest or detention*, тобто «які здійснюють поліцейські повноваження, особливо повноваження щодо арешту або затримання» (п. a коментаря до ст. 1) [1]. У п. b цю категорію поширено на відповідних службовців військових органів і державних сил безпеки там, де вони здійснюють поліцейські повноваження. Отже, коло осіб визначається їхніми поліцейськими повноваженнями і не залежить від назви відомства.

З огляду на цей контекст зіставлено «працівники правоохоронних органів» і «посадові особи з підтримання правопорядку». Перший варіант акцентує на місці роботи; другий дозволяє зосередитися на виконуваній функції. Пропонуємо другий відповідник із поясненням про поліцейські повноваження за першої згадки. Так читач не виключатиме відповідних представників військових організацій лише через назву їхнього відомства й не поширюватиме визначення автоматично на всіх працівників установи. Критерієм вибору тут є особисті повноваження службовця.

Другий випадок представлений сполукою *competent law enforcement authority* у Директиві (ЄС) 2023/977. Початок її визначення містить слова *any police, customs or other authority of the Member States*, тобто «будь-який поліцейський, митний або інший орган держав-членів» (п. 1 ст. 2) [2]. Уже включення митних органів свідчить, чому переклад «компетентний поліцейський орган» був би надто вузьким. Натомість «компетентний правоохоронний орган» зберігає ширше інституційне охоплення. Під час першого вживання поняття його доцільно пов'язати з визначенням у Директиві, щоб читач розумів, які саме органи охоплено.

Варіант «компетентний орган» без компонента «правоохоронний» передає загальну ознаку уповноваженості, але послаблює спеціалізацію, виражену в оригіналі. Отже, для цього випадку пропонуємо повний відповідник «компетентний правоохоронний орган». Вибір визначають функції установи в межах відповідного акта, а не буквальний переклад

окремого слова *authority*. Український термін «правоохоронні органи» також має нормативне вживання: Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» поєднує перелік установ зі вказівкою на правозастосовні або правоохоронні функції (п. 1 ч. 1 ст. 2) [4]. Це надає термінологічний орієнтир, проте коло суб'єктів у перекладі визначається англомовним джерелом.

Третій випадок стосується *law enforcement purposes*. У ст. 31 британського Закону про захист даних ця сполука є назвою визначеного поняття. Його зміст розкривається через *the prevention, investigation, detection or prosecution of criminal offences*, тобто «запобігання, розслідування, виявлення або кримінальне переслідування кримінальних правопорушень» (ст. 31) [3]. Повне визначення також охоплює виконання кримінальних покарань, захист від загроз публічній безпеці та запобігання таким загрозам. На відміну від попередніх випадків, тут визначальною є мета дії.

Зіставлення варіантів «для потреб правоохоронних органів» і «для правоохоронних цілей» виявляє змістову відмінність: перший називає інституційного користувача, другий зберігає цільову ознаку. Пропонуємо «правоохоронні цілі» як короткий термін за умови збереження повного нормативного визначення. Практичне значення цієї відмінності пояснює британський орган із захисту даних: оброблення інформації для кадрової роботи органу може належати до загального режиму, хоча її здійснює правоохоронна установа [5]. Отже, сама належність користувача до такого органу не замінює перевірки мети оброблення.

Зіставлення трьох випадків дозволяє сформулювати спільний критерій: український відповідник має зберігати функціональну ознаку, за якою джерело включає особу, установу або дію до визначеної категорії. Для посадових осіб це наявність поліцейських повноважень; для органів – визначена актом компетенція, а для оброблення даних – його мета. Відповідно, виявлено три ризики перекладу: підміну повноважень за місцем роботи, звуження кола установ до поліції та підміну мети діяльності потребами установи.

Практично перевірку відповідника доцільно розпочинати із запитання: чи охоплює українське формулювання тих самих суб'єктів і ті самі дії, що й нормативне визначення? Якщо відповідь негативна, слід уточнити назву або додати пояснення. Короткий термін можна надалі використовувати послідовно, якщо його обсяг уже встановлений. Такий підхід поєднує читабельність перекладу зі збереженням змісту правової норми.

Отже, аналіз обґрунтовує контекстуальний вибір відповідників «посадові особи з підтримання правопорядку», «компетентний правоохоронний орган» та «правоохоронні цілі». Результатом є розмежування особистих повноважень, компетенції установи й мети дії як підстав перекладацького рішення. Запропонований критерій може застосовуватися під час редагування юридичних перекладів і підготовки навчальних завдань для

перекладачів. Висновки стосуються трьох розглянутих контекстів; подальша перевірка потребує ширшої вибірки.

1. Code of Conduct for Law Enforcement Officials : adopted by UN General Assembly Resolution 34/169 of 17 December 1979. URL : https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/code-conduct-law-enforcement-officials.

2. Directive (EU) 2023/977 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 on the exchange of information between the law enforcement authorities of Member States and repealing Council Framework Decision 2006/960/JHA. *Official Journal of the European Union.* 2023. L 134. P. 1–24. URL : https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2023/977/oj.

3. Data Protection Act 2018. *legislation.gov.uk.* URL : https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2018/12/section/31.

4. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12.

5. Scope and key definitions. *Information Commissioner's Office.* URL : https://ico.org.uk/for-organisations/law-enforcement/guide-to-le-processing/scope-and-key-definitions.

Volodymyr KRASNOPOLSKYI
Professor of the Department of Language Training Dnipro State University of Internal Affairs Dr. Sc. in Pedagogy, Professor

USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE TO DEVELOP INTERNATIONAL LEGAL ENGLISH SKILLS AMONG LAWYERS AND LAW ENFORCEMENT OFFICERS

Ukraine's attainment of EU candidate status, the expansion of operational cooperation with Europol and Eurojust, and the involvement of Ukrainian investigators in documenting war crimes in collaboration with the International Criminal Court have transformed foreign language proficiency from an optional advantage into a fundamental element of professional competence. The legislative recognition of English as the language of international communication places new demands on higher education institutions with specialized programs and law schools. The specific nature of the work performed by National Police officers, State Border Guard Service personnel, NABU detectives, and attorneys requires not so much passive knowledge of grammar as the ability to use professional terminology promptly and with legal precision under conditions of psychological and emotional stress [1, p. 14]. In this domain, English functions primarily as a Lingua Franca (ELF), as communication often occurs with speakers of other language groups

during crisis situations, the questioning of foreign witnesses, or the coordination of cross-border operations.

Despite the demand from the field, the traditional system of teaching English for Specific Purposes (ESP) in law enforcement and legal agencies faces significant limitations. The primary constraint lies in limited contact hours, which instructors typically try to offset through independent tasks. However, mechanically working through regulatory texts or memorizing vocabulary without linking it to real-life contexts does not build speaking confidence. In a group of 15–20 people, the instructor is unable to provide sufficient speaking practice time for each student, tailor assignments to specific proficiency levels (A2–B2), or thoroughly analyze phonetic and syntactic errors [2, p. 88]. As a result, students pass written tests but experience "linguistic shock" when they actually try to get an explanation from a foreigner at a checkpoint or conduct an on-site investigation with international observers present.

Generative AI tools and LLMs offer an effective alternative for this shortage. The integration of AI algorithms transforms students' independent work from passive reading into interactive practice. Unlike static textbooks, language models can adapt the complexity of vocabulary and the pace of communication to a specific student's level. Voice chatbots (particularly those based on advanced multimodal LLMs) are of practical interest for Legal English and Law Enforcement English courses, as they allow for the simulation of role-playing scenarios: from conversations with a foreign driver or a victim to simulating an adversary in a courtroom setting. At the same time, natural language processing (NLP) tools provide real-time assessment of pronunciation and syntax without the constant involvement of an instructor.

The practical effectiveness of such approaches is confirmed by the use of simulation exercises for cadets majoring in "Law Enforcement." A typical scenario involves practicing a police officer's actions when stopping a vehicle with a foreign national at a checkpoint under martial law. By utilizing targeted system prompts, the AI-driven voice module simulates a driver who has a limited understanding of legal terminology, and expresses concern about the police's demands. The cadet must maintain a firm yet polite tone of communication, using standard phrases such as: "Good evening. I am Officer [Name], National Police of Ukraine. For security reasons during martial law, I am required to check your documents and inspect your vehicle. Please turn off the engine and step out." If the trainee makes mistakes (uses slang or overly imperative language), the AI reacts accordingly–demonstrating confusion or irritation-and, after the dialogue ends, generates an analytical report (feedback report) pointing out lexical errors [3].

Another area of focus is the use of AI to develop legal writing skills. Trainees are provided with an initial narrative description of a legal offense in Ukrainian, based on which they, in dialogue with a language model, draft an English-language witness statement protocol or a request for mutual legal assistance. The instructor's main task is to teach students proper prompt engineering. This encourages them to

analyze why the algorithm chose a specific wording (for example, the difference between “shall” and “may” in legislative drafting), which promotes a deep understanding of linguistic nuances.

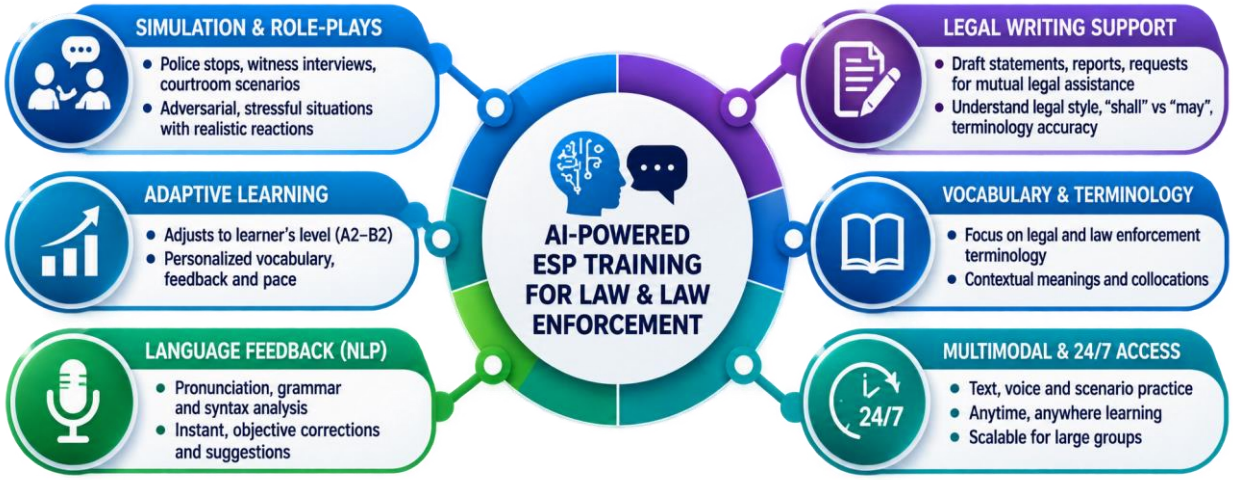

Fig. 1. AI for Legal English training.

These technological benefits, however, come with distinct methodological risks. A key risk is the «hallucination» of language models, where a neural network convincingly generates nonexistent legal precedents, confuses the concepts of civil law and common law, or uses outdated terminology (such as an incorrect distinction between «arrest», «detention», and «custody»). Furthermore, dialogue with a patient algorithm lacks the spontaneity, psychological pressure, and nonverbal cues inherent in real-life communication [4, p. 201]. It is also strictly prohibited to enter personal data or materials from actual criminal proceedings into public AI services, which necessitates the inclusion of data privacy protocols in the curriculum.

In this model, the role of the ESP instructor evolves from direct knowledge transmission toward guiding students through critical analysis, verifying AI-generated output, and facilitating complex communication skills. Blended learning remains the optimal form of training for specialists, where the practice of basic vocabulary and initial error correction are shifted to independent work with AI platforms, while classroom hours are focused on debates, case discussions, and the development of “real-world” communicative flexibility [5, p. 14–16].

1. Краснопольський В. Е., Царьова І. В., Пакулова Т. В. Professional English Language Guide for Police : навч. посіб. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. 148 с.

2. Тарнопольський О. Б. Методика викладання англійської мови для спеціальних цілей (English for Specific Purposes) : навч. посіб. Дніпро : ДУАН, 2019. 228 с.

3. Козубенко І. В. Комунікативна складова професійної діяльності поліцейського. *Юридична психологія*. 2022. № 2 (31). С. 122–129. DOI : https://doi.org/10.33270/03223102.122.

4. Попадич О. О. Застосування цифрових технологій та штучного інтелекту у вищій школі: дидактичні виклики та перспективи. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 28. Т. 2. С. 198–203.

5. Russell S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. 4th ed. Hoboken : Pearson, 2022. 1166 p.

Liliia MORSKA
Professor of the Department of Foreign Languages for the Faculties of Natural Sciences Ivan Franko National University of Lviv, Professor of the Department of Psychology, Faculty of Health Sciences and Psychology University of Rzeszów (Poland),
Dr. Sc. in Pedagogy, Professor

LANGUAGE, LAW AND MEDIA LITERACY: TEACHING FOREIGN LANGUAGE LEARNERS TO RECOGNISE MANIPULATIVE DISCOURSE

The contemporary foreign-language classroom often operates within a media environment in which learners encounter political and social issues through headlines, short-form video and social media. Language competence alone does not guarantee informed interpretation. Learners, while understanding the literal meaning of a message, still miss the linguistic mechanisms through which attention and responsibility are directed. Media literacy is therefore a legitimate concern of foreign-language education, especially when public discourse concerns law or public policy. The educational task is not to teach distrust of media communication, but to help learners distinguish factual reporting from persuasion and recognise potentially manipulative strategies.

A useful starting point is van Dijk's understanding of manipulation as a phenomenon combining discourse and cognition together with social power. Manipulation is not identical to persuasion: persuasion openly invites an audience to accept a position, while manipulation limits informed judgement by obscuring intentions, exploiting asymmetries of knowledge or directing interpretation through selective representation [1, p. 359–383]. In language education, these mechanisms can be made visible through lexical choice, grammatical agency, modality, presupposition and evaluative wording.

The concept of framing further explains why two texts describing the same legal or social event lead audiences towards different interpretations. Entman describes framing as selecting aspects of perceived reality and making them more salient, therefore influencing problem definition and causal interpretation, which further lead to evaluation [2, p. 51–58]. The difference between «the court protected public safety» and «the court restricted individual freedom» illustrates the point. Both statements refer to the same decision, yet they foreground different values. A learner who identifies vocabulary and tense but cannot explain this shift in emphasis has only partially understood the message.

Psychological research on misinformation adds an important dimension. False or misleading information continues to influence reasoning even after correction, while its acceptance is shaped by cognitive and socio-affective processes [3, p. 13–29]. Ecker and colleagues therefore emphasise preventive approaches, including prebunking, which prepares audiences to recognise misleading techniques before encountering them [3, p. 13–29]. Pennycook and colleagues likewise show that directing attention to accuracy reduces the sharing of misinformation online [4, p. 590–595]. These findings support a pedagogical shift from asking "What does this text mean?" to asking what makes a message convincing or what could change one's judgement.

This perspective is particularly productive in foreign-language learning because media texts develop linguistic competence and critical interpretation simultaneously. An emotionally charged adjective, an unspecified source such as "experts say", or a passive construction that hides agency become both a language task and a media-literacy task. Students should be encouraged to identify the structure and then compare its effect with a more neutral formulation. The goal is to notice how wording changes salience, blame, certainty and emotional tone, while learning to understand manipulatory meanings of rhetorical choices.

The legal dimension strengthens the relevance of this approach. Media literacy is recognised in European media policy. Directive (EU) 2018/1808 requires Member States to promote measures for developing media literacy, and subsequent European Commission guidelines address initiatives intended to strengthen citizens' critical and responsible use of media [7; 8]. Without claiming that manipulative discourse is automatically unlawful, it's significant for students to realize that the boundary between lawful persuasion, unethical manipulation and legally restricted communication depends on content, jurisdiction and the rights involved. For learners, consequently, legal and media texts provide a valuable context for examining evidence and public trust.

The approach also corresponds with contemporary language education. The CEFR Companion Volume gives greater prominence to mediation, online interaction and the learner as a social agent [6]. These concepts support tasks in which students interpret competing accounts, compare sources and reformulate messages for different audiences. UNESCO's media and information literacy curriculum similarly places critical engagement with information, media and digital environments at the centre of contemporary education [5]. Foreign-language teaching thus connects language proficiency with critical media participation without becoming a course in journalism or law.

For classroom implementation, a critical media-reading cycle can be organised around four moves. Learners first identify linguistic signals that shape evaluation, such as loaded vocabulary, certainty markers, passive constructions or selective quotation. They then reconstruct the frame by considering what is foregrounded, what is absent and who is assigned agency. Next, they verify the claim through comparison with another media source or, where possible, a primary legal

or institutional document. Finally, they reformulate the message in a more neutral form and discuss what changed in its psychological effect. The same cycle can be used with short headlines at lower proficiency levels and extended to legal reporting or public-policy debates with advanced learners.

A practical task may involve several headlines reporting the same judicial decision. One headline emphasizes protection, another restriction and another conflict. Students identify key verbs and evaluative nouns, compare which actor appears in subject position and determine which consequence is presented as central. After consulting a short excerpt from the original court or institutional statement, they rewrite the headlines to separate verified information from interpretation. A related exercise uses statements such as “the new law will reduce crime”, “the new law may reduce crime”, and “supporters argue that the new law could reduce crime”. Work with modal verbs and attribution then becomes training in evaluating certainty and responsibility for claims.

Critical media literacy should not be reduced to correcting students’ opinions or directing them towards a preferred political interpretation. Classroom analysis needs transparent criteria: traceable sources, separation of fact from evaluation, attention to linguistic evidence, comparison of alternative framings and readiness to revise a judgement when stronger evidence appears. Such procedures also support learner autonomy by encouraging students to slow down interpretation and ask why a message feels convincing. The most useful questions are linguistic and evidential at once: Who is speaking? What is asserted as fact? Which words carry evaluation? What evidence is missing? Could the same event be described differently without changing the verified information?

In conclusion, the intersection of language, law and media literacy offers a productive direction for foreign-language education. Media discourse gives learners authentic access to contemporary communicative practices, while also exposing them to selective representation or psychologically persuasive language. Integrating critical discourse analysis with findings from misinformation research helps learners move from literal comprehension towards reflective judgement. The aim is to develop language users who recognize how discourse influences interpretation and participate responsibly in multilingual media environments.

1. Van Dijk T. A. Discourse and manipulation. *Discourse & Society*. 2006. Vol. 17. No. 3. P. 359–383. DOI : 10.1177/0957926506060250.

2. Entman R. M. Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*. 1993. Vol. 43. No. 4. P. 51–58. DOI : 10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x.

3. Ecker U. K. H., Lewandowsky S., Cook J. et al. The psychological drivers of misinformation belief and its resistance to correction. *Nature Reviews Psychology*. 2022. Vol. 1. P. 13–29. DOI : 10.1038/s44159-021-00006-y.

4. Pennycook G., Epstein Z., Mosleh M. et al. Shifting attention to accuracy can reduce misinformation online. *Nature*. 2021. Vol. 592. P. 590–595. DOI : 10.1038/s41586-021-03344-2.

5. Grizzle A., Wilson C., Tuazon R. et al. Media and information literate citizens: Think critically, click wisely! 2nd ed. Paris : UNESCO, 2021. 403 p. URL : https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377068.

6. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2020. *Council of Europe.* URL : https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/cefr-companion-volume-and-its-language-versions.

7. Directive (EU) 2018/1808 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 amending Directive 2010/13/EU on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the provision of audiovisual media services. *Official Journal of the European Union.* 2018. L 303. P. 69–92.

8. Guidelines pursuant to Article 33a(3) of the Audiovisual Media Services Directive on the scope of Member States' reports concerning measures for the promotion and development of media literacy skills (2023/C 66/02). URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023XC0223(01).

Наталія ОБУШЕНКО
професор кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

УНІФІКАЦІЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ТА ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА

Європейська інтеграція України зумовлює глибоке оновлення національної правової системи, одним із ключових напрямів якого є наближення українського законодавства до права Європейського Союзу. Цей процес не обмежується прийняттям нових нормативно-правових актів чи внесенням змін до чинних. Не менш важливим є забезпечення змістової сумісності правових категорій, що неможливо без упорядкування юридичної термінології. Чіткість законодавчої мови передбачає, зокрема, що юридичні терміни мають уживатися в текстах законодавчих актів логічно та послідовно [1, с. 336]. Саме за допомогою термінів законодавець визначає суб'єктів правовідносин, їхні права та обов'язки, юридичні факти, процедури, заборони, дозволи та правові наслідки. Тому нечіткість понятійного апарату безпосередньо впливає на якість правового регулювання.

Юридична термінологія є не просто професійною лексикою, а понятійною основою права. Зміна або неточне використання терміна може впливати на обсяг правового поняття, коло його адресатів і межі застосування норми. Саме тому юридичний термін повинен бути точним, системно узгодженим, достатньо зрозумілим та стабільним. Особливого значення термінологічна точність набуває у контексті принципу правової визначеності. Адресат правової норми повинен мати можливість зрозуміти зміст установленого правила поведінки та передбачити юридичні наслідки своїх дій.

Якщо законодавець використовує одне поняття у різних значеннях або застосовує різні терміни для позначення тотожного правового явища, виникає ризик суперечливого тлумачення. У такому випадку термінологічна проблема виходить за межі законодавчої техніки і може впливати на реалізацію та захист суб'єктивних прав.

Особливо актуальною ця проблема є на сучасному етапі європейської інтеграції України. Наближення законодавства до acquis ЄС передбачає сприйняття значного масиву понять, частина яких раніше не використовувалася у національному праві або мала інший зміст. У 2026 р. цей напрям отримав подальше нормативне оформлення із затвердженням Національної програми адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС) постановою Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2026 р. № 438 [2]. Що підтверджує системний характер адаптації національного законодавства в межах вступного процесу України до Європейського Союзу.

За таких умов юридична термінологія не може розглядатися лише як проблема перекладу. Поняття права ЄС формується у певному нормативному, інституційному та правозастосовному середовищі, а його зміст може конкретизуватися практикою Суду Європейського Союзу. Тому буквальний мовний відповідник не завжди здатний правильно передати правову сутність відповідної категорії.

У цьому контексті визначальним орієнтиром має стати функціональна юридична еквівалентність. Український термін повинен відтворювати не зовнішню мовну форму поняття права ЄС, а його нормативний зміст. Якщо у національному праві вже існує функціонально близька категорія, створення паралельного терміна може бути недоцільним. Якщо відповідного поняття немає, нова дефініція має бути юридично точною, зрозумілою та сумісною із системою українського права.

Необхідно також чітко розмежовувати поняття «адаптація», «наближення», «апроксимація», «гармонізація», «імплементація» та «уніфікація». Вони взаємопов'язані, проте не є тотожними. Уніфікацію юридичної термінології доцільно розуміти як процес упорядкування понятійного апарату законодавства, усунення невиправданої множинності термінів, узгодження нормативних дефініцій та забезпечення їх функціональної сумісності з поняттями acquis ЄС.

Водночас уніфікація не повинна означати абсолютної однаковості правничої мови. Правова система складається з різних галузей, тому окремі поняття можуть мати спеціальне значення залежно від сфери регулювання. Проблемою є не галузева специфіка як така, а відсутність чітких критеріїв розмежування загального та спеціального змісту терміна.

Важливе нормативне підґрунтя для вирішення цих питань формує Закон України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 р. [3]. Він закріплює категорії техніки нормопроєктування, систематизації законодавства та

правового моніторингу, а юридична експертиза окремих нормативно-правових актів охоплює, зокрема, питання відповідності зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції, праву ЄС та правилам техніки нормопроєктування. Це дозволяє розглядати термінологічну послідовність як складову належної якості правотворчої діяльності.

Значення має і Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», який закладає нормативну основу для розвитку та стандартизації української правничої термінології [4]. У цьому контексті особливо важливим є вироблення таких українських відповідників, які одночасно відповідатимуть мовним нормам і точно відтворюватимуть зміст сучасних правових категорій.

Однією з характерних проблем чинного законодавства залишається множинність нормативних дефініцій. У різних актах одне й те саме або близьке за змістом поняття може визначатися по-різному, що ускладнює правозастосування. У зв'язку з цим важливим орієнтиром нормопроєктної роботи має стати термінологічна наступність. Якщо певне поняття вже має усталений нормативний зміст, нове визначення повинно запроваджуватися лише за наявності об'єктивної правової потреби.

Євроінтеграційна нормотворчість потребує особливо ретельної попередньої перевірки нових термінів. До включення поняття acquis ЄС у текст українського нормативно-правового акта необхідно встановити його зміст у праві ЄС, визначити місце у відповідному правовому інституті та з'ясувати, чи існує функціонально подібна категорія у національному законодавстві.

Це безпосередньо стосується й юридичного перекладу. У сфері права переклад не може бути виключно філологічною операцією. Найближчий словниковий відповідник може виявитися юридично неточним, тоді як уже усталена правнича конструкція – значно повніше відтворювати зміст європейського поняття. Саме тому робота з термінологією acquis ЄС потребує взаємодії перекладачів, правників і фахівців у галузі права Європейського Союзу.

Окремої уваги потребують іншомовні запозичення. Розвиток цифрових технологій, штучного інтелекту, фінансових технологій, електронних комунікацій і платформної економіки закономірно спричиняє появу нових правових категорій. Проте використання іншомовного терміна повинно бути виправданим. Якщо українська правнича мова має точний і природний відповідник, перевагу необхідно надавати саме йому. Якщо ж усталене на міжнародному рівні поняття не має адекватного українського відповідника, його використання може бути обґрунтованим.

Водночас розвиток української правничої мови не слід зводити до механічного уникнення запозичень. Головним критерієм має залишатися здатність терміна точно передавати зміст правової категорії. Таким чином,

оптимальним є баланс між мовною нормативністю, юридичною точністю та функціональною придатністю терміна.

Подальше вдосконалення юридичної термінології потребує й належної інституційної взаємодії. До вироблення термінологічних стандартів доцільно залучати правників, мовознавців, перекладачів, фахівців із права ЄС та представників правозастосовної практики. Саме міждисциплінарний підхід дозволяє уникнути ситуацій, коли правильний із погляду мови термін виявляється юридично неточним або, навпаки, правова конструкція є надмірно складною для практичного використання.

Перспективним напрямом є створення єдиного електронного ресурсу української правничої термінології. Такий ресурс міг би містити нормативні дефініції, джерела їх закріплення, сферу застосування, взаємопов'язані поняття та відповідники у праві ЄС. Це сприяло б послідовності законопроєктної роботи та дозволяло б виявляти термінологічні колізії ще до прийняття нормативного акта.

Не менш важливим є посилення попередньої юридико-термінологічної експертизи євроінтеграційних законопроєктів. Значно ефективнішим буде попередити появу невдалої дефініції, ніж усувати її наслідки після набрання законом чинності. Така експертиза повинна охоплювати не лише правильність перекладу, а й відповідність нового поняття чинному законодавству та можливі наслідки його застосування.

Водночас необхідним залишається і подальший правовий моніторинг. Acquis ЄС постійно змінюється, а зміст окремих категорій уточнюється нормативними актами та практикою Суду Європейського Союзу. Тому українська юридична термінологія має поєднувати стабільність зі здатністю до обґрунтованого оновлення.

Новий вимір проблеми пов'язаний із цифровізацією права. Електронні бази законодавства, автоматизований правовий аналіз та інструменти штучного інтелекту значною мірою залежать від структурованості понятійного апарату. Термінологічна узгодженість стає важливою передумовою не лише традиційного правозастосування, а й цифрової сумісності правової системи. Разом із тим юридична мова повинна залишатися зрозумілою для адресата нормативного припису. Надмірна кількість складних дефініцій або іншомовних конструкцій може погіршувати доступність права. Тому якісний юридичний термін має поєднувати точність правового змісту, однозначність, системну узгодженість, мовну нормативність і достатню зрозумілість.

Отже, уніфікація юридичної термінології в умовах європейської інтеграції України є важливою складовою забезпечення якості законодавства та правової визначеності. Вона не повинна зводитися до механічного встановлення єдиної лексики або буквального перенесення європейських термінів у національне право. Її головне призначення полягає у формуванні внутрішньо узгодженого понятійного апарату, здатного точно відтворювати

зміст правових категорій і забезпечувати їх однакове розуміння та застосування.

У сучасних умовах центральним критерієм має стати функціональна юридична еквівалентність. Український відповідник поняття acquis ЄС повинен оцінюватися насамперед із погляду точності передачі його правового змісту та сумісності з національною правовою системою. Такий підхід дозволить уникати термінологічних колізій, підвищувати якість нормопроєктної діяльності та забезпечувати більш передбачуване правозастосування.

Отже, подальший розвиток української юридичної термінології має поєднувати вдосконалення законодавчої техніки, правову адаптацію до acquis ЄС та розвиток української мови як повноцінної мови сучасного права. Саме за таких умов термінологічна уніфікація стане не формальним мовним процесом, а дієвим інструментом змістовної європейської інтеграції України.

1. Обушенко Н. М. Проблеми теорії та практики систематизації трудового законодавства : монографія. Харків : Панов, 2020. 428 с.

2. Про затвердження Національної програми адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС) : постанова Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2026 р. № 438. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2026-%D0%BF#Text.

3. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24 серпня 2023 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text.

4. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25 квітня 2019 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text.

Наталія ПЛИСЮК
професор кафедри кримінального права
та процесу Хмельницького
університету управління та права імені
Леоніда Юзькова

ГЕНОЦИД: ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ДОКАЗУВАННЯ

Геноцид є одним із міжнародних злочинів, посідає особливе місце в їхній ієрархії через свою специфічну спрямованість на повне або часткове знищення захищених груп. Його справедливо називають «злочином злочинів» (*crime of crimes*). Оцінка сучасної практики та розвиток національного законодавства є критично важливими для забезпечення невідворотності покарання винних на міжнародному та державному рівнях.

У міжнародній та українській доктринах цей інститут геноциду аналізували такі вчені, як В. Василенко, М. Гнатовський, А. Кориневич, О. Буткевич, а також зарубіжні дослідники В. Шабас, А. Кассезе та ін. Вони

досліджували розмежування елементів злочину та еволюцію судової практики. Проте новітні методи ведення гібридних воєн, використання кіберпростору для пропаганди знищення та депортація дітей потребують переосмислення класичних доктринальних підходів до доказування геноцидного умислу.

Нормативну першооснову протидії геноциду становить Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 р. [1]. Стаття ІІ цієї конвенції чітко визначає п’ять форм протиправних діянь, що утворюють об’єктивну сторону злочину, за умови наявності специфічного умислу (*dolus specialis*). Цей стандарт був повністю реплікований у ст. 6 Римського статуту Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) [2].

Практика міжнародних трибуналів (ICTR щодо Руанди та ICTY щодо колишньої Югославії) сформувала жорсткі прецедентні стандарти доказування. Зокрема, у справі *Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu* [3] було вперше визначено, що сексуальне насильство може виступати інструментом геноциду. А у рішенні у справі *Prosecutor v. Radislav Krstić* [4] (щодо трагедії у Сребрениці) суд підтвердив, що знищення географічно обмеженої частини групи може кваліфікуватися як геноцид. Головною процесуальною проблемою сучасності залишається доказування *dolus specialis* – наміру знищити саме групу як таку, а не просто ліквідувати її окремих представників під час бойових дій.

Національне кримінальне право України імплементувало міжнародні стандарти у ст. 442 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [5]. Вітчизняна диспозиція загалом повторює формулювання вищезгаданої конвенції 1948 р. Проте існують суттєві відмінності та законодавчі колізії, що ускладнюють правозастосування в умовах повномасштабної війни.

На відміну від міжнародного права, де офіційний статус особи (навіть глави держави) не звільняє від відповідальності перед МКС, українські національні суди обмежені нормами про персональний імунітет вищих посадових осіб іноземних країн за звичаєвим міжнародним правом.

Довгий час Україна визнавала юрисдикцію МКС лише на підставі одноразових заяв. Ратифікація Римського статуту у 2024 р. усунула цей правовий вакуум, гармонізувавши процесуальні алгоритми взаємодії з Гаагою.

Вітчизняні органи досудового розслідування змушені фіксувати тисячі проваджень за ст. 438 КК України (порушення законів та звичаїв війни). Систематизація цих епізодів для доведення єдиного геноцидного замислу вимагає створення спеціалізованих аналітичних хабів, оскільки класична методика розслідування загальнокримінальних вбивств тут є неефективною.

Таким чином, вищевикладене дозволяє дійти висновків, що геноцид залишається найбільш автономним і складним для процесуального доказування елементом у системі *crimina juris gentium*, оскільки вимагає

підтвердження ментального елемента (наміру) вищого військово-політичного керівництва.

Сучасна правова доктрина має відходити від виключно фізичного розуміння знищення групи. Такі дії, як примусова депортація дітей і зміна їхньої громадянської та культурної ідентичності, мають тлумачитися як повне знищення групи у довгостроковій перспективі.

Для підвищення ефективності засудження винних в Україні необхідно провести реформу матеріального права. Потрібно деталізувати поняття «заклик до геноциду» та впровадити інститут відповідальності командирів за злочини підлеглих у чіткій відповідності до ст. 28 Римського статуту МКС.

Оптимальною моделлю засудження агресора є синергія: національні суди мають фокусуватися на виконавцях середньої та нижчої ланки, тоді як МКС або Спеціальний міжнародний трибунал – на судовому переслідуванні вищого керівництва за злочин агресії та геноцидний умисел.

1. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 09 грудня 1948 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text.

2. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998. Ратифіковано із заявами Законом України від 21.08.2024. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.

3. Prosecutor v. Akayesu, Case No. ICTR-96-4, Judgment (Sept. 2, 1998). URL : https://hrlibrary.umn.edu/instree/ICTR/AKAYESU_ICTR-96-4/Judgment_ICTR-96-4-T.html.

4. Prosecutor v. Radislav Krstić, Case No. IT-98-33-A, App. Ch., 19 April 2004. URL : https://www.icty.org/x/cases/krstic/acjug/en/krs-aj040419e.pdf.

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

Галина РОССІХІНА
професор кафедри державно-правових дисциплінХарківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
доктор юридичних наук, професор

Євген ПОПОВИЧ
головний науковий співробітник Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

ЗРОЗУМІЛА МОВА ПРОКУРОРСЬКОЇ КОМУНІКАЦІЇ З ПОТЕРПІЛИМИ ВІД ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Доступ потерпілих від воєнних злочинів до правосуддя залежить від того, чи можуть вони зрозуміти власне процесуальне становище та скористатися передбаченими законом можливостями. Формально правильне повідомлення може залишатися практично незрозумілим через складну термінологію, перевантажений синтаксис або неврахування потреб адресата. Особливої ваги ця проблема набуває для дітей, переміщених осіб, людей з інвалідністю та сімей, які перебувають за кордоном. Мета цих тез – обґрунтувати стандарт зрозумілої прокурорської комунікації, що поєднує точність української правничої мови, індивідуальну доступність роз’яснення та інституційну відповідальність.

Кримінальний процесуальний кодекс України поєднує здійснення провадження державною мовою з гарантіями користування іншою мовою та допомогою перекладача у передбаченому законом порядку; потерпілий має право бути повідомленим про свої права й обов’язки [1]. Водночас знання української мови саме собою не означає розуміння юридичного документа. Порівняльним орієнтиром є Директива 2012/29/ЄС: вона передбачає просту й доступну комунікацію, врахування особистих характеристик потерпілого та гарантії усного і письмового перекладу [2]. Отже, мовну доступність доцільно оцінювати за здатністю людини усвідомлено діяти у провадженні.

Організаційний аспект такого підходу спирається на дослідження професорів Є. Поповича, І. Попович і Г. Россіхіної щодо зв’язку компетенції службовця з компетенцією органу та необхідності конкретизації повноважень [3, с. 39–40]. Стосовно прокурорської комунікації це дає підстави запропонувати чіткий розподіл функцій: хто роз’яснює процесуальне рішення, хто забезпечує переклад, хто організовує доступний формат і хто приймає

повідомлення про непорозуміння. Узгоджена робота фахівців підтримки не усуває відповідальності прокурора за належне виконання його процесуальних обов'язків.

Пропонований стандарт має охоплювати правову точність, практичну зрозумілість і перевірку сприйняття. Правова точність потребує збереження терміна, його юридичного значення та умов реалізації відповідного права. Зрозумілість забезпечується послідовністю викладу: яке рішення прийнято; що воно означає для адресата; яку дію він може вчинити; куди і в який строк звернутися. Перевірка сприйняття передбачає можливість поставити уточнювальне запитання або своїми словами пояснити наступний крок. Ідеться про перевірку якості роз'яснення посадовою особою, а не про оцінювання освіченості потерпілого.

На рівні юридичної техніки доцільно зберігати усталені поняття «клопотання», «оскарження», «представник», додаючи коротке пояснення їхньої функції. Наприклад, після слова «клопотання» можна уточнити: «звернення з проханням виконати певну процесуальну дію». При цьому роз'яснення має враховувати конкретний вид звернення та відповідну норму кодексу. Небезпечно замінювати юридично різні поняття побутовими синонімами: «заява про кримінальне правопорушення» і «скарга» запускають різні процедури. Короткі речення, названий виконавець дії та пояснена послідовність кроків зменшують багатозначність без зміни правового змісту.
Для дітей і сімей, які пережили переміщення, потрібна адаптація способу комунікації відповідно до віку, досвіду та індивідуальних потреб. Директива 2012/29/ЄС пов'язує спеціальні заходи захисту з індивідуальною оцінкою потерпілого й окремо передбачає гарантії для дітей [2]. Практично це означає необхідність пояснювати роль кожного учасника, уникати складних запитань із кількома умовами та завчасно погоджувати доступний канал зв'язку. Для людини з порушенням слуху письмового повідомлення може бути недостатньо, якщо воно зберігає складність усного юридичного роз'яснення. Потреба в перекладі, зокрема жестовою мовою, потребує окремого з'ясування.

Водночас зрозуміле пояснення прав необхідно відмежовувати від впливу на зміст показань. І. Попович підкреслює значення умов сприйняття події, пам'яті та процесу збирання відомостей для оцінки достовірності показань свідка [4, с. 716, 719]. Звідси випливає вимога: спрощуючи власне запитання, посадова особа не повинна «виправляти» відповідь людини до бажаної юридичної конструкції. Слова «можливо», «не пам'ятаю», «мені сказали» позначають різні межі обізнаності. Їх усунення під час викладу може перетворити припущення чи переказ на категоричне твердження. Роз'яснення процедури та фіксування повідомленого змісту мають залишатися різними діями.

Для впровадження стандарту пропонуємо правничу й мовну перевірку типових повідомлень та пам'яток. Під час такої перевірки слід з'ясувати, чи збережено зміст норми, чи зрозумілі адресатові його можливості, чи вказано

належний спосіб звернення. До апробації доцільно залучати представників відповідних груп користувачів на добровільній основі. Показниками якості можуть бути правильне розуміння наступної дії, кількість неоднозначних формулювань і повторних запитів щодо процедури. Кількість отриманих показань або їх відповідність версії обвинувачення не можуть бути критеріями мовної якості.

У дослідницькому порядку денному Транснаціонального освітньо-наукового конгресу цей підхід поєднує напрями «Інституції, право та відновлення», «Населення, демографія, міграція та людський капітал» і кластер «Діти, сім'ї та майбутні покоління». Результатом спільного дослідження правників, мовознавців і фахівців підтримки може стати набір перевірених українськомовних роз'яснень із правилами адаптації та перекладу. Його апробація має оцінити, наскільки такі матеріали допомагають переміщеним людям підтримувати зв'язок із українськими правничими інституціями та користуватися процесуальними правами.

Отже, стандарт зрозумілої прокурорської комунікації має поєднувати термінологічну точність, індивідуальну доступність і можливість усунути непорозуміння. Критерієм його якості є спроможність потерпілого усвідомлено користуватися своїми правами за збереження самостійності волевиявлення та точності фіксування повідомленого змісту.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

2. Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA. *Official Journal of the European Union.* 2012. L 315. P. 57–73. URL : https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/29/oj.

3. Попович Є. М., Попович І. М., Россіхіна Г. В. До питання визначення сутності «компетенції публічного службовця». *Правова позиція.* 2026. № 1 (50). С. 36–40. DOI : https://doi.org/10.32782/2521-6473.2026-1.7.

4. Попович І. М. Оцінка показань свідка у кримінальному провадженні. *Актуальні питання у сучасній науці.* 2024. № 4 (22). С. 712–720. DOI : https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4(22)-712-720.

Ірина ПОПОВИЧ
провідний науковий співробітник
Національного наукового центру
«Інститут судових експертиз
ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса»,
доктор юридичних наук, старший
дослідник

Василь РОССІХІН
президент Транснаціонального
освітньо-наукового конгресу,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України

МОВНІ ДАНІ У ЦИФРОВОМУ ДОКАЗУВАННІ: МЕЖІ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Листування, голосові повідомлення та відеозаписи поєднують цифрову форму з мовним змістом, від точності відтворення якого може залежати оцінка обставин кримінального провадження. Автоматична транскрипція, переклад і генеративне узагальнення прискорюють роботу з такими матеріалами, але створюють додатковий етап між висловлюванням людини та його процесуальним використанням. У дослідженні І. Попович і співавторів цифровізація правоохоронної системи пов’язується, зокрема, з переосмисленням досудового розслідування та захистом сім’ї в умовах воєнного стану [1, с. 2353]. У цьому контексті метою тез є визначення умов збереження мовного змісту при застосуванні штучного інтелекту в доказуванні.

Під мовними даними тут розуміємо зафіксовані висловлювання та контекст, необхідний для їх тлумачення. Це аналітичне поняття, а не запропонований окремий вид процесуального джерела доказів. Потрібно розрізняти вихідний запис, його дослівне текстове відтворення, переклад, експертну інтерпретацію та автоматично створене резюме. Ці матеріали мають різне походження і виконують різні функції. Збіг загальної теми не доводить їхньої смислової еквівалентності: текст може зберегти назви осіб і подій, водночас змінити заперечення, модальність або того, кому належить певне твердження.

Методологічною основою є розмежування процесуальних і пізнавальних умов достовірності експертного висновку. І. Попович наголошує на якості об’єктів дослідження, правильності вихідних даних, обґрунтованості методики та можливості перевірити висновок через допит експерта [2, с. 499, 501]. Для цифрових мовних матеріалів це означає необхідність

контролювати не лише кінцевий висновок, а й перетворення, які передували дослідженню. Стилістично впорядкована стенограма може бути менш придатною для аналізу, ніж запис із позначеними паузами, самовиправленнями та нерозбірливими фрагментами.

Процесуальні межі встановлює КПК України: висновок експерта пов'язаний із його спеціальними знаннями та особистою відповідальністю; він має містити опис досліджень і застосованих методів. Експертиза для з'ясування питань права не допускається [3]. Науково-методичні рекомендації Міністерства юстиції України відмежовують встановлення мовленнєвого змісту від правової кваліфікації; для семантико-текстуального дослідження усного повідомлення передбачено надання запису та дослівного текстового відтворення [4]. Відповідно, автоматично сформований переказ не може без додаткової перевірки виконувати функцію дослівної стенограми.

Небезпека змістового спотворення добре помітна на умовному прикладі: висловлювання «я не впевнений, що він це зробив» не рівнозначне фразі «він це зробив». Видалення застереження змінює ступінь упевненості мовця. Аналогічно, повідомлення про чужі слова не можна подавати як власне твердження автора, цитату – як схвалення, запитання – як наказ. Для експертного дослідження значення можуть мати попередня репліка, адресат, часовий контекст і спосіб цитування. Тому критерій читабельності автоматичного тексту слід відокремлювати від критерію точності відтворення мовлення.

Рекомендації CEPEJ 2025 р. щодо генеративного штучного інтелекту для судів описують ризик появи відомостей, які не підтверджуються джерелом, і потребу перевіряти відповідність автоматичного резюме оригіналу [5, с. 4–7]. Для судово-експертної діяльності ці положення слугують методологічним орієнтиром, що не замінює вимог українського процесуального законодавства. Застосування програмного інструмента має залишатися допоміжною операцією, яку можна описати та перевірити. Назва моделі або переконливість її відповіді самі собою не обґрунтовують надійності результату.

Пропонуємо запровадити протокол простежуваності мовних перетворень. Для кожного похідного тексту варто фіксувати вихідний файл і відповідний фрагмент запису, вид операції, виконавця, використаний інструмент та його версію, дату опрацювання, характер ручних виправлень і особу, яка перевірила результат. Нерозбірливі місця та альтернативні варіанти прочитання потрібно позначати відкрито. Для генеративного опрацювання слід також зберігати завдання, подане системі, та отриманий результат. Такий протокол є запропонованою організаційною гарантією; він не створює автоматичного підтвердження допустимості або достовірності доказу.

Перевірка має охоплювати цілісність файлу, точність мовного відтворення та обґрунтованість інтерпретації. Контрольна сума допомагає виявити зміну конкретного файлу, проте не доводить правильності його

перекладу чи правдивості повідомлення. Мовна перевірка повинна зберігати заперечення, припущення, послідовність реплік і належність висловлювання певному мовцеві. Експертна перевірка має показувати, як із зафіксованих мовних ознак випливає відповідь на поставлене запитання. Якщо доступний матеріал не дозволяє усунути істотну неоднозначність, межі висновку потрібно прямо зазначати, а не заповнювати прогалину правдоподібним припущенням.

Змагальність потребує можливості дослідити шлях від вихідного матеріалу до кінцевого висновку. Сторонам слід забезпечувати передбачений законом доступ до матеріалів, на яких він ґрунтується, та можливість поставити експертові запитання про істотні перетворення. Суд зберігає повноваження оцінювати докази, жоден із яких не має наперед установленої сили [3]. Рекомендації CEPEJ також пов’язують застосування генеративного штучного інтелекту (далі – ШІ) з людським контролем, відповідальністю та прозорістю його використання [5, с. 13–14]. Передавання системі оцінки винуватості чи остаточного тлумачення доказу суперечило б запропонованому допоміжному характеру технології.

Для Транснаціонального освітньо-наукового конгресу ця проблематика поєднує судову експертизу, цифрові права, інституційну підзвітність і захист дітей та сімей. Перспективним є міждисциплінарне дослідження точності транскрипції й перекладу на спеціально створених навчальних прикладах, зокрема багатомовних діалогах і повідомленнях із неповним контекстом. Оцінювати варто збереження юридично значущих мовних ознак, а не лише швидкість опрацювання. Отже, належне використання ШІ у цифровому доказуванні потребує збереження джерела, документування перетворень і змістовної перевірки людиною. Це дозволяє поєднати технологічну допомогу з особистою відповідальністю експерта та самостійною оцінкою доказів судом.

1. Popovich I., Rusetskyi A., Nazymko E., Korniienko M., Polianskyi A. Peculiarities of law enforcement system functioning in the context of digitalization. *Edelweiss Applied Science and Technology*. 2024. Vol. 8. No. 4. P. 2348–2355. DOI : https://doi.org/10.55214/25768484.v8i4.1603.

2. Попович І. М. Гносеологічні та процесуальні засади оцінки і перевірки висновку експерта за кримінальним процесуальним законодавством України. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2023. № 9. С. 499–502. DOI : https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/122.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

4. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98.

5. Guidelines on the use of generative artificial intelligence for courts. CEPEJ(2025)18Final. Adopted at the 45th plenary meeting of the CEPEJ (Strasbourg, 4 and 5 December 2025). European Commission for the Efficiency of Justice. *Council of Europe.* URL : https://rm.coe.int/cepej-2025-18final-en-draft-guidelines-on-the-use-of-generative-ai-for/48802a4ad1.

Eleonora SKYBA
Professor of Language
Training Department
Dnipro State University of Internal Affairs

EMOTIONAL INTELLIGENCE AS A COMPONENT OF THE TRAINING OF INTERNATIONAL COMMUNICATION SPECIALISTS

The modern architecture of international relations is characterized by high dynamism, cross-cultural sensitivity and the growing role of public and digital communication. Under such conditions, translation in the field of foreign policy goes far beyond the purely linguistic transformation of the text. It is transformed into a complex act of intercultural mediation. The success of this mediation directly depends on the soft skills of the specialist, among which emotional intelligence (hereinafter – EI) takes a key place.

In the context of cross culture communication, a specialist on communication is not just a "re-transmitter" of information, but an active participant in the process, which ensures the accuracy of the transmission of both cognitive and emotional content. The emotional intelligence of a specialist is the ability to recognize, understand and regulate one's own emotional states, as well as to accurately differentiate the emotional markers of other communication participants. The specificity of translation activities in the field of public relations communication places special demands on EI due to such factors as a high level of stress: work at the state level, strict time limits for simultaneous translation, awareness of the cost of a possible error. During direct communication regarding the performance of professional duties, an asymmetry of communicative styles may arise: the need to smooth out culturally conditioned expressiveness or, conversely, restraint of speech without losing the essence of the message. Nonverbal context, such as reading facial expressions, gestures, and intonations of participants in the communicative process, is also of great importance for accurately interpreting the subtext.

Based on classical models of emotional intelligence, in the structure of soft skills of a specialist of any professional profile, it is advisable to distinguish four basic structural components, several of them. Self-awareness: understanding by a conversation participant of his own emotional triggers (for example, reactions to aggressive rhetoric or politically sensitive topics) and preventing their influence on the context of a professional conversation. Self-management: the ability to maintain cognitive control, psychological stability and neutrality in situations of

communicative tension or open conflicts. Social awareness/Empathy: empathetic listening, which allows deciphering implicit (hidden) meanings, irony, metaphors and the psychological state of the speaker. Relationship management: facilitation of intercultural dialogue, the ability to use verbal means to reduce the degree of tension or emphasize the constructive mood of the parties.

There are certain communicative risks and problems of emotional intelligence deficit. Lack or insufficient development of emotional intelligence in the participants of the conversation leads to significant destructions in professional communication. We consider it necessary to consider the following. Literalism and loss of connotations: the interlocutor focuses only on the lexical-grammatical level, ignoring the emotional tone, which makes the translation "dry" or deprives it of professional tact and neutrality. Emotional contagion: the participant of the conversation takes over the aggression, irritation or confusion of the opponent, which disorganizes the communication process. Distortion of pragmatic potential: incorrect assessment of the speaker's intention, which in international relations can provoke interpersonal communication or misinterpretation of the official position.
Lack of EI leads to "hyper compensation" during communication in the process of performing professional duties, unconsciously selecting more rigid, emotionally coloured tokens in the target language. As a result, an uncontrolled increase in the emotional background of the interlocutor may occur, which narrows the room for manoeuvre during communicative activity, effectively driving the situation into a dead end. This also leads to physiological failures: shortness of breath, trembling of the voice, loss of the ability to quickly find equivalents. A low level of emotional intelligence can lead to cultural-pragmatic deafness. Ignoring the emotional subtext leads to the translation of words, not meanings, internal meanings, which are the basis of positive results of communicative processes. This is especially dangerous in relations between representatives of East Asian and Western cultures. Where it is necessary to express a soft refusal due to complex emotional hints, a translator with low EI can translate this as full agreement, which will destroy the further strategy of the relationship. Professional burnout is one of the consequences of an insufficient level of emotional intelligence. Constant work in an environment of high emotional tension without self-regulation skills quickly depletes the psychological resource of a specialist, leading to chronic fatigue, a decrease in cognitive functions and, as a result, to fatal professional errors. Conclusions Emotional intelligence is a fundamental, system-forming component of the soft skills of a modern translator in the field of cross culture relations.

In conditions when the geopolitical environment is becoming more and more turbulent, and the cost of a communicative error is growing exponentially, it is the level of EI that determines the ability of a specialist to ensure pragmatic equivalence and environmental friendliness of dialogue. The development of emotional intelligence allows a specialist to successfully overcome high stress-generating pressure, maintain absolute professional neutrality in the face of destructive or manipulative discourse, accurately decode the hidden intentions of speakers and act

as an effective facilitator of intercultural interaction. In view of this, the traditional system of professional language training, which traditionally focuses on the development of linguistic (hard skills) skills, requires immediate modernization. The current task of higher education is the implementation of specialized trainings, interactive courses and simulation games aimed at developing emotional self-regulation, cognitive empathy and stress resistance of future specialists.

1. Bradberry T.Emotional Intelligence Habits. TalantSmart, 2023. 432 p.
2. Cronin M. Translation and Globalisation. Routledge, 2003. 208 p.

Ірина ЦАРЬОВА
завідувач кафедри мовної підготовки
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філологічних наук, професор

НЕТИКЕТ ЯК ОСНОВА КОНСТРУКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ В ЦИФРОВОМУ СВІТІ

Цифровізація суспільства докорінно змінила не лише канали передавання інформації, а й саму природу людської комунікації. Електронна пошта, месенджери, соціальні мережі, відеоконференції, освітні платформи та професійні цифрові середовища перетворили комунікацію на безперервний процес, у якому межі між приватним і професійним, формальним і неформальним, публічним і персональним поступово стираються. Сучасна людина щодня перебуває в ситуації множинної цифрової взаємодії: вона одночасно може бути автором повідомлення, коментатором, учасником професійної дискусії, адміністратором онлайн-спільноти, здобувачем освіти або представником певної інституції. Отже, культура цифрового спілкування стає не периферійною, а системною характеристикою комунікативної компетентності особистості. Водночас технологічна доступність комунікації не гарантує її якості. Навпаки, цифрове середовище створює нові ризики: від непорозумінь, спричинених відсутністю невербальних сигналів, до масштабних комунікативних конфліктів, кібербулінгу, мови ворожнечі, цифрової агресії та маніпулятивного поширення інформації. Саме в цьому контексті особливої актуальності набуває поняття нетикету (netiquette), яке традиційно розуміють як систему правил поведінки користувачів у мережі. Проте сучасний етап розвитку цифрової комунікації вимагає значно ширшого розуміння цього феномена. Нетикет сьогодні – це не лише питання того, *як* написати повідомлення, а передусім питання того, як за допомогою цифрових засобів не зруйнувати комунікативний простір іншої людини.

Проблематика цифрової комунікації активно розробляється в межах теорії комунікації, соціолінгвістики, прагматики, дискурсології, медіалінгвістики та цифрової гуманітаристики. Науковий інтерес зосереджується на трансформації мовних практик, виникненні нових жанрів цифрового дискурсу, мультимодальності повідомлень, мережевій ідентичності та механізмах формування соціальної взаємодії в онлайн-середовищі.

Водночас нетикет часто розглядається переважно як набір рекомендацій щодо коректного користування електронною поштою, форумами, соціальними мережами чи месенджерами. Такий підхід є недостатнім, оскільки він не враховує складної прагматичної природи цифрового повідомлення.

Метою дослідження є концептуалізація нетикету як комплексного механізму регуляції цифрової комунікативної поведінки та визначення його ролі у формуванні конструктивної, етично відповідальної й безпечної онлайн-комунікації.

Для досягнення поставленої мети необхідно: уточнити сутність поняття «нетикет»; визначити основні комунікативні функції нетикету; схарактеризувати мовні та позамовні чинники конструктивності цифрового спілкування; проаналізувати основні деструктивні моделі онлайн-комунікації; визначити перспективи формування культури нетикету в професійному та освітньому середовищах.

Поняття *netiquette* виникло як поєднання англійських слів *network* та *etiquette* і первісно позначало правила поведінки користувачів комп'ютерних мереж. Однак сучасне цифрове середовище принципово відрізняється від ранніх мережевих комунікацій. Якщо раніше нетикет регулював переважно поведінку в електронних листах, форумах чи чатах, то сьогодні він охоплює широкий спектр цифрових практик – від короткого повідомлення в месенджері до публічного коментаря, професійної відеоконференції або комунікації в освітній платформі. У цьому сенсі нетикет доцільно визначати як систему комунікативних, мовних, етичних і соціокультурних норм, що регулюють поведінку учасників цифрової взаємодії та забезпечують її зрозумілість, коректність, безпечність і конструктивність. Таке трактування дає змогу розглядати нетикет як своєрідний цифровий аналог мовного та соціального етикету, але з принципово новими параметрами.

Традиційний етикет передбачає фізичну присутність співрозмовників. Цифрова комунікація такої присутності часто позбавлена. Унаслідок цього частина інформації – інтонація, міміка, жести, паузи – втрачається. Тому в цифровому середовищі зростає роль мовних і графічних маркерів. Наприклад, одна й та сама фраза: «Добре» – може сприйматися як нейтральна відповідь, згода, образа, роздратування або демонстративне припинення розмови залежно від контексту, попередньої комунікації та цифрових маркерів.

Отже, цифрове повідомлення не можна розглядати винятково як мовну конструкцію. Його значення формується на перетині тексту, контексту, платформи, часу, графічного оформлення та очікувань адресата.

Центральною категорією сучасного нетикету має стати поняття конструктивності.

Конструктивне цифрове спілкування передбачає не обов'язкову відсутність конфлікту, а здатність учасників комунікації: чітко формулювати власну позицію; поважати співрозмовника; аргументувати твердження; розрізняти критику і приниження; не використовувати цифрові інструменти для психологічного тиску; ураховувати контекст і комунікативні наміри адресата; дотримуватися меж приватності; відповідально ставитися до поширення інформації.

Отже, конструктивність не означає безконфліктність. Це принципово важливо. У науковій, освітній або професійній комунікації незгода є природною. Проблема виникає тоді, коли предметна незгода трансформується в особистісну атаку.

Конструктивна модель:

«Я не погоджуюся з цим висновком, оскільки наведені результати не враховують…».

Деструктивна модель:

«Ви взагалі розумієте, про що говорите?».

У першому випадку критика спрямована на тезу, у другому – на особистість. Саме тому одним із фундаментальних принципів нетикету можна визначити формулу: *«Критикуйте позицію, а не людину»*.

Цифрова комунікація є принципово мультимодальною. Її смисл створюється не лише вербальним текстом, а й емодзі, GIF-анімаціями, реакціями, мемами, фотографіями, голосовими повідомленнями, форматуванням, шрифтом і навіть часом відповіді. Написання тексту ВЕЛИКИМИ ЛІТЕРАМИ, наприклад, у багатьох цифрових культурах асоціюється з підвищенням голосу або агресією. Так само надмірне застосування знаків оклику: *«Що ви робите?!?!?!»* – може змінювати прагматичний потенціал повідомлення. Не менш важливим є використання емодзі. Вони можуть компенсувати відсутність інтонації та міміки, але водночас здатні створювати додаткову неоднозначність. Отже, цифрова грамотність передбачає не лише вміння правильно написати слово, а й здатність розуміти мультимодальну природу сучасного повідомлення. Особливого значення набуває пунктуація. У цифровому середовищі крапка в кінці короткого повідомлення інколи набуває додаткового емоційного навантаження.

Порівняймо: *«Добре», «Добре.», «Добре* 🙂*»*.

Формально всі три висловлення мають однакову лексичну основу, проте їхній комунікативний ефект може бути принципово різним. Це дає підстави говорити про цифрову прагматику пунктуації, у межах якої графічна форма

повідомлення бере участь у формуванні його соціального та емоційного значення. Однією з найцікавіших особливостей цифрового спілкування є поява нових комунікативних дій, які були практично неможливими в традиційній комунікації. Наприклад, статус *«прочитано»* перетворюється на самостійний соціальний сигнал. Відсутність відповіді після прочитання повідомлення може інтерпретуватися адресантом як: ігнорування; незгода; образа; зайнятість; відсутність інтересу; намір припинити комунікацію. Проте жодне з цих значень не є гарантованим. Виникає феномен, який можна визначити як комунікативну гіперінтерпретацію цифрових сигналів: людина намагається надати значення інформації, яка сама собою не містить однозначного повідомлення. Саме тому важливим правилом нетикету стає принцип: *«Не приписуйте цифровому сигналу більшого значення, ніж він об'єктивно містить»*. Це правило особливо актуальне для професійного спілкування.

Цифрове середовище створило ілюзію постійної доступності людини. Наявність смартфона, статус «онлайн» або активність у соціальній мережі ще не означають готовності до комунікації. У результаті виникла нова проблема – цифрове вторгнення в особистий час. Повідомлення, надіслане пізно ввечері, може бути формально коректним, однак саме час його відправлення здатний створювати комунікативний тиск. Тому сучасний нетикет повинен включати категорію часової делікатності. Доцільно враховувати: час доби; часовий пояс; професійний статус адресата; терміновість питання; характер комунікації; попередньо узгоджені правила взаємодії. Отже, принцип «можу написати – пишу» має поступитися принципу: *«Маю право написати, але маю також врахувати право іншого не відповідати негайно»*. Це один із найважливіших виявів цифрової поваги.

Порушення норм нетикету може набувати різних форм. Серед найбільш поширених:

1. Тролінг – навмисне провокування емоційної реакції співрозмовника;
2. Кібербулінг – систематичне використання цифрових засобів для приниження, переслідування або залякування;
3. Хейтинг – агресивне або зневажливе висловлення негативної позиції без конструктивної аргументації;
4. Пасивна агресія – прихована демонстрація негативного ставлення через ігнорування, сарказм, демонстративно короткі відповіді тощо;
5. Доксинг – поширення приватної інформації про особу без її згоди;
6. Цифрове цькування натовпом – колективне спрямування агресивної комунікації проти окремої людини;
7. Публічне приниження – винесення приватного конфлікту у відкритий цифровий простір.

Спільною характеристикою цих явищ є порушення фундаментального принципу комунікативної етики – визнання іншого учасника комунікації суб'єктом, а не об'єктом впливу.

Особливого значення нетикет набуває в професійному середовищі. Електронне листування, службові месенджери, корпоративні платформи та відеоконференції формують нову культуру професійної взаємодії. Професійне цифрове повідомлення повинно відповідати щонайменше п'ятьом параметрам: доречність → зрозумілість → лаконічність → коректність → відповідальність. Наприклад, повідомлення: *«Терміново!!! Передзвоніть мені!!!»* може бути зрозумілим, але не обов'язково професійним. Натомість: *«Добрий день! Буду вдячний/вдячна, якщо матимете можливість передзвонити сьогодні. Питання потребує оперативного уточнення»* зберігає і терміновість, і професійну дистанцію. Отже, нетикет не обмежує свободу цифрового спілкування – він робить її соціально відповідальною.

Освітня комунікація особливо чутлива до цифрових трансформацій. Викладач і здобувач освіти можуть взаємодіяти через електронну пошту, месенджери, системи управління навчанням, відеоконференції та соціальні мережі. Тут особливого значення набуває питання комунікативної дистанції. Цифровий формат не скасовує академічної етики. Повідомлення: *«Привіт. А що нам сьогодні робити?»* і *«Добрий день! Підкажіть, будь ласка, яке завдання необхідно виконати до наступного заняття?»* містять фактично однаковий запит, однак суттєво відрізняються рівнем комунікативної компетентності. Тому навчання нетикету має стати важливим складником цифрової грамотності та професійної мовної підготовки. Особливо важливо формувати у здобувачів освіти навички: створення професійних електронних повідомлень; коректного формулювання запитів; аргументованої дискусії; академічної доброчесності в цифровому просторі; критичного сприйняття інформації; відповідального коментування; захисту приватності.

У сучасному цифровому суспільстві комунікативна культура безпосередньо пов'язана з інформаційною безпекою. Необережне повідомлення може містити: персональні дані; службову інформацію; геолокацію; фотографії документів; відомості про інших осіб; інформацію, яка може бути використана маніпулятивно. Отже, правило *«подумай перед тим, як написати»* має бути доповнене правилом *«подумай перед тим, як оприлюднити»*.

Цифрова комунікація має властивість довготривалої пам'яті: навіть видалений матеріал може бути збережений, процитований або поширений іншими користувачами. Тому нетикет є не лише питанням ввічливості. Він стає елементом цифрової безпеки особистості, організації та суспільства. Розвиток генеративного штучного інтелекту відкриває новий вимір проблеми. Сьогодні цифровий співрозмовник може взаємодіяти не лише з людиною, а й із системою штучного інтелекту. Виникають нові запитання: чи повинна людина позначати контент, створений ШІ; хто відповідає за помилкову інформацію, згенеровану алгоритмом; чи допустиме автоматичне створення масових повідомлень; як запобігти маніпулятивному використанню

генеративних технологій; де проходить межа між автоматизацією комунікації та її дегуманізацією?

У цьому контексті поняття нетикету набуває нового змісту. Якщо класичний етикет регулював взаємодію людина – людина, цифровий нетикет дедалі частіше регулює взаємодію: людина – людина; людина – цифрова система; людина – цифрова спільнота; людина – автоматизований інформаційний контент. Це дозволяє говорити про формування постцифрового нетикету, у якому до традиційних категорій ввічливості додаються прозорість, алгоритмічна відповідальність і цифрова доброчесність.

На основі проведеного аналізу можна запропонувати модель нетикету, яка ґрунтується на шести взаємопов'язаних принципах:

1. RESPECT – повага. Визнання права іншого на власну позицію, приватність, час і комунікативні межі;
2. CLARITY – зрозумілість. Формулювання повідомлення із мінімізацією можливості неоднозначного тлумачення;
3. CONTEXT – контекстуальність. Урахування статусу співрозмовника, ситуації, платформи, часу та мети комунікації;
4. RESPONSIBILITY – відповідальність. Розуміння можливих наслідків оприлюднення, пересилання або коментування інформації;
5. EMPATHY – емпатія. Здатність передбачати, як повідомлення може бути сприйняте іншою людиною;
6. DIGITAL AWARENESS – цифрова усвідомленість. Розуміння специфіки цифрового середовища, його алгоритмів, механізмів поширення інформації та ризиків цифрового сліду.

Цю модель можна узагальнити формулою: *конструктивна цифрова комунікація = повага + ясність + контекст + відповідальність + емпатія + цифрова усвідомленість.*

Отже, нетикет у сучасному цифровому суспільстві перестає бути периферійним набором рекомендацій щодо «ввічливої поведінки в інтернеті». Він поступово перетворюється на самостійну систему **комунікативної** нормативності, що регулює мовну, етичну, психологічну та соціальну взаємодію в цифровому середовищі. Його сутність полягає не в механічному дотриманні формальних правил, а у формуванні відповідального ставлення до іншого учасника комунікації. Цифровий простір змінює не лише спосіб передавання інформації, а й саму архітектуру людської взаємодії. Відсутність невербальних сигналів, миттєвість поширення інформації, постійна доступність, мультимодальність повідомлень, алгоритмічне посередництво та можливість анонімності створюють нові комунікативні виклики.

За таких умов нетикет виконує щонайменше чотири фундаментальні функції: регулятивну – визначає прийнятні моделі цифрової поведінки; комунікативну – сприяє точності й зрозумілості повідомлень; етичну –

захищає гідність і права учасників комунікації; безпекову – знижує ризики інформаційних, психологічних та соціальних загроз.

Перспективність подальших досліджень убачаємо в розробленні лінгвопрагматичної теорії цифрового нетикету, систематизації мовних маркерів конструктивної та деструктивної онлайн-комунікації, дослідженні цифрових жанрів професійного дискурсу, а також у формуванні моделей навчання нетикету в системі професійної та вищої освіти. У цифровому світі якість комунікації дедалі менше визначається лише тим, що саме ми говоримо, і дедалі більше – тим, як, коли, кому, навіщо і з якими наслідками ми це говоримо. Саме тому нетикет варто розглядати не як «правила хорошого тону в інтернеті», а як мовно-комунікативний фундамент цифрової культури та одну з передумов конструктивного суспільного діалогу.

1. Царьова І. В. Тексти нормативно-правових актів: лексичні особливості. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 148 с.

2. Tsareva I. V. Functional and derivative space of the legal text // Advanced trends of the modern development of philology in European countries : collective monograph. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. 240 p. P. 217–233.

3. Tsareva I. V. Russian-Ukrainian war (2014–2022): words that have acquired new meanings // The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects : scientific monograph. Riga : Baltija Publishing, 2022. 1436 p. P. 804–812.

Ігор ЧОРНИЙ
професор кафедри гуманітарних дисциплін та українознавства Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор філологічних наук, професор

ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В АКТОВОМУ ПИСЬМІ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ XVI–XVII СТ.: МІЖ ПРАВОВОЮ НОРМОЮ І МОВНОЮ ПРАКТИКОЮ

Актові книги земських, гродських і підкоморських судів XVI–XVII ст. давно перебувають у полі зору істориків мови, археографів та істориків права. Водночас цей величезний документальний масив і досі залишає чимало можливостей для спостережень саме над юридичною термінологією. Причина зрозуміла: перед нами не словник правничих понять і не теоретичний трактат, а повсякденна канцелярська практика, у якій правова норма щоразу мусила бути переведена на мову конкретної справи – скарги, позову, купівлі, застави, заповіту, розмежування маєтностей, свідчення про злочин. Саме тому актові

книги цікаві не тільки тим, які терміни в них ужито, а й тим, як останні функціонують у тексті.

Для історика мови це особливо істотно. Юридична лексика не існувала відокремлено від загального розвитку староукраїнської ділової мови. Вона формувалася на перетині кількох традицій: успадкованої руської писемності, правової системи Великого князівства Литовського та Речі Посполитої, польськомовного канцелярського вжитку, латинської правничої традиції і, зрештою, живої мови людей, чиї слова потрапляли на сторінки судових книг. У документах Волині, Київщини та Житомирщини XVII ст. добре видно співіснування книжно-канцелярських форм із лексичними елементами, що походили з повсякденного мовлення [1]. Тому говорити про юридичну термінологію цього часу як про цілком усталену й замкнену систему було б, на наш погляд, передчасно.

Показовими є вже самі назви документів та процесуальних актів. У пам’ятках фіксуються такі найменування, як *лист, запис, випис, позов, протест, протестация, жалоба, скарга, сознанье, сведецтво* та ін. Частина цих слів мала досить чітку спеціалізацію, інші залежно від контексту могли позначати і документ, і процесуальну дію, і результат цієї дії. І. Черевко, аналізуючи назви адміністративно-юридичних актів і документів староукраїнської доби, слушно звертає увагу на неоднорідність їхнього походження та значну роль польського мовного впливу [2, с. 274–288]. Однак для актової книги важлива ще одна обставина: термін тут перевіряється практикою. Писареві потрібно було не просто назвати документ, а ввести його до певної формули запису, визначити учасників правовідносин і зафіксувати дію, що має юридичні наслідки.

Особливо виразно це спостерігаємо у лексиці судового процесу. Дієслова й віддієслівні іменники на позначення звернення до суду, оскарження, свідчення, визнання, доведення вини або введення у володіння утворюють у книгах досить розгалужене поле. Поряд із загальнозрозумілими словами *судити, сведчити, признати, записати* функціонують одиниці зі значно вужчим правничим значенням. Саме контекст дозволяє побачити ступінь їх термінологізації. Слово, яке поза канцелярією могло мати широке значення, у сталій актовій формулі поступово набувало спеціального змісту.

Не менш цікавими є назви учасників правової дії: *позиваючий, позваний, жалоблівая сторона, сторона отпорная, сведок, возний, ділець, опікун* тощо. Тут особливо помітно, що юридична термінологія XVI–XVII ст. не завжди відповідає сучасному принципу «одне поняття – один термін». Ту саму процесуальну роль писарі могли називати по-різному. Вибір залежав від виду запису, канцелярської традиції, мовної компетенції писаря, а часом, очевидно, й від формулювання первинного документа, який уносили до книги.

Звідси випливає ще одна риса актового письма – варіантність. Сьогодні для мови закону чи судового документа синонімія часто сприймається як небажане явище: термін повинен бути максимально однозначним. У

ранньомодерному письмі ситуація інша. Поряд можуть існувати питомі й запозичені назви, причому запозичення не обов'язково одразу витісняє давнішу лексему. Воно входить до вжитку поступово, певний час конкурує з нею, інколи набуває вужчого значення. Матеріал житомирських актових книг кінця XVI – першої половини XVII ст., досліджений В. Мойсієнком, виразно засвідчує багатомовність тогочасного писемного середовища та значну кількість запозиченої лексики [3, с. 57–65].

У цьому сенсі актові книги Правобережної України відбивають ширшу мовну ситуацію Речі Посполитої. Писар міг володіти руською, польською, нерідко також латинською мовами, а отже, межа між мовними системами для нього була значно проникливішою, ніж це можна уявити з позицій сучасної унормованої літературної мови. Польські елементи потрапляли до руського тексту не лише як випадкові запозичення. Частина з них була пов'язана з адміністративною та правовою практикою і разом із відповідним поняттям поступово закріплювалася в канцелярському вжитку. Інша частина могла залишатися індивідуальною рисою писаря або певної канцелярії.

Латинський компонент мав дещо інший характер. Латина зберігала високий статус мови права й освіченого письменства, однак у руськомовних актових записах латинські елементи найчастіше включалися до вже сформованої місцевої канцелярської структури. Їхня присутність не перетворювала акт на латиномовний документ. Навпаки, вони пристосовувалися до того текстового середовища, у якому функціонували. Показово, що в науковому виданні Київської підкоморської книги 1584–1644 рр. поряд зі словником застарілих слів і юридичних термінів окремо подано словник латинських виразів у кириличній транскрипції [4]. Уже сама потреба такого словника добре характеризує мовну природу пам'ятки.

Особливий інтерес становлять майнові відносини, адже саме вони породили чи не найбільшу кількість регулярно повторюваних правничих формул. Купівля і продаж, застава, дарування, спадкування, передавання маєтності, боргові зобов'язання вимагали максимально точного визначення того, хто, кому, що і на якій правовій підставі передає. Тут термінологічність виявляється не тільки на рівні окремого слова, а й на рівні словосполучення та сталої формули. Інакше кажучи, одиницею юридичної мови нерідко стає вже не лексема, а ціла конструкція.

Це добре помітно і в підкоморських книгах, специфіка яких була пов'язана із земельними межами. Книга Київського підкоморського суду 1584–1644 рр. містить не лише власне канцелярські записи, але й протоколи опитування свідків та учасників межувань [4]. У таких фрагментах офіційне письмо безпосередньо стикається з живим мовленням. Писар мусив юридично точно зафіксувати слова людини, яка сама юридичною термінологією могла не володіти. Внаслідок цього в одному тексті співіснують стандартизована формула та значно вільніша лексика свідчення. Для історії мови права такі місця, мабуть, навіть цінніші за цілком формалізовані записи.

Варто звернути увагу й на явище, яке умовно можна назвати термінологічною надлишковістю. У ділових текстах XVI–XVII ст. нерідко спостерігаємо нанизування близьких за значенням слів. З погляду сучасної юридичної техніки це може видаватися зайвим повторенням. Проте для тогочасного документа така конструкція виконувала іншу функцію: вона мала усунути можливість іншого тлумачення правової дії, охопити кілька близьких її різновидів, а подекуди була просто складником усталеної формули. Отже, те, що сучасний редактор юридичного тексту спробував би скоротити, у старому акті могло бути засобом правової точності.

Водночас не слід перебільшувати сталість цих формул. Порівняння різних книг засвідчує, що канцелярська традиція допускала значно більшу варіативність, ніж сучасна юридична мова. Навіть близькі за змістом записи могли мати різне лексичне оформлення. Це залежало і від часу, і від території, і від типу суду. Тому матеріал актових книг доцільно розглядати не лише хронологічно, але й локально: те, що стало звичним для однієї канцелярії, не обов’язково мало такий самий статус в іншій.

Саме тут, на нашу думку, проходить важлива межа між історією юридичної термінології та історією мови права. Перша зосереджується переважно на окремому слові: коли воно з’явилося, звідки походить, що означало, як змінювалася його семантика. Друга змушує подивитися на слово всередині документа. У такому разі стає помітно, що юридичного значення йому часто надає не тільки словникова семантика, а й місце у формулі, тип акта, процесуальна ситуація та навіть сусідні слова.

Отже, юридична термінологія актових книг Правобережної України XVI–XVII ст. постає не як завершена система, а як система, що перебуває в русі. У ній одночасно діють давня руська писемна традиція, польський та латинський впливи, місцевий канцелярський узус і жива мовна практика. Одні лексеми вже мають достатньо чітке спеціальне значення, інші лише набувають його; одні зберігаються в подальшій історії української юридичної мови, інші поступово виходять із ужитку.

Саме тому актові книги становлять особливу цінність для юридичної лінгвістики. Вони дозволяють простежити не тільки історію окремих термінів, а й сам процес перетворення загальновживаного слова на правничий термін, співіснування варіантів і поступове вироблення тих мовних засобів, без яких неможливий юридичний текст. І, можливо, найважливіше: ці пам’ятки свідчать, що мова права ніколи не розвивається окремо від суспільства та його мовної практики. Правова норма потребує слова, але й саме слово, потрапивши до юридичного документа, змінюється під впливом права.

---

1. Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст. : зб. акт. документів / підгот. В. В. Німчук та ін. ; відп. ред. В. В. Німчук. Київ : Наукова думка, 1981. 316 с.

2. Черевко І. Назви адміністративно-юридичних актів і документів у Словнику української мови XVI – першої половини XVII ст. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність.* 2023. Вип. 37. С. 274–288.

3. Мойсієнко В. М. Запозичення в практиці ведення канцелярських книг Правобережної України (на матеріалі Житомирських актових книг 1590 та 1635 рр.). *Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем.* 2020. № 31. С. 57–65.

4. Книга Київського підкоморського суду (1584–1644) / підгот. Г. В. Боряк та ін. ; відп. ред. В. В. Німчук. Київ : Наукова думка, 1991. 344 с.

Олександра ШЕВЧУК
доцент кафедри іноземних мов
Національної академії Державної
прикордонної служби
імені Богдана Хмельницького,
доктор педагогічних наук, доцент

МОТИВАЦІЙНІ ПРОМОВИ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КУРСАНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Сучасна система підготовки майбутніх офіцерів у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання дедалі більше орієнтується на інтеграцію мовної, професійної та ціннісної складових освітнього процесу. За цих умов навчання англійської мови перестає бути виключно інструментом формування лінгвістичних знань і набуває статусу засобу розвитку пізнавальної активності, критичного мислення та професійної ідентичності курсантів. Особливої актуальності в цьому контексті набуває пошук таких дидактичних ресурсів, які здатні поєднати мовну практику з реальним досвідом професійної діяльності та емоційно значущим змістом.

Одним із таких ресурсів є мотиваційні промови, які дедалі активніше розглядаються в педагогічних і лінгводидактичних дослідженнях як багатофункціональні тексти, що поєднують інформаційний, емоційний та ціннісний вплив [1]. На відміну від традиційних навчальних текстів, мотиваційні промови апелюють не лише до раціонального сприйняття, а й до особистісних смислів адресата, що створює сприятливі умови для активізації пізнавальної діяльності курсантів.

Пізнавальна діяльність у процесі навчання англійської мови охоплює не лише засвоєння лексико-граматичного матеріалу, а й осмислення змісту, інтерпретацію комунікативних намірів мовця, аналіз риторичних засобів і формування власної позиції щодо почутого або прочитаного. Саме ці компоненти значною мірою актуалізуються під час роботи з мотиваційними промовами. Їхній зміст, як правило, пов’язаний із подоланням труднощів, відповідальністю за прийняття рішень, колективною взаємодією та

професійним вибором, що є близьким і значущим для курсантів військових і правоохоронних закладів освіти.

Використання мотиваційних промов у навчанні англійської мови сприяє формуванню внутрішньої навчальної мотивації, яка, за даними психолого-педагогічних досліджень, є визначальним чинником активної пізнавальної діяльності [2]. Курсанти сприймають такі тексти не як абстрактний навчальний матеріал, а як зразки реальної професійної комунікації, що підвищує їхню зацікавленість, увагу та готовність до аналітичної роботи з мовним матеріалом.

Особливу цінність мотиваційні промови мають як автентичні тексти, що відображають сучасні моделі професійного мовлення. Вони містять характерні риторичні структури, ключову лексику, фразеологічні звороти та мовленнєві стратегії переконання, які є актуальними для професійного іншомовного спілкування. Аналіз таких текстів стимулює пізнавальну активність курсантів через постановку проблемних запитань, пошук смислових акцентів і зіставлення мовних засобів з їхніми комунікативними функціями.

Педагогічна цінність мотиваційних промов полягає також у можливості їх використання в різних форматах навчальної діяльності. Аудіювання мотиваційних звернень англійською мовою активізує сприйняття усного мовлення, розвиває навички прогнозування змісту та виділення ключових ідей. Аналітичне читання текстів промов сприяє розвитку вміння працювати зі складними синтаксичними конструкціями та термінологічною лексикою. Переклад і порівняльний аналіз англомовних та україномовних версій стимулюють когнітивну активність, пов’язану з осмисленням смислових відтінків і прагматичних аспектів мовлення [1].

Важливим чинником активізації пізнавальної діяльності є залучення курсантів до створення власних мотиваційних промов англійською мовою. Така діяльність передбачає не лише відтворення мовних зразків, а й самостійне структурування змісту, добір аргументів, визначення комунікативної мети та прогнозування впливу виступу на аудиторію. У результаті курсанти переходять від репродуктивних форм навчання до продуктивної мовленнєвої діяльності, що істотно підвищує рівень їхньої пізнавальної залученості.

Значний потенціал для активізації пізнавальної діяльності мають також дискусійні формати роботи з мотиваційними промовами. Обговорення морально-етичних і професійних питань, порушених у промовах, спонукає курсантів до аргументованого висловлення власної позиції, критичного осмислення почутого та співвіднесення його з особистим досвідом і професійними цінностями. Такі дискусії англійською мовою формують не лише мовну компетентність, а й аналітико-прогностичне мислення, необхідне для майбутньої професійної діяльності.

У контексті іншомовної підготовки майбутніх офіцерів важливим є також міжкультурний вимір мотиваційних промов. Залучення звернень іноземних військових і політичних лідерів дозволяє курсантам аналізувати універсальні та культурно зумовлені риси мотиваційного дискурсу, порівнювати ціннісні орієнтири та стилі професійної комунікації [3]. Такий підхід розширює пізнавальний горизонт курсантів і сприяє формуванню готовності до іншомовної взаємодії в багатонаціональному середовищі.

Отже, мотиваційні промови є ефективним засобом активізації пізнавальної діяльності курсантів у процесі навчання англійської мови, оскільки поєднують мовну практику з особистісно значущим і професійно орієнтованим змістом. Їх системне використання дозволяє підвищити навчальну мотивацію, стимулювати аналітичне та критичне мислення, розвивати продуктивні мовленнєві навички й формувати цілісне бачення англійської мови як інструмента професійної комунікації. Такий підхід відповідає сучасним вимогам до підготовки майбутніх офіцерів і відкриває перспективи для подальшого вдосконалення методики іншомовної освіти у закладах зі специфічними умовами навчання.

1. Одарчук Н., Мірончук Т. Семантика інспіраційних промов та їхній комунікативно-прагматичний потенціал (на прикладі виступів принца Гаррі на Іграх нескорених). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологія*. 2022. Т. 15 (83). С. 11–16.

2. Красницька О. Мотиваційна промова командира як засіб формування психічної стійкості військовослужбовців та спонуки до дії. *Військова освіта*. 2022. № 1 (45). С. 123–135.

3. Кравчук Ж. В., Марченко В. В. Англомовні мотиваційні промови: лінгвопрагматичний та перекладацький аспекти. *Молодий вчений. Філологічні науки*. 2021. № 10 (98). С. 326–328. DOI : https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-10-98-68.

4. Шумовецька С. Воєнна мемуаристика і військова освіта: навчання лідерства, управління та комунікації. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки*. 2025. Т. 42. № 3. С. 281–299. DOI : https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v42i3.1979.

Oksana BALANAIEVA
associate professor of Language Training Department Donetsk State University of Internal Affairs, PhD in Philology, associate professor

INTERCULTURAL DIMENSION IN LEARNING ENGLISH FOR PROFESSIONAL PURPOSES

An important dimension of professionally oriented English language studying for law students and cadets is the development of intercultural communicative competence. In the context of globalization, future legal professionals increasingly

interact with people who have different cultural backgrounds, professional traditions and legal systems. Therefore, effective communication in English requires not only linguistic accuracy and knowledge of legal terminology but also an understanding of culturally determined patterns of communication.

Intercultural competence is particularly significant in the legal profession because legal communication is closely connected with social values, professional etiquette and national legal traditions. The same communicative intention may be expressed differently depending on the cultural context. For example, the degree of directness in requests, disagreement, negotiation or giving professional advice may vary considerably across cultures. A phrase that sounds neutral and professional in one cultural environment may be perceived as excessively direct, impolite or confrontational in another. Consequently, law students and cadets should study to recognize such differences and select appropriate communicative strategies [1; 2].

In Legal English courses, intercultural learning should therefore go beyond the presentation of information about English-speaking countries. It should involve the comparison of professional communication practices and legal concepts across cultures. Students can analyze authentic legal documents, professional correspondence, interviews and recorded negotiations and identify differences in politeness strategies, argumentation, forms of address and ways of expressing disagreement. Such activities help students and cadets develop cultural awareness and avoid interpreting unfamiliar communicative behavior exclusively through the norms of their own culture.

Pragmatic competence represents an important link between professional English and intercultural communication. A future lawyer may possess sufficient vocabulary and grammatical knowledge but still experience difficulties when communicating with a foreign client because of inadequate understanding of the sociocultural context. For this reason, students should practice such professional situations as the first meeting with a client, legal consultation, negotiation, mediation and discussion of a dispute. Case-based learning and role-play are particularly effective because they allow students to combine legal knowledge, language skills and culturally appropriate behavior [2].

Intercultural communication is equally relevant to the training of law-enforcement cadets. In professional practice, cadets may need to communicate with foreign citizens, witnesses, victims, colleagues or representatives of international organizations. Such communication can take place in stressful or conflict situations, when cultural misunderstandings may have serious consequences. Cadets should therefore be trained to communicate clearly and respectfully, check the accuracy of information, avoid culturally determined assumptions and demonstrate sensitivity to different forms of behavior [3; 4].

One effective methodological principle is the comparison of communicative scenarios. For instance, students can analyze how a lawyer from two different cultural backgrounds might conduct an initial client interview or negotiate the terms of an agreement. They can identify differences in turn-taking, degree of formality,

use of silence, expression of disagreement and forms of politeness. The purpose of such tasks is not to establish rigid stereotypes about national cultures but to develop learners' ability to recognize variation and adapt their communication to a particular interlocutor [1; 3].

Another important component is the development of cultural awareness through authentic professional materials. International legal agreements, court decisions, human-rights documents, professional codes of conduct and materials produced by international organizations can provide valuable linguistic and cultural input. Their analysis allows students to understand how legal concepts and professional values are represented in English-language discourse. At the same time, comparison with the learners own legal and cultural context encourages critical thinking and prevents the perception of English-language legal practices as universally applicable.

The integration of intercultural communication into ESP and Legal English courses can also increase learners' professional motivation. When students understand that English is not merely an academic discipline but a practical instrument for communication with international partners, foreign clients and representatives of other legal systems, the relevance of language studying becomes more evident. Needs analysis should therefore include not only linguistic and professional requirements but also the intercultural situations that future specialists may encounter in their professional careers [3; 4].

Thus, intercultural communicative competence should be regarded as an integral component of professionally oriented English language education for future lawyers and cadets. The objective is not simply to teach students how to speak English with foreign interlocutors but to prepare them to communicate effectively, appropriately and respectfully across cultural boundaries. The integration of intercultural tasks, professional cases, role-plays, authentic materials and pragmatic analysis can make Legal English courses more closely connected with the realities of international professional communication.

In this perspective, the ultimate goal of ESP instruction is the formation of a professional who is able to combine linguistic, legal, pragmatic and intercultural knowledge. Such competence enables future lawyers and law-enforcement officers to interpret not only professional terminology but also the communicative intentions, cultural expectations and values of their interlocutors. This is especially important in an international legal environment where successful professional communication depends on the ability to negotiate cultural differences as effectively as legal or linguistic ones.

1. Samoilova Yu. I. Legal English as a Language of Intercultural Communication. Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 24 трав. 2024 р.). Суми : СФ ХНУВС, 2024. P. 261–262. URL : https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/759a27ff-600c-4c6d-847c-dd1e0d18cbd2.

2. Townley A. A Scaffolded Speaking and Writing ELP Course for Commercial Lawyers: An Action Research Case Study from an Undergraduate Law School in Istanbul. Journal of English for Academic Purposes. 2024. Vol. 69. Art. 101380. DOI : 10.1016/j.jeap.2024.101380. URL : https://doi.org/10.1016/j.jeap.2024.101380.

3. Köykkä K., Lemmetty S., Vähäsantanen K., Rintala H. Police Students' Stories of Intercultural Competence in Police Work. Vocations and Learning. 2026. Vol. 19. Art. 11. DOI : 10.1007/s12186-026-09390-z. URL : https://doi.org/10.1007/s12186-026-09390-z.

4. Rumalessin U. A. T., Farah R. R. Investigating the English Needs of Law Department Students in English for Specific Purposes. Journal of English Educators Society. 2021. Vol. 6. No. 1. P. 126–132. DOI : https://doi.org/10.21070/jees.v6i1.1085.

Василь БОЙЧУК
завідувач кафедри іноземної філології
та бізнес-комунікацій ЗВО
«Університет Короля Данила»,
кандидат філологічних наук, доцент

Марія БОЙЧУК
викладач-методист циклової комісії
української мови та літератури ВСП
«Івано-Франківський фаховий коледж
фізичного виховання Національного
університету фізичного виховання і
спорту України»,
кандидат філологічних наук

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ІННОВАЦІЇ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Беззаперечним у лінгвістиці є твердження, що будь-яка природна мова як унікальне соціальне явище адекватно на поняттєвому рівні, зважаючи на притаманний їй потенціал, реагує на суспільно-політичні, економічні, правові та інші зрушення у житті народу, етносу чи держави. Відповідно, сучасний український політико-правовий дискурс знаходиться в стані перманентної інтенсивної лексико-семантичної трансформації, зумовленої передусім повномасштабною війною російської федерації проти України, з одного боку, а також тривалими процесами євроінтеграції і адаптацією національного законодавства до норм Європейського Союзу – з іншого. З огляду на перспективи сьогодення також не можна оминути увагою потужний вплив цифровізації та штучного інтелекту на загальний розвій української мовотворчості.

Відомо, що вокабуляр української мови поповнюється в цілому двома ключовими класами нових одиниць: **неологізмами** (системними лексичними новотворами чи запозиченнями, які часто фіксуються у дискурсі масмедіа або нормативно-правових актах для позначення нових суспільних понять, явищ та інститутів) і **оказіоналізмами** (авторськими, контекстуально зумовленими лексемами, що виникають для задоволення щоденних (рутинних) потреб номінації та характеризуються яскравою експресивною чи оцінною конотацією). Необхідність наукового осмислення зазначених мовно-мисленнєвих процесів та особливостей відтворення таких інновацій в англійській мові, зокрема в міжнародній аналітиці, юридичних документах і медійному просторі, є актуальним завданням сучасного загального та зіставного мовознавства.

З огляду на зазначене важливо систематизувати сучасні способи виникнення неологізмів та оказіоналізмів у сучасній українській політико-правовій сфері та обґрунтувати оптимальні перекладацькі стратегії їх відтворення англійською мовою.

Виникнення нових лексичних одиниць зумовлене потребою усунути комунікаційні чи термінологічні лакуни або ж емоційно «прикрасити», для прикладу, політичний чи правовий дискурс. Аналіз мовознавчих праць засвідчує, що інновації у правовому дискурсі виникли завдяки запозиченню чи калькуванню здебільшого англомовних юридичних чи адміністративних термінів, як-от: *комплаєнс* (доброчесність, відповідність нормам антикорупційного законодавства), *абсентеїзм* (ухилення виборців від участі у голосуванні), *дерегуляція* (спрощення умов підприємницької діяльності шляхом скасування зайвих дозвільних процедур) тощо.

Продуктивним способом української мовотворчості залишається семантична деривація, що полягає у розширенні (зміщенні, уточненні) значеннєвого поля чинного юридичного терміна. Наприклад, термінологічна сполука «*критична інфраструктура*» в тексті Закону України «Про критичну інфраструктуру» набула чіткого юридичного визначення; «*доброчесність*» як правовий термін у контексті судової реформи трансформувався з етичної категорії у суворо регламентовану правову вимогу оцінки суддів та кандидатів на державні посади тощо. Морфологічний спосіб словотворення залишається пріоритетним у дискурсивній практиці українців, результатом використання якого є складні деривaційні утворення з префіксами *євро-*, *анти-*, *де-*: *євроінтегратор, антикорупціонер, децифровізація*.

Оказіоналізми функціонують здебільшого у наративах політиків, публіцистиці чи мережевих дискусіях, оскільки їхньою визначальною функцією є оцінка чи експресія. Патерни словоскладання та телескопії є актуальними для новотворень, як-от *рашизм*, що слугує оригінальним прикладом офіційної лексикалізації (термінологізації) оказіоналізму, оскільки детермінований юридично (законодавчо) постановою Верховної Ради України. Дієслівний оказіоналізм *чорнобаїти* позначає циклічне повторення

помилок ворогами. Метафора *турборежим* уже стала звичною на позначення високого темпу ухвалення законопроєктів парламентом, а у словосполуці *дипломатичний фронт* експлікована метафоризація міжнародно-правових зусиль України.

Українське суспільство впевнено входить у західноєвропейський цивілізаційний простір, де в мовно-комунікативному аспекті панівні позиції посідає англійська мова. Саме тому необхідно комунікативно виправдано підбирати англійські відповідники, коли йдеться про ефективний міжкультурний діалог. Важливо пам'ятати, що вибір перекладацької стратегії часто залежить від того, чи лексема є офіційним терміном, чи експресивним оцінним оказіоналізмом.

Найточнішим відтворенням поняттєвого обсягу українського неологізму є спосіб підбору термінологічного еквівалента: *доброчесність* (суддівська) – *integrity/professional integrity*, *спеціальний трибунал – special tribunal* (for the crime of aggression); калькування (literal translation): *критична інфраструктура – critical infrastructure*; транслітерація з описовим коментарем: *рашизм – Rashism/Ruscism* (*totalitarian ideology of modern Russia*); контекстуальна метафора: *турборежим* (у парламенті) – *turbomode/legislative fast-tracking*; експлікація (описовий переклад): *бруднуватий шантаж – dirty bomb blackmail/nuclear extortion*.

Перекладаючи нормативно-правові акти, варто пам'ятати, що головним критерієм є одноеквівалентність та гармонізація з англомовною юридичною термінологією. Для прикладу, *доброчесність* буквально перекладаємо як *virtue* або *honesty*, що видається неточним у правовому аспекті, зокрема з погляду оцінки суб'єктів владних повноважень. Натомість в англомовній практиці використовується термін *integrity*. Порівняймо тексти «*Перевірка відповідності кандидата критеріям доброчесності та професійної етики» – Verification of the candidate's compliance with the criteria of integrity and professional ethics*.

Відтворюючи оказіоналізми у публіцистичному дискурсі, перекладач часто стикається з вибором між передачею змісту та збереженням форми й конотації. Наприклад, оказіоналізм *рашизм (Ruscism/Rashism)* еволюціонував у політологічний термін, причому сьогодні рекомендується використовувати транслітерацію *Ruscism* (із додаванням основи *Rusc-* для вказівки на геополітичне джерело) з первинною експлікацією: *Ukraine's Parliament officially recognized 'Ruscism' as the state ideology of the Russian Federation.*

Калькування лексеми *turbo-mode* передає оригінальну метафору, однак для офіційних англомовних звітів міжнародних організацій (наприклад, Freedom House) доцільнішим є їх поєднання з функціональним замінником: *The Ukrainian parliament adopted a number of anti-corruption laws in 'turbo-mode' (accelerated legislative fast-tracking).*

Отже, виникнення інновацій в українському політико-правовому дискурсі віддзеркалює глибинні зрушення в державі в умовах воєнного стану

та активної євроінтеграції. Сьогодні політико-правові оказіональні одиниці поступово лексикалізуються і, змінюючи лінгвістичний статус, стають системними термінами.

Основними стратегіями перекладу є пошук термінологічного еквівалента в міжнародному праві та калькування **(**для офіційно-правових неологізмів) і транслітерація з описовим перекладом (експлікацією) чи вживання функціонального замінника для повноцінного збереження прагматичного впливу на реципієнта.

1. Загнітко А. П. Сучасний лінгвістичний дискурс: теорія і поетика. Київ : Донецьк, 2020.

2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми : навч. посібник. Вінниця : Нова Книга, 2021. 656 с.

Ірина БОРОВИК
старший викладач кафедри іноземних мов Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,
доктор філософії в галузі філології,
доцент

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В МІЖНАРОДНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Сучасний етап розвитку міжнародної комунікації характеризується інтенсифікацією міжмовної та міжкультурної взаємодії, що, своєю чергою, зумовлює посилення ролі англійської мови як одного з основних засобів міжнародного спілкування. Англійська мова активно використовується представниками різних мовних спільнот у професійній, науковій, освітній, дипломатичній, економічній та технологічній сферах. Відповідно, її функціювання в умовах міжнародної комунікації супроводжується постійною адаптацією мовних засобів до нових комунікативних потреб. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження лексичного рівня англійської мови, оскільки саме лексичні одиниці безпосередньо забезпечують номінацію нових понять, явищ і процесів та водночас відображають динаміку мовних і соціокультурних змін.

З огляду на зазначене структурно-семантичні особливості лексичних одиниць англійської мови становлять значний науковий інтерес, оскільки структура слова та його семантична організація перебувають у тісному взаємозв’язку. З одного боку, структурна організація лексичної одиниці

визначає способи її творення, функціювання та інтеграції до лексичної системи мови. З іншого – семантична структура відображає здатність відповідної одиниці реалізовувати різні значення залежно від контексту та комунікативної ситуації. Таким чином, комплексний аналіз структурного і семантичного аспектів дає змогу виявити закономірності функціювання англійської лексики в умовах міжнародного спілкування.

Передусім необхідно зазначити, що однією з визначальних характеристик англійської лексичної системи є її структурна відкритість та висока продуктивність словотворчих моделей. Зокрема, значну роль у поповненні словникового складу відіграють афіксація, словоскладання, конверсія, абревіація та утворення складних лексичних одиниць. Водночас продуктивність зазначених способів словотворення забезпечує оперативне реагування мови на появу нових реалій. Особливо виразно ця тенденція простежується у сферах науки, інформаційних технологій, економіки, політики та міжнародних відносин, де виникнення нових понять потребує їх швидкої мовної номінації [1, с. 18].

Не менш важливим аспектом є семантична варіативність англійських лексичних одиниць. У процесі міжнародного спілкування та сама лексема може реалізовувати різні значення залежно від галузі її використання, контексту та комунікативної мети. Особливо характерним це є для загальновживаної лексики, яка в різних професійних сферах набуває спеціалізованого значення. Наприклад, лексема *platform* може позначати фізичну платформу, цифрове середовище, програмне забезпечення або організаційно-політичну програму. Отже, актуальне значення лексичної одиниці визначається не лише її словниковою семантикою, а й конкретним контекстом функціювання.

У цьому зв’язку особливої уваги потребує явище полісемії, яке є одним із фундаментальних механізмів семантичної організації англійської лексики. Полісемічні лексичні одиниці характеризуються наявністю взаємопов’язаних значень, актуалізація яких залежить від комунікативного контексту. Для міжнародної комунікації ця особливість має принципове значення, оскільки учасники комунікативного процесу можуть мати різний мовний і культурний досвід. Тому правильна інтерпретація полісемічної одиниці значною мірою залежить від здатності комуніканта співвіднести її лексичне значення з конкретною ситуацією мовлення.

Крім того, важливо враховувати вплив міжкультурної взаємодії на семантичну структуру англійських лексичних одиниць. Функціювання англійської мови в міжнародному середовищі відбувається за участю комунікантів, які належать до різних мовних і культурних спільнот. Унаслідок цього лексичні одиниці можуть набувати додаткових прагматичних або культурно зумовлених відтінків значення. Відповідно, семантична інтерпретація слова не завжди може здійснюватися виключно на основі його денотативного значення, оскільки важливими чинниками виступають також

конотативні характеристики, соціокультурний контекст і комунікативна ситуація [2, с. 15].

На окрему увагу заслуговує явище лексичної варіативності, яке є закономірним наслідком глобального поширення англійської мови. У міжнародному комунікативному просторі англійська мова представлена численними національними та регіональними варіантами, що можуть відрізнятися на рівні лексики, семантики та словотворення. Водночас така варіативність не свідчить про дезінтеграцію англійської мовної системи, а навпаки, демонструє її здатність адаптуватися до різних соціокультурних умов. Саме тому сучасну англійську доцільно розглядати як динамічну мовну систему, що функціює в умовах постійної взаємодії різних мовних і культурних середовищ.

У цьому контексті показовим є поширення лексичних одиниць, пов'язаних із цифровізацією та технологічними змінами. Поява таких одиниць, як *cybersecurity, livestream, fintech, 'ryptocurrency* та *cloud computing*, засвідчує активне використання словотворчих ресурсів англійської мови для позначення нових понять. Причому нові лексеми не лише поповнюють словниковий склад, а й формують нові семантичні зв'язки всередині лексичної системи. Отже, інноваційні процеси на структурному рівні безпосередньо корелюють із семантичними трансформаціями, що відбуваються під впливом суспільних, технологічних та комунікативних змін.

Разом із тим важливим механізмом розвитку англійської лексики є запозичення. Історично англійська мова характеризується значною кількістю іншомовних елементів, які в процесі функціювання інтегруються до її лексичної системи. У сучасних умовах міжнародної комунікації цей процес набуває особливої динаміки, оскільки англійська не лише запозичує лексичні одиниці з інших мов, а й сама виступає джерелом міжнародної термінології. Зокрема, англомовні лексеми активно поширюються у сферах інформаційних технологій, науки, бізнесу, медіа та масової культури. Унаслідок цього формується значний пласт зрозумілої на міжнародному рівні лексики, яка полегшує комунікацію між представниками різних мовних спільнот.

Водночас структурно-семантична організація англійської лексики має безпосередній вплив на ефективність міжнародної комунікації. Лексичні одиниці, які характеризуються прозорою структурою та відносно стабільним значенням, як правило, забезпечують вищий рівень взаєморозуміння між комунікантами [3, с. 19]. Натомість полісемічні, метафорично переосмислені або культурно марковані одиниці можуть створювати додаткові труднощі для інтерпретації. Отже, ефективність міжнародного спілкування значною мірою залежить від здатності учасників комунікації враховувати не лише формальну структуру лексичних одиниць, а й особливості їхнього семантичного наповнення.

Структурно-семантичні особливості лексичних одиниць англійської мови відображають складну взаємодію внутрішньомовних і позамовних

чинників. На структурному рівні динаміка англійської лексики виявляється у високій продуктивності словотворчих моделей, активному утворенні складних лексичних одиниць, абревіації та запозиченні. На семантичному рівні визначальними є процеси полісемії, семантичної спеціалізації, термінологізації, метафоризації та розширення або звуження значення. Водночас зазначені процеси не існують ізольовано, а перебувають у постійній взаємодії, забезпечуючи адаптивність лексичної системи англійської мови до нових комунікативних умов.

Отже, англійська мова як засіб міжнародного спілкування функціонує в умовах високої структурної та семантичної динамічності. Саме лексичний рівень найбільш оперативно реагує на зміни в суспільстві, науці, технологіях та міжкультурній взаємодії, що зумовлює постійне оновлення мовних засобів. Відповідно, структурно-семантична варіативність англійських лексичних одиниць є не лише характеристикою внутрішньої організації мови, а й важливим чинником її глобального функціювання. Дослідження структурно-семантичних трансформацій англійської лексики дає змогу глибше зрозуміти механізми адаптації мови до потреб міжнародної комунікації та визначити закономірності її подальшого розвитку в умовах глобалізованого мовного простору.

1. Bauer L. Introducing Linguistic Morphology. 2nd ed. Edinburgh : *Edinburgh University Press*, 2003. 384 p.

2. Crystal D. English as a Global Language. 2nd ed. Cambridge : *Cambridge University Press*, 2003. 228 p.

3. Jackson H., Amvela E. Z. Words, Meaning and Vocabulary: An Introduction to Modern English Lexicology. 2nd ed. London : Continuum, 2007. 260 p.

Каріна БОРТУН
доцент кафедри професійної комунікації навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат філологічних наук, доцент

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ У МАСМЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ: МОВНІ МЕХАНІЗМИ ДЕФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Інформаційний вплив є одним із найпотужніших механізмів формування суспільної свідомості та поведінки людини. Його особливість полягає в здатності трансформувати систему цінностей, мотивів, життєвих орієнтирів і

переконань особистості. Під впливом маніпулятивних інформаційних потоків може бути здійснена деформація моральних установок, спотворення структури цілей і особистісних смислів. Масмедійний дискурс сьогодні активно транслює різновекторні ефекти мовного самосприйнятті людини.

Проблематика інформаційно-психологічного впливу в масмедійному дискурсі має виразну міждисциплінарну природу, що перебуває у фокусі уваги сучасних гуманітарних досліджень. Наукові студії сучасного мовознавства сформували ґрунтовну теоретичну базу для вивчення мовних механізмів впливу на свідомість особистості, формування суспільних установок і маніпулювання громадською думкою. Значний внесок у розроблення цієї проблематики зробили: К. Бортун [1–4], Н. Бутенко [5], О. Бугайова, О. Денисевич [6], Т. Недашківська [6], І. Дебенко [7], А. Король [8], В. Волощук [8], Г. Почепцов [9], О. Цупікова [10], А. Авраменко [10] тощо. Особливої актуальності набуває вивчення мовних механізмів деформації особистості, які реалізовані за допомогою маніпулятивних стратегій масмедійного дискурсу та здатні моделювати нову систему цінностей, переконань, поведінкових моделей і психологічну стійкість реципієнта.

Деструктивний зовнішній інформаційний вплив на інформаційно-психологічну безпеку особистості реалізовано за допомогою механізмів цілеспрямованого втручання у когнітивну та ціннісну сфери людини. Він спрямований не лише на зміну окремих суджень чи інтересів, а й на поступову трансформацію фундаментальних світоглядних засад, переконань і мотиваційних установок особистості [1–3].

Тому фіксуємо переформатування ключових елементів мовної свідомості, що визначають поведінку та соціальну активність людини, як-от: трансформація спрямованості, деформація системи цінностей, порушення структури мотивів, спотворення структури цілей, деструкція особистісних смислів [4]. Наслідки такого втручання у негативному річищі мають ланцюгову природу, яку представлено на рис. 1.

Рис. 1.[1] Ланцюгова реакція «негативного» переформатування ключових елементів мовної свідомості.

Отже, інформаційний вплив становить не лише комунікативне, а й психологічне явище, здатне безпосередньо впливати на безпеку та цілісність особистості. Наслідками такого впливу стають втрата впевненості у власних можливостях, зниження рівня самоконтролю, порушення соціальної адаптації та рольової поведінки. У ширшому вимірі це може призводити до руйнування психологічної стійкості особистості, формування станів пригніченості, апатії та соціальної пасивності. Мовний шлейф такої дії сьогодні віртуозно формує потенціал масмедійного дискурсу.

1. Бортун К. О. Семантико-прагматичні прийоми сугестивного впливу в імперативних висловленнях. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія : Філологічні науки (мовознавство).* 2020. № 13. С. 16−21. DOI : https:// doi.org /10.24919/2663-6042.13.2020.214317.

2. Бортун К. О. Засоби реалізації сугестії в імперативних висловленнях. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 32. Т. 1. С. 15–19. DOI : https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.32.1.2.

3. Бортун К. О. Імператив як джерело навіювання та засіб реалізації сугестивних тактик у висловленні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського Серія : Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33 (72). № 1. Ч. 1. С. 1–7. DOI : https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.32.1.2.

4. Бортун К. О. Імперативність і категоричність у структурі висловлення: основні підходи до аналізу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. *Серія : Філологія*. 2016. Вип. 20. С. 14–17.

[1] Зображення з мережі Інтернет.

5. Бутенко Н. Ю. Соціальна психологія в рекламі : навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2006. 384 с. URL : https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_finan/Butenko-sots.-psykholohiya-v-reklami.pdf.

6. Денисевич О. В., Недашківська Т. Є. Емоційність рекламної лексики (на матеріалі вільного асоціативного експерименту). *Український інформаційний простір*. 2014. № 2. С. 270 – 276.

7. Дебенко І. Б. Механізми символізації в конструюванні політичної реальності. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право*. 2012. № 3. С. 9−15.

8. Король А., Волощук В. Засоби маніпулятивного впливу в сучасному німецькомовному медіадискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. № 31 (2). С. 80–85. DOI : https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/31.213847.

9. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. Київ : Видавничий центр «Київський ун-т», 1999. 307 с.

10. Цупікова О. А., Авраменко А. І. Мовні засоби рекламного медичного дискурсу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2023. Вип. 1. С. 146–154. URL : https://dspace.zsmu.edu.ua/handle/123456789/19449.

Тарас ВАЙДА
професор кафедри професійних
та спеціальних дисциплін інституту
права та безпеки Одеського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ НОРМОТВОРЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ ТЕРМІНІВ «БІК» І «СТОРОНА» У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Показниками якості нормотворчої техніки при складанні юристами/правоохоронцями нормативно-правових чи процесуальних документів є довершеність юридичної термінології, застосування чітких правових дефініцій, формування логічних юридичних конструкцій. Як зазначає О. Скакун, нормотворча термінологія – це система юридичних термінів, тобто словесних визначень понять, що використовуються при викладі змісту закону, іншого нормативного акта чи нормативного договору [1, с. 359]. Юридична термінологія ґрунтується на додержанні нормотворцем (правоохоронцем) сукупності вимог до використовуваних термінів, як-от: 1) *однозначність* (вживання термінів у певному законі, нормативно-правовому акті чи процесуальному документі в одному значенні, уникнення двозначності (для прикладу: слід протектора шини, слід виконати необхідні дії…)); 2) *загальновживаність* (використання термінів відомих, а не створених законодавцем (правоохоронцем) для певного закону);

3) *стабільність* (усталеність термінів, а не зміна їх із прийняттям кожного нового закону/нормативно-правового акта); 4) *доступність* (простота і адекватність терміна змісту норм права (нормативно-правового акта чи процесуального документа)); 5) *визначеність* (чіткість термінів, що виключає різне трактування думки законодавця); 6) *узгодженість* (координованість вживаних термінів) [1, с. 359].

Отже, грамотне складання правоохоронцями нормативно-правових актів та процесуальних документів забезпечує чітке розуміння всіма суб'єктами права їхніх норм чи матеріалів справ (зрозумілий опис правопорушення, врахування відповідних вимог законодавства тощо) під час користування ними, а саме: при кваліфікації вчинених особами протиправних дій/правопорушень, прийнятті в подальшому конструктивних правових рішень в частині притягнення винних осіб до відповідальності (звільнення від відповідальності), тобто в цілому здійснює регулювання широкого кола суспільних відносин та їхніх правових аспектів.

Деякі питання юридичної техніки було розглянуто нами (Вайда Т. С., 2017; Вайда Т. С., Голенко Н. М., 2021; Вайда Т. С., Корнієнко М. В., 2024, 2026) у попередніх публікаціях (на прикладі специфіки застосування у законодавстві України термінів «охорона», «оборона», «захист» [2, с. 87–90]; особливості використання у правоохоронній діяльності категорій «правопорядок», «громадський порядок/безпека» та «публічна безпека») [3, с. 26–37]; енциклопедичний словник з Правил та безпеки дорожнього руху [4]).

Разом із тим суспільні відносини, зважаючи на трансформації, що відбуваються протягом життєдіяльності людини та суспільства в цілому, мають багато різних нюансів (юридичних тонкощів), описи яких і складають багатство української мови та відображаються в її побутовому чи діловому стилях (характеризуються різноманітністю стилістичних, орфографічних та інших правил, наявністю у них винятків та необхідністю врахування їх при безпосередньому використанні). Ці специфічні особливості мови правоохоронці повинні добре знати та правильно застосовувати на практиці у нормотворчій/правоохоронній діяльності.

У цій роботі нами здійснено спробу уточнити особливості використання таких термінів, як «бік» і «сторона». У побутовому спілкуванні та в професійному середовищі фахівців-юристів (правоохоронців), на відміну від філологів, можна зустріти думку про те, що в українській мові та в юридичній техніці іменники «бік» і «сторона» є абсолютними синонімами і повністю взаємозамінними (як приклад: бік дороги, сторона обвинувачення тощо) [5; 6]. Проте насправді це не зовсім так – згадані слова мають деякі відтінки значень, на які варто звертати увагу працівникам поліції, принаймні в офіційному мовленні (в діловій усній та писемній мові).

Вітчизняні вчені приділяють належну увагу постійному вивченню та популяризації порядку застосування як усталених лексичних одиниць, так і неологізмів, а також питанням удосконалення культури мовлення в цілому з

врахуванням подальшого розвитку самої української мови. Як зазначає Ю. Потерянко, найповніше роз'яснення з цього приводу (а саме уточнення порядку використання термінів *(уточнено нами – В. Т.)*) колись дала рубрика «Уроки державної мови», яка виходила у газеті «Хрещатик» [7] (її вів український журналіст, публіцист і редактор Б. Рогоза). У контексті предмета нашого дослідження мовник детально розібрався в усіх тонкощах слововживання іменників «бік» і «сторона». При цьому насамперед варто зазначити, що часом ці слова справді бувають взаємозамінними, але геть не завжди.

Погоджуємося з уточненням вищезазначеної авторки Ю. Потерянко, що іменник «бік» доречно вживати, коли йдеться про такі аспекти, як: 1) положення чогось у просторі (для прикладу – машина може стояти з лівого боку від будинку; обходити конструкцію з якогось боку та ін.); 2) частину тулуба і ширше – всього тіла відносно центру (для прикладу – можемо сказати «повернувся на правий бік» або вжити прислів'я «Болить бік дев'ятий рік, та не знаю, в котрім місці», «Лайка не бійка, в боку не болить»; тканина має лицьовий і виворітний боки; можна хитатися з боку в бік тощо); 3) родинні зв'язки тощо (на весілля приходять родичі з боку молодої та молодого; схилятись на чийсь бік та ін.) [7].

При цьому при зіставленні або переліку іменників часто вживається синтаксична конструкція «з одного боку і з другого» (зверніть увагу – не з іншого); непотрібний предмет ми відкладаємо убік – не в сторону; дерева висаджуємо по обидва боки дороги (звідси й прислівник «обабіч», а якщо лише з одного боку – то «обіч»); розглядаємо питання зусібіч.

Іменник «сторона» в українській літературній та діловій мові трапляється значно рідше. Здебільшого він використовується в таких випадках: 1) описує місцевість, область, район або ж край, країну, батьківщину, вітчизну (для прикладу – рідна сторона, далека сторона, у наддніпрянській стороні та ін.); 2) слово функціонує у значенні «кружним шляхом, в обхід» – «обійти стороною», але в такому разі воно стає прислівником; 3) в офіційних нормативно-правових актах та інших юридичних документах (наприклад, у таких конструкціях, як: сторона договору, сторона позивача, потерпіла сторона, зацікавлена сторона, дебати сторін, сторони конфлікту тощо). Таке слововживання вказує на те, що під стороною мають на увазі особу (фізичну чи юридичну) або групу осіб, яка (які) протиставляється іншим [7]. У значенні «точка зору когось, розуміння кимось» іменник «сторона» вживати неправильно – його краще замінити на «погляд» (для прикладу – «з фінансового погляду», «з мого погляду», «з погляду вчених» та ін.

Проведений у межах дослідження аналіз підходів фахівців-філологів та вчених-правоохоронців щодо використання вищезазначених термінів «бік» та «сторона» в українській (діловій) мові, зокрема в законодавстві України, зважаючи на вищенаведені аргумент, дозволяє зробити деякі узагальнення:

1. При порівнянні значень термінів «бік» та «сторона» та їх застосування у нормотворчій чи правоохоронній діяльності визначено: використання вказаних іменників у текстовому матеріалі авторам доцільно здійснювати з урахуванням його конкретного контексту (аспекту);

2. У питаннях, що стосуються регулювання суспільних відносин, а також для позначення широких географічних (топографічних) елементів або траєкторії руху доцільно використовувати термін «сторона»;

3. У широкому вжитку терміна «бік» його використання здійснюється для характеристики положення чогось у просторі відносно оповідача чи якогось об’єкта, позначення частини тулуба (об’єкта) відносно його центру чи конкретизації частини (поверхні) об’єкта, уточнення лінії родинних зв’язків чи приймання чиєїсь точки зору під час дискусії (бесіди) та ін.

1. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. Київ : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2009. 520 с.

2. Вайда Т. С. Сутність юридичних категорій «охорона», «захист» та «оборона»: особливості їх використання у законодавстві України. *Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 24 лист. 2017 р.) : у 2 т. Київ : Національна академія прокуратури, 2017. Т. 1. С. 87–90.

3. Вайда Т. С., Голенко Н. М. Особливості використання категорій «правопорядок», «громадський порядок/безпека» та «публічна безпека» у законодавстві України. *Юридичний бюллетень.* 2021. Вип. 18 (18). С. 26–37. DOI : https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.18.03.

4. Вайда Т. С., Корнієнко М. В. Енциклопедичний словник з правил та безпеки дорожнього руху : довідкове видання. 2-е вид., доп. Одеса : Юридика, 2026. 696 с.

5. Кримінальний Кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. URL : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14.

6. Про Правила дорожнього руху : постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF/paran16#n16.

7. Потерянко Ю. Бік чи сторона? Як правильно українською та яка між ними різниця. *OBOZ.UA.* URL : https://shkola.obozrevatel.com/ukr/news/bik-chi-storona-yak-pravilno-ukrainskoyu-ta-yaka-mizh-nimi-riznitsya.htm.

Інна ВАРВАРУК
завідувач кафедри української філології
та суспільствознавчих дисциплін
ЗВО «Університет Короля Данила»,
кандидат філологічних наук, доцент

МОВА ПРАВА: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Взаємозв’язок мови і права є виразним виявом міждисциплінарності сучасного гуманітарного знання. Право реалізується передусім у мовній формі: нормативний припис, судове рішення, договір чи правова аргументація

набувають юридичної сили через текст. Точність номінації, семантична однозначність і логіко-синтаксична впорядкованість безпосередньо впливають на правозастосування. Для України ця проблематика є особливо актуальною з огляду на євроінтеграцію, реформування законодавчої техніки та потребу в лінгвістичній експертизі. Повномасштабна війна додала ще один вимір: мовлення в окремих випадках стає юридично значущою дією, що є необхідною при кваліфікації пропаганди, закликів, виправдовування агресії та мови ворожнечі [1; 2].

Українську традицію вивчення мови права формують праці Н. Артикуци, яка описує юридичну термінологію [3], Ю. Прадіда, котрий обґрунтував статус юридичної лінгвістики як міждисциплінарного напряму [5], Л. Ажнюк, яка розробляє прагмалінгвістичні критерії кваліфікації вербальних злочинів [1; 2], Г. Мацюк, що аналізує взаємодію мовної політики, топоніміки й національної безпеки [4]. Ці дослідження дають підстави розглядати мову права не лише як терміносистему, а як дискурсивний феномен, у якому поєднуються номінація, інтерпретація, комунікативна дія та соціально-правовий контекст.

Мова права є поліфункціональним феноменом, що перебуває на перетині мовознавства і правознавства. Її лінгвістична природа найочевидніше виявляється на лексико-термінологічному рівні, адже саме система спеціальних номінацій вербалізує правові поняття й забезпечує точність фахової комунікації. Юридичний термін тяжіє до семантичної визначеності, дефінітивності, системності, стилістичної нейтральності та кодифікованості [3]. Проте термін функціонує не ізольовано, а в межах тексту, тому його значення конкретизується синтаксичною позицією, композицією документа, контекстом і сферою правового вживання. Наприклад, номінації «*пропаганда*», «*заклик*», «*виправдовування*» у правовому дискурсі потребують не побутового, а дефінітивно окресленого значення, оскільки навіть незначне семантичне зміщення може впливати на юридичну кваліфікацію висловлення.

Лексико-термінологічний погляд закономірно переходить у функціонально-стилістичний. Правниче мовлення вирізняють офіційність, нормативність, логічна послідовність, стандартизованість мовних формул і синтаксична впорядкованість. Ці ознаки зумовлені прагматикою права: юридичний текст не лише повідомляє зміст, а й нормативно закріплює його, встановлює права, обов’язки, дозволи чи заборони. Отже, мовна форма права завжди функційно навантажена.

Таке розуміння відкриває юридико-лінгвістичну перспективу, у межах якої мова і право постають взаємозумовленими складниками єдиного предмета дослідження. Юридична лінгвістика вивчає механізми, через які мовна форма конструює й актуалізує правовий зміст. Ю. Прадід наголошує на міждисциплінарності цього напряму [5]. Тому юридичний текст доцільно розглядати як особливий тип дискурсу, де значення виникає у взаємодії

терміна, синтаксичної конструкції, жанру, комунікативної ситуації та правової норми.

Важливим для філологічного аналізу є семантико-інтерпретаційний вимір мови права. Правовий текст не є нейтральною оболонкою готової думки: добір мовних одиниць, структура дефініції, спосіб синтаксичного зв'язку, модальність припису безпосередньо впливають на розуміння норми. Звідси постає проблема межі між буквальним значенням і контекстуальним тлумаченням, а також співвідношення мовної однозначності та інтерпретаційного потенціалу тексту. Для правничого дискурсу ця проблема є принциповою, адже неоднозначність мовної форми може спричинювати різні моделі правозастосування. Показовими є модальні формули «*має право*», «*може*» і «*зобов'язаний*»: у правовому тексті вони репрезентують різний ступінь нормативної обов'язковості, тому їх заміна не є стилістично нейтральною.

Ще виразніше дієвість мови права простежується в комунікативно-прагматичній площині. Юридичне висловлення не лише описує дійсність, а й виконує дію: наказує, забороняє, дозволяє, визнає, зобов'язує, засвідчує. Тому категорії мовленнєвого акту, інтенції, адресованості, ілокутивної сили й перлокутивного ефекту є продуктивними для аналізу законодавчого, судового, договірного та експертного дискурсів. Таке бачення зміщує увагу із запитання «*що означає висловлення?*» до запитання «*яку юридично значущу дію воно здійснює?*». Саме ця прагмалінгвістична перспектива особливо важлива під час аналізу мовленнєвих правопорушень. Так, конструкції «*забороняється*», «*особа зобов'язана*», «*особа має право*» реалізують різні типи ілокутивної сили – заборону, зобов'язання та дозвіл – і водночас моделюють різну комунікативну позицію адресата.

Повномасштабна війна суттєво розширила предметне поле юридичної лінгвістики. Об'єктом експертного аналізу стають *пропаганда війни, публічні заклики, виправдовування чи заперечення збройної агресії, розпалювання ворожнечі*. Для їх кваліфікації недостатньо словникового значення окремих лексем: необхідно враховувати суб'єкта, адресата, інтенцію, контекст, модальність і очікуваний вплив повідомлення. Л. Ажнюк акцентує, що «*вербальний злочин*» потребує комплексного аналізу, де семантика поєднується з прагматикою [1].

Особливо показовою є категорія «*пропаганда*». Її юридико-лінгвістична кваліфікація потребує розмежування інформування, оцінювання, переконування, заклику та системного впливу на адресата. Вирішальним стає не тільки предмет повідомлення, а й його прагматична спрямованість, повторюваність, аргументаційні стратегії та моделювання бажаної поведінки реципієнта [2]. Отже, воєнний дискурс актуалізує ті рівні мовної структури, які в традиційному описі мови права нерідко залишалися периферійними: імпліцитні смисли, оцінність, пресупозиції, комунікативні стратегії, мовні засоби переконання й маніпулятивного впливу. Наприклад, опис чужого

заклику і безпосереднє спонукання адресата до певної дії можуть містити подібну лексику, але мають різну ілокутивну природу; тому експертний аналіз повинен встановлювати не лише зміст висловлення, а й його комунікативну функцію.

У цьому ж контексті змінюється функціональне навантаження поняття «*мова ворожнечі*». В умовах війни воно набуває безпосередньої юридичної релевантності. Межа між негативною оцінкою, агресивною риторикою та протиправним висловленням визначається не окремим словом, а сукупністю семантичних і прагматичних маркерів. Отже, юридична лінгвістика працює з висловленням як із цілісним комунікативним актом.

Іншим виміром взаємодії мови та права під час війни є нормативне регулювання публічного мовного простору. Перейменування топонімів радянсько-російського походження демонструє, що номінація має не лише довідкову, а й аксіологічну та ідентифікаційну функцію. Як засвідчує Г. Мацюк, топонімічна політика в умовах російсько-української війни пов’язана з мовною безпекою, історичною пам’яттю й символічною деколонізацією [4]; це є підтвердженням того, що мовне законодавство впливає на семіотичну організацію публічного простору.

Отже, сучасне розуміння мови права варто будувати шляхом взаємодії підходів. Лексико-термінологічний рівень пояснює номінацію правових понять; функціонально-стилістичний – організацію юридичного тексту; юридико-лінгвістичний поєднує мовну і правову перспективи; семантико-інтерпретаційний виявляє механізми формування смислу; комунікативно-прагматичний – інтенцію та мовленнєву дію. В умовах війни синтез зазначених підходів дає змогу аналізувати нові типи юридично релевантного мовлення.

Отже, мова права є багаторівневим дискурсивним феноменом, у якому взаємодіють термін, текст, правовий смисл, комунікативна дія та соціальний контекст. Перспективним є інтегративний юридико-лінгвістичний підхід, що поєднує лексико-семантичний, текстовий, функціонально-стилістичний і комунікативно-прагматичний аналіз. В умовах російсько-української війни особливої ваги набувають кваліфікація вербальних злочинів, аналіз пропагандистського й ворожого мовлення та дослідження мовного законодавства як інструменту національної безпеки. Це підтверджує практичну значущість юридичної лінгвістики й потребу поглиблення її філологічного інструментарію.

---

1. Ажнюк Л. Вербальний злочин як об’єкт лінгвістичної експертизи // Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика : монографія / за ред. Б. Ажнюка. Київ : Видавн. дім Дмитра Бураго, 2024. 616 с. С. 309–361.

2. Ажнюк Л. Концепт «пропаганда» з позицій прагматичної та юридичної лінгвістики. *Мовознавство*. 2025. № 4. С. 92–110.

3. Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія : навч. посібник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. Київ : Стилос, 2004. 277 с.

4. Мацюк Г. П. Мовне законодавство України і соціологічні опитування про динаміку взаємодії топонім-війна. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки*. 2025. № 213. С. 116–126.

5. Прадід Ю. Ф. Юридична лінгвістика як наука і навчальна дисципліна. *Право України.* 2002. № 7. С. 102–106.

Олена ВАСИЛЕНКО
професор кафедри мовної підготовки Національної академії внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук, доцент

ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Сучасні процеси глобалізації та інтеграції всіх сфер людської діяльності, комунікації у багатокультурному середовищі, які активно відбуваються у світі, формують соціальне замовлення на підготовку компетентних фахівців, які вміють вести діалог, знаходити змістовні компроміси, прагнуть взаєморозуміння та співробітництва з представниками різних культур, толерантні до інших поглядів. Отже, система освіти сьогодні має готувати фахівців із високим рівнем міжкультурної професійної компетентності, готових до адаптації до мінливих умов, соціалізації і продуктивного співробітництва в багатокультурному сучасному світі.

Проблеми міжкультурної освіти обґрунтовували у своїх дослідженнях закордонні та вітчизняні науковці, такі як: Д. Бенкс, І. Бех, О. Гуренко, В. Євтух, Т. Коваль, В. Матіс, Н. Якса й ін. Слід зазначити, що в науковій літературі наявна велика кількість визначень поняття «міжкультурна компетентність», також вживаються терміни «полікультурна компетентність», «мультикультурна компетентність» тощо.

Міжкультурну компетентність (далі – МКК) визначають як усвідомлення людиною культурної розмаїтості світу, доброзичливе, відкрите й неупереджене ставлення до будь-якої культури та її носіїв. Міжкультурна компетентність особистості передбачає такі положення: кожна культура має свій контекст і логіку; жодна культура не є кращою за іншу, тому що кожна має власну систему взаємодіючих елементів; будь-яка культура життєздатна доти, доки вона функціонує та розвивається [3, с. 51]. Сутність МКК полягає в тому, що людина, яка володіє цією компетентністю, виступає активним носієм досвіду в галузі міжособистісної взаємодії із представниками різних культур. Міжкультурну компетентність також визначають як «складне

багатокомпонентне особистісне утворення, що є результатом міжкультурної освіти та ґрунтується на засадах теоретичних знань та об'єктивних уявлень про етнокультурне різноманіття світу, що реалізується через уміння, навички й моделі поведінки, які забезпечують взаємодію із представниками різних народів і культур на основі позитивного (толерантного) ставлення до них, а також у процесі набуття досвіду міжкультурної взаємодії, що, у свою чергу, сприяє ефективній міжетнічній взаємодії в сучасному багатокультурному середовищі» [5, с. 102].

У закладах вищої освіти діалог культур реалізується через міжкультурний компонент викладання дисципліни «Іноземна мова», що не тільки створює найкращі умови для виховання у студентів розуміння розбіжностей у своїй та інших культурах і поважного ставлення до них, але й допомагає пробудити почуття гордості за свою країну, народ, культуру. Міжкультурний компонент іншомовної підготовки студентів сприяє формуванню в них уявлення про діалог культур як про єдину можливу в сучасних багатокультурних спільнотах філософію існування, яка відрізняється етнічною, расовою, соціальною та релігійною толерантністю до представників інших культур. У практичному плані вміло використаний міжкультурний компонент іноземної мови сприяє формуванню позитивного ставлення студентів до представників інших культурних груп та налаштованості на ненасильницьке вирішення спірних проблем, співпрацю і взаєморозуміння.

При вивченні студентами іноземних мов відбувається процес адаптації до інших культур у фахівців, у них формується почуття культури та соціальної ідентичності, а також усвідомлення того, що звичаї та традиції, характерні для інших культур, є доступними, доцільними і необхідними у майбутній професійній діяльності. Також розвиток професійних здібностей у студентів, що здійснюється шляхом опанування культури інших країн, полегшує процес професійної адаптації, пристосування до міжособистісного спілкування та виконання професійної діяльності у подальшому.

До основних функцій міжкультурної компетентності, що формується в ході іншомовної підготовки студентів, відносять: *комунікативну* (формування навичок міжкультурної комунікації); *соціальну* (розвиток навичок соціального спілкування, виховання позитивного ставлення до культурних відмінностей; розвиток умінь і навичок взаємодії носіїв різних культур на основі толерантності й взаєморозуміння); *культурозберігаючу* (є засобом збереження й розвитку етнічних культур, залучення цінностей етнічних культур); *психологічну* (створення демократичного й гуманного соціального клімату, гармонізація відносин різних культур); *виховну* (виховання позитивного ставлення до багатогранного культурного оточення, виховання людської гідності й високих моральних якостей із метою співіснування із соціальними групами різних рас, релігій, етносів; розвиток навичок толерантності, готовності до взаємного співробітництва); *миротворчу* (формує людину, здатну до активної й ефективної життєдіяльності в багатонаціональному

полікультурному середовищі, якій властиві розуміння й повага до інших культур, уміння жити в злагоді з людьми різних національностей, рас, вірувань, яка культивує поважне ставлення до особистості, захист гідності й прав кожної людини); *регулюючу* (орієнтує на дотримання рівноправності, поваги, свободи) [4, с. 78].

Незалежно від специфіки діяльності майбутніх фахівців процес формування МКК підпорядковується провідним принципам дидактики, таким як гуманізація, науковість, наочність, доступність та ін., а також особливим принципам, що є вирішальними в процесі формування саме цієї компетентності, як-от: взаємозбагачення культур, «функціональної іншомовності», етнічності, академічної мобільності, діалогічності, освітньої рефлексії, інноваційності навчання, підвищення мотивації в процесі формування міжкультурної компетентності [1, с. 13].

Отже, МКК належить до галузі загальносоціальних компетентностей, що мають професійний характер та відображають підготовленість фахівців до професійної діяльності у сучасному суспільстві, що, зі свого боку, допомагає ефективно виконувати професійні обов'язки, формує здатність орієнтуватися та адекватно сприймати різні сфери соціальної дійсності, виводить фахівців на вищий професійний рівень. Процес формування МКК студентів у закладах вищої освіти здійснюється на основі таких позицій:

– міжкультурна компетентність є цілісною системою, становить частину системи компетенцій, що їх опановує студент у процесі навчання;

– міжкультурна компетентність входить до складу основних компетенцій майбутнього фахівця та є фактором соціальної адаптації;

– система міжкультурних компетенцій орієнтована на адаптацію майбутнього фахівця до полікультурного простору країн бізнес-партнерів та забезпечує ефективний діалог культур;

– міжкультурна компетентність, зі свого боку, є системою, яка складається зі знань, умінь, навичок, здібностей, мотивів, цінностей, переконань, культури емоцій, досвіду, особистісних якостей;

– формування МКК має певну послідовність, яка передусім передбачає створення певних умов у цілісному освітньому процесі, що об'єднує процеси навчання, виховання та розвитку майбутнього фахівця [2, с. 100].

Успішність формування МКК у студентів під час іншомовної підготовки забезпечується сукупністю таких педагогічних умов, як: створення багатокультурного середовища, застосування в освітньому процесі активних та інтерактивних методів і технологій навчання (проєкти, ділові ігри, мозковий штурм, тренінги, моделювання ситуацій міжкультурної взаємодії із їх наступним аналізом тощо). З метою активізації теоретичної та практичної підготовки студентів до професійної діяльності необхідно застосовувати творчі методи навчання, а також залучати студентів до наукової діяльності, що дозволить їм самостійно визначати проблеми, які виникають в умовах

багатокультурного суспільства, шукати шляхи їх розв'язання, здійснювати самоідентифікацію, що спонукає до саморозвитку МКК [2, с. 104].

Таким чином, полікультурність належить до абсолютно домінантної риси сучасних фахівців будь-якої галузі, що зумовлене необхідністю адекватного порозуміння бізнес-партнерів, які є представниками різних національних культур. Особливої актуальності набуває розвиток у студентів навичок міжкультурної комунікації, тобто взаємодії культур, під час якої культури входять у діалог і відбувається їх актуалізація, у результаті чого формуються знання про характерні риси кожної культури. Формування міжкультурної комунікативної компетентності дає змогу розуміти традиції, побут, умови спілкування з представниками інших країн, що спонукає до ефективної професійної взаємодії.

За таких умов у процесі іншомовної підготовки студентів у ЗВО пріоритетним стає не просто оволодіння іноземною мовою, а засвоєння її соціокультурного змісту, залучення через мову до іншої культури і, як результат, навчання міжкультурної комунікації та формування відповідної компетентності. Це завдання може бути виконане тільки за умови модернізації процесу навчання студентів відповідно до запитів полікультурної освіти та виховання.

1. Атрощенко Т. Теоретичні основи процесу формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців: зарубіжний досвід. *Науковий вісник Ужгородського університету.* 2016. Вип. 2 (39). С. 11–14.

2. Волошина О. Формування полікультурних компетентностей у майбутніх фахівців. *Молодь і ринок*. 2022. № 2 (200). С. 99–104.

3. Коврей Д. Й. Полікультурна компетентність як складник професійної компетентності фахівців. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2019. № 62. Т. 1. С. 50–53.

4. Кондратьєва О. Формування полікультурної компетентності майбутніх учителів (на засадах лінгвокраїнознавчого підходу) : дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2016. 265 с.

5. Перетяга Л. Дидактичні умови формування міжкультурної компетентності школярів : дис. … д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2008. 175 с.

Христина ВЕРБИЦЬКА
доцент кафедри українознавства
та міжкультурної комунікації
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності, кандидат наук
з соціальних комунікацій, доцент

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ КРИЗОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ РЯТУВАЛЬНИХ СЛУЖБ

Сучасне інформаційне суспільство характеризується стрімким поширенням цифрових технологій та зростанням ролі соціальних мереж у повсякденному житті. Соціальні платформи сьогодні не лише виконують функцію міжособистісного спілкування чи розважального ресурсу, а й стають важливим інструментом поширення суспільно значущої інформації. Особливо помітною їхня роль стає під час надзвичайних ситуацій, коли від швидкості отримання достовірної інформації населенням може залежати життя та здоров'я людей.

У кризових умовах традиційні канали комунікації можуть бути недостатньо оперативними або перевантаженими. Натомість соціальні мережі дозволяють рятувальним службам практично миттєво інформувати значну кількість людей про виникнення небезпеки, правила евакуації, порядок дій населення, зміни, що виникли у ситуації, та спростовувати неправдиву інформацію. Дослідження кризової комунікації засвідчують, що соціальні мережі є одним із найбільш поширених каналів взаємодії між органами реагування та населенням під час надзвичайних ситуацій. Водночас ефективність такої комунікації залежить не лише від швидкості поширення повідомлень, а й від їхньої достовірності, зрозумілості, своєчасності та здатності викликати зворотний зв'язок.

Для України питання кризової комунікації рятувальних служб набуває особливої актуальності в умовах повномасштабної війни, коли до природних і техногенних надзвичайних ситуацій додаються наслідки ракетних ударів, пожеж, руйнувань цивільної інфраструктури та інших небезпек.

Кризова комунікація являє собою процес обміну інформацією між відповідальними службами, органами влади та населенням до, під час і після виникнення надзвичайної ситуації. Її основним завданням є забезпечення населення актуальною інформацією, яка дозволяє зменшити ризики та сприяти правильній поведінці в умовах небезпеки.

Рятувальні служби використовують соціальні мережі для виконання декількох ключових комунікаційних функцій.

По-перше, це оперативне інформування. Соціальні мережі дають змогу швидко повідомити населення про пожежі, аварії, стихійні явища, обстріли, мінну небезпеку та інші загрози. Важливою перевагою такого формату є можливість регулярно оновлювати інформацію відповідно до зміни оперативної обстановки.

По-друге, соціальні мережі виконують функцію попередження та навчання населення. Рятувальні служби можуть завчасно поширювати рекомендації щодо дій у разі пожежі, повітряної тривоги, виявлення вибухонебезпечних предметів, хімічної чи радіаційної загрози тощо. Таким чином, комунікація не обмежується реагуванням на вже виниклу кризу, а спрямована також на формування культури безпеки.

По-третє, соціальні мережі забезпечують двосторонню комунікацію. Громадяни можуть не лише отримувати повідомлення від рятувальних служб, а й повідомляти про небезпечні ситуації, ставити запитання, уточнювати інформацію або передавати дані, які можуть бути корисними для реагування. Систематичний огляд досліджень кризової комунікації свідчить про доцільність розвитку саме двосторонньої взаємодії, оскільки вона дозволяє рятувальним службам не тільки інформувати населення, а й отримувати інформацію від нього.

По-четверте, соціальні мережі сприяють формуванню довіри до рятувальних служб. Регулярна присутність офіційної установи в інформаційному просторі, оперативність реагування на інформаційні запити та послідовність повідомлень допомагають формувати у громадян розуміння того, де можна отримати достовірну інформацію під час кризи.

В Україні важливим прикладом є діяльність Державної служби України з надзвичайних ситуацій, яка використовує цифрові ресурси для поширення рекомендацій з безпеки та інформування населення. Окремі інформаційні проєкти ДСНС України спрямовані на формування культури безпечної поведінки та надання алгоритмів дій у різних надзвичайних ситуаціях.

Із іншого боку, попри значні переваги, використання соціальних мереж у кризовій комунікації супроводжується низкою інформаційних ризиків. Основним із них є поширення дезінформації та неправдивих повідомлень.

Під час надзвичайної ситуації людина перебуває у стані стресу та невизначеності, тому потреба в оперативній інформації значно зростає. Саме це створює сприятливі умови для поширення чуток, неперевірених повідомлень та навмисної дезінформації. У наукових дослідженнях зазначається, що неправдива інформація може ускладнювати роботу служб реагування, спричиняти неправильну поведінку населення та відволікати ресурси на спростування фейкових повідомлень.

Особливо небезпечними можуть бути неправдиві повідомлення про місця евакуації, нібито безпечні райони, маршрути руху, масштаби надзвичайної ситуації або доступність допомоги. Якщо населення отримує

суперечливі повідомлення з різних джерел, це може призвести до паніки, неправильних рішень або недовіри до офіційних служб.

У цьому контексті важливим завданням рятувальних служб є не тільки поширення власної інформації, а й оперативне виявлення та спростування неправдивих повідомлень. Дослідження у сфері кризової інформаційної безпеки розглядають моніторинг соціальних мереж, превентивну комунікацію, медіаграмотність та взаємодію з онлайн-спільнотами як важливі інструменти протидії дезінформації.

Іншим важливим аспектом є захист службової та чутливої інформації. Публікація фотографій або відеоматеріалів із місця надзвичайної ситуації може мати не лише інформаційне, а й безпекове значення. Тому під час створення медіаконтенту необхідно перевіряти, чи не містить він інформації про розташування особового складу, техніки, об'єктів критичної інфраструктури, маршрути пересування тощо, яку може бути використано на шкоду безпеці.

Отже, інформаційна безпека рятувальних служб у соціальних мережах передбачає одночасне виконання двох завдань: забезпечення населення необхідною інформацією та недопущення поширення відомостей, які можуть створити додаткову загрозу.

Для підвищення ефективності використання соціальних мереж рятувальним службам доцільно дотримуватися низки принципів кризової комунікації.

Першим є *оперативність*. Інформація має поширюватися якомога швидше після підтвердження факту надзвичайної ситуації. Водночас швидкість не повинна переважати над достовірністю.

Другим – *достовірність*. Повідомлення рятувальних служб повинні ґрунтуватися на перевірених даних. Навіть за відсутності повної інформації доцільніше прямо повідомити про це населення, ніж поширювати неперевірені припущення.

Третім принципом є *зрозумілість*. У кризовій ситуації громадяни не мають часу на сприйняття складних і перевантажених повідомлень. Тому інформація повинна містити чіткі відповіді на основні запитання: що сталося, де має місце небезпека, кого вона стосується та що потрібно робити.

Четвертим є *регулярність оновлення інформації*. Навіть якщо ситуація не змінилася, періодичне підтвердження актуальності попередніх повідомлень дозволяє зменшити інформаційну невизначеність.

П'ятим – *єдність інформаційних повідомлень*. Дані, які поширюються через різні офіційні канали, мають бути узгодженими. Наявність суперечностей між повідомленнями різних державних структур може знижувати рівень довіри населення.

Шостий принцип – *двостороння взаємодія*. Соціальні мережі необхідно розглядати не тільки як майданчик для публікації повідомлень, а й як джерело зворотного зв'язку. Наукові дослідження підтверджують, що різні моделі

використання соціальних мереж – від односторонньої передачі інформації до активної двосторонньої взаємодії – мають різний потенціал для забезпечення безпеки населення.

Окрема роль відводиться професійній підготовці працівників, відповідальних за комунікацію. Дослідження практик європейських служб реагування демонструє, що використання соціальних мереж не завжди має централізовану організацію, а питання кризової комунікації потребують чітких внутрішніх правил і процедур.

Отже, соціальні мережі стали важливим елементом сучасної системи кризової комунікації рятувальних служб. Їх використання дозволяє оперативно інформувати населення про надзвичайні ситуації, поширювати рекомендації щодо безпечної поведінки, забезпечувати зворотний зв'язок та підтримувати довіру до офіційних джерел інформації.

Водночас соціальні мережі створюють нові інформаційні ризики. Найбільш небезпечними з них є поширення дезінформації, чуток, неперевірених повідомлень та потенційно чутливої інформації з місць проведення рятувальних робіт. Тому ефективна кризова комунікація має поєднувати оперативність із достовірністю та враховувати вимоги інформаційної безпеки.

На нашу думку, подальше вдосконалення комунікаційної діяльності рятувальних служб має передбачати розроблення чітких протоколів роботи в соціальних мережах, регулярний моніторинг інформаційного простору, оперативне спростування дезінформації, розвиток двосторонньої комунікації з населенням та підвищення медіакомпетентності працівників.

1. Hinata S., Rohde H., Templeton A. Communicating with the public in emergencies: A systematic review of communication approaches in emergency response. *International Journal of Disaster Risk Reduction.* 2024. No. 111. 104719. DOI : 10.1016/j.ijdrr.2024.104719.

2. Torpan S., Hansson S., Orru K., etc. European emergency managers on social media: institutional arrangements and guidelines. *International Journal of Emergency Services.* 2024. No. 13 (1). P. 5–16. DOI : 10.1108/IJES-08-2022-0041.

3. Shahbazi M., Bunker D. Social media trust: Fighting misinformation in the time of crisis. *International Journal of Information Management.* 2024. No. 77. 102780. DOI : 10.1016/j.ijinfomgt.2024.102780.

4. Torpan S., Hansson S., Orru K., etc. Mitigating vulnerabilities with social media: A cross-national study of European disaster managers' practices. *Risk, Hazards, & Crisis in Public Policy.* 2024. Vol. 15. Issue 2. P. 162–179. DOI : 10.1002/rhc3.12286.

Ілля ГАВРИЛЕНКО
викладач кафедри філології та
військового перекладу факультету
державної безпеки Київського
інституту Національної гвардії України,
кандидат політичних наук

ВІЙСЬКОВИЙ СЛЕНГ У ПРОФЕСІЙНІЙ ТА ПРАВОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ: ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ МІЖМОВНОГО ВІДТВОРЕННЯ

Сучасна військова діяльність характеризується високою інтенсивністю професійної комунікації, що здійснюється в різних мовних середовищах та охоплює широкий спектр комунікативних ситуацій – від повсякденного спілкування військовослужбовців до виконання службових обов'язків, оформлення службової документації та реалізації правовідносин. Особливого значення в цьому контексті набуває питання співвідношення професійної військової мови, спеціальної термінології та неформальних мовних засобів, зокрема військового сленгу.

Актуальність дослідження військового сленгу в контексті проблематики «мова і право» зумовлена тим, що професійна діяльність військовослужбовця безпосередньо пов'язана з функціонуванням у правовому полі. Накази, рапорти, протоколи, матеріали службових перевірок і розслідувань, пояснення військовослужбовців, судові документи та інші види юридично значущої комунікації потребують однозначного й точного позначення фактів, дій, обставин та предметів. Водночас у реальному професійному середовищі військовослужбовці використовують значну кількість неформальних лексичних одиниць, значення яких може бути зрозумілим представникам певної професійної спільноти, але залишатися неоднозначним для осіб, які не мають відповідного військового досвіду.

Військовий сленг доцільно розглядати як специфічну підсистему професійної комунікації, що формується в середовищі військовослужбовців і відображає особливості їхньої професійної діяльності, традицій та корпоративної культури. На відміну від нормативної військової термінології, сленгові одиниці, як правило, не мають статусу стандартизованих термінів і функціонують переважно в неофіційному усному та писемному спілкуванні. Їх виникнення значною мірою пов'язане з потребою в мовній економії, швидкому позначенні типових об'єктів і явищ військової діяльності, а також із прагненням до емоційної виразності та професійної самоідентифікації.

Тематично військовий сленг охоплює широкий спектр понять, пов'язаних з особовим складом, озброєнням і військовою технікою, військовим майном, побутом, організацією служби та бойовою діяльністю.

Характерною рисою військового сленгу є його динамічність: лексичний склад постійно змінюється відповідно до розвитку озброєння і техніки, появи нових способів ведення бойових дій, трансформації професійного середовища та посилення міжнародної військової взаємодії.

Формування військового сленгу відбувається за допомогою різних мовних механізмів. Серед них можна виокремити лексико-семантичне переосмислення загальновживаних слів, морфологічне словотворення, скорочення, конверсію, фразеологізацію та запозичення з інших мов. Особливо продуктивним є перенесення значення загальновживаних лексичних одиниць на реалії військової сфери. У результаті слово, яке в загальній мові має одне значення, у професійному середовищі набуває нового, контекстуально зумовленого значення.

Саме контекстуальна залежність є однією з основних проблем, що виникають під час використання та перекладу військового сленгу. Одна й та сама лексична одиниця може мати різне значення залежно від виду військ, конкретної ситуації, країни, виду озброєння або професійної групи, у якій вона використовується. Тож буквальне відтворення сленгової одиниці не завжди забезпечує адекватне розуміння її змісту.

Особливої актуальності ця проблема набуває тоді, коли військовий сленг функціонує в комунікації, що має юридичне значення. Варто наголосити, що військовий сленг не є нормативною складовою юридичної мови та не повинен безпосередньо замінювати стандартизовану термінологію в нормативно-правових актах чи офіційних документах. Проте сленгові одиниці можуть потрапляти до юридично значущих текстів опосередковано – через цитування пояснень військовослужбовців, фіксацію фактичних обставин, рапорти, протоколи опитувань, матеріали службових розслідувань, судові документи та інші документи, у яких відображається реальна професійна комунікація.

У такому випадку виникає принципова проблема розмежування нормативного терміна та професійної неформальної назви. Для правової комунікації принципове значення має не лише правильність граматичного оформлення висловлювання, а й однозначність його змісту. Неправильне розуміння сленгової одиниці може спричинити викривлення фактичних обставин, особливо якщо йдеться про опис дій військовослужбовців, характеристику озброєння чи техніки, порядок виконання завдання або обставини певної події.

Таким чином, у правовому дискурсі військовий сленг може розглядатися не як нормативний мовний ресурс, а як об’єкт інтерпретації, який потребує професійної декодувальної роботи. Завдання полягає в тому, щоб встановити фактичне значення використаної сленгової одиниці та за необхідності співвіднести її з відповідним стандартизованим військовим або юридичним поняттям. Такий підхід має особливе значення для перекладача, який працює з матеріалами міжнародного військового співробітництва, адже в цьому

випадку необхідно забезпечити не лише міжмовну, а й міжсистемну еквівалентність.

Проблема набуває додаткового виміру в англо-українському перекладі. Англійський військовий сленг формується в іншому соціокультурному та військово-організаційному середовищі, а тому його лексичні одиниці не завжди мають прямі відповідники в українській мові. Крім того, буквальний переклад може призвести до втрати професійного значення або до появи помилкової інтерпретації. У таких випадках перекладач має визначити функціональне значення одиниці в конкретному контексті та підібрати такий спосіб відтворення, який забезпечить максимально точну передачу змісту.

До основних способів перекладу військового сленгу можна віднести пошук функціонального відповідника, описовий переклад, калькування, транслітерацію та контекстуальне заміщення. Вибір конкретної перекладацької стратегії залежить від комунікативної ситуації, ступеня усталеності відповідної одиниці в українській мові та характеру тексту. Якщо йдеться про неформальне професійне спілкування, доцільним може бути збереження стилістичного забарвлення сленгової одиниці. Натомість у юридично значущому документі пріоритетним має бути точне відтворення змісту, а за необхідності – заміна сленгової назви відповідним нормативним терміном або пояснення її значення.

Отже, військовий сленг перебуває на перетині кількох мовних площин: професійної комунікації, військової термінології та правового дискурсу. Його дослідження дає змогу глибше зрозуміти механізми функціонування мови у військовому середовищі та водночас визначити потенційні ризики, пов’язані з інтерпретацією неформальної лексики в юридично значущих ситуаціях.

Проведений аналіз дає підстави розглядати військовий сленг як динамічну лексичну підсистему професійної комунікації, яка відображає специфіку військового середовища та виконує номінативну, комунікативну, експресивну й соціально-ідентифікаційну функції.

У контексті проблематики мови і права принципово важливим є розмежування військового сленгу та нормативної військово-правової термінології. Сленгові одиниці не можуть розглядатися як повноцінні замінники стандартизованих термінів в офіційній документації, однак вони можуть бути присутніми в юридично значущих текстах як відображення фактичного мовлення учасників відповідних правовідносин. Саме тому їх правильна інтерпретація є необхідною умовою забезпечення змістової точності правової комунікації.

Основною проблемою перекладу військового сленгу є необхідність передати не лише лексичне значення окремої одиниці, а й відповідний професійний та ситуативний зміст. Особливого значення це набуває під час англо-українського перекладу, оскільки відмінності між військовими культурами, системами термінології та професійними традиціями можуть ускладнювати встановлення адекватних відповідників.

Отже, перекладацька компетентність у військовій сфері має передбачати не лише володіння іноземною мовою, а й сформовану військово-професійну та термінологічну компетентність. Для роботи з юридично значущими матеріалами додатково необхідним є розуміння принципів функціонування правової мови та чітке розмежування нормативної термінології й неформальної професійної лексики.

Перспективним напрямом подальших досліджень є систематизація англомовного військового сленгу та його українських відповідників, визначення типових моделей його функціонування в юридично значущих текстах, а також розроблення рекомендацій щодо його інтерпретації та перекладу з урахуванням вимог точності, однозначності й нормативності правової комунікації.

1. Бойко Ю., Долинський Є. Особливості перекладу англійської військової термінології. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства.* 2020. Т. 20. С. 17–21. DOI : 10.31891/2415-7929-2020-20-3.

2. Борбенчук І., Столашчук Л. Особливості перекладу українською мовою мілітарного сленгу в американських ЗМІ. *Studia Methodologica.* 2025. № 60. С. 285–293. DOI : 10.32782/2307-1222.2025-60-25.

3. Карлюк С., Левін Є. Переклад військового сленгу з англійської мови на українську. *Наукові тренди постіндустріального суспільства : матеріали Міжнар. наук. конф.* (м. Рівне, 28 лют. 2020 р.) : у 2 т. Рівне, 2020. Т. 2. С. 12–14.

4. Удовіченко Г. М., Денисенко М. В. Особливості відтворення військової термінології українською мовою. *Інтелект. Особистість. Цивілізація.* 2023. № 2 (27). С. 44–53. DOI : 10.33274/2079-4835-2023-27-2-44-53.

Алла ГІРМАН
доцент кафедри міжнародних відносин
Університету митної справи
та фінансів, кандидат політичних наук,
доцент

РОЛЬ АНГЛОМОВНОГО ЦИФРОВОГО ДИСКУРСУ В СУЧАСНІЙ ПУБЛІЧНІЙ ДИПЛОМАТІЇ ТА СТРАТЕГІЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Сучасна система міжнародних відносин переживає епоху глибокої системної трансформації. Цей процес зумовлений як загостренням геополітичних протистоянь і розмиванням традиційних безпекових архітектур, так і прискореною цифровізацією дипломатичних практик. Публічна дипломатія остаточно вийшла за межі класичних кулуарних переговорів, закритих протокольних зустрічей та офіційних пресрелізів, перемістившись у динамічний, децентралізований та висококонкурентний простір соціальних мереж і цифрових платформ [4].

У цьому новому комунікаційному середовищі англійська мова не просто виконує функцію нейтрального медіуму чи засобу міжнаціонального спілкування, а стає ключовим оперативним важелем стратегічної комунікації. Вона забезпечує негайний, прямолінійний вихід на глобальну аудиторію: іноземні уряди, міжнародні міжурядові та неурядові організації, провідні аналітичні центри, світові масмедіа та широку міжнародну громадськість [2].

Функціонування англійської мови у цифровій публічній дипломатії визначається низкою специфічних дискурсивних характеристик:

– глобальна охоплюваність та універсальність, оскільки діє як глобальний інтегратор, дозволяючи мінімізувати часовий лаг між виникненням події та її інтерпретацією для світової спільноти. Це створює умови для швидкого формування первинного сприйняття подій;

– лаконічність та висока інформаційна щільність через те, що жорсткі технічні обмеження щодо обсягу символів у соціальних мережах вимагають застосування місткої, спресованої та водночас емоційно й змістовно насиченої англомовної лексики, де кожне слово має виважене прагматичне навантаження;

– високий рівень стандартизації та інноваційності (йдеться про поєднання класичного міжнародно-правового вокабуляру з інтернет-мемами, хештегами та цифровізованим сленгом, що дозволяє суттєво розширити охоплення аудиторії та залучити молодіжні й неформальні групи) [1].

Різні канали цифрової комунікації володіють власною прагматикою та висувають специфічні вимоги до стилю. Зокрема, платформа X (колишній Twitter) виступає головним майданчиком ситуативного реагування та оперативної дипломатії. Функціонування дипломатичного допису англійською мовою в цій мережі полягає у фреймінгу – задаванні первинної рамки сприйняття геополітичної події. Використання дієслів активного стану (urge, demand, guarantee, condemn, reinforce) створює ефект рішучості, суб'єктності та оперативності. Додатково англомовні хештеги (#StandWithUkraine, #StrategicAutonomy, #SecurityFirst) виступають інструментами систематизації наративу, об'єднуючи децентралізовані публікації в єдиний геополітичний вектор та створюючи глобальні точки дискусії. Поєднання офіційного дипломатичного лексикону з елементами безпосереднього звернення до світових лідерів надає комунікації додаткової переконливості, публічності та прозорості.

Натомість офіційні вебресурси державних інституцій (портали МЗС, урядові сайти, сайти дипломатичних місій) слугують джерелом первинної верифікованої інформації для іноземного корпусу та міжнародних медіа. Англомовні версії цих ресурсів орієнтовані на збереження нормативно-правової чіткості, розгортання розлогих аргументаційних ланцюжків та дотримання юридичної точності термінології [3].

В умовах гібридних загроз, інформаційних війн та конструювання деструктивних геополітичних міфів англомовний цифровізований дискурс

виконує фундаментальну функцію стратегічного дебанкінгу та пребанкінгу. Формулювання чітких англомовних тез із переконливим фактичним та емоційним обґрунтуванням дозволяє перехопити ініціативу в інформаційному протиборстві до того, як деструктивний наратив противника стане панівним у глобальному медіапросторі. Також це дає змогу ефективно транслювати власне бачення безпекової ситуації, залучаючи до адресної підтримки міжнародні аналітичні центри, експертні спільноти та лідерів думок.

Отже, англійська мова в цифровій публічній дипломатії остаточно перетворилася зі звичайного засобу міжнаціонального спілкування на стратегічний інструмент геополітичного впливу, м'якої сили та формування міжнародного порядку денного. Ефективне оперування англомовним цифровізованим дискурсом вимагає від дипломатів, фахівців зі стратегічних комунікацій та науковців-міжнародників гнучкого поєднання класичної дипломатичної риторики з динамічними форматами сучасних соціальних мереж. Уміння точно, лаконічно та переконливо формулювати безпекові й стратегічні позиції англійською мовою в цифрових каналах є критично важливим чинником забезпечення національної безпеки, збереження суб'єктності та успішної адвокації державних інтересів на світовій арені.

1. Макарук Л. Специфіка сучасного англомовного мультимодального дискурсу. *Східноєвропейський журнал психолінгвістики*. 2014. № 2. Т. 1. С. 70–78. URL : https://evnuir.vnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/205035f6-e5da-4749-8f63-6b0f1a37742b/content.

2. Томчаковська Ю. О. Типологічні особливості англомовного медіа-дискурсу. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 37. С. 130–133. URL : https://dspace.uzhnu.edu.ua/bitstreams/4f997143-007c-40c2-891b-76e8ae58e7f3/download.

3. Bjola C., Holmes M. Digital Diplomacy: Theory and Practice. Routledge, 2015. 252 p. URL : https://books.google.com.ua/books?id=EcwqBwAAQBAJ&printsec=copyright&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

4. Manor I. The Digitalization of Public Diplomacy. Palgrave Macmillan, 2019. 356 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/The_Digitalization_of_Public_Diplomacy.html?id=asqDDwAAQBAJ&redir_esc=y

Марія ГОРОДИЛОВСЬКА
державний експерт Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України; доцент кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура Львівського національного університету імені Івана Франка, доктор філософії в галузі філології

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ УКРАЇНИ З ACQUIS ЄС У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Набуття Україною статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу (далі – ЄС) та початок офіційних переговорів про членство суттєво прискорили процеси наближення національного законодавства до законодавства ЄС. Одним із найскладніших компонентів цього процесу залишається термінологічна гармонізація, а саме узгодження понятійно-категоріального апарату українського права з термінологією acquis ЄС. На відміну від суто змістового наближення норм, термінологічна адаптація має подвійну природу: *(i)* юридичну (точність відтворення правового змісту) та *(ii)* лінгвістичну (правильність мовного вираження), що зумовлює необхідність міждисциплінарного підходу до її дослідження.

Питання співвідношення понять адаптації, апроксимації, наближення та гармонізації законодавства розглядали І. Яковюк, В. Муравйов, Н. Мушак; проблеми юридичного перекладу актів ЄС – Д. Касяненко; вплив європейської правничої термінології на українську законодавчу терміносистему – Б. Калиновський та Ю. Бугайко [3]. У зарубіжній юридичній лінгвістиці проблематику термінологічної гармонізації в перекладі права ЄС досліджують Ł. Biel, яка ввела поняття «євролект» для опису гібридної мови національного права, що формується під впливом перекладу acquis ЄС [8], та F. Prieto Ramos, який аналізує інституційний переклад і термінологічну несумісність правових систем у наднаціональних і міжнародних організаціях [9]. Водночас питання систематизації типових термінологічних помилок і вироблення уніфікованих підходів до перекладу acquis ЄС потребує подальшого опрацювання.

Зауважимо, що поняття *acquis communautaire* (acquis ЄС) охоплює сукупність правових норм, судових рішень, доктринальних положень, рекомендацій та домовленостей, що склалися протягом існування європейських інтеграційних об’єднань, і є ширшим за поняття «право ЄС» [3, с. 91]. Для держав-кандидатів прийняття acquis є безумовною вимогою, що

передбачає не лише транспозицію норм, а й забезпечення їх однакового розуміння та застосування.

В українській правовій доктрині та законодавстві паралельно вживаються терміни «адаптація», «апроксимація», «наближення» і «гармонізація», які нерідко використовуються як синонімічні, хоча мають різне змістове навантаження. Важливо зазначити, що Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» визначає адаптацію як процес приведення законів України у відповідність із acquis communautaire [1]. Натомість установчі договори ЄС (Договір про Європейський Союз та Договір про функціонування Європейського Союзу, сформовані з урахуванням змін, внесених Лісабонським договором 2007 р.) оперують саме поняттям «гармонізація», яке відображає узгодження національного регулювання з правовими орієнтирами ЄС [5]. Термінологічна неусталеність цих базових понять ускладнює як науковий дискурс, так і практику нормопроєктування.

Ключовою проблемою термінологічної гармонізації є відсутність прямих еквівалентів багатьох понять acquis ЄС в українській правовій мові. Перекладачі законодавчих актів змушені або калькувати іншомовні конструкції, або підбирати наближені національні відповідники, що часто призводить до спотворення юридичного змісту. Показовим є приклад перекладу англійського терміна *the rule of law*: ототожнення його з поняттям «верховенство закону» суттєво звужує зміст принципу, який охоплює повагу до прав людини, а не лише формальну відповідність дій влади нормам закону [3, с. 94]. Подібні неточності трапляються і в перекладах міжнародних договорів у сфері прав людини, зокрема при відтворенні займенника «кожен» (*everyone*) як «кожна людина», що необґрунтовано звужує коло суб’єктів права на звернення [3, с. 95].

Серед головних мовних чинників, які ускладнюють лексичну гармонізацію актів ЄС, виокремлюють: *(i)* проблему перекладу термінів-інтернаціоналізмів та термінів-реалій; *(ii)* невмотивоване використання іншомовних запозичень; *(iii)* відсутність єдності термінів у межах оригіналу й перекладу одного акта (термінологічні дублети); *(iv)* багатозначність (полісемію) термінів та їх неоднозначне тлумачення; *(v)* омонімію термінів вихідної та цільової терміносистем [3, с. 95–96]. Додатковим ускладнювальним чинником є багатомовність самого acquis ЄС: розбіжності між автентичними текстами англійською, французькою та німецькою мовами нерідко ускладнюють вибір адекватного українського відповідника [6].

Показовим є те, що аналогічні проблеми термінологічної гармонізації супроводжували вступ до ЄС інших держав Центральної та Східної Європи, зокрема Польщі. У зарубіжній юридичній лінгвістиці для опису такого гібридного варіанта національної правової мови, що формується під впливом перекладу acquis ЄС, використовують поняття «євролект» (*eurolect*) [8]. Дослідження свідчать, що навіть за наявності усталеної перекладацької

традиції національна юридична мова після вступу до ЄС зазнає відчутних структурних і лексичних змін під тиском багатомовного законотворення ЄС [8]. Ф. Прієто Рамос, аналізуючи інституційний переклад міжнародних і наднаціональних актів, наголошує, що термінологічна гармонізація завжди балансує між точністю відтворення понять вихідної правової системи та потребою забезпечити однакове розуміння тексту в усіх мовних версіях, а тому має орієнтуватися на систематизовані термінологічні ресурси й фахову підготовку перекладачів [9]. Цей досвід є корисним орієнтиром для України, яка проходить аналогічний шлях адаптації національної юридичної терміносистеми до acquis ЄС.

Практичні наслідки термінологічної неузгодженості виявляються на кількох рівнях: 1) на рівні нормопроєктування – у виникненні колізій між новоприйнятими та чинними нормативними актами, які використовують різну термінологію для позначення тотожних понять; 2) на рівні правозастосування – у труднощах однакового тлумачення судами й іншими органами публічної влади запозичених категорій, які ще не мають усталеної практики застосування; 3) на рівні правової освіти й науки – у формуванні термінологічної плутанини серед фахівців, що уповільнює вироблення єдиних підходів [4, с. 85–86].

Водночас процес гармонізації має й позитивні наслідки: збагачення юридичної терміносистеми новими поняттями, уточнення змісту вже наявних категорій, активізацію наукового осмислення юридичного перекладу [3, с. 95]. Успішність гармонізації термінології визначається не механічним перенесенням формулювань acquis ЄС до національних актів, а результатом порівняльного аналізу обох правових систем з урахуванням історичних, соціальних та мовних особливостей України [4, с. 90].

Для підвищення якості термінологічної гармонізації вважаємо доцільними такі кроки: розроблення й постійне оновлення багатомовного глосарія термінів acquis ЄС із офіційно затвердженими українськими відповідниками; залучення до процесу перекладу та експертизи законопроєктів фахівців із юридичної лінгвістики поряд із правниками; порівняння термінології вихідного акта з паралельними текстами інших офіційних мов ЄС задля уникнення невдалих калькованих конструкцій; систематизація типових перекладацьких помилок і вироблення методичних рекомендацій для розробників нормативно-правових актів; запровадження обов’язкової лінгвістичної експертизи законопроєктів, що імплементують acquis ЄС.

Отже, гармонізація юридичної термінології є не допоміжним, а самостійним і визначальним складником успішної євроінтеграції України, оскільки саме точність і однозначність понятійного апарату забезпечують правильне сприйняття та застосування acquis ЄС у національній правовій системі. Подальші дослідження доцільно зосередити на систематизації

термінологічних розбіжностей за пріоритетними сферами адаптації законодавства та розробленні уніфікованих перекладацьких стандартів.

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18.03.2004. *Відомості Верховної Ради України.* 2004. № 29. Ст. 367.

2. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2013. 474 с.

3. Калиновський Б. В., Бугайко Ю. О. Вплив європейської правничої термінології на українську законодавчу терміносистему. *Публічне управління та митне адміністрування.* 2019. № 4 (6). С. 86–100.

4. Мушак Н. Гармонізація законодавства України з acquis Європейського Союзу та правовими стандартами Ради Європи. *Право України.* 2013. № 6. С. 77–91.

5. Муравйов В. Гармонізація законодавства і європейська інтеграція. *Право України.* 2013. № 6. С. 12–50.

6. Касяненко Д. С. Особливості перекладу та лексичної гармонізації законодавчих актів в контексті євроінтеграції України : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Одеса, 2011. 259 с.

7. Право Європейського Союзу : підруч. / за ред. В. І. Муравйова. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 704 с.

8. Biel Ł. Lost in the Eurofog: The Textual Fit of Translated Law. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2014. 347 p.

9. Prieto Ramos F. Translating legal terminology and phraseology: between inter-systemic incongruity and multilingual harmonization. *Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice.* 2021. Vol. 29. No. 2. P. 175–183.

10. Consolidated version of the Treaty on European Union. *Official Journal of the European Union.* C 326. 26.10.2012. P. 13–390.

11. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. *Official Journal of the European Union.* C 326. 26.10.2012. P. 47–390.

12. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. *Official Journal of the European Union.* C 306. 17.12.2007. P. 1–271.

Оксана ГОНЧАРУК
доцент кафедри української філології та суспільствознавчих дисциплін ЗВО «Університет Короля Данила», кандидат філологічних наук, доцент

ЕКСПАНСІЯ ГЕЙМЕРСЬКОЇ ЛЕКСИКИ В ПОВСЯКДЕННЕ МОВЛЕННЯ МОЛОДІ

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, цифровізація суспільства та масове захоплення відеоіграми докорінно змінили комунікативний простір XXI століття. Ігрова індустрія трансформувалася з вузькоспеціалізованої субкультури в глобальний культурний феномен, що

формує нові когнітивно-поведінкові та мовні моделі. Найбільшого поширення геймерська лексика набуває серед молоді, адже комп'ютерні ігри для неї є не лише формою дозвілля, а й основним майданчиком соціалізації, самовираження та медіаспоживання. І саме мова як динамічна система реагує на соціокультурні трансформації надзвичайно чутливо. Унаслідок масової залученості підлітків та юнацтва до віртуальних ігрових світів простежується вихід сленгізмів, що виникли в геймерському дискурсі, за межі первинного функціонування. Процес експансії геймерської лексики в загальновживане повсякденне мовлення стає одним із найактивніших інструментів оновлення молодіжного сленгу. Дослідження механізмів, причин та наслідків цієї інтерференції є надзвичайно актуальним для сучасної соціолінгвістики, лексикології та психолінгвістики, оскільки дозволяє простежити шляхи еволюції розмовного реєстру сучасної української мови.

Проблема функціонування сленгу, жаргону та субкультурних лексичних пластів порушується в працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Теоретико-методологічний фундамент української сленгології закладено у ґрунтовних працях Л. Ставицької, яка визначила сленг як «різновид розмовної мови, що оцінюється суспільством як підкреслено неофіційна («побутова», «фамільярна»)» [3, с. 40], а також розмежувала поняття арго, жаргону та сленгу за ступенем відкритості мовної системи [3, с. 236–239].

Загальні питання комп'ютерного дискурсу та функціонування комп'ютерного жаргону досліджували такі науковці, як О. Тараненко [5], О. Медведєв [2], А. Федорович [6]. Зокрема, як зазначає А. Федорович, більшість інтернет-термінів та ігрових запозичень функціонує як відкрита система, легко засвоюючись молодіжним мовленням завдяки своїй експресивності та економії мовних засобів [6, с. 112]. Соціокультурні чинники формування ігрового сленгу представлені у праці В. Булочової [1]. А над питанням психолінгвістичних аспектів засвоєння таких іншомовних запозичень у мові молоді працював О. Стишов, який акцентує увагу на динаміці лексичного складу сучасної української мови під впливом глобалізаційних процесів [4, с. 88]. Проте, незважаючи на наявність значної кількості праць із комп'ютерної лексикографії, процес безпосереднього переходу власне геймерської номенклатури у побутове усне мовлення молоді потребує комплексного та систематизованого аналізу.

Виявлення та систематизація соціолінгвістичних чинників та лексико-семантичних особливостей експансії геймерської лексики в повсякденне усне та писемне мовлення сучасної української молоді є метою нашого дослідження.

Геймерська лексика (геймерський сленг) за своїм походженням є корпоративним жаргоном осіб, які захоплюються відеоіграми. Спершу така лексика виконувала дві основні функції: номінативну (найменування ігрових об'єктів, механік, занять) та компресійну (забезпечення максимально швидкої комунікації під час командної гри). Проте зі зростанням популярності

кіберспорту, платформ Twitch, YouTube, Discord та TikTok ігрові лексеми стали елементом масової молодіжної культури.

З погляду мовознавства процес експансії геймерського сленгу в мовлення молоді супроводжується такими процесами, як десемантизація та метафоризація. Геймеризми виходять за межі свого первинного значення, узагальнюються і переносяться на побутові, навчальні чи міжособистісні ситуації.

Можна виділити основні семантичні групи геймеризмів, які адаптувалися в повсякденному мовленні молоді:

1. Лексика на позначення поведінки та психоемоційних станів. Наприклад: *«агритися»* (від англ. *aggression/aggravate*) – в іграх означає провокування ігрового персонажа (моба) на атаку. У повсякденному мовленні молоді вживається у значенні «дратуватися», «виявляти немотивовану агресію щодо когось»: *«Не агрися на мене через дрібниці»*. *«Тільтувати/Тільт»* (від англ. *tilt*) – термін, що прийшов з покеру через кіберспорт, означає емоційний зрив, розгубленість через серію помилок. У розмовній мові можна почути: *«Я після цього іспиту в повному тільті»* (у стані пригніченості, розпачу). *«Токсик/Токсичити»* (від англ. *toxic*) – гравець, що псує гру іншим, а в побуті вказує на будь-яку неприємну, пасивно-агресивну людину;

2. Лексика на позначення результативності, досягнень та невдач. Наприклад: *«ачівка»* (від англ. *achievement*) – ігрове досягнення, нагорода за виконання спеціального завдання; в мовленні молоді означає здобуток, перемогу чи успіх: *«Отримати водійські права – це солідна ачівка»*. Слово *«прокачка/прокачати»* (від англ. *level up/upgrade*), як порівняти з первинним значенням «покращення чогось», набуло семантичного відтінку на позначення «саморозвитку чи покращення навичок»: *«Треба прокачати англійську мову»*;

3. Лексика на позначення часових та комунікативних характеристик. Наприклад: *«кулдаун»* (від англ. *cooldown*) – час затримки перед повторним використанням здібності. У мовленні: перерва, відпочинок, час на відновлення сил: *«Мені потрібен кулдаун після цієї розмови»*. *«NPC»* (від англ. *Non-Player Character*) – неігровий персонаж, керований комп'ютером, що діє за алгоритмом. У соціокультурному контекcts цей термін перетворився на яскраву метафору беземоційної, безініціативної людини, яка діє безальтернативно, за шаблоном: *«Він поводиться як справжній NPC»*;

4. Лексика на позначення оцінки об'єктів та дій. Наприклад: *«нерфити»* (від англ. *nerf*) – послаблювати характеристики елемента гри, а в побуті: обмежувати у правах, зменшувати можливості: *«Батьки занерфили мої кишенькові гроші»*, або, навпаки, *«бафати»* (від англ. *buff*) – посилювати, надавати перевагу: *«Кава зранку мене добре бафнула»*.

Експансія геймерського сленгу в мовлення молоді відображає такі соціолінгвістичні функції, як:

1. *Експресивна та фатична функції*: геймеризми мають високий рівень емоційної насиченості, дозволяють влучно та лаконічно висловити думку або оцінити ситуацію;

2. *Ідентифікаційна функція (маркер «свій/чужий»)*: використання специфічного лексикону маркує належність мовця до сучасної цифровізованої молодіжної групи;

3. *Екологічно-ігрова функція (людична)*: ігровий сленг послаблює психологічну напругу, перетворюючи складні життєві ситуації (навчання, іспити, конфлікти) на елементи метафоричної «гри».

Водночас варто відзначити і негативні аспекти цього явища. Зокрема, надмірне використання геймерського сленгу може призводити до зменшення словникового запасу, стирання стильових меж та виникнення комунікативних бар'єрів у спілкуванні з іншими віковими групами.

Отже, експансія геймерської лексики у повсякденне мовлення молоді є закономірним наслідком глобальної цифровізації, розвитку ігрової індустрії та трансмедійності сучасної культури. Геймерський сленг подолав межі корпоративного жаргону й перетворився на джерело поповнення загальномолодіжного лексикону. І головним лексико-семантичним механізмом такої експансії є десемантизація та розширення значення (метафоризація), у результаті чого первинне вузьке значення термінів, пов'язане з механікою відеоігор, переноситься у площину загальновживаної лексики і використовується молоддю на позначення психоемоційних станів, поведінкових патернів, побутових досягнень чи оцінки суб'єктів і об'єктів у реальному житті. Як бачимо, геймерський сленг у мовленні молоді виконує не лише комунікативну, а й ідентифікаційну, емотивно-оцінну та когнітивно-метафоричну функції, знижуючи рівень стресу через гру з поняттями.

---

1. Булочова О. В. Соціокультурні чинники формування сучасної комп'ютерної лексики. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна*. 2019. Вип. 8. С. 14–17.

2. Медведєв О. В. Особливості функціонування комп'ютерного сленгу в сучасному українському мовному просторі. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2014. Вип. 37. С. 165–168.

3. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. Київ : Критика, 2005. 464 с.

4. Стишов О. С. Динаміка лексичного складу сучасної української мови. Київ : КНЛУ, 2019. 350 с.

5. Тараненко О. О. Нова лексика і фразеологія української мови (80–90-ті роки XX ст.). Київ : Довіра, 2002. 215 с.

6. Федорович А. О. Особливості комп'ютерного сленгу у студентському середовищі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2021. Вип. 2 (94). С. 110–116.

Наталія ГРАДЕЦЬКА
доцент кафедри філології та
військового перекладу факультету
державної безпеки Київського
інституту Національної гвардії України,
кандидат юридичних наук, доцент

МОВА, ПРАВО ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ВИМІР ЮРИДИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Підвищений інтерес суспільства до мовних аспектів створення та застосування права, визнання важливості ролі мови у законодавчій діяльності, потреба в детальному дослідженні мовних інструментів для формулювання юридичних ідей, розробка лінгвістичних принципів для створення нормативних документів із метою поліпшення законодавчої техніки та впровадження лінгвістичної експертизи проєктів законів – все зазначене сприяло виникненню та розвитку такої дисципліни, як юридична лінгвістика.

Ця міждисциплінарна наука поєднує право, мовознавство, психологію та комунікацію; вивчає роль мови як основного важеля правового регулювання. Галузеві юридичні науки співвідносяться з юридичною лінгвістикою насамперед завдяки понятійному апарату. Дослідження застосування окремих специфічних мовних засобів у різних галузях права може стати одним із цікавих напрямів юрислінгвістики.

Спеціальні юридичні науки використовують засоби юридичної лінгвістики в практичних цілях: так утворився піднапрям юридичної лінгвістики – лінгвокриміналістика, що охоплює ідентифікацію тексту, ідентифікацію особи за текстом, фоноскопічну експертизу тощо. Юридична лінгвістика також є актуальною і для судової психології (наприклад, при аналізі лінгвістичних аспектів стану афекту).

Таким чином, юридична лінгвістика пов’язана з юриспруденцією передусім у прикладній сфері: як джерело величезного емпіричного матеріалу, як об’єкт юридичного регулювання, як засіб законодавчої діяльності, як засіб і об’єкт правозастосовної діяльності тощо.

Юридична лінгвістика відіграє ключову роль у правовому регулюванні, допомагаючи вдосконалювати процеси правотворення, тлумачення та застосування законів через інтеграцію лінгвістичних та юридичних знань. Шляхом точного формулювання, кодифікації та систематизації правових норм юридична лінгвістика забезпечує ефективне правове регулювання, що зменшує правові конфлікти та покращує правову безпеку; забезпечує чіткість та зрозумілість правових норм, а також здійснює аналіз мови як інструменту реалізації юридичної діяльності; допомагає досягти єдності законодавства, гармонізувати його з міжнародними стандартами та підвищити якість

правотворчості, створюючи умови для точного регулювання відносин і ефективного захисту прав [1, с. 50–56].

На сучасному етапі розвитку юридична лінгвістика переживає період активного інституційного зміцнення. У провідних університетах Європи, США та Канади створено наукові центри legal linguistics і forensic linguistics, що сприяє розширенню міждисциплінарних досліджень і розвитку методологічної бази галузі. Регулярно проходять міжнародні конференції, серед яких важливе місце посідають заходи International Language and Law Association та International Association of Forensic Linguists. В Україні також формуються власні наукові школи, що спеціалізуються на судовій лінгвістичній експертизі, видають фахові монографії, а співпраця між філологами та юристами стає дедалі інтенсивнішою [2, с. 50–54].

В умовах сьогодення штучний інтелект (ШІ) активно впроваджується у всі сфери життєдіяльності суспільства. Сфера застосування штучного інтелекту в юриспруденції поширюється на дослідження судових рішень, автоматизацію процесу формування правових висновків та лінгвістичну підтримку юридичного перекладу. Дослідники наголошують, що в епоху діджиталізації ключовим завданням стає розробка алгоритмів автоматизованого перекладу та застосування нейромереж для опрацювання складного юридичного контенту. Завдяки цьому з'являється можливість обробляти великі бази законодавчих і судових документів, виявляти колізії, дублювання норм і потенційні правові прогалини. Використання штучного інтелекту й автоматизованих систем відкриває нові перспективи для судової практики, аналітичних центрів і правозастосовної діяльності, зокрема у сфері міжнародного права та міждержавних угод [3].

Вплив штучного інтелекту (далі – ШІ) на юридичну комунікацію доцільно розглядати на кількох рівнях: лексичному, стилістичному та комунікативному. На лексичному рівні ШІ впливає на використання та точність юридичної термінології; на стилістичному – змінює структуру та складність правових формулювань; на комунікативному – трансформує способи взаємодії між юристами, клієнтами та цифровими правовими сервісами. ШІ здатний автоматично генерувати позови, договори, аналітичні довідки та консультації, що значно підвищує продуктивність юридичних фахівців і швидкість обробки документів [4, с. 17–18].

Попри визнання переваг ШІ, юридична практика свідчить, що ефективне використання ШІ можливе лише за умови збереження ключових професійних принципів: відповідальності, обґрунтованості рішень, конфіденційності та дотримання прав людини. Саме юрист визначає правові наслідки використання алгоритмів і несе відповідальність за їхній результат [5].

Штучний інтелект не нівелює роль класичної юридичної лінгвістики, а трансформує її у високотехнологічну прикладну дисципліну. Завдяки ШІ лінгвісти отримали інструменти для аналізу гігантських масивів правової інформації, автоматизації рутинних процесів перекладу та кодифікації, а

також нові методи авторознавчої експертизи. Головним завданням сучасної юридичної лінгвістики є розробка методологічних стандартів, які б дозволили ефективно поєднувати обчислювальну потужність ШІ з критичним мисленням та правовою відповідальністю експерта-людини.

1. Градецька Н. М. Роль юридичної лінгвістики в забезпеченні ефективного правового регулювання. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи : матеріали XXI Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнар. участю) з проблем розвитку та функціонування державної мови* (м. Київ, 20 лист. 2025 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 57–61.

2. Вакуліч Я. М. Юридична лінгвістика як міждисциплінарний науковий напрям: стан, тенденції та перспективи розвитку. *Часопис Київського університету права*. 2025. № 4. С. 50–54.

3. The Evans Statements: A Case for Forensic Linguistics. Göteborg : University of Gothenburg, 1968. 44 p. URL : https://www.thetext.co.uk/Evans% 20Statements%20Part%201.pd.

4. Огнев'юк Т. Штучний інтелект і верховенство права: світова практика та можливості для України. *Слово національної школи суддів України*. 2023. № 4 (45). С. 64–70.

5. Штучний інтелект у юриспруденції: як юристи реально застосовували AI у 2025 році. *ЛІГА ЗАКОН.* URL : urliga.ligazakon.net/news/241327_shtuchniy-ntelekt-u-yurisprudents-yak-yuristi-realno-zastosovuvali-ai-u-2025-rots.

Тетяна ГУЛЯК
заступник декана факультету іноземних мов Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, кандидат філологічних наук, доцент

ТЕРМІНОЛОГІЧНА СИНОНІМІЯ ТА ВАРІАТИВНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ ЗАКОНОДАВЧИХ ТЕРМІНІВ У КОНТЕКСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ

Одним із базових принципів термінознавства є вимога однозначної відповідності «один термін – одне поняття»: у межах певної терміносистеми термін має бути позбавлений синонімів, оскільки вони породжують двозначність тлумачення [2, с. 18]. У законодавчому тексті ця вимога набуває особливої ваги, адже саме від точності й однозначності терміна залежить правильне застосування норми. Однак процес наближення української юридичної термінології до термінології acquis ЄС супроводжується стійким явищем термінологічної синонімії: те саме поняття європейського права в різних нормативно-правових актах, офіційних перекладах і фахових текстах позначається різними, хоча й спорідненими за змістом, українськими відповідниками. Це й зумовлює актуальність окремого розгляду цього аспекту гармонізації.

Засади правничої лінгвістики та вимоги до системності юридичної термінології обґрунтовано в працях Н. Артикуци [2]. Проблему співвідношення й тлумачення базових правових понять у процесі наближення законодавства України до права ЄС досліджено К. Трихліб [1]. Показовим прикладом наукової дискусії навколо перекладу фундаментального поняття є полеміка С. Головатого й М. Козюбри щодо співвідношення термінів «верховенство права» та «правовладдя» як відповідників англійського *the rule of law* [3; 4]. Проте цілісного аналізу причин і наслідків саме синонімії та варіативності перекладу законодавчих термінів у вітчизняній науці ще не здійснено.

На відміну від художнього чи публіцистичного тексту, де синонімія являє собою засіб стилістичного урізноманітнення, у законодавчому тексті вона є вадою, оскільки затемнює зміст норми, ускладнює тлумачення і створює простір для довільного правозастосування. Проте саме синонімія й варіативність перекладу є одним із найпоширеніших наслідків масштабного й хронологічно розтягнутого процесу перекладу acquis ЄС та адаптації національного законодавства.

Оскільки переклад актів acquis та підготовка національних нормативно-правових актів здійснюються різними міністерствами, відомствами й перекладачами без єдиного централізованого контролю, те саме англомовне чи франкомовне поняття отримує кілька паралельних українських відповідників. Класичним прикладом є поняття *controller* у сфері захисту персональних даних: у різних національних і перекладних джерелах воно передається як «володілець персональних даних», «розпорядник персональних даних» та «оператор персональних даних», що створює розбіжність між формулюваннями Закону України «Про захист персональних даних» [5] і Загального регламенту про захист даних (GDPR) [6].

Для низки понять acquis паралельно існують транскрибований (запозичений) варіант і описовий український відповідник, що конкурують між собою в різних текстах: *due diligence* передається і як «належна обачність», і як «комплексна перевірка»; *compliance* – і як «комплаєнс», і як «дотримання вимог» чи «внутрішній контроль відповідності»; *whistleblower* – і як «викривач» (закріплений законодавчо), і як менш усталені «інформатор» чи «сигналізант». Відсутність єдиного критерію вибору між запозиченням і власне українським відповідником поглиблює термінологічну неоднорідність текстів [1, с. 90].

Навіть за наявності затверджених перекладів актів acquis ЄС термінологічна синонімія не зникає: за спостереженнями фахівців, які супроводжують адаптацію законодавства, в однакових за змістом нормах вживаються різні, хоча й синонімічні слова, оскільки узгодження термінології перекладу acquis з термінологією вже чинного національного закону відбувається не системно, а вибірково, уже після ухвалення відповідного акта [7]. Це означає, що синонімія відтворюється не лише на етапі первинного

перекладу, а й на етапі імплементації, коли національний законодавець не звіряє власні формулювання з референтним перекладом директиви чи регламенту.

Серед головних причин – децентралізований характер перекладу й нормопроєктування; відсутність обов'язкового статусу наявних термінологічних реєстрів; різночасовість перекладацької практики, коли той самий термін у різні періоди перекладали представники різних шкіл; а також брак системної лінгвістичної експертизи законопроєктів, яка могла б усувати розбіжності ще на етапі підготовки акта [2, с. 21].

Варіативність перекладу законодавчих термінів має декілька негативних наслідків: ускладнює тлумачення норм судами й іншими правозастосовними органами; підриває принцип правової визначеності, оскільки особа не завжди може однозначно встановити, чи позначають різні терміни одне й те саме поняття; ускладнює порівняльно-правові дослідження і підготовку офіційних перекладів; а також знижує довіру до якості нормопроєктувальної роботи в цілому.

На нашу думку, подолання синонімії та варіативності перекладу законодавчих термінів потребує таких кроків:

– надання єдиному термінологічному реєстру (глосарію) acquis ЄС обов'язкового, а не рекомендаційного статусу для розробників законопроєктів і перекладачів;

– запровадження правила обов'язкової звірки термінології законопроєкту з чинним глосарієм і раніше ухваленими актами тієї самої предметної сфери ще на етапі підготовки документа;

– проведення ретроспективного термінологічного аудиту вже чинних нормативно-правових актів для виявлення й поступового усунення синонімічних розбіжностей;

– створення постійно діючого консультативного органу за участю правників, термінознавців і перекладачів для вирішення спірних випадків конкуренції термінів (за зразком дискусії щодо «верховенства права» і «правовладдя»);

– синхронізація оновлень глосарія з оновленнями відповідних актів acquis ЄС, щоб уникнути термінологічного розриву між чинною редакцією права ЄС і його українськими відповідниками.

Термінологічна синонімія та варіативність перекладу є одним із найстійкіших і водночас недостатньо дослідженим аспектом гармонізації української юридичної термінології з термінологією права Європейського Союзу. Вона виявляється на різних рівнях і зумовлена децентралізованістю перекладацької практики, необов'язковістю наявних термінологічних реєстрів і браком системної лінгвістичної експертизи законопроєктів. Подолання цього явища вимагає не тільки створення термінологічних глосаріїв, а й надання їм обов'язкового статусу та інституціоналізації постійного узгодження термінології між перекладами acquis і національним законодавством.

1. Трихліб К. О. Гармонізація законодавства України і законодавства ЄС: наближення загальноправової термінології : монографія. Харків : Право, 2015. 224 с.

2. Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія : навч. посібник. 2-е вид., змін. і доп. Київ : Стилос, 2004. 277 с.

3. Головатий С. Верховенство права, або ж Правовладдя: вкотре про доктринальні манівці вітчизняної науки. *Право України*. 2010. № 4. С. 206–219.

4. Мірило верховенства права (правовладдя) національного рівня: практика України (Rule of law Checklist at national level: case of Ukraine) / за заг. ред. М. Козюбри. Київ : Рада Європи ; НаУКМА, 2020. 144 с.

5. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17.

6. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data (General Data Protection Regulation). URL : https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj.

7. Гармонізація законодавства України як умова членства в ЄС: прогрес і перспективи. *Юридична газета.* 2023. 01 грудня. URL : https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/garmonizaciya-zakonodavstva-ukrayini-yak-umova-chlenstva-v-es-progres-i-perspektivi.html.

Анна ДРАГОНЕНКО
доцент кафедри кримінального права та кримінології Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ВИЗНАЧЕНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Стрімке впровадження технологій штучного інтелекту (далі – ШІ) у суспільні відносини актуалізує питання про здатність правової термінології адекватно відображати нові технологічні явища. Особливої гостроти ця проблема набуває у кримінальному праві, де точність понятійно-категоріального апарату безпосередньо пов’язана з принципами законності, юридичної визначеності та неприпустимості застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією.

Проблема полягає не лише у відсутності універсального визначення ШІ, а й у динамічності змісту відповідного поняття. У різних нормативних, технічних і доктринальних джерелах ШІ характеризується через здатність системи аналізувати інформацію, здійснювати прогнозування, генерувати контент, формувати рекомендації, приймати рішення, функціонувати з різним ступенем автономності та адаптуватися після впровадження. Тому механічне

перенесення технічного поняття «штучний інтелект» у кримінально-правову площину без його юридичної адаптації є методологічно ризикованим.

В Україні одним із базових нормативних орієнтирів залишається Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2020 р. № 1556-р [1]. Однак концептуальний характер цього акта не дозволяє автоматично сприймати закріплену в ньому термінологію як спеціальну кримінально-правову дефініцію. Для кримінального права визначальним є виокремлення юридично значущих ознак технології, які впливають на кваліфікацію діяння, встановлення вини та меж відповідальності.

Наукова дискусія в Україні вже демонструє різні підходи до кримінально-правового осмислення ШІ. М. Карчевський та О. Радутний досліджують можливість застосування традиційних категорій кримінального права до систем ШІ, акцентуючи на принципах законності й винної відповідальності, правосуб'єктності та ролі людини-агента [4]. В. Підгородинський розглядає концептуальні засади впливу ШІ на кримінально-правові відносини та окреслює сучасні напрями відповідних досліджень [5]. М. Шепітько пов'язує проблематику ШІ з питаннями кримінальної політики, кримінальної юстиції та цифрової безпеки [6]. Сукупність цих позицій підтверджує: поняття ШІ у кримінальному праві не може бути відірване від функції, яку система виконує в механізмі кримінально значущої поведінки.

Показовим є європейський підхід. Регламент (ЄС) 2024/1689 (Artificial Intelligence Act) оперує передусім категорією «система штучного інтелекту» та пов'язує її з машинною системою, що функціонує з різними рівнями автономності, може виявляти адаптивність після впровадження та на основі вхідних даних генерує прогнози, контент, рекомендації або рішення, здатні впливати на фізичне чи віртуальне середовище [2]. Близький підхід закріплено у Рамковій конвенції Ради Європи про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права [3].

Зазначене свідчить про тенденцію переходу від абстрактного терміна «штучний інтелект» до юридично конкретнішої категорії «система штучного інтелекту». Для кримінального права це є принциповим, оскільки дозволяє уникнути антропоморфізації технології. Вислови на кшталт «ШІ вчинив кримінальне правопорушення» чи «ШІ прийняв злочинне рішення» здатні створювати хибне уявлення про наділення технологічної системи ознаками суб'єкта кримінального правопорушення.

О. Радутний окремо порушує питання правосуб'єктності ШІ та її співвідношення з моделями відповідальності юридичної особи [7]. Водночас навіть високий рівень автономності алгоритмічної системи сам собою не усуває потреби встановлювати поведінку, психічне ставлення та юридично значущий зв'язок із результатом із боку конкретної людини. Саме тому

технічна автономність не повинна термінологічно ототожнюватися з кримінально-правовою самостійністю.

Доцільно розмежовувати щонайменше три категорії: «штучний інтелект» як загальне технологічне поняття; «система штучного інтелекту» як конкретний програмно-технічний засіб; «використання системи штучного інтелекту під час вчинення кримінального правопорушення» як юридично значущу характеристику поведінки людини. Остання категорія є особливо важливою для кримінального права, оскільки переводить акцент із уявної «поведінки машини» на спосіб використання технології суб'єктом.

Практична актуальність такого підходу посилюється поширенням генеративних моделей, дипфейків та автоматизованих засобів комунікації. У новітній українській літературі досліджуються можливості використання ШІ для масштабування шахрайських та інших кіберзлочинних практик, створення синтетичного контенту, автоматизації фішингових атак та генерування шкідливого програмного забезпечення [8]. Д. Каменський, аналізуючи перспективи криміналізації зловживань із використанням ШІ, також звертається до проблем суб'єкта кримінального правопорушення, вини та концепції «електронної особи» [9]. Ці дослідження додатково демонструють небезпеку термінологічного змішування технологічної автономності з юридичною суб'єктністю.

У зв'язку з цим дискусійною видається перспектива включення до Кримінального кодексу України надмірно широкої універсальної дефініції штучного інтелекту. Технологічно деталізоване визначення ризикує швидко застаріти, тоді як надто абстрактне не забезпечуватиме належної правової визначеності. Оптимальним убачається функціональний і технологічно нейтральний підхід, за якого закон фіксує юридично значущі властивості системи, а не конкретну архітектуру чи спосіб машинного навчання.

У кримінально-правовому контексті під системою штучного інтелекту доцільно розуміти машинну програмно-технічну систему, яка з певним ступенем автономності на основі отриманих даних та визначених або сформованих цілей генерує контент, прогнози, рекомендації чи рішення, здатні впливати на фізичне або інформаційне середовище. Така дефініція має функціональний характер і виокремлює ознаки, що є потенційно значущими саме для кримінально-правової оцінки.

Окремого уточнення потребує категорія «автономність». У технічному дискурсі вона описує ступінь самостійності функціонування системи. У кримінальному праві її не можна використовувати як мовний еквівалент свободи волі, осудності чи здатності нести кримінальну відповідальність. Автономність системи ШІ повинна характеризувати спосіб її функціонування, але не статус суб'єкта кримінального правопорушення.

Не менш проблемним є термін «рішення ШІ». У технічній сфері він є усталеним, однак у кримінально-правовому дискурсі слово «рішення» може асоціюватися з усвідомленим вольовим актом. Тому залежно від контексту

нормативно точнішими можуть бути конструкції «результат функціонування системи ШІ», «згенерований системою результат», «автоматизований висновок» або «рекомендація системи». Такий підхід зменшує ризик прихованої антропоморфізації юридичної мови.

Перспективи вдосконалення кримінально-правової термінології у сфері ШІ доцільно пов'язувати не зі створенням великої кількості спеціальних технологічних термінів у КК України, а з формуванням узгодженого міжгалузевого понятійного апарату. Базові дефініції мають формуватися у спеціальному законодавстві про ШІ, тоді як кримінальне законодавство повинно використовувати їх лише тією мірою, якою це необхідно для встановлення ознак кримінально протиправного діяння.

Отже, перспективна модель кримінально-правової термінології у сфері ШІ має ґрунтуватися на чотирьох положеннях: пріоритеті поняття «система штучного інтелекту»; чіткому розмежуванні технічної автономності та кримінально-правової суб'єктності; функціональному й технологічно нейтральному характері нормативних дефініцій; збереженні людиноцентричної моделі встановлення підстав кримінальної відповідальності. Завдання кримінального права полягає не в персоніфікації ШІ мовою закону, а в юридично точному визначенні місця систем ШІ у механізмі людської поведінки, що має кримінально-правове значення.

1. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-2020-р.

2. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). URL : https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj.

3. Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law (CETS No. 225). Strasbourg, 5 September 2024. URL : https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/the-framework-convention-on-artificial-intelligence.

4. Карчевський М. В., Радутний О. Е. Штучний інтелект в традиційних категоріях кримінального права України. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2023. № 1 (19). DOI : 10.21564/2311-9640.2023.19.281123.

5. Підгородинський В. М. Штучний інтелект та кримінальне право: сучасні грані досліджень. *Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра*. 2024. № 2 (16). С. 84–94. DOI : 10.32755/sjcriminal.2024.02.084.

6. Шепітько М. В. Перспективи впровадження, використання та відповідальності штучного інтелекту в ЄС та Україні. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2023. № 2 (20). DOI : 10.21564/2311-9640.2023.20.292386.

8. Радутний О. Е. Відповідальність юридичної особи у кримінальному праві у розрізі правосуб'єктності штучного інтелекту. *Інформація і право*. 2024. № 2 (49). С. 138–150. DOI : 10.37750/2616-6798.2024.2(49).306193.

9. Хом'яченко С. І., Дроздов М. Є. Кіберзлочини з використанням штучного інтелекту: виклики для кримінального права та господарського процесу України. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2026. Вип. 2. Ч. 2. С. 460–464. DOI : 10.24144/2788-6018.2026.02.2.72.

10. Каменський Д. В. «Алгоритм-злочинець» або про перспективи криміналізації зловживань з використанням штучного інтелекту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2026. Т. 3. № 94. С. 114–121. DOI : 10.24144/2307-3322.2026.94.3.14.

Наталія ЄЛЬНІКОВА
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін та українознавства Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат філологічних наук

БАЛАНС ІМПЕРАТИВНОСТІ ТА ЛАКОНІЗМУ ЯК ЧИННИК ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНИХ ДЕФОРМАЦІЙ ПРАВНИЧОГО ТЕКСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Правовий режим воєнного стану кардинально трансформує архітектоніку нормотворчого процесу, каталізуючи виникнення системних функціонально-стилістичних деформацій у структурі українського законодавчого тексту. В основі цієї лінгвоправової аномалії лежить руйнування конвенційного балансу між імперативністю як вираженням суверенної державної волі та лаконізмом як фундаментальним принципом економії мовних засобів. Прагнення суб’єкта нормотворення миттєво відреагувати на загрози національній безпеці змушує його поєднувати граничну деонтичну категоричність із форсованою змістовою компресією. Проте за відсутності належної юрислінгвістичної експертизи редукція мовного вираження призводить не до бажаної нормативної лапідарності, а до семантичної дифузії, понятійної амбівалентності та синтаксичної гіпертрофії, що прямо підриває принцип юридичної визначеності.

Дисбаланс між прескриптивною модальністю та принципом мовної економії деформує нейтрально-констатувальний регістр офіційно-ділового стилю, провокуючи інфільтрацію командно-директивного та телеграфного узусів військової сфери в тексти законів і підзаконних актів. Спроба сконцентрувати численні заборони й обов’язки в межах стислих, нерозчленованих синтаксичних періодів породжує так званий ілюзорний лаконізм, коли зовнішня стисліть формулювання досягається ціною вилучення суттєвих процедурних маркерів і кваліфікаційних ознак. У результаті нормативний припис перетворюється на мовну конструкцію з розмитим референційним полем, яка замість прямого регулювання суспільних відносин делегує правозастосовнику необмежені дискреційні повноваження щодо власного довільного тлумачення. Актуальність системного дослідження цієї проблематики зумовлена як теоретичними завданнями сучасної

юрислінгвістики, так і нагальними потребами законодавчої техніки. В умовах тривалої збройної агресії якість мовного оформлення правових приписів безпосередньо впливає на легітимність публічної влади, дотримання прав людини в межах допустимих конституційних обмежень та ефективність правозастосовної практики.

Розглядаючи лінгвістичну специфіку правничого мовлення, фундаторка вітчизняної школи мови права Н. Артикуца послідовно відстоює позицію, згідно з якою законодавчий підстиль офіційно-ділового стилю є закритою знаковою системою, де кожна синтаксична модель і лексична одиниця несуть детерміноване нормативне навантаження, що не допускає синонімічного свавілля або конотативних нашарувань [1].

Методологічну сутність юрислінгвістичного аналізу чітко артикулює І. Царьова, зазначаючи, що юрислінгвістика спрямована на фундаментальне системне дослідження мовних явищ і процесів у юридичному мовленні. Уточнюючи прагматичний вимір цієї галузі, дослідниця констатує, що ключовим завданням виступає здійснення мовно-термінологічного опрацювання текстів нормативно-правових й індивідуальних актів, розв'язання проблем вибору й правильного розуміння юридичних термінів, точних мовних засобів, застосування та інтерпретації правових понять, норм, статей [3]. Мова постає не просто пасивним фіксатором нормативної волі, а первинним каналом трансляції права, адже слово в правових джерелах є підґрунтям для формування правової думки, способом донесення правових приписів, формою передавання юридично значущої інформації.

У науковому дискурсі останніх десяти років поняття «*імперативність*» вийшло за суто морфологічні межі дієслівного способу. Лінгвісти констатують: «імператив в українській мові можна кваліфікувати як граматичну категорію дієслова, що, виражаючи відношення дії до дійсності, відображає волевиявлення мовця, має власну парадигму особових форм, яка реалізується системою специфічних синтетичних і аналітичних одиниць, що характеризуються широким спектром модифікацій спонукального значення при відповідному інтонаційному оформленні» [4, с. 94]. У законодавчому тексті зазначена граматична категорія трансформується у функціонально-семантичну категорію деонтичної модальності, що синтезує приписи обов'язку, заборони чи дозволу; це означає, що зміст документів є обов'язковим для виконання [2].

Категорія лаконізму вимагає концентрованого вираження думки за мінімального використання лексико-синтаксичних засобів, адже для цього стилю характерна логічна стрункість викладу думки, вживання слів у прямому значенні. Йому не властиві образність та емоційність. Авторське *я* у цьому стилі відсутнє. Тож нормативний лаконізм передбачає високу інформаційну насиченість фрази за абсолютної смислової достатності.

Поняття функціонально-стилістичної деформації позначає стан відхилення від норм літературної мови та конвенцій функціонального стилю

під впливом деструктивних внутрішньомовних чи позамовних факторів, що веде до розмивання нормативної прозорості. У правничому тексті деформація фіксується тоді, коли взаємодія між імперативною вимогою та лаконічною формою породжує синтаксичну перевантаженість, тавтологічні кола або семантичну недиференційованість.

Екстралінгвальна специфіка адміністративно-правового режиму воєнного часу безпосередньо проєктується на граматичну й текстову структуру законодавства. Цей імперативний метод регулювання вимагає прямої жорсткої, беззастережної субординації, внаслідок чого диспозитивні початки витісняються на периферію мовної тканини документів.

Прагнення нормотворця висловити вимогу держави якомога категоричніше породжує гіпертрофію прескриптивних засобів: багаторазове дублювання операторів обов'язку, розширення каталогів обмежень і заборон, використання жорстких санкційних конструкцій. Водночас вимога оперативності нормативного тексту диктує необхідність максимального скорочення формулювань. Виникає структурна суперечність: намагаючись викласти складні процедурні алгоритми в лаконічній формі військового наказу, законодавець випускає життєво необхідні процедурні фільтри.

Дисбаланс між імперативністю та лаконізмом продукує специфічні порушення текстової архітектури нормативно-правових актів. Деформації класифікуються відповідно до рівнів мовної системи: синтаксичного, лексико-семантичного та композиційно-прагматичного.

Синтаксичні деформації виявляються у формуванні поліпредикативних інфінітивних блоків. Бажаючи зафіксувати низку імперативних вимог у межах єдиної синтаксичної конструкції заради формальної стислості, суб'єкт нормотворення підпорядковує деонтичному модалізатору довгі ланцюги залежних інфінітивів. У результаті дистантне розташування керованих дієслів відносно модального центра розмиває первинну валентність речення. Читач або правозастосовник позбавляється можливості встановити, чи виступає певна дія самостійним обов'язком, чи є лише факультативною умовою виконання попередньої дії.

Лексико-семантичні деформації виникають тоді, коли лаконізм досягається шляхом вилучення класифікаційних ознак денотата. Використання невизначених субстантивованих або генералізованих зворотів дозволяє скоротити фізичний обсяг статті, проте цілковито позбавляє її понятійної конкретності. В умовах дії презумпції імперативності таке розмите поняття наділяє органи владних повноважень квазізаконодавчим правом самостійно визначати матеріальні межі норми, що призводить до стилістичної конверсії регулятивного тексту в суб'єктивно-дискреційний.

Прагматичні деформації полягають у порушенні модальної однорідності законодавчого акта. Коли в межах однієї структурної одиниці (статті чи пункту), маркованої категоричним деонтичним оператором обов'язку, розміщуються диспозитивні норми, що фіксують право особи або

добровільність виконання дії, виникає когнітивно-комунікативна колізія. Адресат норми виявляється неспроможним адекватно декодувати ступінь обов'язковості поведінки через лінгвістичну суперечність між заголовним оператором норми та внутрішнім значенням висловлення.

Отже, гармонізація імперативності та лаконізму в правничому дискурсі воєнного стану полягає не в штучному спрощенні формулювань і не в нарощуванні деонтичної експансії, а в досягненні граничної семантичної точності кожної мовної одиниці, за якої категорія обов'язку знаходить адекватне, синтаксично прозоре та юридично бездоганне втілення. Подолання виявлених деформацій є необхідною умовою збереження правової суб'єктності держави, оскільки дієвість закону під час екстремальних суспільних потрясінь прямо пропорційна лінгвістичній досконалості його нормативного вираження, де форма слугує надійним гарантом збереження змісту та непорушності правового порядку.

1. Артикуца Н. В. Мова права у її функціональних різновидах // Сьогодення українського мовного середовища / упоряд. Мороз Л. З. Кіровоград : Кіровоград. вид-во, 2008. С. 23–32. URL : https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aea19a19-a463-410d-8266-79f4be24d1b9/content.

2. Погрібний С. О. Імперативні та диспозитивні норми та їх роль в регулюванні цивільних відносин. *Університетські наукові записки*. 2010. № 2. С. 46–54.

3. Царьова І. В. Тексти нормативно-правових актів: лексичні особливості : монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 148 с.

4. Шевчук І. Л. Про статус імператива в українській мові. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2004. Вип. 10. С. 87–95.

Наталія ЖУКОВИЧ-ДОРОДНИХ
Жешувський університет
(Республіка Польща),
ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»
(Україна),
кандидат педагогічних наук, докторант

ПОНЯТТЯ «БІЖЕНЕЦЬ» У МОВІ ПРАВА: ВІД КЛАСИЧНОЇ МОДЕЛІ БІЖЕНСТВА ДО УКРАЇНСЬКОГО ДОСВІДУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ВИМУШЕНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

Право – це не лише організована система регулювання суспільних відносин, формально визначених норм і принципів, нормативних приписів тощо, а й складний мовно-семіотичний феномен. Право тісно пов'язане з мовою, оскільки саме вона є основним засобом формулювання та тлумачення правових норм. Водночас у процесі правового регулювання загальна мова

набуває спеціалізованих рис, унаслідок чого формується мова права – особлива система юридичних термінів, понять і конструкцій, призначена для точного вираження правового змісту.

Юридична термінологія є основою правової визначеності, оскільки саме зміст правових понять окреслює обсяг прав, обов'язків і гарантій особи. З іншого боку, динамічні суспільні, політичні, воєнні, економічні, технологічні, демографічні та геополітичні зміни можуть спричиняти розрив між усталеними юридичними категоріями та новою соціальною реальністю – це потребує переосмислення наявних термінів або формування нової правової лексики. Одним із таких понять є «біженець», зміст якого протягом останнього століття зазнав суттєвих змін.

Метою дослідження є аналіз еволюції юридичного поняття «біженець», визначення особливостей правового становища осіб, які залишили Україну після 24 лютого 2022 р., а також обґрунтування необхідності подальшого розвитку юридичної термінології для опису нових, нелінійних форм вимушеної міграції.

Етимологічний аналіз слова «біженець» засвідчує, що в різних європейських мовах поняття формувалося навколо споріднених, але не тотожних семантичних моделей. Українське «біженець» походить від дієслова «бігти» і первісно актуалізує семантику втечі та уникнення небезпеки [1], польське «uchodźca» пов'язане з дієсловом «uchodzić» і підкреслює залишення певного місця або країни [2], німецьке «Flüchtling» походить від «flüchten» – «тікати», «рятуватися втечею» [3], англійське *refugee* та французьке *réfugié*, що походять від латинського *refugium*, акцентують не стільки сам акт втечі, скільки пошук або набуття притулку та захисту [4]. Таким чином, уже на етимологічному рівні можна простежити дві основні семантичні моделі: «той, хто тікає/залишає» та «той, хто шукає притулку».

Незважаючи на те, що саме явище вимушеної втечі від війни, переслідувань чи насильства існує стільки, скільки існують війни, релігійні та політичні конфлікти тощо, міжнародно-правове поняття біженця є відносно новим. Формування сучасної системи міжнародного захисту розпочалося після Першої світової війни. У 1921 р. Ліга Націй, попередниця Організації Об'єднаних Націй, призначила норвезького вченого та дослідника, доктора Ф. Нансена першим Верховним комісаром у справах біженців. Саме цей момент UNHCR визначає як початок сучасної міжнародної системи захисту біженців [5].

Початково міжнародне право не формулювало універсального поняття «біженець». Захист надавався окремим групам осіб залежно від їхнього походження та відсутності ефективного захисту держави – у міжнародних угодах 20-х років XX століття окремо визначалися російські та вірменські біженці. Отже, на першому етапі поняття «біженець» мало категоріальний характер. Визначальним було не індивідуальне доведення переслідування, а належність до конкретної групи, яка внаслідок політичних або історичних обставин втратила захист держави походження. Однією з найбільших

проблем, з якою стикалися тоді біженці, які залишилися переміщеними особами та без громадянства внаслідок Першої світової війни, була відсутність визнаних на міжнародному рівні документів, що посвідчують особу. У відповідь на цей виклик Верховний комісар запровадив «Паспорт Нансена» – це фактично один із перших правових документів, що надав біженцям міжнародний захист.

Юридична кодифікація терміна на міжнародному рівні відбулася у середині XX ст. Конвенція ООН про статус біженців від 28 липня 1951 р. закріпила визначення, яке й сьогодні залишається основою міжнародного права біженців: біженець – це особа, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань [6]. Спочатку дія конвенції була пов'язана з подіями, що відбулися до 01 січня 1951 р. Однак Протокол щодо статусу біженців 1967 р. усунув часові та географічні обмеження, надавши конвенційному поняттю універсального характеру.

Отже, у XX ст. можна простежити важливу трансформацію мови міжнародного права: від «російського біженця», «вірменського біженця» та інших групових категорій до універсальної конструкції: «особа, яка має обґрунтований страх переслідування».

Протягом другої половини XX та початку XXI ст. в міжнародно-правовій доктрині сформувалося розуміння інституту біженства крізь призму лінійності, статичності та остаточності. Класична модель вимушеного переміщення будувалася на триетапному процесі:

1. Втеча (виїзд з країни)	→	2. Перебування в країні прихистку	→	3. Інтеграція або остаточна репатріація

Разом з тим безперервний розвиток людських відносин, зміни суспільних структур та трансформація міжнародних відносин у XXI ст., удосконалення міжнародного та регіонального права продемонстрували, що навіть це універсальне поняття та класична модель біженства не охоплює всіх можливих ситуацій вимушеного переміщення. Причиною виїзду особи може бути не лише індивідуальне переслідування, а й, що найчастіше, війна, масове насильство, окупація, загальне порушення громадського порядку або систематичні порушення прав людини. Тому поступово поряд із класичним статусом біженця почали розвиватися інші форми міжнародного захисту:

додатковий (субсидіарний), тимчасовий і гуманітарний захист. Але ключовим принципом традиційного інституту притулку була юридична несумісність статусу біженця із контактами з країною походження – фізичне повернення біженця на територію своєї держави юридично трактувалося як спростування «обґрунтованих побоювань переслідування» та автоматично скасовувало міжнародний захист.

Міграційні процеси останнього десятиліття, зокрема міграційна криза 2015 р. в Європі, пов'язана з масовим прибуттям до держав ЄС осіб із Сирії, Афганістану, Іраку та інших країн, а згодом повномасштабне вторгнення росії в Україну у 2022 р. засвідчили, що традиційна модель біженства не завжди відповідає складності сучасних форм вимушеної мобільності.

У контексті нашого дослідження особливого значення набуває досвід правового захисту громадян України після 24 лютого 2022 р., що виразно продемонстрував потребу в більш гнучких правових категоріях та механізмах захисту, здатних адекватно реагувати на нові форми мобільності населення і зміну суспільно-політичних реалій.

Слід зазначити, що у суспільному та медійному дискурсі осіб, які залишили Україну внаслідок війни, майже одразу стали називати українськими біженцями: *Ukrainian refugees, uchodźcy z Ukrainy, Ukrainische Flüchtlinge, réfugiés ukrainiens, rifugiati ucraini, refugiados ucranianos, ukrajinští uprchlíci, украински бежанци, Oekraïense vluchtelingen* тощо. Однак із юридичного погляду це неправильно, оскільки переважна частина цих осіб не отримала індивідуального статусу біженця відповідно до Конвенції 1951 р. Так, у 2022 р. у Польщі лише 60 громадян України, які знайшли прихисток від війни, отримали статус біженця [7]. 04 березня 2022 р. Рада ЄС ухвалила Виконавче рішення (ЄС) 2022/382, яким уперше було активовано механізм тимчасового захисту у зв'язку з масовим переміщенням населення з України. Загалом згідно з даними Eurostat із 2022 р. до сьогодення країни ЄС надали тимчасовий захист 7,2 млн осіб, які втікли від війни з України: Польща (2 169 355 – 30,1 % від загальної кількості осіб у ЄС), Німеччина (1 648 285 – 22,9 %) та Чехія (779 880 – 10,8 %) видали майже дві третини (63,7 %) цих рішень [8].

Отже, вже сама ситуація, з якою стикнулися українські громадяни, засвідчує певну трансформацію мови права. У суспільстві домінує термін «біженці», тоді як право ЄС створило окрему правову категорію – *beneficiaries of temporary protection* (особи, які користуються тимчасовим захистом).

Особливістю сучасної української вимушеної міграції є її нелінійний характер: особи, які отримали захист у приймаючих країнах, переважно продовжують підтримувати тісні сімейні, майнові та професійні зв'язки з Україною і регулярно туди повертаються – виникає розходження між традиційним семантичним змістом слова «біженець» та сучасною правовою реальністю. За даними UNHCR, 27 % опитаних здійснили одну поїздку до України після переміщення, а 23 % – більше ніж одну, що ставить під сумнів

традиційне уявлення про біженство як одноразову втечу від небезпеки та формує нову модель вимушеної мобільності:

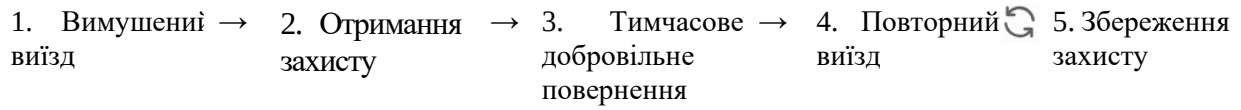

У зв’язку з цією моделлю виникають певні запитання, що потребують правового вирішення: за яких обставин та на який термін біженець може повернутися до країни походження за умови збереження захисту? чи є тимчасове повернення до країни походження поводом для припинення або скасування захисту? чи є покращення ситуації в країні походження достатньою підставою для припинення статусу? та ін.

Це є особливо важливим у випадку України. Відвідування родичів, вирішення майнових питань, отримання документів, лікування або навіть тимчасове перебування в окремому регіоні не означає автоматично, що небезпека, яка стала причиною вимушеного виїзду, припинилася або що особа відновила стабільне життя в Україні. Відповідно, у правовому сенсі необхідно розрізняти щонайменше три ситуації: остаточне добровільне повернення та відновлення постійного життя в державі походження (класична модель), короткострокове відвідування держави походження (приклад України) та тимчасове проживання в країні походження зі збереженням життєвих інтересів за кордоном (приклад України).

На нашу думку, український досвід не є підставою для відмови від класичного поняття «біженець» або для радикальної зміни дефініції, закріпленої Конвенцією 1951 р. Це поняття має усталене міжнародно-правове значення і виконує фундаментальну захисну функцію. Водночас нові моделі переміщення населення свідчать про необхідність розширення наукового термінологічного апарату, який дозволив би точніше описувати сучасну реальність.

Зазначимо, що в українській науковій літературі сформувався певний доробок щодо циркулярної міграції, реміграції та повторної транскордонної мобільності (О. Малиновська, Е. Лібанова, О. Позняк та ін.), однак поняття «циркулярна вимушена мобільність» як окрема категорія для характеристики переміщень осіб, які залишили Україну внаслідок війни та регулярно повертаються до країни походження, поки не набуло усталеного теоретико-правового змісту.

Це дозволяє нам запропонувати поняття «циркулярна вимушена мобільність» як робоче поняття для подальшої наукової дискусії, спираючись, з одного боку, на праці дослідників циркулярної міграції, а з іншого – на практику та специфіку вимушених переміщень громадян України після 2022 р. У ситуації громадян України маємо таку конструкцію: первинний виїзд є вимушеним, тоді як подальші повернення на різний строк здебільшого є

добровільними. Тобто вимушений та добровільний компоненти мобільності існують одночасно.

Особливість цієї моделі полягає також у транснаціональності повсякденного життя. Особа інтегрована у суспільство держави перебування і водночас зберігає надзвичайно сильні зв'язки з Україною. Наприклад, навчається або працює в Польщі, виховує дітей, користується тимчасовим захистом, але має батьків, чоловіка, житло або професійні інтереси в Україні та регулярно повертається до неї.

Назвати таку особу «мігрантом» означало б проігнорувати вимушений характер її первинного переміщення. З іншого боку, використання традиційного терміна «біженець» не відображатиме складність її постійного функціонування між двома державами. Саме тут і виявляється важлива властивість сучасної мови права: вона повинна не лише у нормативно-правовому сенсі класифікувати особу, але й достатньо точно відобразити нові соціальні процеси.

Отже, еволюція поняття «біженець» демонструє безпосередній зв'язок між історичними змінами та розвитком юридичної термінології. Від категоріальних визначень Ліги Націй, пов'язаних із конкретними групами населення, міжнародне право перейшло до універсальної індивідуальної конструкції, закріпленої Конвенцією 1951 р., а згодом – до розвитку додаткових та тимчасових форм захисту.

Українська вимушена міграція після 24 лютого 2022 р. стала новим етапом цього процесу. ЄС відреагував на неї не шляхом масового надання індивідуального статусу біженця, а активацією спеціального механізму тимчасового захисту. Водночас український досвід виявив і нову особливість вимушеного переміщення – його нелінійний характер. Особа може залишити державу через небезпеку, отримати захист за кордоном, неодноразово повертатися до країни походження та знову виїжджати, не втрачаючи при цьому об'єктивної потреби в захисті. Тимчасове фізичне повернення саме собою не повинно ототожнюватися ані з остаточним поверненням, ані з автоматичним відновленням ефективного захисту держави походження.

У зв'язку з цим можна стверджувати, що сучасна міграційна реальність не вимагає відмови від терміна «біженець», але потребує подальшого розвитку понятєвого апарату мови права.

Для опису українського досвіду та як окрему аналітичну категорію для подальшого теоретико-правового осмислення пропонуємо використовувати поняття «циркулярна вимушена мобільність». Під ним розуміємо форму транскордонної мобільності, за якої первинне залишення держави має вимушений характер і зумовлене війною, насильством або іншою серйозною загрозою, потреба у захисті зберігається, однак особа, користуючись захистом іншої держави, продовжує підтримувати стійкі фізичні, соціальні, сімейні, професійні, економічні та майнові зв'язки з країною походження через

повторні тимчасові повернення без остаточного відновлення в ній постійного та безпечного життя.

Саме український досвід засвідчує, що між «втечею» та «поверненням» існує широкий спектр проміжних правових і соціальних станів, які не завжди повною мірою охоплюються усталеними категоріями міграційного права. У зв'язку з цим одним із завдань сучасної мови права є формування термінів і правових конструкцій, здатних відображати не лише формальний юридичний статус особи, а й складний, динамічний, повторюваний та транснаціональний характер сучасної вимушеної мобільності.

1. Етимологічний словник української мови онлайн. URL : https://goroh.pp.ua.

2. Wielki Słownik Języka Polskiego. URL : https://wsjp.pl/haslo/podglad/23011/uchodzca?utm_source=chatgpt.com.

3. Duden. URL : https://www.duden.de/rechtschreibung/Fluechtling?utm_source=chatgpt.com.

4. Wiktionary. The Free Dictionary. URL : https://en.wiktionary.org/wiki/refugee?utm_source=chatgpt.com.

5. History of UNHCR. *United Nations High Commissioner for Refugees.* URL : https://www.unhcr.org/about-unhcr/overview/history-unhcr.

6. Конвенція про статус біженців. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text.

7. Urząd do Spraw Cudzoziemców. Dane liczbowe dotyczące postępowań prowadzonych wobec cudzoziemców w 2022 r. *Serwis Rzeczypospolitej Polskiej.* https://www.gov.pl/web/udsc/zestawienia-roczne.

8. Eurostat. URL : https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Temporary_protection_for_persons_fleeing_Ukraine_-_monthly_statistics#:~:text=Highlights.%20On%2031%20July%202026%2C%204.43%20million,ahead%20of%20Slovakia%20(27.5)%20and%20Cyprus%20(26.7).

Марія ІВАНЧЕНКО
доцент кафедри українознавства та
міжкультурної комунікації
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності,
кандидат філологічних наук, доцент

Тетяна БОТВИН
доцент кафедри українознавства
та міжкультурної комунікації
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності,
кандидат філологічних наук, доцент

ГРАМАТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ

Важко переоцінити роль перекладача у сучасному світі. Активізація міжнародної співпраці у різних сферах діяльності людини потребує якісного перекладу для ефективного обміну інформацією між професіоналами. Не є винятком і юридична галузь.

Одним із аспектів граматичного перекладу юридичних текстів є особливості відтворення інфінітиву. Увагу перекладачів привертає предикативний інфінітивний зворот *The for-to-Infinitive Construction,* який являє собою конструкцію, до складу якої входить прийменник *for,* іменник або займенник в знахідному відмінку та інфінітив.

У реченні предикативні інфінітивні звороти з прийменником *for* виконують такі функції: підмет, присудок, складний додаток, означення, обставини мети, обставини результату. Розглянемо приклади вживання згаданої інфінітивної конструкції.

My reason for people to describe the missing money and missing collateral mysteries is explaining why I have such a bad feeling about this housing bill [4].

Моїм мотивом при описі людям зниклих грошей і загадок з відсутнім заставним майном є бажання пояснити, чому у мене таке погане почуття щодо цього закону про житлове будівництво.

Інфінітивна конструкція виконує функцію означення, проста предикативна конструкція оригінального речення збережена. При перекладі українською чітко простежується морфологічна заміна: інфінітив *to describe* трансформується в іменник з прийменником *«при описі»*, а іменник з прийменником у складі означення *for people* замінюється непрямим додатком *«людям»*. Визначення *collateral* трансформується в додаток із *«заставним майном»* – тут використовується така граматична трансформація, як додавання для досягнення еквівалентності перекладу.

She is everywhere, issuing calls for Obama to respond to the Ukraine crisis not only by deploying covert U.S. [5].

Вона – всюди, закликаючи Обаму відреагувати на українську кризу не тільки за допомогою використання американських таємних сил в країні.

У цьому випадку зворот входить до складу означення, і при перекладі граматична структура речення зберігається – ми бачимо наявність дієприслівникового звороту як в англійській, так і в українській мові. Іменник із прийменником в складі означення *for Obama* трансформується в пряме доповнення *«Обаму»*, а іменник *covert* заміщається виразом *«таємних сил в країні»*, що свідчить про таку трансформацію, як додавання, оскільки в українській мові немає еквівалентного однослівного перекладу для цього виразу.

We'd like for this to be more constructive, and for that to be the case we're going to have to see progress in Ukraine [1].

Ми б хотіли, щоб це було більш конструктивним, а для цього нам доведеться побачити результат в Україні.

Наведене зі статті речення містить відразу два інфінітивні звороти, перший з яких виконує функцію складного додатку, а другий – обставини причини.

При перекладі першої конструкції відбувається синтаксична заміна, за якої просте речення трансформується в складнопідрядне, оскільки прийменник *for* замінений сполучником *«щоб»*, а інфінітив *to be* замінюється дієсловом в минулому часі *«було»*. При перекладі другої конструкції відбувається опущення, оскільки автор всю конструкцію *for that to be the case* скоротив до виразу *«для цього»* в українській мові.

Warsaw is seeking UN support for the Vienna meeting, but De Mistura told the council that it was «premature» for him to declare his backing for the initiative [3].

Варшава домагається підтримки ООН для зустрічі в Відні, але Де Містура сказав Раді Безпеки, що йому «передчасно» оголошувати про його підтримку цієї ініціативи.

В аналізованому реченні інфінітивний зворот вводиться в речення вступним *it* і виконує функцію підмета. Інфінітив *to declare* перекладається інфінітивом *«оголошувати»* українською мовою, віддієслівний іменник *backing* трансформується в непряме доповнення, виражене іменником із прийменником *«про підтримку»*, а вираз із прийменником *for the initiative*, навпаки замінюється прямим доповненням *«ініціативи»*, вираженим іменником.

China's increasingly important role on the international stage was put in the spotlight last month during the quinquennial Leading Party Congress, which made President Xi Jinping consolidation of power and influence apparent for the world to see [2].

Дедалі важливіша роль Китаю на міжнародній арені потрапила в центр уваги минулого місяця під час проведення чергового з'їзду правлячої партії, який зробив консолідацію влади президентом Сі Цзіньпін і зростання його впливу очевидними для всього світу.

Аналізований приклад демонструє зворот *for-to-Infinitive* в функції предикативної частини складеного дієслівного присудка. При перекладі простежуються морфологічна заміна інфінітиву *to see* прикметником *«очевидними»* і перестановка членів речення.

The system, created in the 1970s, calls for OPEC nations to sell their oil in dollars in order to create artificial demand for the U.S. currency [6].

Ця система, створена в 1970-ті, передбачає продаж всіма країнами-членами ОПЕК їхньої нафти за долари, щоб створити штучний попит на американську валюту.

Як бачимо, в цьому реченні інфінітивна конструкція виконує функцію складного додатку.

У тексті перекладу українською мовою спостерігається морфологічна заміна, оскільки дієслово *to sell* трансформується в іменник у знахідному відмінку *«продаж»*. Наведений переклад містить і такі граматичні трансформації, як перестановка членів речення і заміна *for OPEC nations* непрямим доповненням *«країнами-членами ОПЕК»*.

Проаналізовані приклади з використанням інфінітівного комплексу *for + to + infinitive* дозволяють констатувати, що у 63 % випадків прості речення не трансформуються у складні при перекладі, а в 37 % – відбувається синтаксична заміна простої предикативної конструкції ускладненим реченням, яке часто вводиться в речення підрядним сполучником *щоб*. Зворот *for-to-Infinitive Construction* може виконувати в англійському реченні різні функції: складного додатку, означення, обставини, підмета або присудка, але в 52 % випадків конструкція виконує функції складного додатку. Інфінітив у складі звороту може при перекладі українською трансформуватися в дієслово, прикметник або іменник.

1. Burchard H. Germany floats new Ukraine loan backed by frozen Enemy assets. *Politico.* URL: https://www.politico.eu/article/.

2. Feng J. China Teaches the West About 'Checkbook Diplomacy' Again. *Newsweek.* URL : https://www.newsweek.com/.

3. Mnar A. Michael Tracey on the Refugee Crises and US Troops Buildup in Poland. *MintPressNews.* URL: https://www.mintpressnews.com/.

4. Mosler W. Unravelling the Mysteries of Modern Monetary Theory. *TheSolariReport*. URL : https://open.spotify.com/episode/4mNeRYDbtKb3yFLTmpsKOZ.

5. Taheri M. Lawmakers Call for Government Intervention After AI Leaders Issue Warning. *Newsweek.* URL : https://www.newsweek.com/.

6. Webb W. Trump Admits his Mideast Policy Guided by Israeli, not American, Interests. *MintPressNews.* URL : https://www.mintpressnews.com/trump-admits /253170/.

Mariia ISAKOVA
Associate Professor of the Department of Foreign Languages, Dnipro University of Technology, Cand. Philol. Sc., Assoc. Prof.

DEVELOPING INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE THROUGH EXPERIENTIAL AND REFLECTIVE LANGUAGE TASKS: EVIDENCE FROM INTERNATIONAL RELATIONS STUDENTS

For about ten years, the author has been working mainly with students of the specialisms “International Relations” and “International Economic Relations”, therefore the proposed approach is based on observations during the corresponding classes. At the same time, its expediency seems obvious for students specializing in “Law”, since the professional activity of both groups involves working with different positions, argumentation, negotiations and achieving mutual understanding.

For a future diplomat, international analyst, lawyer or representative of a state or international institution, it is not enough to know the lexical and grammatical norms of the English language. It is important to be able to interpret the position of the interlocutor, recognize one’s own culturally conditioned assumptions, withstand disagreement, argue and maintain communication even in the absence of a common position. This approach corresponds to the modern understanding of intercultural communicative competence. M. Byram considers it as a complex of attitudes, knowledge, skills to interpret and correlate cultural phenomena, skills of discovery and interaction and critical cultural awareness [1]. Therefore, intercultural competence is not limited to knowledge of cultural facts: it implies the ability to act in a situation of cultural difference. In Byram’s concept, critical cultural awareness is of particular importance for the proposed approach – the ability to critically evaluate the perspectives, practices and products of one’s own and other cultures, without perceiving one’s own coordinate system as universal [1].

This idea echoes the concept of C. Kramsch, who considers culture not as an additional component of language education, but as an inseparable part of communication. Her concept of third place denotes a space in which a participant in communication can construct his own meaning, without being completely limited by either his own or another cultural system [2]. Therefore, the task of language education is not so much the acquisition of the “correct” cultural model, but the creation of conditions for comparing perspectives and forming one’s own well-founded position.

Also important is the Developmental Model of Intercultural Sensitivity by M. Bennett, which describes the movement from ethnocentric ways of perceiving cultural difference (denial, defense, minimization) to ethnorelative ones (acceptance,

adaptation, integration) [3]. Within the framework of our approach, the model is used not to claim that a separate exercise automatically changes the level of intercultural sensitivity, but as a theoretical basis for decentration – the realization that one's own perspective is only one of the possible ones.

The proposed tasks also correspond to the logic of experiential learning by D. Kolb, according to which learning unfolds through concrete experience, reflective observation, conceptualization and active experimentation [4]. In intercultural language education, this cycle can take the form:

concrete experience → encounter with another position → reflection → awareness of one's own assumptions → new communicative action.

This approach is consistent with the Companion Volume to the CEFR, which considers the speaker as a social agent, and identifies mediation, plurilingual and pluricultural competence, and online interaction as important components of modern language competence [5]. Mediation in this context includes not only the transfer of information, but also the promotion of mutual understanding and the joint construction of meaning. Finally, D. Deardorff's model emphasizes the relationship between attitudes, knowledge, and skills with the internal and external outcomes of intercultural competence and emphasizes the appropriateness of using different methods of its assessment, in particular observation and reflection [6]. Within the framework of English classes with international relations students, a series of non-standard communicative tasks were tested. They were united by the lack of a clear correct answer, the need to take and justify a position, encounters with alternative perspectives, negotiations, and further reflection.

One of the central formats was a modified Four Corners game, in which the four corners of the classroom were marked with permanent locations:

Ukraine – Cyprus – Mars – Antarctica.

The questions varied: for example, students determined the best place for living, working, self-development or recreation (and other variations). The main feature of the modification was pair interaction. Partners first had to agree on a common choice; in case of disagreement, they could not disperse to different corners, but had to argue their positions and reach a decision. Then the pairs were combined into fours and compared their decisions. Thus, the structure of the task took the form: individual preference → pair negotiation → group comparison → whole-class reflection.

The choice of an answer turned into a process of negotiating meaning, which actualizes argumentation, active listening, perspective-taking and mediation [1; 5].

According to pedagogical observations, disagreement arose in approximately 30 % of cases, and specific examples had a greater impact on changing the position than general statements (mentioning the complete absence of people on Mars or the beautiful nature in Antarctica as an argument to prove the benefits of recreation, or the complicated situation in Ukraine, as an excellent condition for self-development).

Another format was nonsense comparison tasks, in which students were offered objects that do not have an obvious common basis for comparison. For example: *Which is more dangerous: a shark or a banana?* The goal is not to find the right answer, but to demonstrate that different conclusions can be logically justified if different criteria are used. Thus, students realize that the argument depends not only on the object of discussion, but also on the criterion for its evaluation. For future specialists in international relations and law, this is especially important, since professional communication often involves the clash of different systems of priorities, interpretations, and evidence.

Unlike tasks where a certain correct answer is assumed, nonsense comparison legitimizes the multiplicity of arguments and encourages students to listen to the logic of the other side. The most vivid emotional example was the 4th year student's response to the comparison "which is better, blue colour or chicken", that he could live without chicken, but he could hardly live without his girlfriend's blue eyes.

Despite the differences between the tasks, they can be combined into a single five-stage model: POSITION → DISRUPTION → NEGOTIATION → REFLECTION → REPOSITIONING

Position: taking a position or formulates an answer.

Disruption: facing with an alternative perspective.

Negotiation: explaining, arguing, listening and trying to achieve mutual understanding.

Reflection: realizing the criteria, assumptions or values that underlie the initial position.

Repositioning: clarifying, changing or, conversely, consciously maintaining their position.

This model can be correlated with Kolb's experiential cycle [4], Byram's components of intercultural communicative competence [1] and the CEFR concept of mediation [5]. At the same time, repositioning does not necessarily mean changing one's mind. Intercultural competence does not require agreeing with the other party. Much more important is the ability to understand why another person might think differently and to continue communication despite disagreement. That is why the ability to disagree without breaking communication is fundamental for future specialists in international relations and law. The conducted educational activities demonstrate the potential of experiential and reflective tasks for creating such an environment. Their fundamental feature is the rejection of the orientation exclusively on the "correct answer" and the shift of emphasis to the communicative process: taking a position, clashing perspectives, negotiations, reflection and repositioning.

For students of international relations and law, this approach is particularly promising, as it models one of the key requirements of their future professional activity: the ability to work with different positions without turning disagreement into a cessation of communication. Further research involves empirically testing the

impact of such tasks on individual components of intercultural communicative competence.

1. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon : Multilingual Matters, 1997. 124 p.
2. Kramsch C. Context and Culture in Language Teaching. Oxford *: Oxford University Press*, 1993. 295 p. URL : chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/8798/1/78pdf.pdf
3. Bennett M. J. Developmental model of intercultural sensitivity // The International Encyclopedia of Intercultural Communication. 2017. DOI : 10.1002/9781118783665.ieicc0182.
4. Kolb D. A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 1984. 256 p. URL : https://www.researchgate.net/publication/235701029_Experiential_Learning_Experience_As_The_Source_Of_Learning_And_Development.
5. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2020. *Council of Europe*. URL : https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4.
6. Deardorff D. K. Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. *Journal of Studies in International Education*. 2006. Vol. 10. No. 3. P. 241–266. DOI : https://doi.org/10.1177/1028315306287002.

Артем КАРПЕНКО
старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Донецького державного університету
внутрішніх справ

МИСТЕЦТВО ПРОТИ НАРКОМАНІЇ

Точну дату виникнення наркотиків та залежності від них не встановлено й досі. Проте достеменно відомо, що людям кам’яного віку знали про опіум, гашиш і кокаїн – ці наркотики використовували для зміни свідомості та у процесі підготовки до бою. На близькому Сході в 5 тис. до н. е. був розповсюджений «злак радості» – так називали опіумний мак. На стінах похоронних комплексів індійців Центральної та Південної Америки існують зображення людей із листям коки, які датуються серединою 3 тис. до н. е. [1, с. 6] Отже, з прадавніх часів до сьогодення наркотичні засоби є постійною складовою людського існування.

Мистецтво також супроводжує людство протягом його існування, однак має набагато давнішу історію виникнення. Фрески у печері Альтаміра (Іспанія) та Ласко (Франція) віком 17 000 років, гравюри на валунах і уламках мамонтової кістки з поселення Мала Сия (Сибір) нараховують 34 000 років, виконані настільки досконало та творчо, що розглядаються саме як різновид образотворчого мистецтва. Зрозуміло, що більшість творів доісторичного мистецтва не дійшли до наших часів та втрачені назавжди, проте головне, що ті зображення на шкірі, дереві, каменю, кістці започаткували саме мистецтво: вони виконані з використанням прийомів абстракції та стилізації, за законами мистецької перспективи, про яку нічого не знали художники високорозвинених цивілізацій Стародавнього Єгипту, Вавилону, Греції, не знали про «закони перспективи» навіть європейські художники аж до 14 століття н. е. Отже, мистецтво виникло набагато раніше за вживання наркотиків, відчуття «кайфу» від них та самої наркотичної залежності. Навіть перші згадки про вживання наркотичних засобів дійшли до наших часів завдяки мистецтву у різних його проявах.

У нашому сьогоденні серед заходів запобігання поширенню наркоманії є акції до Всесвітнього дня боротьби з наркоманією: «Мистецтво проти наркоманії» [2, с. 174]. Мистецтво у загальному розумінні є специфічною формою суспільної свідомості та людської діяльності, що являє собою відображення дійсності у художніх образах – один із найважливіших способів естетичного пізнання світу. Предмет мистецтва – саме життя у всій його різноманітності. Специфіка способів відтворення дійсності через художні образи і визначає особливості видів мистецтва.

У різних видах мистецтва світосприйняття відтворюється різними способами: у літературі через слово, у живописі через візуально-кольорове сприйняття, у скульптурі за допомогою пластичних образів та об’ємно-просторових форм, у графіці через штрихову лінію малюнка та світлотінь, у музиці через звукову інтонацію, у кіно та театрі через втілення живими людьми (акторами) різного роду ролей.

Психологічний комплекс наркомана – це теж світ переживань, але перекручених, однобічно-роздутих і зведених лише до одного знаменника – досягти ілюзорного задоволення, комфортності. Та й буквальний переклад наркоманії з грецької означає «потяг до ейфорії» [1, с. 96]. Задоволення, отримане від мистецтва, може бути не лише ілюзорним, а й справжнім. Визначення, яке надає французький вчений Теяр де Шарден: «Бачити чи загинути». Він вкладає у сенс «бачити» – розуміти все досконале і все змістовне та гармонійне, бачити в усьому мистецтво. Мистецьке світосприйняття є відходом від вузьких колій нав’язуваного існування (у нашому випадку – наркоспоживання та наркозалежності) та водночас – гармонією у власному житті, де немає місця згубним звичкам. Гармонія є ключовим словом, що поєднує життя і мистецтво, і лежить в основі всіх видів мистецтва протягом усього часу існування людства. Приєднання людини до

мистецтва допоможе кожному віднайти гармонію у житті, а не шукати руйнівних замінників.

Стаття 23 Конституції України встановлює: «Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості» [3]. Специфічною функцією мистецтва є задоволення естетичних потреб людини шляхом доставлення людині радості, насолоди, емоційного піднесення, ейфорії, духовного збагачення особистості і водночас пробудження у людині Митця, здатного творити вже самостійно Мистецтво у конкретній сфері.

Стаття 54 Конституції України проголошує: «Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності» [3]. Ключовими словами при висвітленні специфічних функцій мистецтва є: радість, насолода, емоційне піднесення, ейфорія. Саме не знаходячи способи та засоби задовольнити свої позитивні відчуття, людина намагається іншими способами досягти бажаного імпульсу, якого вимагає наш мозок, хибним та ілюзорним є вживанням наркотиків, що надає можливість пізнати таємничі та незвідані переживання.

Розглянемо «гносеологічні корені» наркоманії, пов'язані зі складнощами процесу людського пізнання. Справа в тому, що процес пізнання істини (цілеспрямована мета пізнання) завжди за своєю сутністю є відкриттям нового, незвіданого [1, с. 95]. Мистецтво дає змогу не лише дивитись на оточуючий світ, а і бачити його. Долучатись до нього через геніальні твори мистецтв, через введення поняття «юніверсум людини» з величезними можливостями, з вірою в себе як митця, як творця мистецтва. Найбільше це є актуальним для таких прошарків, як підлітки та молодь, світогляд та світосприйняття яких тільки формуються, а також для тих верств населення (у нашому випадку – наркоспоживачів та наркозалежних осіб), які втратили віру у себе, занурились у вакуум та рухаються темним тунелем. Пробудження мистецького мислення має наслідком пробудження Віри у створенні неперевершених творів Мистецтва та вихід із лабіринту наркоманії.

Номерами каналів наркозбуту разом зі сленговими назвами наркотиків (сіль, спайс, шишки, фен, амф та ін.), адресами, де можна придбати наркотичні засоби, обписані стіни будинків, паркани, навіть дорожні знаки [4]. Протидією наркоманії в цьому випадку є процес приєднання до мистецтва, що може знайти своє вираження у замальовуванні балончиком із фарбою адреси придбання амфетаміну на стіні будинку та перетворення зображення на адресу спортивного залу, чи створенні муралу патріотичного змісту, або перетворенні такої платформи на витвір мистецтва у стилі графіті.

Наркоманія є різновидом гносеологічних сутінок. При цьому суб'єкту, який пізнає *(наркозалежній особі (виділено нами – курсив А. К.))*, притаманна

вся багата гама почуттів: від так званих позитивних – радощі, задоволення, збудження, азарт, захоплення, піднесення, бадьорість – до «негативних» – незадоволення досягнутим, гіркота невдач, страждання як муки творчості та ін. [1, с. 96].

Наркозалежних осіб об'єднує те, що вони (кожна тією чи іншою мірою) мають пристрасть до наркотиків. Існує три основні історично сформовані типи (види) використання наркотичних засобів: у медичних цілях; із метою введення людини у стан екстазу; з метою отримання особливих переживань, відчуттів окремими людьми [5, с. 6]. Мистецтво також використовується у медичних цілях, для введення у стан екстазу, отримання особливих переживань. Окрім радості сприйняття цього світу, краси, гармонії, витонченості, також розкриває драму внутрішнього світу людини. Це можна виявити за допомогою арт-психології. Заслуговує на увагу такий мистецький напрям, як експресіонізм, завдяки якому знайшло особливе відображення виявлення внутрішніх страхів людини. Прикладом є картина норвезького художника Е. Мунка «Крик», де зображено обличчя, переповнене розпачу, депресії, страху, що не бачить гармонії у собі та у світі. Це трагедія сучасної людини, яка не бачить для себе виходу та реалізації у жорстокій сучасності, тому стає на шлях, що веде у безодню, у тому числі у павутину наркотичної залежності. Цей вид мистецтва разом з арт-психологією дає можливість на початкових етапах виявити осіб, які можуть випасти з процесу соціального відтворення та поповнити лави наркозалежних.

Отже, одним із дієвих інструментів протидії наркоманії є мистецтво, яке розвиває вдосконалені зразки смаку у соціумі. Це ще один аргумент для кожного громадянина щодо поліпшення якості його життя, пробудження у ньому естетичного, неповторного, життєстверджуючого, а не руйнуючого.

1. Корнякова Т. В., Соколенко О. Л., Гошовський В. С. та ін. Комплексний підхід до захисту суспільства від незаконного наркообігу : монографія. Дніпро : ЛІРА, 2019. 531 с.

2. Даньшин І. М., Голіна В. В., Валуйська М. Ю. та ін. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підруч. Харків : Право, 2009. 288 с.

3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

4. Наркотики замовляли. *Галицький кореспондент.* URL : https://gk-press.if.ua/narkotyky-zamovlyaly.

5. Гладкова Є. О. Субкультура наркоманів як об'єкт кримінологічного аналізу. *Верховенство права*. 2019. № 1. С. 105–111.

Андрій КОВБАН
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Одеського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР КОНСТИТУЦІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Конституційна ідентичність, конституційна лояльність і суспільна єдність утворюють цілісну ціннісну систему, де ідентичність формує ціннісний консенсус, лояльність забезпечує його дотримання на інституційному та громадянському рівнях, а суспільна єдність виступає передумовою та кінцевим орієнтуванням конституційного ладу. В умовах екзистенційної загрози та зовнішньої агресії в українському суспільстві виявляється феномен конституційної стійкості, коли громадянська консолідація довкола базових цінностей держави посилює внутрішній зв'язок між ідентичністю, лояльністю та єдністю. Сучасний етап конституційного розвитку України, позначений одночасно війною, що триває, глибокою євроінтеграційною динамікою та внутрішньою потребою переосмислення засад державності, актуалізує потребу в системному дослідженні аксіологічного виміру конституціоналізму, у межах якого категорії конституційної ідентичності, конституційної лояльності та суспільної єдності постають не як розрізнені теоретичні конструкції, а як взаємопов'язані елементи єдиної ціннісної матриці.

Категорія конституційної ідентичності, запозичена значною мірою з німецької конституційно-правової доктрини, де вона розроблялася насамперед у контексті практики Федерального конституційного суду щодо меж європейської інтеграції, у вітчизняному правовому дискурсі набула самостійного концептуального навантаження, пов'язаного передусім із необхідністю осмислення того, як саме державність, що формувалася в умовах перманентної боротьби за суверенітет, спроможна артикулювати власну юридичну та ціннісну самобутність в умовах глибокої міжнародної та європейської інтеграції. На нормативному рівні конституційна ідентичність України знаходить втілення насамперед у положеннях розділу І Конституції України «Загальні засади» [1], зокрема в статтях 1, 2, 5, 10, 11 та 12, які визначають Україну як суверенну і незалежну, демократичну, соціальну, правову державу, встановлюють унітарний державний устрій, закріплюють державний статус української мови, дбають про консолідацію та розвиток української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також про розвиток етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин. Імовірно, саме синтез цих приписів і утворює

те ядро, яке з повним правом можна кваліфікувати як конституційну ідентичність в її вузькому, суто юридичному розумінні.

Разом із тим було б методологічно спрощеним зводити конституційну ідентичність виключно до перелічених статей, оскільки, як переконливо демонструє практика Конституційного Суду України, зокрема Рішення від 14 липня 2021 р. № 1-р/2021 у справі щодо офіційного тлумачення положень [2], пов'язаних зі забезпечення функціонування української мови як державної, а також практика, що склалася довкола незмінюваності конституційних положень про державну незалежність, унітарність та людину як найвищу соціальну цінність (ст. 157 Конституції України), ідентичність конституційного ладу виявляється передовсім через принцип незмінюваності певних засад за жодних обставин, включно з умовами воєнного або надзвичайного стану. Окремої уваги потребує функціональний вимір конституційної ідентичності, який виявляється насамперед у її здатності виконувати роль «фільтра» при імплементації міжнародно-правових зобов'язань та рішень наднаціональних юрисдикційних органів. У цьому сенсі показовим є те, що практика Європейського суду з прав людини, попри її беззаперечний авторитет для національної правової системи, закріплений у ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», також повинна імплементуватися з урахуванням меж, окреслених засадничими конституційними принципами, зокрема принципом верховенства права в його вітчизняному розумінні, викладеному в Рішенні Конституційного Суду України від 02 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 [3]. Актуалізується потреба в тому, щоб конституційна ідентичність не перетворювалася на інструмент виправдання відступу від міжнародних зобов'язань, оскільки, як засвідчує досвід окремих держав-членів Європейського Союзу, надмірна апеляція до «національної ідентичності» подекуди використовується для легітимації авторитарних тенденцій у сфері судової реформи чи обмеження медійного плюралізму [4], що прямо суперечить самій сутності конституційної демократії. Отже, вищевикладене дає підстави констатувати, що конституційна ідентичність повинна розглядатися не як абсолютна та самодостатня цінність, а як цінність, що функціонує в діалектичній єдності з іншими засадничими принципами конституціоналізму, включно з принципами демократії, поділу влади та захисту прав людини.

Заслуговує на окрему увагу й питання співвідношення конституційної ідентичності з категорією державного суверенітету, тому що, як демонструє історія української конституційної думки, саме суверенітет тривалий час розглядався як єдиний та достатній чинник, здатний забезпечити самобутність державно-правового розвитку, тоді як категорія конституційної ідентичності, на відміну від суверенітету, акцентує увагу не стільки на зовнішньому, міжнародно-правовому вимірі незалежності держави, скільки на внутрішньому змісті тих цінностей, довкола яких ця незалежність

вибудовується. Якщо конституційна ідентичність відповідає передусім на запитання «якою є конституційна спільнота?», то категорія конституційної лояльності покликана відповісти на запитання «в який спосіб забезпечується відданість цій спільноті з боку її членів та інституцій?».

У вітчизняній конституційно-правовій доктрині категорія лояльності традиційно досліджувалася переважно в контексті принципу лояльної співпраці між органами державної влади, який хоча прямо не сформульований у тексті Конституції України [1], проте випливає зі змісту ст. 6, що закріплює здійснення державної влади в Україні на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову, та ст. 19, яка встановлює, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Конституційний Суд України у своїй практиці неодноразово звертався до принципу стриманості і взаємодії гілок влади, що по суті є вітчизняним аналогом доктрини конституційної лояльності в її інституційному вимірі, зокрема в рішеннях, присвячених розмежуванню повноважень Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України. Втім, на наш розгляд, зведення конституційної лояльності виключно до міжінституційного виміру суттєво звужує евристичний потенціал цієї категорії, позаяк залишає поза увагою не менш важливий аспект – лояльність громадянина до конституційного ладу як такого, що набуває особливої актуальності в умовах повномасштабної збройної агресії проти України.

Здійснене дослідження аксіологічного виміру конституціоналізму крізь призму конституційної ідентичності, конституційної лояльності та суспільної єдності дозволяє сформулювати, що жодна з трьох досліджуваних категорій не може бути адекватно осмислена ізольовано від двох інших, позаяк усі вони утворюють цілісну аксіологічну систему, у якій конституційна ідентичність визначає змістовне наповнення ціннісного консенсусу, конституційна лояльність забезпечує його практичну реалізацію на інституційному та громадянському рівнях, а суспільна єдність постає водночас телеологічним орієнтиром та функціональною передумовою ефективного функціонування двох інших елементів. Водночас проведене дослідження унаочнює необхідність постійної пильності щодо ризиків спотвореного, гіпертрофованого розуміння кожної з трьох категорій – чи то через абсолютизацію етнокультурного виміру конституційної ідентичності на шкоду правам національних меншин, чи то через перетворення вимоги конституційної лояльності на інструмент придушення легітимної опозиційної діяльності, чи то через ототожнення суспільної єдності з ідеологічною уніфікацією, несумісною із засадами демократичного плюралізму, закріпленими у ст. 15 Конституції України.

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

2. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення положень Конституції України стосовно застосування державної мови від 14 липня 2021 р. № 1-р/2021. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text.

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text.

4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text.

Юрій КРАМАРЕНКО
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗНАЧЕННЯ РОЗУМІННЯ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ПРЕДМЕТНОЇ СФЕРИ ТА НАПРАЦЮВАНЬ НАУК ПРО МОВУ ДЛЯ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ПРАВА

Сучасний світ у соціальному вимірі набуває все більш виразних якостей, що виявляється, зокрема, у взаємопов'язаності та стрімкості інформаційно-комунікаційних відносин. Сьогодні неважко побачити, що науково-практичні дослідження у різних сферах переходять від вузької спеціалізації, котра дозволяла глибоко та ґрунтовно дослідити окремі сутності, явища чи процеси, до одночасного вивчення різних сфер та їхніх міжпредметних зв'язків. Діяльність правника в цьому контексті не є винятком, оскільки, крім правової підготовки щодо розуміння предметної сфери та особливостей регулювання в тій чи іншій галузі права, важливими стають знання, що дозволяють краще зрозуміти поведінку людини, її мислення і мовлення, способи та форми сигналізації, формування переконань, можливості комунікативного впливу тощо. Серед таких наукових сфер та відповідних дисциплін, що пов'язані із правовою наукою, слід назвати, наприклад, юридичну психологію з відповідними розділами, що сьогодні претендують на окремі дисципліни, або ж юридичну лінгвістику [1]. Також неважко побачити стрімкий розвиток інших поведінкових наук, що дозволяють краще зрозуміти, а отже, й впливати на поведінку людини та груп людей в різних соціальних умовах та станах. Сьогодні набувають актуальності наукові дисципліни, що тісно пов'язані зі

знанням про мову, як-от: соціолінгвістика, психолінгвістика, сугестивна лінгвістика [2].

У практичній площині діяльність правників переважно пов'язана із правовими ситуаціями, основу яких становить протиправна поведінка різної суспільної цінності – від дрібних правопорушень чи невиконання зобов'язання або посадових обов'язків до кримінальних правопорушень, що характеризуються високим ступенем суспільної небезпеки. Слід зауважити, що у багатьох правових ситуаціях ідеться про скриті наміри окремих осіб, які намагаються приховати дійсну мету, причини чи наслідки своїх дій або ж за будь-яких умов уникнути відповідальності. Тому завчасне розпізнання такої поведінки та відповідний адекватний вплив на перебіг ситуації та поведінку учасників правовідносин дозволяють уникнути прикрих помилок та несподіванок. При цьому основний вплив на поведінку учасників спірних правових ситуацій, що зазвичай застосовує правник, знаходиться у площині комунікації, тобто спілкування (усного чи письмового). Правник свої аргументи, позицію або висновок утілює у відповідні звернення, клопотання, скарги, постанови чи інші рішення. Саме через роз'яснення та аргументацію, що виражається у письмовій чи усній формі, чиниться вплив на переконання учасників спірних правовідносин чи осіб, які уповноважені приймати рішення по суті справи. Всі ці правові можливості, заходи та інструменти багато в чому залежать не тільки від знання норм матеріального та процесуального права, а й мови, якою відбувається комунікація. Також слід підкреслити те, що від вміння будувати відносини та комунікацію із колегами, опонентами, клієнтами чи особами, які є основними учасниками тих чи інших проваджень чи спірних правовідносин або ж приймають рішення, багато в чому залежить як якість здійснення професійної діяльності, так і соціальна і професійна траєкторія самого правника.

Існує твердження, що для правника важливими є такі риси, як знання предмета (конкретної справи, сфери, у якій здійснюється діяльність, тощо), знання мови (розуміння особливостей мови, її сприйняття, термінології) і щирість. В цьому контексті вбачається те, що сьогодні набуває нагальної потреби розуміння мови з огляду не тільки на так би мовити базові розділи мовознавства, як-от орфографія, синтаксис чи пунктуація, що зазвичай стають предметом вивчення при здобутті відповідних рівнів освіти, а й інші аспекти, що дозволяють більш глибоко розуміти логіку мови, особливості її сприйняття чи впливу. Тобто ті аспекти, що дозволяють більш якісно розуміти одне одного та адекватно доносити свою позицію до співрозмовника чи опонента без зайвої емоційної лексики чи слів із негативною конотацією.

Варто зазначити, що розуміння надбань сучасного мовознавства та пов'язаних із ним галузей наукових досліджень дозволяє вирішувати доволі актуальні завдання під час практичної діяльності. Такі знання дають змогу більш глибоко і повно розуміти відповідні методики та рекомендації. Так, наприклад, ознайомившись із рекомендаціями М. Розенберга щодо

ненасильницького спілкування [3] чи іншими дослідженнями, що дозволяють більш якісно будувати дискусію чи діалог із співрозмовником, правник зможе їх краще розуміти та застосовувати за умов, якщо він має базові знання чи принаймні уявлення про особливості мовлення та його сприйняття. Знання у цій сфері дозволяють більш чітко висловлювати свою позицію чи аргументи не тільки під час усного спілкування, а й при складанні процесуальних документів чи викладенні відповідних рішень щодо правових ситуацій.

Звісно, людині протягом свого життя досить важко ґрунтовно опанувати кілька наукових сфер, що сьогодні мають досить глибоку історію та значні надбання. В цьому контексті доречним є іронічний вислів, що «останнім, хто знав все на світі, був Лейбніц», адже на той час наявні опубліковані дослідження та розвиток різних галузей науки дозволяли більш-менш охопити весь їхній масив за умови знання кількох мов, на яких були написані відповідні тексти. Сьогодні ж охопити як за глибиною чи обсягом, так і за мовою проведеного дослідження кілька сфер є досить складним завданням. Хоча все знати неможливо, проте завжди можна і необхідно знати більше.

Згідно з критеріями опанування відповідних кваліфікаційних рівнів освіти наявність та демонстрація спеціалізованих концептуальних знань, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень, критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань» чи концептуальних та методологічних знань в галузі чи на межі галузей знань або професійної діяльності передбачається на найвищих рівнях [3]. Однак слід визнати, що отримання відповідного документа про освіту та проходження рівня вищої освіти ще не означає універсальну та стійку здатність застосувати знання до складних правових чи інших ситуацій, що відбуваються в мінливих та несприятливих умовах. Отже, сучасний правник, особливо на початкових етапах своєї професійної траєкторії, практично не в змозі опанувати тонкощі суміжних галузей знань, що так чи інакше дозволяють більш якісно та повно сприймати правову ситуацію та впливати на її перебіг. Усунути такі прогалини він може за рахунок інших заходів – від самоосвіти до відповідних заходів підвищення кваліфікації та неформальної чи формальної освіти. Вважаємо, що якість таких науково-практичних пошуків та заходів буде значно вищою, якщо правник стикнеться з певними професійними труднощами та самостійно і свідомо вибере відповідну тематику для власного дослідження та удосконалення. Тобто сам визначить потребу та мету свого навчання чи підвищення кваліфікації.

Сьогодні маємо досить унікальну можливість доступу до інформації, наукових досліджень чи можливостей вивчення не тільки інших мов, а й різних лінгвістичних аспектів. Для практикуючого юриста незалежно від сфери діяльності не є складним підвищити професійний рівень за рахунок різних форм навчання чи підвищення кваліфікації або ж відповідних видів освіти (формальної, неформальної та інформальної). Ба більше, постійне

навчання сьогодні стає невід'ємною частиною та потребою перебування у професії. В цьому контексті розширення розуміння окремих аспектів предметної сфери та напрацювань наук про мову є одним із суттєвих напрямів професійного розвитку сучасного правника.

1. Вакуліч Я. М. Юридична лінгвістика як міждисциплінарний науковий напрям: стан, тенденції та перспективи розвитку. *Часопис Київського університету права*. 2025. № 4. С. 50–54. DOI : https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2025.7.

2. Ковалевська Т. Ю., Ковалевська-Славова А. В. Сугестивна лінгвістика: специфіка та базові методи. *Записки з українського мовознавства*. 2022. № 29. С. 303–312. DOI : https://doi.org/10.18524/2414-0627.2022.29.262416.

3. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п#n80.

4. Розенберг М. Б. Ненасильницьке спілкування. Мова життя. Харків : Видавництво «Ранок», 2020. 258 с. URL : https://psyhologdcpp.in.ua/wp-content/uploads/2025/11/Маршалл_Розенберг_Ненасильницьке_спілкування_1.pdf.

Вікторія ЛІПИЧ
доцент кафедри української філології
та зарубіжної літератури
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
кандидат філологічних наук, доцент

КОМПОЗИТНО-СУФІКСАЛЬНІ ІМЕННИКИ В ЮРИДИЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Дослідження окремих терміносистем української мови було й залишається одним із нагальних питань сучасної лінгвістики, оскільки українська термінологія вже протягом двох століть привертає до себе пильну увагу вчених і фахівців із різних галузей. Не є винятком і українська правнича термінологія як специфічний пласт національної мови, що формується й розвивається в тісному зв'язку з історією права, державності та сягає своїм корінням ще звичаєвого права й пам'яток Київської Русі. Юридична термінологія України, зберігаючи історичну спадкоємність, водночас активно адаптується до сучасних умов, а її розвиток сприяє зміцненню правової культури та національної ідентичності.

Вивчення лексики правничої галузі сьогодні має як теоретичне, так і практичне значення, оскільки окреслює аспекти формування й засоби збагачення юридичної термінології, що й зумовлює актуальність цієї розвідки. Проблемам української юридичної термінології присвятили свої дослідження

Ю. Прадід, Н. Артикуца, Ю. Зайцев, С. Головатий, Б. Ажнюк, А. Токарська, І. Царьова, Л. Гапонова, Н. Камінська, І. Кочан, С. Кравченко, Н. Руколянська та ін. Водночас не втрачають актуальності на сучасному етапі питання продукування наукових термінів, зокрема правничих, наявними в українській мові способами деривації.

У пропонованій роботі сконцентровано увагу на аналізі словотвірних типів композитно-суфіксальних іменникових юридичних термінів.

Мета – виявити особливості творення та функціювання іменникових композитів у системі юридичної термінології української мови, ступінь продуктивності їхніх словотвірних типів.

Поділяючи думку О. Пономарева, тлумачимо термін як одиницю історично сформованої термінологічної системи, що визначає поняття та його місце в системі інших понять, виражається словом або словосполученням, служить для спілкування людей, пов'язаних єдністю спеціалізації, належить до словникового складу мови і підпорядковується її законам [1, с. 91].

Як зауважує О. Мовчан, юридична термінологія – це історично сформована сукупність термінів, яка виражає систему правових понять і призначена забезпечувати специфічні потреби в спілкуванні у сфері законодавства, юридичної науки і практики. Ця сукупність є спеціальним об'єктом вивчення як у юриспруденції, так і мовознавстві (насамперед у термінознавстві, що досліджує теоретичні основи вчення про термін і термінологічну систему права, та лексикографії, яка охоплює теорію та практику укладання словників) [3, с. 12].

Варто зазначити, що морфологічна деривація є одним із дієвих механізмів правничого термінотворення, у межах якого наукова мова поповнюється новими лексемами за допомогою словотворчих афіксів (суфіксальні, префіксальні, конфіксальні утворення), а також через слово- й основоскладання, абревіацію. Одним із продуктивних морфологічних способів утворення юридичних термінів є композитно-суфіксальний, або складносуфіксальний, коли в одному деривaційному акті одночасно поєднуються основоскладання й суфіксація. При цьому способі суфікс приєднується не до одного конкретного слова, а до всієї новоствореної складної основи.

Юридичні терміни-композити утворюються об'єднанням в одній лексемі декількох коренів або основ, а також поєднанням основи та самостійного слова, наприклад: *правоздатність, правосвідомість, правонаступництво, правопорядок, самовизначення, самовпевненість***.**

У правничій термінології продуктивними вбачаються такі композитно-суфіксальні типи:

1. З опорним дієслівним компонентом і суфіксом *-ець*, наприклад: *наймодавець, орендодавець, роботодавець, рекламодавець, справоздавець* тощо. Вони називають особу, знаряддя, предмет, що виконує дію або

призначений для виконання дії, названої дієслівною основою та конкретизованої у першій основі складання;

2. З опорним дієслівним компонентом і суфіксами *-ння, -ість, -ств(о)*, наприклад: *водокористування, домоволодіння, енергозбереження, енергопостачання, землеволодіння, землекористування, оподаткування, правознавство, правопорушення, правосуб'єктність, правотворчість* тощо. Ці похідні мають значення дії або діяльності, що названа дієслівною основою та конкретизована в першій основі складання.

Також у правничій термінології продуктивним є тип складних термінів-іменників із першим компонентом – усіченою основою *само-* від слова *«самостійний»* («дія, спрямована на того, хто її виконує») та опорним дієслівним елементом, наприклад: *самовідвід, самогубство, самооподаткування, самоправство, самосуд* тощо.

Отже, композитно-суфіксальний спосіб є дієвою ланкою продукування складних юридичних термінів і відіграє важливу роль у становленні терміносистеми юриспруденції. Водночас частотність словотвірних типів є різною. У дослідженій терміносистемі переважна кількість термінів утворена структурним типом із опорною дієслівною основою. Композити – правничі терміни компактніші за розміром, місткіші за значенням і слугують економізації вислову.

1. Єльнікова Н. І. Морфологічні способи творення юридичних термінів. *Радіоелектроніка та молодь у XXI столітті : матеріали 28-го Міжнар. молодіж. форуму* (м. Харків, 16-18 квіт. 2024 р.) : у 10 т. Харків : ХНУРЕ, 2024. Т. 10. С. 9–11.

2. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови : підруч. 3-є вид., перероб. і доп. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.

3. Мовчан О. В. Юридична термінологія української мови міжнародними стандартами. *Європейський правничий часопис.* 2025. Вип. 9. С. 11–16.

4. Шеремета Н. Правнича термінологія української мови та процеси творення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Проблеми української термінології.* 2013. № 765. С. 120–123.

Olena LOPUTKO
Larysa DRAMARETSKA

(National Academy of Internal Affairs)

CO-TEACHING AS A METHOD OF ENHANCING ENGLISH LANGUAGE TRAINING OF FUTURE LAW ENFORCEMENT OFFICERS

The development of law enforcement education in Ukraine is currently influenced by the conditions of the full-scale war and martial law, rapid technological changes, and the growing need to integrate Ukrainian police education into European and international professional systems. These processes require

modernization of educational approaches while preserving the specific experience of higher education institutions within the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

Foreign language training is an important component of this structure. Future law enforcement officers increasingly need English for international cooperation, professional communication with foreign colleagues, participation in international training programs and professional activities. The importance of English proficiency is also reflected in Ukrainian state policy and legislation [4; 6].

At the same time, foreign language education faces a number of challenges, including educational losses at the secondary school level, insufficient time for language training, interruptions caused by air-raid alarms, low motivation, fatigue and the specific daily routine of cadets, combining academic education and service duties. These circumstances necessitate the introduction of flexible teaching approaches capable of intensifying language practice and connecting it with professional training.

One of the promising approaches is co-teaching, which involves the joint planning, implementation and assessment of learning by two teachers. Its application may provide additional opportunities for differentiated instruction, individual support and practical use of English in professional contexts.

The research is based on the analysis of scientific literature and normative documents concerning foreign language education, professional training and co-teaching.

The purpose of the research is to examine contemporary co-teaching models and determine the most appropriate ways of applying them to ESP instruction in higher education institutions with specific conditions of study, taking into account the professional and educational needs of future law enforcement officers.

Co-teaching is generally understood as collaborative educational activity in which two teachers jointly plan, conduct and assess learning. Such cooperation facilitates professional reflection and allows teaching strategies to be developed through shared experience [2, p. 110–117]. Villa, Thousand and Nevin identify supportive, team, parallel and complementary teaching as major co-teaching models [6]. Badiali and Titus offer a more detailed classification based, among other factors, on group size and the distribution of teachers' roles [1, p. 74–79].

The specific context of law enforcement education requires particular attention to the number and language level of cadets, their motivation, professional orientation, teachers' qualifications and willingness to cooperate, and the possibility of systematic feedback. Mixed-level groups present a particular challenge: according to the material analyzed, a considerable proportion of cadets demonstrate A1–A2 English proficiency despite the expected school-leaving level. This increases the need for differentiated instruction and additional language support.

The analysis of co-teaching models makes it possible to identify several approaches particularly relevant to ESP instruction.

Alternative teaching allows one teacher to work with the main group while the second provides additional or remedial instruction to a smaller group. It is

appropriate for reinforcing professional vocabulary, grammar and pronunciation and supporting cadets with lower language proficiency. Its implementation requires careful organization and rotation of groups [1, pp. 74–79].

Parallel teaching involves dividing cadets into two groups, with both teachers presenting the same material simultaneously. It increases opportunities for speaking practice and individual interaction and is particularly suitable for dialogues, role plays and simulations of professional situations.

Station teaching/cooperative learning divides the content and learners into groups working on different tasks. It can be effectively used for professional vocabulary, reading and communication activities, although it requires considerable organizational preparation.

For larger groups, *one teach–one assist/guide* is especially useful. One teacher conducts the lesson while the second provides individual assistance and monitors learners' progress. This model can effectively support mixed-level groups during reading, writing and vocabulary activities.

Team or synchronous teaching involves the active participation of both teachers, who complement each other during instruction. It is particularly suitable for professional discussions, case studies, debates and analysis of authentic materials, but requires a high level of coordination between teachers [2, p. 110–117].

Affirm and enhance is a more flexible model in which one teacher leads the lesson while the other provides clarifications, examples or additional explanations. It may be especially effective when introducing professional terminology and linking language with professional concepts.

The choice of a model should therefore depend not only on group size but also on the educational objective, language level, professional content, group dynamics, teachers' qualifications and available resources. Different models may also be combined within one lesson or a cycle of lessons.

A particularly important condition is the integration of English with professionally relevant content. Cadets should use English while modelling authentic professional situations, such as communication with foreign colleagues, police interviews, analysis of professional cases, preparation of reports or discussion of law enforcement situations. Such activities demonstrate the practical value of language knowledge and may increase motivation.

Before conducting a co-taught lesson, teachers should coordinate the objectives, professional content, language material, distribution of responsibilities, organizational form and assessment procedure. Thus, co-teaching should be understood not simply as the presence of two teachers in one classroom but as a coordinated methodological strategy.

The use of digital technologies and artificial intelligence tools may additionally support the preparation of differentiated materials, professional language tasks and opportunities for independent practice. However, technological tools should complement rather than replace purposeful pedagogical cooperation.

Co-teaching has considerable potential for improving English language training of future law enforcement officers, particularly when foreign language instruction is integrated with professionally relevant content. Its major advantage is the opportunity to combine language practice with authentic professional situations and provide differentiated support to cadets with different levels of English proficiency.

The effectiveness of co-teaching depends on systematic planning, clear distribution of responsibilities, teachers' readiness to cooperate, consideration of cadets' language level and motivation, and appropriate selection of the teaching model.

The most promising direction for further research is the development and experimental evaluation of cycles of co-taught ESP lessons combining different models and professional disciplines. Such research should focus on changes in cadets' language proficiency, professional communication skills and motivation. Systematic implementation of co-teaching may contribute to the modernization of foreign language education and facilitate the integration of Ukrainian higher police education into the European and international educational environment.

1. Badiali B., Titus N. Co-teaching: Enhancing student learning through mentor-intern partnerships. *School-University Partnerships.* 2011. Vol. 4. No. 2. P. 74–79.

2. Chanmugam A., Gerlach B. A co-teaching model for developing future educators' teaching effectiveness. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*. 2013. Vol. 25. No. 1. P. 110–117.

3. Довідкові матеріали. Дорожня карта вдосконалення мовної підготовки у Збройних силах України (на 2021–2025 роки). *Міністерство оборони України.* URL : https://www.mil.gov.ua/content/education/doroznya_karta_2021.pdf.

4. МОН створило Концепцію розвитку англійської в університетах: рівень В1 – обов'язкова умова вступу, В2 – випуску, викладання профільних дисциплін іноземною та «мовні скринінги». *Міністерство освіти і науки України.* URL : https://mon.gov.ua/news/mon-stvorilo-kontseptsiyu-rozvitku-angliyskoi-v-universitetakh-riven-v1-obovyazkova-umova-vstupu-v2-vipusku-vikladannya-profilnikh-distsiplin-inozemnoyu-ta-movni-skriningi.

5. Лопатинська І. С. Contemporary technologies of education and requalification of the police officers. *Ukrainian Policeistics: Theory, Law, Practice*. 2024. Vol. 1. No. 1. P. 182–188. DOI : 10.32366/2709-9261-2021-1-1-182-188.

6. Про застосування англійської мови в Україні : Закон України від 04.06.2024. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20#Text.

Olena MAMONOVA
associate professor of Language Training Department of Donetsk State University of Internal Affairs, PhD in Pedagogics, associate professor

WAYS OF ENHANCING MOTIVATION IN TEACHING ENGLISH TO CADETS OF MIA UNIVERSITY

The problem of students' motivation to learn English remains relevant for higher education, particularly for students of non-linguistic specialities. In MIA higher education institutions, this problem has an additional professional dimension. Future law enforcement officers are expected to develop communication skills that can be used in professional and intercultural contexts. English may be necessary for communication with foreign colleagues, participation in international cooperation, processing professional information and understanding international practices in the field of law enforcement.

The professional orientation of foreign language teaching is especially important for cadets. A. Sameliuk points out that the motivation of cadets to study a foreign language is closely related to the prospects of using it in their future professional activities. The researcher also emphasises the importance of professionally determined content and communicative aspects of language instruction [1].

1. *Increasing the professional relevance of English.* The first and arguably most important way of enhancing motivation is to demonstrate the practical value of English. Students are more willing to learn when they understand how a particular language competence can be applied in their future profession.

English classes for MIA cadets should therefore include professionally relevant topics: police communication, human rights, public safety, international law enforcement cooperation, emergency response, investigation, cybercrime and intercultural communication. Authentic or adapted professional materials can be used to demonstrate the practical value of language skills.

The tasks should simulate situations that students may encounter in their professional careers. For example, students can conduct a simulated interview with a foreign witness, communicate with an international police officer, prepare a short incident report, discuss a hypothetical emergency situation or present information about a law enforcement case. Such activities combine language development with professional competence.

Professional relevance can also increase students' identified motivation. According to recent research based on Self-Determination Theory, autonomous forms of motivation, including the understanding that learning is personally valuable and useful, are positively associated with second-language achievement [2].

Consequently, students should regularly understand not only what they have to learn but also why this knowledge is important for their professional future.

2. *Supporting autonomy and competence.* Another important condition of motivation is the opportunity for students to experience autonomy and competence. Autonomy does not mean the absence of teacher guidance or academic requirements. Instead, it involves providing learners with reasonable choices and opportunities to participate actively in the learning process.

For example, cadets may be offered several topics for a presentation, different professional situations for role-play or several options for completing a project. They may also participate in setting short-term learning goals and evaluating their own progress. Such practices can increase personal involvement and responsibility for learning.

The feeling of competence can be supported by dividing complex tasks into manageable stages. If a cadet first learns the necessary professional vocabulary, then practices short phrases, participates in a controlled dialogue and finally performs a complete professional simulation, the gradual increase in difficulty makes progress visible.

The importance of these principles is supported by the 2025 multilevel meta-analysis of Self-Determination Theory and language learning. The researchers found a positive relationship between autonomous motivation and L2 achievement, while controlled forms of motivation were not significantly associated with language achievement [2]. This suggests that relying exclusively on external pressure, grades or formal requirements is unlikely to produce sustainable motivation.

3. *Applying interactive and communicative methods.* English lessons should provide students with opportunities to use the language for meaningful communication. Traditional grammar and vocabulary exercises remain necessary, but they should be complemented by active methods.

Role-playing, simulations, discussions, debates, case studies and problem-solving tasks are particularly suitable for MIA cadets. For example, a group can receive a fictional case involving an international incident and be asked to analyse the available information, distribute professional roles and present a solution in English.

Such tasks have several motivational advantages. First, they create a clear communicative purpose. Second, they involve cooperation and interaction. Third, they allow students to use English as a means of achieving a professional objective rather than simply demonstrating knowledge of grammar.

Cooperative tasks are especially valuable because future law enforcement officers must work effectively in teams. Pair and group activities can therefore simultaneously develop English proficiency, communication skills and professional cooperation.

4. *Using gamification and digital tools.* Gamification can make language learning more dynamic and increase students' involvement. It involves the

purposeful use of game elements such as points, challenges, levels, missions, immediate feedback and rewards in educational activities.

Research conducted in higher education demonstrates the motivational potential of gamification in learning English as a foreign language. L. Huseinović's study examined 202 university students and focused specifically on the relationship between gamification, motivation and academic achievement [3]. For MIA cadets, game elements can be adapted to professional contexts.

For example, a lesson can be organised as a "professional mission". Students receive a fictional police case and have to complete several English-language challenges: identify key information, match professional terminology, interview a witness, interpret a short message and prepare a final report. In this way, the motivational effect of a game is combined with professional relevance.

Digital technologies can further expand these opportunities. Online quizzes, interactive exercises, digital flashcards and educational platforms can provide immediate feedback and allow students to practise independently. S. Tsymbal's study of university cadets demonstrated that online game-based training sessions using Kahoot were generally successful in increasing students' confidence and motivation to learn English [4].

At the same time, gamification should not be reduced to competition or entertainment. Its effectiveness depends on systematic integration into the educational process and on the relevance of activities to learning objectives. The teacher should ensure that technology supports language practice rather than distracts from it.

5. *Using artificial intelligence as a supplementary learning tool.* The development of artificial intelligence provides new opportunities for language education. AI-based chatbots can be used for additional speaking and writing practice, vocabulary revision, simulated dialogues and individual preparation outside the classroom.

Research on chatbot-assisted English learning from the perspective of Self-Determination Theory indicates that chatbots may support students' autonomy and competence by providing opportunities for individualised practice. However, the study also identified limitations, including the lack of an emotional learning environment and the possibility of inaccurate information [5].

Therefore, AI should be used as a supplementary instrument rather than a replacement for the teacher. In MIA education, cadets can use AI tools to rehearse professional dialogues, practise terminology or prepare questions before classroom simulations. The teacher should subsequently verify the results, correct inaccuracies and organise real communication between cadets.

This blended approach can combine the advantages of individual digital practice with the social and emotional benefits of classroom interaction.

6. *Creating a supportive motivational environment.* The emotional atmosphere of the classroom is another important factor. Cadets may experience anxiety when speaking English, particularly when they are afraid of making

mistakes in front of their peers. Excessive criticism can reduce willingness to participate, while constructive feedback can strengthen confidence.

The teacher should therefore create an environment in which mistakes are treated as a natural part of language learning. A supportive environment is fully compatible with the discipline and high standards characteristic of MIA institutions. Motivation does not imply lowering academic requirements. On the contrary, students are more likely to accept demanding tasks when they understand their purpose, receive appropriate support and can see their progress.

Enhancing motivation in teaching English to MIA cadets requires a systematic combination of professionally oriented, learner-centred and technology-supported approaches. The most effective ways include demonstrating the professional value of English, supporting cadets' autonomy and competence, using communicative and cooperative tasks, implementing meaningful gamification, integrating digital and AI-based tools, and creating a supportive learning environment.

1. Sameliuk A. The Research of Motivation for Learning a Foreign Language among Cadets of Higher Military Educational Institutions (Military Educational Units and Higher Education Institutions). *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Military-special sciences.* 2022. No. 2 (50). P. 17–23. DOI : 10.17721/1728-2217.2022.50.17-23.

2. Alamer A., Robat E. S., Shirvan M. E., Ryan R. M. Self-Determination Theory and Language Learning: A Multilevel Meta-Analysis. *Educational Psychology Review.* 2025. Vol. 37. No. 2. Art. 59. DOI : 10.1007/s10648-025-10038-y.

3. Huseinović L. The Effects of Gamification on Student Motivation and Achievement in Learning English as a Foreign Language in Higher Education. *MAP Education and Humanities.* 2023. Vol. 4. P. 10–36. DOI : 10.53880/2744-2373.2023.4.10.

4. Tsymbal S. V. Enhancing Students' Confidence and Motivation in Learning English with the Use of Online Game Training Sessions. *Information Technologies and Learning Tools.* 2019. Vol. 71. No. 3. P. 227–235. DOI : 10.33407/itlt.v71i3.2460.

5. Annamalai N., Eltahir M. E., Zyoud S. H., etc. Exploring English Language Learning via Chatbot: A Case Study from a Self-Determination Theory Perspective. *Computers and Education: Artificial Intelligence.* 2023. Vol. 5. Art. 100148. DOI : 10.1016/j.caeai.2023.100148.

Ольга МЕРДОВА
заступник директора з освітньої та науково-дослідної діяльності ННІ підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції імені Е. О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор

Ірина УМРИХІНА
завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін ННІ підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції імені Е.О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ,
доктор філософії, доцент

МОВНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНІ РУДИМЕНТИ РАДЯНСЬКОГО НОРМОТВОРЕННЯ В КОДЕКСІ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Мова нормативно-правового акта є не лише засобом зовнішнього вираження волі законодавця, а й одним із визначальних чинників якості правового регулювання. Точність, однозначність, зрозумілість і системність юридичної термінології безпосередньо впливають на правильне сприйняття нормативних приписів, їх тлумачення та застосування. Особливого значення це набуває щодо кодифікованих актів, які протягом тривалого часу становлять основу регулювання певної сфери суспільних відносин.

Показовим у цьому контексті є Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), прийнятий 07 грудня 1984 р., який, незважаючи на численні зміни й доповнення, продовжує залишатися базовим кодифікованим актом адміністративно-деліктного законодавства України [1]. Його тривале функціонування призвело до своєрідного нашарування в межах одного нормативного тексту різних історичних моделей законодавчої мови. Поряд із термінами та мовними конструкціями, сформованими вже в умовах незалежної України, у КУпАП зберігається значна кількість лексичних, синтаксичних і стилістичних конструкцій, успадкованих від радянської нормотворчої традиції.

Проблема не зводиться лише до наявності окремих русизмів. Ідеться про ширше явище – збереження в законодавчому тексті калькованих моделей

слововживання, синтаксичних конструкцій, канцеляризмів, архаїчних юридико-мовних формул та ідеологічно забарвлених мовних штампів. Їх використання потребує оцінювання не тільки з позицій сучасної української літературної мови, а й із урахуванням вимог юридичної техніки.

Актуальність відповідного переосмислення посилюється положеннями Закону України «Про правотворчу діяльність». Згідно зі ст. 35 цього закону текст нормативно-правового акта має викладатися державною мовою відповідно до стандартів української правничої термінології та українського правопису; терміни повинні бути короткими, лексично правильно сформульованими, однозначними й зрозумілими. Законодавець окремо орієнтує правотворця на обмежене використання застарілих термінів [2]. Отже, вимога мовної модернізації законодавства сьогодні має не лише філологічне чи доктринальне, а й нормативне підґрунтя.

Сучасні дослідження української юридичної термінології також акцентують увагу на необхідності її унормування, систематизації та очищення від русизмів і кальок, які проникли у фахову мову внаслідок тривалого домінування російськомовної радянської правничої традиції [3, с. 12]. При цьому юридичні терміни утворюють складну органічну систему, перебувають у різноманітних зв’язках між собою, а використання юридичної термінології сприяє точному і ясному формулюванню правових приписів, досягненню максимальної лаконічності юридичного тексту [4, с. 65].

Аналіз тексту КУпАП дозволяє виокремити декілька груп мовно-термінологічних рудиментів.

До першої належать лексичні та лексико-семантичні кальки, найбільш показовим прикладом яких є використання слова «даний» у значенні вказівного займенника «цей». Так, у ст. 251 КУпАП зазначено, що доказами є фактичні дані, на основі яких установлюється, зокрема, «винність даної особи в його вчиненні» [1]. Аналогічну конструкцію містить ст. 280 кодексу: орган або посадова особа зобов’язані з’ясувати, «чи винна дана особа в його вчиненні» [1]. У таких випадках прикметник «даний» не виражає значення «той, кого або що було надано», а фактично використовується за моделлю російського канцелярського словосполучення «данное лицо». В українському нормативному тексті природнішим і семантично прозорішим є словосполучення «ця особа». Відповідно, словосполучення «винність даної особи» доцільно замінити на «винуватість цієї особи».

Особливо виразним прикладом радянського мовного рудименту залишається термін «вищестоящий». У ст. 7 КУпАП закріплено, що додержання вимог закону забезпечується систематичним контролем з боку «вищестоящих органів і посадових осіб» [1]. Така конструкція безпосередньо відтворює російську модель «вышестоящие органы». Для сучасної української правничої мови нормативно та стилістично прийнятнішими є словосполучення «вищі органи», «органи вищого рівня» або, залежно від змісту правовідносин, «органи та посадові особи вищого рівня».

Другу групу становлять кальковані синтаксичні моделі та моделі керування. У ст. 7 КУпАП застосування заходів адміністративного впливу передбачено «у точній відповідності з законом», а у ст. 245 до завдань провадження віднесено вирішення справи «в точній відповідності з законом» [1]. Така модель тяжіє до російського словосполучення «в соответствии с законом». В українській мові нормативною і значно лаконічнішою є конструкція «відповідно до закону». Таким чином, без втрати юридичного змісту відповідні положення могли б бути сформульовані як «відповідно до закону».

Характерною рисою тексту КУпАП є також широке використання прийменника «при» у значеннях, для яких сучасна українська мова має точніші конструкції «під час», «у разі», «за». Наприклад, ст. 33 КУпАП містить словосполучення «при накладенні стягнення», ст. 7 – конструкції, пов'язані із забезпеченням законності «при застосуванні заходів впливу» [1]. Не кожне вживання прийменника «при» є помилковим, однак його системне використання в часовому, умовному або обставинному значенні значною мірою відтворює синтаксичні моделі російської офіційно-ділової мови. Залежно від контексту такі конструкції доцільно трансформувати у «під час накладення стягнення», «у разі застосування заходів», «за застосування» тощо.

Третя група охоплює стійкі юридико-мовні кліше радянської нормотворчої традиції**.** Найпоширенішою серед них у КУпАП є формула «тягне за собою накладення штрафу» або «тягнуть за собою накладення штрафу». Вона використовується у значній кількості санкцій Особливої частини кодексу [1]. Споріднена модель закріплена вже у ст. 9 КУпАП, відповідно до якої адміністративна відповідальність настає, якщо порушення «не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності» [1].

Конструкція «тягнути за собою» внаслідок багаторічного використання фактично набула статусу традиційної юридичної формули. Тому її не цілком коректно механічно відносити до мовних помилок. Водночас її походження та надзвичайна поширеність у радянських нормативних текстах дають підстави розглядати її як кальковане юридичне кліше, функціонування якого потребує критичної оцінки. У процесі модернізації адміністративно-деліктного законодавства можливе використання конструкцій «за вчинення… накладається штраф», «вчинення… має наслідком накладення штрафу» або безпосереднє формулювання виду адміністративного стягнення.

До цієї групи належить і конструкція «бути підданим адміністративному стягненню». Наприклад, КУпАП неодноразово характеризує повторність правопорушення через вказівку на особу, яку протягом року «було піддано адміністративному стягненню» [1]. Ця пасивна модель співвідноситься з російською формулою «подвергнут административному взысканию». Водночас сам КУпАП використовує термін «накладення адміністративного стягнення», а тому системнішою видається конструкція «особа, на яку було накладено адміністративне стягнення». Такий підхід одночасно усуває

кальковану форму та забезпечує внутрішню термінологічну узгодженість кодексу.

Окрему групу утворюють архаїчні канцеляризми та ідеологічно марковані словосполучення**,** які відображають не стільки безпосередній вплив російської мови, скільки радянську концепцію нормативного тексту. Так, відповідно до ст. 1 КУпАП до завдань кодексу досі віднесено «виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України», поваги «до правил співжиття», а також «відповідальності перед суспільством» [1]. Подібна конструкція міститься і у ст. 245, де серед завдань провадження передбачено «виховання громадян у дусі додержання законів» та «зміцнення законності» [1].

Формула «виховання громадян у дусі…» є характерною для радянського нормативно-ідеологічного дискурсу, в якому законодавству надавалася не лише регулятивна та охоронна, а й виразно виховна функція. В умовах сучасної людиноцентричної моделі публічного права доцільність збереження такої термінології потребує переосмислення. Аналогічні питання виникають щодо словосполучення «правила співжиття», зміст якого не конкретизовано законодавством і яке не відповідає сучасній тенденції до максимальної визначеності юридичних понять.

Показовим є також уживання у ст. 7 КУпАП дієслова «провадиться» у конструкції «застосування… заходів адміністративного впливу провадиться» [1]. У сучасній юридичній мові дієслово «провадити» закономірно зберігається передусім як компонент спеціального юридичного поняття «провадження». Натомість щодо здійснення певної діяльності більш природними є конструкції «здійснюється» або «проводиться». Збереження подібних канцелярських моделей додатково ускладнює сприйняття нормативного тексту.

Наведені приклади свідчать про ще одну системну проблему КУпАП – мовну гетерогенність його тексту. Унаслідок численних змін, що вносилися протягом понад сорока років, у межах Кодексу співіснують мовні конструкції різних історичних періодів. Нові норми переважно тяжіють до сучасної законодавчої мови, тоді як значна частина загальних та процесуальних положень зберігає лексику й синтаксис первинної редакції 1984 р. У результаті КУпАП є не лише кодифікованим нормативним актом, а й своєрідним «мовним нашаруванням», що демонструє еволюцію української законодавчої мови від радянської моделі до сучасної української правничої терміносистеми.

Водночас модернізація мови КУпАП не повинна перетворюватися на механічну заміну кожної конструкції, яка має аналог у російській мові. Наявність міжмовної подібності сама собою не є достатньою підставою для кваліфікації певного слова або словосполучення як русизму. Критеріями мовно-термінологічного оновлення мають бути нормативність відповідної конструкції в сучасній українській літературній мові, її точність, однозначність, природність для українського синтаксису, відповідність

усталеній українській правничій термінології та збереження юридичного змісту норми.

У зв'язку із цим перспективними напрямами модернізації термінологічного апарату КУпАП, на нашу думку, є: проведення комплексної юридико-лінгвістичної експертизи його тексту; виявлення та систематизація русизмів, кальок, канцеляризмів і застарілих термінів; уніфікація термінів і синтаксичних моделей у межах кодексу; заміна неприродних для української мови конструкцій нормативними українськими відповідниками; перегляд ідеологічно та стилістично застарілих положень; забезпечення відповідності тексту кодексу вимогам Закону України «Про правотворчу діяльність» щодо мови і стилю нормативно-правових актів.

При цьому мовна модернізація КУпАП має відбуватися одночасно з його змістовним оновленням. Ізольована редакторська заміна окремих слів не усуне системної проблеми різночасовості та неоднорідності кодексу. Вважаємо оптимальним підходом комплексне оновлення адміністративно-деліктного законодавства, одним із самостійних напрямів якого має стати формування послідовної, внутрішньо узгодженої та питомо української терміносистеми.

Отже, наявність у чинному КУпАП мовно-термінологічних рудиментів радянського нормотворення є не лише лінгвістичною проблемою. Остання безпосередньо пов'язана з якістю законодавчої техніки, зрозумілістю нормативного тексту та станом української правничої термінології. Деколонізація юридичної мови в цьому контексті не повинна розумітися як формальна боротьба з окремими словами. Її зміст полягає у відновленні питомих моделей української правничої мови, усуненні невиправданих кальок і канцеляризмів, відмові від застарілих ідеологічних формул та забезпеченні відповідності нормативного тексту сучасним вимогам юридичної техніки. Саме такий підхід дозволить розглядати мовну модернізацію КУпАП як складову ширшого процесу оновлення національного законодавства та утвердження української мови як повноцінної мови права.

---

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8073-10#Text.

2. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24 серпня 2023 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text.

3. Мовчан О. В. Юридична термінологія української мови. *Європейський правничий часопис*. 2025. Вип. 9. С. 11–16. DOI : https://doi.org/10.36919/3041-1149(Print).9.2025.11-16.

4. Вітвіцький С. С., Мердова О. М., Петришин Л. П. та ін. Юридичне документознавство : навч. посібник / за заг. ред. С. С. Вітвіцького. 2-е вид., доп. та перероб. Кропивницький : ДонДУВС, 2022. 240 с.

Оксана МЕРКУЛОВА
доцент кафедри української мови
Запорізького національного
університету,
Запорізький НДЕКЦ МВС

СУДОВА ЛІНГВІСТИЧНА СЕМАНТИКО-ТЕКСТУАЛЬНА ЕКСПЕРТИЗА: ПРО ЩО ЗАПИТУЮТЬ ЕКСПЕРТІВ?

Останні кілька років судова лінгвістична експертиза в Україні є одним із ключових напрямів міждисциплінарних студій. І з кожним роком, починаючи від повномасштабного вторгнення рф на територію України, запити від різних сторін кримінальних/цивільно-процесуальних/адміністративних проваджень до мовознавців набувають експансивного характеру.

Попит на дослідження текстів, пов'язаних із національною безпекою нашої держави, зумовив зростання кількості атестованих судових експертів у межах різних відомств, зокрема в системі Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України.

На сьогодні (вересень 2026 р.) в системі українських науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів задіяно близько двадцяти судових експертів за експертною спеціальністю 20.2 «Семантико-текстуальні дослідження».

Метою пропонованої розвідки є окреслення тих питань, які постають перед судовими експертами-лінгвістами від 2022 року.

Найбільша кількість запитань, поставлених на вирішення експертам, стосуються статей 436 («Пропаганда війни»), 436-1 («Виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів»), 436-2 («Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників») Кримінального кодексу України (далі – КК України) [1].

Дещо рідше судові експерти працюють у межах ст. 111 КК України – «Державна зрада» [1].

Усе більшої актуальності з-поміж запитів ініціаторів набувають питання, пов'язані з антимобілізаційною риторикою (зазвичай це кримінальні провадження в межах ст. 114-1 КК України «Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань») [1], що вже сьогодні дає змогу виокремити низку характерних рис антимобілізаційного дискурсу. І якщо два роки тому постанови на проведення таких експертиз траплялися зрідка, то сьогодні кожен судовий експерт у системі Експертної служби МВС бодай раз виконав дослідження у згаданому напрямі. Такі матеріали не є надто простими для аналізу, оскільки мовці

нерідко використовують зашифроване мовлення для позначення реалій роботи представників територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки.

За ступенем «таємничості» використаних для комунікації мовних засобів «антимобілізаційному» контентові не поступаються й матеріали, надані в межах кримінальних проваджень щодо обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. І тут найголовнішою проблемою для судового експерта-лінгвіста є закритість лексичної підсистеми цієї сфери, її герметичність і пов'язана з цим украй невелика кількість тлумачних словників відповідної тематики. Так само небагато оприлюднено словників злодійського жаргону, що, своєю чергою, ускладнює виконання експертиз за матеріалами, пов'язаними з розслідуванням справ, котрі стосуються спілкування представників тих чи тих угруповань.

Традиційно частими є запити ініціаторів на встановлення наявності/відсутності погрози/образи. Зазвичай наданий для дослідження матеріал не викликає труднощів у його змістовій та семантичній інтерпретації, однак трапляються випадки, коли експерт-лінгвіст має залучати досить широке коло методів для встановлення мовленнєвих ознак погрози/образи.

Значний інтерес і велику складність для судових експертів за експертною спеціальністю 20.2 «Семантико-текстуальні дослідження» становлять матеріали, пов'язані з провадженнями за статтею 156 КК України «Розбещення неповнолітніх» [1]. Головним завданням для експерта-мовознавця тут є втримання у межах суто лінгвістичних, без перевищення меж компетенції. У таких випадках ініціатори призначають комплексну лінгвістично-психологічну експертизу.

Почастішали й звернення ініціаторів у цивільних провадженнях за статтями 270, 297 Цивільного кодексу України [3], пов'язаними із захистом права на повагу до гідності та честі, а також із правом на захист ділової репутації. І в цих справах ключовим є визначення того, яка (позитивна чи негативна) інформація була поширена і в якому вигляді – у формі оцінних суджень чи фактичних тверджень.

І саме коректна постановка запитань, які б не провокували експерта виходити за межі наданих йому повноважень, є вагомою умовою виконання об'єктивної судової лінгвістичної експертизи.

Також зауважимо, що останнім часом швидкими темпами ініціатори масштабували проблему використання чат-ботів із генеративним (породжувальним) штучним інтелектом – для формулювання запитань, що їх вони ставлять на вирішення судової експертизи. Попри швидкий і зовні змістовно насичений результат у вигляді низки запропонованих чат-ботом запитань до судового експерта, виданий продукт виявляється набором мало пов'язаних між собою слів, який у постанові про призначення судової лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи стає повноправним запитанням. Такий стан справ, коли людську думку намагаються підмінити

штучним розумом, значно ускладнює виконання зафіксованого в Законі України «Про судову експертизу» [2] основного обов'язку судового експерта – провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок.

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

2. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text.

3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text.

Natella MOGILEVSKA
English teacher Yohoana Jabotinsky School and Youth Village (Israel)
Cand. Sc. (Pedagogy), Associate Professor

Volodymyr KRASNOPOLSKYI
Professor of the Department of Language Training Dnipro State University of Internal Affairs
Dr. Paed. Sc., Professor

AI ENHANCED SPEAKING PREPARATION FOR THE COMPUTERIZED ORAL BAGRUT EXAM

Israel is characterized by considerable linguistic diversity. Hebrew, Arabic, and a range of languages spoken by immigrant communities contribute to the country's multilingual educational context [1]. Within this context, English plays an important role in school education and is taught as a foreign language to support communication in academic, professional, and everyday settings. This communicative orientation is also reflected in assessment practices. Students are expected not only to demonstrate knowledge of language forms but also to use English to express ideas, describe experiences, explain opinions, and respond appropriately to questions.

The introduction of the Computerized Oral Bagrut Exam (COBE, formerly iTest) has further shaped the context in which students demonstrate their oral English proficiency. According to the Ministry of Education specifications, COBE is used for the oral component of the 4- and 5-point English Bagrut examinations and consists of three parts: Part A, Personal Response to a Prompt; Part B, Project/Bridging Project Presentation – Responding to a Prompt; and Part C, Response to an Audio-Visual Prompt. The three parts account for 25, 25, and 50

points, respectively. The examination is conducted through a computerized platform in which an avatar guides students through the tasks and records their spoken responses. The examination format places particular emphasis on spontaneous oral production and limits reliance on prepared written notes [2].

The structure of COBE creates specific demands that are not always fully addressed through conventional classroom speaking practice. In Part A, students respond to questions on a familiar topic. Part B requires them to discuss a project or bridging project they have completed and respond to related questions. In Part C, students watch an audio-visual prompt and answer two sets of questions: the first focuses on information presented in the material, while the second requires a more extended response involving interpretation and explanation. Successful performance therefore involves more than recalling prepared language. Students must organize ideas, select relevant details and examples, formulate responses in real time, and maintain an intelligible flow of speech.

This creates a central pedagogical problem addressed in the present paper: *the individualized and spontaneous speaking demands of COBE may exceed the amount of individualized oral practice that can normally be provided in conventional classroom settings*. The problem is particularly relevant when learners need repeated opportunities to speak, receive feedback, reformulate their responses, and gradually become accustomed to responding under time constraints [3].

These demands are also closely related to foreign language speaking anxiety. Horwitz et al. (1986) [4] conceptualized foreign language classroom anxiety in terms of communication apprehension, test anxiety, and fear of negative evaluation. Although their framework was not developed specifically for computerized oral assessment, it provides a useful basis for considering the emotional demands associated with high-stakes speaking tasks. In a computerized examination, students interact with a technology-mediated interface rather than with a face-to-face examiner. The unfamiliarity of the format, together with the need to monitor time and recording procedures, may increase the cognitive and emotional demands placed on learners. Preparation should therefore address not only language development but also students' familiarity with the technological and communicative conditions of the examination.

Digital technologies and conversational artificial intelligence offer one possible way of addressing this gap. Recent studies suggest that AI-supported speaking activities may contribute to oral language development and, in some educational contexts, reduce speaking anxiety [6]. However, these studies were conducted in contexts different from Israeli secondary education and cannot be treated as direct evidence that AI-based preparation improves COBE performance. Their relevance to the present discussion is more specific: they indicate that conversational AI can provide repeated opportunities for oral production, interaction, and individualized practice. These affordances can be adapted to the particular communicative demands of the Israeli computerized oral examination.

Grounded in Task-Based Language Teaching [7], the present paper proposes a practical model for integrating conversational AI and automated speech-analysis tools into СОВЕ preparation. The model does not seek to reproduce the official examination or replace teacher-led instruction. Instead, it operationalizes selected communicative demands of СОВЕ through a sequence of increasingly independent speaking tasks. The proposed model integrates *four complementary components: (1) examination-aligned conversational tasks, (2) adaptive AI interaction and prompt variation, (3) automated formative speech feedback, and (4) progressive movement from guided practice to timed examination simulation*.

The TBLT foundation of the model is reflected in its focus on meaning-oriented tasks rather than isolated language forms. Learners are required to understand a prompt, formulate and communicate meaning, respond to follow-up questions, clarify or reformulate their ideas, and complete a communicative goal. Task repetition provides opportunities to improve fluency and organization, while variation in prompts prevents students from relying exclusively on memorized responses. AI is therefore used not simply as a source of model answers but as an additional environment for purposeful oral interaction.

Automated speech-analysis tools constitute the third component of the proposed model. Depending on the system used, learners may receive information about speaking rate, pause distribution, filler-word frequency, pronunciation features, or selected aspects of lexical use. Such information should be treated as formative rather than summative feedback. Automated measures can be affected by speech-recognition accuracy, pronunciation and accent, recording quality, background noise, and the design of the analytical system. Their primary value therefore lies in helping learners identify recurring features of their spoken production that require further attention. Teacher interpretation remains necessary when automated feedback is ambiguous or potentially misleading [5].

The fourth component is a gradual progression from familiarization to increasingly demanding speaking tasks. At the initial stage, students complete short voice-based activities and become accustomed to speaking to a computer rather than exclusively to a teacher or peer. Frequent low-stakes practice can reduce the novelty of the technological format while increasing opportunities for oral production. As learners progress, prompts become less predictable and follow-up interaction becomes more demanding. Students are encouraged to use communication strategies such as fillers, paraphrasing, self-correction, and rephrasing rather than abandoning an answer when an appropriate formulation is not immediately available. These strategies support communicative flexibility and are consistent with the emphasis on natural and spontaneous speech in СОВЕ preparation.

The final stage involves timed simulations incorporating selected features of the examination. Students practise organizing their responses within the available time, maintaining a coherent flow of speech, and addressing the different elements of a question set. This stage is intended to narrow the gap between ordinary classroom speaking activities and the conditions learners encounter during the actual

examination. At the same time, simulation should not be understood as an attempt to reproduce every technical feature of COBE. Its pedagogical purpose is to familiarize students with the combination of spontaneous oral production, time management, prompt interpretation, and response organization required in a computerized assessment context [7].

A central principle of the model is the distinction between *examination preparation and broader speaking development*. AI-supported activities should not encourage learners to memorize fixed answers to predictable questions. Their educational value lies in the possibility of varying prompts, introducing follow-up questions, and requiring students to reformulate or expand their responses. In this way, examination-oriented practice can remain connected to the broader development of communicative competence. The target is not merely successful performance on familiar question types but greater flexibility in responding to unfamiliar communicative demands.

The teacher remains essential to this process. AI systems can generate questions, simulate interaction, create additional speaking opportunities, and provide automated feedback, but these functions do not replace pedagogical judgment. Teachers determine the suitability and difficulty of tasks, monitor learner progress, interpret automated feedback, address language problems, and develop communicative and pragmatic aspects that automated systems may not assess reliably. Teacher mediation is particularly important when feedback concerns pronunciation, appropriateness, interactional effectiveness, or the organization of ideas. AI is therefore best understood as a form of supplementary scaffolding that extends opportunities for practice rather than as a substitute for classroom instruction or professional assessment.

The model also has implications for learner autonomy. Repeated speaking practice beyond regular classroom interaction can encourage students to take greater responsibility for monitoring their own performance. Short recordings, repeated attempts, and speech-analysis feedback may help learners identify recurring difficulties related to pacing, organization, vocabulary, or hesitation. This can support a more reflective approach to speaking development. At the same time, teachers can use information from students' practice to identify common difficulties and design more targeted classroom activities instead of providing identical amounts of speaking practice to all learners.

The integration of AI into COBE preparation nevertheless requires appropriate pedagogical and ethical safeguards. Students should understand the limitations of speech-recognition technologies, and automated feedback should be interpreted critically. AI-generated questions, scores, and evaluations must not be presented as official examination materials or as authoritative predictions of examination performance. AI-supported practice should also complement rather than replace authentic human communication. Interaction with teachers and peers remains essential for developing pragmatic competence, turn-taking, negotiation of meaning, and sensitivity to different communicative contexts.

The proposed model should therefore be understood as a *conceptual and practical framework rather than as evidence of the measured effectiveness of AI-based COBE preparation*. Its contribution lies in aligning selected affordances of conversational AI and speech-analysis technologies with the communicative demands of the three COBE components while retaining TBLT principles and teacher mediation. Further empirical research is needed to determine whether sustained implementation of the model produces measurable improvements in speaking fluency, response organization, communicative flexibility, speaking anxiety, or COBE performance [3].

In conclusion, the computerized format of the Bagrut oral examination creates distinctive speaking demands that require systematic and individualized preparation. The three-part structure of COBE–Personal Response to a Prompt, Project/Bridging Project Presentation, and Response to an Audio-Visual Prompt–provides a useful framework for designing targeted AI-supported speaking activities. The proposed model integrates examination-aligned conversational tasks, adaptive prompt variation, formative speech analysis, and a gradual progression from guided practice to timed simulation. Conversational AI can consequently expand opportunities for spontaneous speaking and individualized practice while speech-analysis tools can provide additional diagnostic information about selected aspects of spoken delivery. Their educational value, however, depends on appropriate teacher mediation and critical interpretation of automated feedback. The model thus positions AI not as a replacement for language teaching or assessment, but as an additional learning environment in which students can practise, receive feedback, reflect on their performance, and develop greater confidence and independence in a computerized assessment context.

1. Aronin L., Yelenevskaya M. Teaching English in multilingual Israel: Who teaches whom and how? A review of recent research 2014–2020. *Language Teaching.* 2022. Vol. 55. No. 1. P. 24–45. DOI : https://doi.org/10.1017/S026144482100021X.

2. Chapelle C. A., Douglas D. Assessing language through computer technology. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 138 p. DOI : https://doi.org/10.1017/CBO9821102008409.

3. Ellis R., Skehan P., Li S., Shintani N., Lambert C. Task-based language teaching: Theory and practice. Cambridge : Cambridge University Press, 2020. 388 p. DOI : https://doi.org/10.1017/9781108643689.

4. English Inspectorate. COBE: Computerized Oral Bagrut Exam guidelines and assessment rubrics. Ministry of Education, Israel. 2023. URL : https://pop.education.gov.il/learning-materials/english/cobe.

5. Horwitz E. K., Horwitz M. B., Cope J. Foreign language classroom anxiety. *The Modern Language Journal.* 1986. Vol. 70. No. 2. P. 125–132. DOI : https://doi.org/10.1111/j.1540-4781.1986.tb05256.x.

6. Huang Y., Kakham P. The impacts of AI conversational agents on EFL learners' oral proficiency and foreign language speaking anxiety. *Frontiers in Education.* 2026. Vol. 11. Art. 1799269. DOI : https://doi.org/10.3389/feduc.2026.1799269.

7. Susoy Z. Reducing anxiety and enhancing performance: The impact of AI chatbots versus human facilitation on EFL speaking assessment outcomes. *Frontiers in Psychology.* 2026. Vol. 16. Art. 1745942. DOI : https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1745942.

Nadiia MOROZ
Associate Professor Department of Foreign Languages Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine,
PhD in Pedagogy, Associate Professor

ENGLISH IN THE PROFESSIONAL DISCOURSE OF BORDER GUARDS: FROM LANGUAGE TRAINING TO INTERNATIONAL COMMUNICATION

In the current context of global integration and intensified international cooperation, proficiency in English is becoming increasingly important for professionals in various fields. For personnel of the State Border Guard Service of Ukraine, foreign language communicative competence is an important component of professional training, as the performance of their duties involves interaction with foreign nationals, representatives of border guard agencies of other countries, and international organisations. This is particularly important when carrying out border control, border protection activities, international cooperation, and participating in joint professional events.

In this context, English is increasingly functioning as a common means of communication among representatives of different linguistic and cultural communities. Its role as a language of international communication necessitates a reconsideration of the objectives of foreign language training for professionals. A modern English user should be able not only to produce grammatically correct utterances but also to achieve communicative goals effectively by adapting their speech to different interlocutors and situations. Research into contemporary international communication highlights the importance of clarification, paraphrasing, message adaptation, and a focus on meaning, particularly when the participants in communication are not native speakers of English [1].

This trend is particularly significant for the professional activities of border guards. International communication in the border guard context takes place in a variety of situations: when communicating with foreign nationals, checking documents, clarifying the purpose of travel, providing information on the rules for crossing the state border, interacting with representatives of foreign border guard and law enforcement agencies, and participating in international training events, seminars, working meetings, and other international cooperation activities. Accordingly, the professional discourse of a border guard encompasses a wide range

of communicative situations in which accuracy, clarity, efficiency, and communicative appropriateness have direct practical significance.

This creates new requirements for the language training of future border guard officers. Its purpose should not be limited to developing a particular level of English proficiency but should also include the development of readiness to use English as a tool of professional activity. This approach is consistent with the modern concept of language education presented, in particular, in the Companion Volume to the Common European Framework of Reference for Languages. The document strengthens the focus of language learning on the language user as a social agent, intercultural interaction, mediation, and online communication [2].

Particular attention should be paid to the concept of professional foreign language communicative competence. In the context of border guard training, it can be viewed as an integrated ability to use English to perform professionally relevant communicative tasks. It encompasses language knowledge and skills, professional vocabulary, pragmatic and sociocultural awareness, as well as communicative strategies necessary for effective interaction.

Therefore, the language training of future border guards should develop the ability to: understand spoken and written professional communication; use professional terminology in context; ask questions and provide the necessary information; explain professional procedures and requirements; clarify and verify information; paraphrase messages in case of communication difficulties; respond to unexpected situations; adapt speech to the interlocutor's level of language proficiency; observe appropriate professional and intercultural communication norms; and achieve a communicative goal even with limited linguistic resources.

This range of skills demonstrates the need to move from predominantly language-oriented instruction towards communicative and professionally oriented learning. In this case, English is viewed not as a set of lexical units and grammatical rules but as a functional resource used to perform specific professional actions.

English for Specific Purposes (ESP) plays an important role in implementing this approach. The contemporary understanding of ESP involves preparing learners to use specialised language registers and communicative practices in relevant professional environments [3]. Therefore, the content of ESP instruction should be determined not only by learners' language abilities but also by the actual needs of their future professional activities.

One of the key principles of modern ESP is a focus on the analysis of professional communicative needs. Research in ESP demonstrates that taking into account the actual communicative practices of a target professional community makes it possible to develop learning content that corresponds to the specific tasks of future professional activity [4]. For border guard training, this means identifying typical communicative situations, speech acts, professional genres, and linguistic resources required to perform service-related duties.

Accordingly, the content of language training for future border guard officers should be organised around professionally relevant communicative situations. These

may include conducting border control, communicating with foreign nationals, exchanging information with foreign colleagues, participating in international working meetings, discussing common professional tasks, reporting problematic situations, and seeking joint solutions.

An important component of such training is the development of communicative strategies. In an international professional environment, the effectiveness of communication does not always depend on flawless language proficiency. The ability of communication participants to achieve mutual understanding may be much more important. Therefore, future border guards should be trained to ask interlocutors to repeat or clarify information, paraphrase their own messages, use simpler linguistic structures, check whether information has been understood correctly, and, when necessary, modify the way information is presented. Contemporary research on English as a lingua franca confirms the importance of such strategies for professional international communication [1].

The practical implementation of these principles involves the use of communicative and activity-based teaching methods. Role plays, professionally oriented case studies, simulations of border control situations, pair and small-group work, professional discussions, negotiations, and mini-meetings are particularly appropriate. In such activities, cadets do not simply reproduce previously learned language material but use it to perform a specific professional task.

For example, in a role play, one cadet may perform the duties of a border guard while another acts as a foreign national crossing the state border. The border guard’s task is not limited to asking standard questions but also involves obtaining the necessary information, responding to an unexpected answer, clarifying information, and bringing the communicative situation to a successful conclusion. Such tasks create conditions for developing spontaneous speech and communicative flexibility.

Another important area is the simulation of international professional interaction. Cadets may perform tasks related to preparing for and conducting a working meeting with representatives of a foreign border guard agency, discussing a professional problem, or developing a joint solution. In this case, English becomes a direct tool for performing a professional action. This corresponds to the action-oriented approach, according to which the language user is viewed as a social agent capable of acting through linguistic resources [2].

It should be noted that the issue of developing foreign language professional competence among border guards has already attracted the attention of Ukrainian researchers. In particular, a study conducted at the Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine demonstrated the effectiveness of specially organised practical training in developing the English-language linguistic competences of future border guards [5]. Another area of research focuses on developing the foreign language communicative competence of State Border Guard Service of Ukraine cadets in the context of distance learning [6].

At the same time, contemporary changes in the nature of international professional communication require further development of approaches to the language training of border guards. In particular, greater attention should be paid to English as a lingua franca, intercultural communication, communicative mediation, strategies for achieving mutual understanding, and professional discourse. In this context, language training should consider not only what future border guards need to know in English but also what they need to be able to do through English.

Thus, modern foreign language training of future border guard officers should focus on developing functional professional language competence. Its essence lies in the ability to use English effectively to perform communicative tasks in professional and international environments. ESP, communicative, and action-oriented approaches provide a methodological basis for such training.

English in the professional discourse of a modern border guard is gradually moving beyond the boundaries of an academic subject and acquiring the status of a practical tool for international professional interaction. This necessitates updating the content of language training for future officers, aligning it with real professional needs, and developing their ability to act effectively in foreign-language communicative situations.

1. Albl-Mikasa M., Ehrensberger-Dow M., Gieshoff A. A., Hunziker Heeb A. English as a lingua franca in interpreting and translation: a survey of practitioners. *Frontiers in Communication.* 2024. Vol. 9. DOI : 10.3389/fcomm.2024.1413110.

2. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2020. 280 p.

3. Basturkmen H. Learning a specialized register: An English for Specific Purposes research agenda. *Language Teaching.* 2024. Vol. 58. Issue 1. P. 57–68. DOI : https://doi.org/10.1017/S0261444823000472.

4. Huang Q., Yu Q. J. Towards a communication-focused ESP course for nursing students in building partnership with patients: A needs analysis. *English for Specific Purposes.* 2023. Vol. 70. P. 57–69. DOI : 10.1016/j.esp.2022.11.006.

5. Karpushyna M., Bloshchynskyi I., Shumylo I., Isaieva I., Mysechko O. English Linguistic Competencies Formation through Specially Designed Border Guards' Practical Training. *Arab World English Journal.* 2021. Vol. 12. No. 2. P. 479–495. DOI : 10.24093/awej/vol12no2.33.

6. Ісламова О. Особливості формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників в умовах дистанційного навчання. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні науки.* 2022. № 1 (28). Ч. 2. С. 99–106.

Тетяна МУЗИКА
доцент кафедри української філології та суспільствознавчих дисциплін
ЗВО «Університет Короля Данила»
кандидат філологічних наук, доцент

МОВНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ПРАВНИКА ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Професійна діяльність правника безпосередньо пов’язана з використанням мови як основного засобу формулювання, передавання та тлумачення правової інформації. Законодавчі й підзаконні акти, процесуальні документи, договори, заяви, звернення, правові висновки та інші документи реалізуються у мовній формі, тому якість професійної діяльності значною мірою залежить від точності, нормативності та зрозумілості фахового мовлення. М. Любченко наголошує на значенні юридичної термінології для формулювання змісту юридичного документа та адекватного усвідомлення адресатами правової вимоги [1, с. 6]. Із огляду на це, на нашу думку, мовна підготовка правника має розглядатися як складник його професійної підготовки.

Актуальність цього питання посилюється нормативним статусом української мови у професійній та публічній сферах. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» визначає українську мову єдиною державною мовою в Україні та встановлює особливості її застосування у визначених законом сферах [2]. Для правничої професії це має особливе значення, оскільки діяльність органів державної влади, судів, адвокатури, нотаріату та інших інституцій безпосередньо пов’язана з підготовкою та опрацюванням юридичних текстів.

У сучасних дослідженнях мовна підготовка правників розглядається як комплексний напрям професійної освіти. Т. Пілюгіна визначає серед основних складників лінгвоправової підготовки мовно-комунікативну компетентність, юридичну термінологію, професійне мовлення юриста та юридичне письмо [3]. Такий підхід дає підстави розглядати дисципліну «Українська мова (за професійним спрямуванням)» не лише як загальномовний курс, а й як навчальний компонент, зміст якого має бути безпосередньо пов’язаний із майбутньою професійною діяльністю здобувача юридичної освіти.

Одним із центральних компонентів такої підготовки є оволодіння юридичною термінологією. О. Мовчан характеризує українську юридичну термінологію як специфічний пласт національної терміносистеми та виокремлює серед актуальних проблем її функціонування багатозначність термінів, дублетність, вплив запозичень і кальок, а також потребу гармонізації терміносистеми з міжнародними стандартами [4, с. 11–16]. Вищезазначене

свідчить про те, що робота з юридичною термінологією у процесі професійної мовної підготовки не може зводитися до механічного запам'ятовування визначень.

Для майбутнього правника важливо сформувати здатність співвідносити термін із відповідним правовим поняттям, розуміти його значення в конкретному контексті та правильно використовувати у професійному тексті. Науковці розглядають юридичну термінологію як систему, функціонування якої пов'язане з вимогами до мови права, зокрема адекватністю, детермінованістю, лапідарністю, формальністю та функціональністю [1, с. 8–20]. Відповідно, мовна компетентність правника передбачає не лише знання мовних норм, а й усвідомлення специфіки функціонування мови у правовій сфері.

Особливого значення набуває проблема точності юридичного мовлення, адже юридичний текст повинен забезпечувати однозначне й адекватне передавання правового змісту. У монографії М. Любченка зазначено, що від точності, ясності та зрозумілості юридичної термінології залежить стан мови права загалом [1, с. 6]. Дослідник також звертає увагу на необхідність узгодженості термінів у межах терміносистеми, оскільки саме системність сприяє точності передавання інформації [1, с. 37].

Зважаючи на це, під час викладання української мови за професійним спрямуванням для майбутніх правників доцільно систематично працювати з лексичними та термінологічними одиницями, які функціонують у реальних юридичних текстах. Практичну цінність мають завдання на визначення значення термінів у контексті, розмежування близьких за значенням понять, виявлення термінологічних невідповідностей, редагування професійних текстів та добір нормативних мовних конструкцій.

Важливим напрямом є також робота з дефініціями. Для правника недостатньо знати термін як окрему мовну одиницю – необхідно розуміти його понятєвий зміст. Значення дефініцій має принципову важливість для забезпечення точності й ясності юридичної термінології. Тому одним із продуктивних видів навчальної діяльності може бути аналіз законодавчих визначень: встановлення їхньої структури, визначення родових та видових ознак поняття, зіставлення терміна з його дефініцією та виявлення можливих змістових невідповідностей.

Окремої уваги потребує проблема запозичень і калькування. О. Мовчан серед актуальних проблем розвитку української юридичної терміносистеми називає вплив запозичень і кальок [4, с. 11–16]. Водночас сама наявність іншомовного компонента не є підставою для автоматичного віднесення терміна до небажаних. Навчальна робота має передбачати оцінювання доцільності конкретної мовної одиниці з урахуванням її значення, нормативного статусу та функціонування в українській правничій терміносистемі.

Ефективним способом формування відповідних умінь є аналіз автентичних юридичних текстів. Студентам можна запропонувати фрагменти нормативно-правових актів, договорів, заяв, звернень або інших професійних документів для лексико-термінологічного та мовностилістичного аналізу. Такі завдання дають змогу поєднати знання про мовні норми з практичними навичками професійного письма.

Доцільним є й застосування ситуативних завдань, у яких мовна діяльність безпосередньо моделює майбутню професійну діяльність. Наприклад, здобувач може підготувати офіційне звернення, фрагмент правової консультації, службовий лист або інший професійний текст з урахуванням його адресата, мети та комунікативної ситуації. У такому разі оцінюється не ізольоване знання мовної норми, а здатність використовувати її в реальній професійній комунікації.

Такий практико-орієнтований підхід узгоджується із сучасним розумінням лінгвоправової підготовки. Т. Пілюгіна пов’язує її розвиток із формуванням мовно-комунікативної компетентності, професійного мовлення та юридичного письма, а також із необхідністю модернізації мовної підготовки майбутніх юристів [3]. Дослідниця окремо акцентує на міждисциплінарності такої підготовки та її зв’язку із сучасними процесами в юридичній освіті, зокрема цифровізацією та розвитком LegalTech.

Водночас цифровізація професійної діяльності не зменшує значення мовної компетентності правника, а навпаки, висуває додаткові вимоги до неї. Зростає кількість цифрових документів, електронної комунікації та інформаційних ресурсів, у яких правник має швидко знаходити, оцінювати й коректно використовувати професійну інформацію. Тому в межах дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» доцільно формувати також навички роботи з електронними нормативними та довідковими ресурсами.

Особливо продуктивним, на нашу думку, є поєднання трьох напрямів навчальної роботи: засвоєння нормативних засад українського професійного мовлення, опрацювання юридичної термінології та формування практичних навичок створення професійних текстів. Така модель дає змогу уникнути розриву між мовною теорією та майбутньою професійною діяльністю.

Отже, мовно-термінологічна компетентність майбутнього правника є важливою складовою його професійної підготовки. Її формування передбачає не лише знання норм сучасної української літературної мови, а й розуміння специфіки юридичної термінології, уміння працювати з правовими дефініціями, дотримуватися точності та послідовності професійного мовлення, створювати й редагувати юридичні тексти. Саме тому дисципліна «Українська мова (за професійним спрямуванням)» має значний потенціал для формування професійно орієнтованих мовних умінь майбутніх правників.

Перспективним напрямом подальшої роботи є розроблення системи практичних завдань, спрямованих на формування мовно-термінологічної

компетентності здобувачів юридичної освіти на матеріалі сучасних українських юридичних текстів.

1. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види : монографія. Харків : Права людини, 2015. 280 с.

2. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/2704-19.

3. Пілюгіна Т. Лінгвоправова підготовка юристів у закладах вищої освіти України. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія.* 2026. Вип. 86. С. 81–86. DOI : https://doi.org/10.31652/2415-7872-2026-86-81-86.

4. Мовчан О. В. Юридична термінологія української мови. *Європейський правничий часопис.* 2025. Вип. 9. С. 11–16. DOI : https://doi.org/10.36919/3041-1149(Print).9.2025.11-16.

Ксенія НІКОЛЕНКО
доцент кафедри психології, соціології та педагогіки Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат філософських наук, доцент

ОЦІНЮВАЛЬНІ КОНЦЕПЦІЇ В ЮРИДИЧНІЙ ТЕХНІЦІ: ФІЛОСОФІЯ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА ДИСКРЕЦІЯ В ПРАВІ

Оціночні концепції в юридичній техніці стосуються того, як мова, міркування та формальні критерії виражають та керують судженнями про факти, аргументи та легітимність рішень. Оціночна мова може передавати значення, пов’язані з суб’єктивністю чи ставленням, а не лише з об’єктивним фактом, і вона часто відіграє певну роль у переконанні, прийнятті позицій та побудові відносин у дискурсі.

Спостерігається помітна тенденція до аналізу оцінки за допомогою кількісних методологій та корпусних підходів, які досліджують заздалегідь визначені лінгвістичні елементи, пов’язані з оціночним значенням, позицією, оцінкою та доказовістю, а також потенційну оціночну функцію мовних елементів або шаблонів у юридичному обґрунтуванні.

Дискреційні повноваження у законодавстві та державному управлінні розглядаються як юридично наданий простір для вибору між варіантами в межах загальних правил, збалансований стандартами перегляду, пропорційністю та розумністю. Суди, установи та поліція покладаються на дискреційні повноваження для адаптації правил до різних фактів, зберігаючи при цьому легітимність, а зловживання може призвести до апеляцій, судового перегляду або відшкодування збитків, коли рішення здаються довільними, упередженими або навмисно неналежними. Структуроване обґрунтування,

прозорі критерії та незалежне судження є ключовими для того, щоб дискреційні рішення були обґрунтованими на практиці в контексті винесення вироків, ліцензування, імміграції, діяльності поліції та регулювання [1].

У юридичній практиці дискреція та незалежне судження перетинаються: дискреція надає свободу зважування варіантів, тоді як судження стосується когнітивного процесу оцінки доказів та наслідків. Юристи-практики консультуються з судовою практикою, статутами та професійними нормами, щоб допомогти трибуналам, прокурорам та регуляторним органам у розгляді справ, а бази даних відстежують, як описується та контролюється дискреція, включно зі стандартами перегляду, аналізом пропорційності та управлінням упередженістю.

Обговорення оціночних концепцій у праві підкреслюють їхню подвійну роль: вони спрямовують оціночні судження в процесі прийняття конкретних рішень, а також формують теоретичне формулювання правових норм.

Нормативні основи дискреції – та її місце в системі верховенства права – є особливо важливими. Хоча деякі зображують дискрецію як засіб свавільної влади, інші захищають її як невід'ємну частину процесу прийняття адміністративних рішень, яка може сприяти індивідуалізованому правосуддю, коли вона належним чином дозволена та обмежена законом [2]. Ця суперечність підкреслює концептуальне завдання збалансування розмежування між допустимим дискреційним простором та необхідністю однакового застосування права, тим самим зберігаючи взаємність, справедливість та повагу до осіб, яких верховенство права прагне захистити.

Дискреція стосується повноважень вибирати серед юридично допустимих альтернатив і обмежена принципами, що запобігають примхливому або довільному вибору, водночас дозволяючи адаптувати реакцію до обставин [3].

Основним оціночним поняттям є обґрунтованість: юридична обґрунтованість вимірює, чи відповідає рішення тому, що розумна особа, яка приймає рішення, вважає доцільним, зважаючи на контекст, докази та застосовні стандарти медичної допомоги або цілі політики [4].

Відповідно, багато правових систем застосовують стандарт перегляду, який визначає, наскільки ретельно суди чи інші органи перегляду перевіряють дискреційні рішення, балансуючи між повагою до спеціалізованої експертизи та необхідністю запобігання зловживанню дискреційними повноваженнями.

Пропорційність є ключовим інструментом оцінки, коли дискреційні повноваження зачіпають конкуруючі суспільні інтереси чи права, забезпечуючи, щоб будь-яке втручання чи санкція були пропорційними поставленим цілям та серйозності поведінки.

Ступінь та спосіб перевірки можуть відрізнятися залежно від контексту; наприклад, адміністративні та конституційні умови можуть застосовувати різну інтенсивність перевірки, часто під впливом змін у розумінні того, що являє собою розумне прийняття рішень.

У деяких режимах суди застосовували змінний або контекстно-залежний підхід до обґрунтованості, а не єдиний, уніфікований стандарт, визнаючи, що оптимальний рівень перевірки може залежати від типу договору, цілей державної політики або ставок рішення [4].

Ще однією центральною концепцією є належна правова процедура та законні очікування, які обмежують дискреційні дії, що могли бути несправедливими, упередженими або процесуально недосконалими, та захищають осіб від свавільного забезпечення або припинення прав.

Взаємодія між добросовісністю, розумністю та неявними зобов'язаннями, такими як співпраця та чесність у здійсненні дискреційних повноважень, допомагає обмежити дискреційні повноваження та узгодити повноваження з підзвітністю. У професійному та регуляторному контексті дискреційні повноваження можуть здійснюватися відповідно до чітко визначених кодексів та стандартів, але все ж із урахуванням неявних обов'язків діяти розумно та без дискримінації.

Місце розсуду часто передбачає оцінку самого процесу прийняття рішень: чи були враховані відповідні фактори, чи дотримувалася особа, яка приймає рішення, відповідних процедур і чи були результати обґрунтовані доказами та цілями політики. Цей контроль, зосереджений на процесі, відображається в таких формулюваннях, як стандарт «розсудливого офіцера на місці події» для поліцейської діяльності, де оцінка рішень щодо застосування сили та інших дискреційних дій визначається оцінкою ситуації на місці події [5].

Ця подвійна позиція допомагає пояснити, чому невизначеність та дискреція часто розглядаються разом у дискусіях щодо юридичного обґрунтування: судді та посадові особи повинні здійснювати судження у встановлених межах, балансуючи між легітимністю, передбачуваністю та справедливістю. З нормативного погляду деякі теоретики стверджують, що епістемічна невизначеність вимагає переосмислення того, як здійснюється юридичне обґрунтування. Теорія епістемологічно-виправдувального доказування, описана в нещодавній роботі, пропонує перехід від розгляду доказування як суто процедурного ритуалу до трактування доказування як епістемічної практики. З цієї точки зору судове обґрунтування має бути прозорим, раціональним та публічно підзвітним і поєднувати знання, владу та справедливість у межах верховенства права та прав людини [3].

Дуалістичність структури підсилює заклики до раціональної оцінки рішень із огляду на епістемічний ризик, а не до розглядання правових норм як єдиних детермінант результатів. Поєднуючи докази, доведення та інтерпретацію, деякі вчені стверджують, що ідеальне правове мислення має враховувати епістемічну справедливість, пропорційність ризику та розподіл тягаря доказування, особливо для структурно вразливих сторін. Ця перспектива підкреслює, що епістемічні міркування – як знання виробляються, обґрунтовуються та поширюються – повинні формувати

правову практику так, щоб вона залишалася відкритою для перевірки та підзвітності відповідно до матеріальної справедливості.

Загалом філософія невизначеності в праві охоплює дебати про невизначеність, недостатню визначеність, дискрецію та належну роль епістемічного обґрунтування в юридичних міркуваннях, підкреслюючи динамічну взаємодію між тим, що наказує закон, і тим, що становить раціональну та виправдану практику в умовах недосконалої інформації.

1. Lind D. Basic categories of argumentation in legal reasoning. Handbook for Judicial Officers. *Judicial Commission of New South Wales.* URL : https://www.judcom.nsw.gov.au/publications/benchbks/judicial_officers/argumentation_in_legal_reasoning.html.

2. Reyes Molina S. A. Judicial Discretion as a Result of Systemic Indeterminacy. *Canadian Journal of Law & Jurisprudence.* 2020. Vol. 33. Issue 2. P. 369–395. DOI : https://doi.org/10.1017/cjlj.2020.7.

3. Jackson V. C. Constitutional Law in an Age of Proportionality. *The Yale Law Journal.* 2015. Vol. 124. No. 8. P. 3094–3196. URL : https://www.yalelawjournal.org/feature/constitutional-law-in-an-age-of-proportionality.

4. D'Amato A. Legal Uncertainty. Northwestern University School of Law Scholarly Commons, 2010. 52 p. URL : https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1107&context=facultyworkingpapers.

5. Doe J. Discretion Meaning in Law explained clearly. *Legal Experts AI.* URL : https://www.legalexperts.ai/knowledge-base/discretion-meaning-in-law-guide.

Olha NOVIKOVA
Oles Honchar Dnipro National University,
cand. sc. (philology), associate professor

LANGUAGE, CULTURE AND TECHNOLOGY: RETHINKING INTERCULTURAL COMMUNICATION IN THE DIGITAL ERA

The rapid development of digital technologies is fundamentally changing the ways people communicate, learn languages, interact with other cultures, and construct their identities. In the twenty-first century, intercultural communication increasingly takes place not only in physical environments but also in digital spaces, including social networks, video-conferencing platforms, online learning environments, international projects, virtual communities, and artificial intelligence-powered applications. These changes have created unprecedented opportunities for foreign language learning, while at the same time introducing new linguistic, cultural, technological, and ethical challenges. Consequently, contemporary language education needs to reconsider the relationship between language, culture, and technology and place greater emphasis on intercultural communicative competence and digital literacy.

Language learning has traditionally been associated with the development of linguistic competence, including vocabulary, grammar, pronunciation, reading, listening, speaking, and writing. However, successful communication with representatives of other cultures requires much more than grammatical accuracy. Learners need to understand how cultural background influences communication styles, politeness strategies, attitudes towards time, personal space, hierarchy, humour, disagreement, and forms of social interaction. For example, in some cultures direct disagreement may be considered an appropriate and honest communication strategy, whereas in other cultures speakers may prefer indirect expressions in order to maintain harmony and avoid confrontation. Similarly, the phrase "You should think about it" may function as genuine advice in one cultural context but may be interpreted as a polite way of expressing disagreement or refusal in another. Such differences demonstrate that linguistic knowledge without cultural awareness may not be sufficient for successful communication.

The digital environment makes these issues even more significant. People from different cultural backgrounds communicate daily through short text messages, comments, emails, video calls, online forums, and social media posts. Digital communication often lacks many of the contextual elements available in face-to-face interaction, such as facial expressions, gestures, tone of voice, and physical distance. As a result, the possibility of misunderstanding increases. For instance, a short response such as "OK" may simply indicate agreement for one person, while another person may perceive it as cold, impatient, or even negative. The use of emojis can also illustrate cultural differences. Although emojis are widely used internationally, their meanings and communicative functions may vary depending on age, culture, context, and platform. Therefore, learning a foreign language today also means learning how to interpret and produce culturally appropriate digital messages [1].

Social media provides a particularly important environment for intercultural language learning. Platforms such as Instagram, TikTok, YouTube, Facebook, and other online communities expose learners to authentic language that is often very different from the carefully controlled language presented in traditional textbooks. Students can observe contemporary vocabulary, informal expressions, abbreviations, humour, cultural references, and communication patterns used by native and non-native speakers. For example, a student learning English may encounter expressions such as "No worries", "Fair enough", "My bad", or "That makes sense" in authentic online communication and gradually understand not only their dictionary meanings but also the social contexts in which they are appropriate.

At the same time, authentic digital content should be approached critically. Social media does not always provide an objective representation of a particular culture. Online content may reinforce stereotypes or present a simplified image of national identity. For example, a learner may encounter videos suggesting that people from a particular country always communicate in a certain way, have particular personality traits, or follow specific traditions. Such representations may

be entertaining but can create inaccurate assumptions. Therefore, language teachers should encourage students to compare different sources, analyse cultural perspectives, and distinguish between individual experience, popular stereotypes, and broader cultural patterns [1].

Digital technologies also make it possible to create new forms of intercultural learning. One example is virtual exchange, in which students from different countries communicate online while working together on a common educational task. For instance, Ukrainian students learning English can collaborate with students from another country to prepare a joint presentation on environmental challenges, digital education, cultural traditions, or the future of work. During such projects, students practise English in an authentic context while simultaneously discovering how their international partners approach problems, organise teamwork, express opinions, and negotiate decisions. In this case, language becomes not simply an academic subject but a practical instrument for intercultural cooperation [2].

Artificial intelligence represents another major development in contemporary language education. AI-powered systems can provide learners with personalised opportunities to practise foreign languages at almost any time. A student can use a conversational AI system to simulate a job interview, an academic discussion, a business meeting, a travel situation, or an informal conversation with an international colleague. For example, a learner preparing for an international conference can practise introducing their research, answering questions from an imagined audience, and explaining specialised terminology in English. Such activities can reduce anxiety and increase learners' confidence before real communication.

AI can also support intercultural learning by generating different communication scenarios. A teacher may ask students to analyse how the same situation could be handled in different cultural contexts. For example, students can compare several ways of inviting a colleague to a meeting, refusing an invitation, giving negative feedback, or making a request. They can then discuss which expressions sound formal, informal, direct, indirect, polite, or potentially inappropriate in different contexts. This approach allows students to understand that effective communication involves choosing language according to the relationship between speakers, their cultural expectations, the situation, and the communication channel.

However, the use of artificial intelligence also raises important questions. AI systems are trained on large amounts of human-generated data and may reproduce linguistic or cultural biases present in that data. An AI-generated explanation of a cultural phenomenon may therefore be incomplete, stereotypical, or overly generalised. For example, an AI system may describe a culture using broad statements about communication styles without sufficiently recognising differences between individuals, generations, regions, social groups, or professional communities. Consequently, students should be encouraged to treat AI-generated

cultural information as a starting point for investigation rather than as an unquestionable source of knowledge [1].

Technology also changes the role of the foreign language teacher. In a traditional classroom, the teacher is often viewed as the primary source of linguistic and cultural information. In a digital environment, learners have access to an enormous amount of content produced by individuals, institutions, media organisations, and AI systems. The teacher therefore increasingly becomes a facilitator, moderator, and guide who helps students navigate this information. The teacher's task is not simply to introduce new vocabulary or grammar but also to develop students' ability to evaluate sources, identify cultural assumptions, communicate respectfully, and reflect on their own perspectives.

For example, instead of simply teaching students vocabulary related to communication, a teacher can provide several authentic online messages and ask learners to analyse their tone, level of formality, cultural references, and possible interpretations. Students can then rewrite the messages for different audiences: an international colleague, a university professor, a close friend, or a customer. Such an activity develops linguistic flexibility as well as intercultural and digital competence. Another possible activity is comparing how the same topic is presented in English-language media from different countries. Students can identify differences in vocabulary, emphasis, tone, and cultural perspective and discuss the reasons behind them.

In conclusion, the relationship between language, culture, and technology is becoming increasingly important in the contemporary educational environment. Digitalisation has transformed intercultural communication by making interaction faster, more accessible, and less dependent on geographical boundaries. At the same time, it has introduced new challenges related to cultural misunderstandings, stereotypes, digital etiquette, misinformation, and artificial intelligence bias. Therefore, modern foreign language education should move beyond the traditional goal of developing linguistic competence and focus on the integrated development of language skills, intercultural communicative competence, digital literacy, critical thinking, and responsible use of technology. The ability to communicate successfully in the digital era means not only knowing what to say and how to say it, but also understanding who the communication partner is, what cultural context shapes the interaction, and how the chosen technology influences the meaning of the message.

1. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence: Revisited. Bristol : Multilingual Matters, 2021. 264 p.

2. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2020. 274 p.

3. Kramsch C. Language and Culture. Oxford : Oxford University Press, 1998. 134 p.

4. Liddicoat A. J., Scarino A. Intercultural Language Teaching and Learning. Hoboken : Wiley-Blackwell, 2013. 208 p.

Юрій ОВЕРЧЕНКО
старший викладач кафедри спеціальних дисциплін, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, доктор філософії в галузі права

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ТОЧНІСТЬ ТА МОВНІ ЗАСОБИ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ В РЕГУЛЮВАННІ КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНОГО ПОШУКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України якість нормативно-правового регулювання, досконаліть законодавчої мови та культура юридичної термінології набувають критичного значення для ефективного функціонування сектору безпеки і оборони. Правовий текст в умовах воєнного стану виступає не лише формою фіксації державних приписів, а й прямим інструментом оперативного реагування на загрози національній безпеці. Як зазначається у теорії права та юридичній лінгвістиці, «матеріалом» для створення будь-якого нормативного припису є мова як універсальна система знаків, лексичних одиниць, синтаксичних конструкцій і правил пунктуації [1, с. 45]. Від того, наскільки чітко й однозначно сформульовані правові дефініції, залежить якість правозастосування у сфері оперативно-розшукової діяльності та контррозвідувального пошуку [2, с. 112].

Аналіз чинного законодавства, що регламентує діяльність суб'єктів забезпечення безпеки державного кордону, свідчить про наявність суттєвих термінологічних і синтаксичних пробілів під час правового опису превентивних заходів в особливий період [3]. Зокрема, так званий часовий пробіл до ЄРДР зумовлений не лише змістовими протиріччями, а й недосконалістю мовних конструкцій, які обмежують дискреційні повноваження оперативно-розшукових підрозділів ДПСУ. Нечіткість, полісемія чи вузьке тлумачення окремих термінів у тексті закону створюють небезпечні колізії, що ускладнюють блокування диверсійно-розвідувальних і терористичних проявів у прикордонні [4, с. 115].

З позицій юридичної лінгвістики, мова закону має відповідати суворим вимогам стилістичної нейтральності, однозначності та логічної стрункості. Проте в умовах гібридної війни традиційні догматичні підходи мирного часу входять у суперечність із динамікою бойових дій. Як справедливо наголошують дослідники проблем юридичної техніки, досконаліть мовних засобів (термінів, конструкцій, правових презумпцій) є фундаментальною передумовою усунення латентних дефектів нормативних актів [5, с. 50]. Усунення таких пробілів вимагає не просто внесення змін до законів, а глибокого переосмислення мовного оформлення превентивних повноважень

крізь призму імперативів «логіки війни». Термінологічний апарат профільних законів («Про контррозвідувальну діяльність», «Про Державну прикордонну службу України») має бути очищений від двозначностей, аби забезпечити пряму дію норм без ризику їх довічного тлумачення правозастосовувачами.

Отже, удосконалення термінологічного апарату та мовних засобів юридичної техніки у сфері оперативно-розшукової діяльності й контррозвідувального пошуку є ключовою умовою підвищення якості законодавчих текстів, усунення деструктивних колізій та забезпечення бездоганної конвертації зібраних превентивних матеріалів у якісну доказову базу відповідно до європейських стандартів правової держави [2, с. 134].

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. Київ : Алерта, 2021. 528 с.
2. Погорецький М. А., Луцюк В. С. Оперативно-розшукова діяльність : курс лекцій. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 360 с.
3. Васив П. Р. Адміністративно-правове забезпечення діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони України в умовах особливого періоду. *Науковий вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Юридичні науки*. 2021. Вип. 3. С. 11–24.
4. Ковальов С. В. Особливості взаємодії суб'єктів забезпечення національної безпеки у прикордонній смузі. *Юридичний вісник*. 2024. № 2. С. 112–119.
5. Петрашко П. М. Застосування заходів державного примусу в умовах воєнного стану: теоретико-правові засади. *Право України*. 2023. № 4. С. 45–58.
6. Кельман М. Й., Мурашин О. Г., Хома Н. М. Юридична техніка : підруч. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 320 с.

Василь ПАРАСЮК
доцент кафедри загальноправових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ТЕРМІН «ПРИВАТНІСТЬ» У ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ»

Право на приватність є одним із фундаментальних особистих немайнових прав фізичної особи та важливою гарантією її автономії, свободи й гідності. У сучасному праві категорія «приватність» охоплює широкий комплекс відносин, пов'язаних із невтручанням у особисте і сімейне життя, контролем особи над інформацією про себе, охороною персональних даних, таємницею кореспонденції, зображенням та іншими проявами приватної сфери. Водночас українське цивільне законодавство не використовує термін «приватність» як основну законодавчу категорію, натомість Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) закріплює право фізичної особи на «особисте життя та його

таємницю» (ст. 301), а також регулює право на інформацію про особисте життя (ст. 302).

Використання різних термінів для позначення близьких за змістом правових явищ зумовлює необхідність дослідження їх співвідношення та змістовного наповнення. У Конституції України використовується категорія «особисте і сімейне життя», у цивільному законодавстві – «особисте життя та його таємниця», тоді як у міжнародно-правових актах та практиці Європейського суду з прав людини усталеним є поняття «приватне життя» (private life). У науковій літературі поряд із цими категоріями широко використовується термін «приватність», який фактично претендує на роль узагальнюючого поняття для позначення сфери особистої автономії та захисту особи від неправомірного втручання. Дослідники також звертають увагу на відмінності публічно-правової та приватно-правової термінології у цій сфері.

Проблема правової визначеності терміна «приватність» набуває особливого значення в умовах цифровізації суспільних відносин, коли приватна інформація може швидко збиратися, оброблятися, зберігатися та поширюватися за допомогою цифрових технологій. За таких умов відсутність чіткої термінологічної узгодженості може впливати не лише на доктринальне розуміння відповідного права, а й на визначення його змісту, меж здійснення та способів цивільно-правового захисту.

Актуальність дослідження посилюється й розвитком судової практики. Зокрема, у практиці Верховного Суду зустрічається безпосереднє формулювання спорів щодо «захисту права на приватність», що свідчить про поступове утвердження цього терміна у правозастосовній практиці поряд із законодавчо закріпленими поняттями «особисте життя» та «конфіденційна інформація».

У зв’язку з цим актуальним є дослідження термінологічної узгодженості цивільного законодавства України у сфері охорони приватної сфери особи, з’ясування співвідношення понять «приватність», «приватне життя», «особисте життя» та «таємниця особистого життя», а також визначення доцільності подальшого нормативного закріплення відповідної термінології у цивільному законодавстві України.

Проблема термінологічної визначеності права на приватність безпосередньо пов’язана з відсутністю у цивільному законодавстві України єдиного узгодженого понятійного апарату для позначення відповідної сфери особистих немайнових відносин. Зокрема, у ЦК України використовуються поняття «особисте життя», «таємниця особистого життя», «приватне життя», «особисте і сімейне життя», тоді як у науковій літературі та правозастосовній практиці поширеним є термін «приватність». Така термінологічна неоднорідність потребує з’ясування співвідношення зазначених понять та визначення їх ролі у механізмі цивільно-правової охорони особистих немайнових прав.

У цьому контексті показовими є положення ЦК України. Так, відповідно до ст. 270 ЦК України до особистих немайнових прав фізичної особи належить, зокрема, право на недоторканність особистого і сімейного життя. Стаття 271 ЦК України визначає зміст особистого немайнового права як можливість фізичної особи вільно, на власний розсуд визначати свою поведінку у сфері свого *приватного життя*. Водночас ст. 301 ЦК України закріплює вже іншу термінологічну конструкцію – *«право на особисте життя та його таємницю».* [1]. Отже, навіть у межах одного нормативно-правового акта законодавець використовує поняття «приватне життя» та «особисте життя», не встановлюючи при цьому їх нормативного співвідношення.

Зазначена обставина має не лише мовно-термінологічне, а й безпосереднє правове значення. Відповідно до ч. 1 ст. 301 ЦК України фізична особа має право на особисте життя, а згідно з ч. 2 цієї статті вона сама визначає своє особисте життя та можливість ознайомлення з ним інших осіб. Частина третя цієї статті гарантує право особи на збереження у таємниці обставин її особистого життя. Таким чином, законодавець пов'язує право на особисте життя насамперед із автономією особи та можливістю самостійно визначати межі доступу інших осіб до відповідної сфери.

Водночас термін «приватність» у чинному ЦК України як самостійна назва особистого немайнового права безпосередньо не використовується. На це звертає увагу О. З. Панкевич, який досліджує право на приватність як самостійну правову категорію та зазначає, що термін *privacy* у різних контекстах може позначати приватне життя, право на приватне життя або право на захист недоторканності приватного життя. На думку автора, право на приватність пов'язане, зокрема, із можливістю особи контролювати отримання, збереження та поширення інформації про себе [2, с. 49].

Термінологічна проблема простежується і при зіставленні положень цивільного законодавства з конституційними положеннями. Стаття 32 Конституції України встановлює, що ніхто не може зазнавати втручання в його *особисте і сімейне життя*, крім випадків, передбачених Конституцією України. Одночасно Конституція встановлює гарантії щодо збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу [3]. Отже, на конституційному рівні основною термінологічною конструкцією є «особисте і сімейне життя», тоді як у цивілістичній доктрині дедалі активніше використовується категорія «приватність».

Особливого значення для розуміння співвідношення зазначених категорій набуває Рішення Конституційного Суду України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012. Конституційний Суд України, розкриваючи зміст права на недоторканність особистого і сімейного життя, зазначив, що воно охоплює можливість фізичної особи вільно та на власний розсуд визначати свою поведінку у сфері *приватного життя* і можливість ознайомлення з ним інших осіб, а також право на збереження у таємниці обставин особистого життя. Суд

також пов’язав право на приватне та сімейне життя з автономним буттям особи незалежно від держави, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб [4].

Таким чином, позиція Конституційного Суду України демонструє, що поняття «особисте життя» та «приватне життя» не можуть розглядатися як абсолютно ізольовані правові категорії. У контексті цивільного права «особисте життя» є законодавчо закріпленою категорією, тоді як «приватне життя» характеризує сферу автономії фізичної особи, у межах якої вона самостійно визначає власну поведінку та доступ інших осіб до відповідної інформації. Саме ця сфера у доктрині приватного права охоплюється більш широким поняттям «приватність».

На термінологічні розбіжності між міжнародно-правовим, конституційним та цивільно-правовим регулюванням звертають увагу й інші дослідники. Зокрема, у науковому дослідженні проблем публічно-правової та приватно-правової термінології зазначається, що у нормативно-правових актах України фактично паралельно використовуються терміни «приватне життя» та «особисте життя», тоді як у доктрині приватного права широко застосовується поняття «право на приватність». Автори С. І. Шимон та О. А. Лупало зазначають, що за міжнародними нормами право на таємницю кореспонденції є елементом права на приватність, тоді як у законодавстві України таке право охороняється як самостійне право особи [5, с. 118].

На нашу думку, це свідчить про необхідність розглядати «приватність» не як простий синонім «особистого життя», а як *узагальнюючу правову категорію*, що характеризує гарантовану особі сферу автономії, невтручання та контролю над доступом до відомостей про себе. Водночас «особисте життя» доцільно розглядати як законодавчо закріплений об’єкт правової охорони, а «таємницю особистого життя» - як один із механізмів забезпечення його недоторканності. Такий підхід дозволяє уникнути повного ототожнення понять, які мають різне функціональне призначення у правовому регулюванні.

Важливим є і співвідношення категорій «приватність» та «конфіденційна інформація». Остання характеризує насамперед правовий режим певної інформації та умови її доступу і поширення, тоді як приватність має ширший зміст і стосується не лише інформаційної сфери, а й особистої автономії, поведінки, приватного простору та інших проявів особистого життя. Конституційний Суд України зазначає, що інформація про особисте та сімейне життя особи охоплює широкий спектр відомостей про фізичну особу, зокрема інформацію про сімейний стан, здоров’я, майновий стан, місце проживання, особисті майнові та немайнові відносини, а також події та явища у побутовій, інтимній, товариській, професійній, діловій та інших сферах життя.

Водночас положення ст. 302 ЦК України встановлюють спеціальні правила щодо інформації про особисте життя фізичної особи. У системному зв’язку зі ст. 301 ЦК України це дозволяє зробити висновок, що цивільно-правова охорона приватної сфери охоплює як саме право особи самостійно

визначати межі свого особистого життя, так і контроль за доступом інших осіб до інформації про нього. Окремі прояви цієї сфери конкретизуються у ст. 303–306 ЦК України, зокрема щодо особистих паперів та таємниці кореспонденції.

Проблема термінологічної визначеності набуває нового виміру в умовах цифровізації. Сучасні технології створюють можливість накопичення значних масивів інформації про фізичну особу, автоматизованої обробки персональних даних, відстеження цифрової активності, поширення фото-, відео- та іншого цифрового контенту. За таких умов категорія «приватність» дозволяє охопити ширше коло відносин, ніж традиційне розуміння таємниці особистого життя. Саме тому, на нашу думку, подальший розвиток цивільного законодавства потребує не механічного заміщення одного терміна іншим, а формування узгодженої системи понять, у якій кожна категорія матиме чітке функціональне призначення.

Вважаємо, що для забезпечення принципу правової визначеності доцільно чітко розмежовувати зазначені поняття. *«Приватність»* може використовуватися як загальна доктринальна категорія, що характеризує сферу автономії та захищеності особи від неправомірного втручання; *«приватне життя»* – як характеристика відповідної сфери особистої життєдіяльності; *«особисте життя»* – як законодавчо закріплена категорія цивільного права; *«таємниця особистого життя»* – як правова гарантія нерозголошення відповідних відомостей; *«конфіденційна інформація»* – як інформація, доступ до якої обмежено відповідно до закону.

На нашу думку, потреба в уніфікації термінології не обов’язково означає необхідність повної заміни у ЦК України терміна «особисте життя» на термін «приватність». Більш обґрунтованим видається нормативне визначення співвідношення цих категорій та послідовне використання термінології в межах ЦК України. Зокрема, доцільним може бути доповнення загальних положень книги другої ЦК України положенням, яке б визначало приватність як гарантовану законом сферу особистої автономії фізичної особи, включаючи право визначати межі доступу інших осіб до інформації та обставин її особистого життя, якщо інше не передбачено законом.

Такий підхід сприятиме підвищенню рівня термінологічної визначеності цивільного законодавства, узгодженню його положень із сучасною правничою доктриною та практикою застосування права, а також створить належні передумови для ефективнішого захисту особистих немайнових прав фізичної особи в умовах цифровізації суспільних відносин.

---

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. № 435-IV. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

2. Панкевич О. З. Право на приватність: царина незалежності особи. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2017. Вип. 2. С. 47-56. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1761/1/2-2017%3d8.pdf.

3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.

4. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20 січня 2012 року. № 2-рп/2012. Справа № 1-9/2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12.

5. Шимон С. І., Лупало О. А. Право особи на таємницю кореспонденції: питання публічно-правової та приватно-правової термінології. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2022. Т. 1, № 72. С. 118-125. DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.72.20. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/266820/262834\.

Дар'я ПЕРЕПАДЯ
в. о. завідувача кафедри іноземних мов
ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»,
кандидат педагогічних наук, доцент

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА У ПРАКТИЦІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ: РОЛЬ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ МЕТАФОР У ФОРМУВАННІ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Сучасна методика викладання іноземних мов дедалі більше інтегрує до своїх засад когнітивну лінгвістику, адже саме вона пояснює, як мова відображає мислення, культуру та досвід людини. Концептуальні метафори, що лежать в основі когнітивних моделей, забезпечують засвоєння нової лексики чи граматичні структури, а також й формують цілісну мовну картину світу, що сприяє глибшому розумінню культури народу, мова якого вивчається. Вивчення і аналіз метафор у навчальному процесі сприяє формуванню міжкультурної компетентності, критичного мислення та здатності інтерпретувати світ крізь призму іншої мовної системи.

Традиційні методи навчання часто зосереджуються на механічному засвоєнні мовних форм і не враховують когнітивні механізми мислення, що призводить до поверхневого розуміння іноземної мови. Саме тому актуальним стає підхід, який розглядає концептуальні метафори як інструмент формування мовної картини світу здобувачів освіти.

Метою нашого наукового пошуку є репрезентація ефективності інтеграції когнітивної лінгвістики у процес викладання іноземних мов з метою глибшого засвоєння матеріалу та розвитку міжкультурної компетентності здобувачів освіти.

Часто вважається, що метафора перебуває на периферії мови – це сфера, що цікавить хіба що риторів чи поетів, але не є предметом уваги лінгвістів чи

викладачів іноземних мов. Однак новітні дослідження в галузі когнітивної лінгвістики засвідчили, що метафори являють собою не просто «мовну прикрасу», адже вона є невід'ємною складовою концептуальної системи та ключовим засобом вираження абстрактних понять, як-от емоцій [2, с. 7–17].

За оцінками деяких дослідників, метафора визначає як розвиток мови, так і процес її засвоєння, тож вміння вживати метафори є важливим для опанування іноземної мови. Мова є одним із найважливіших інструментів, за допомогою яких носії певної культури передають знання, взаємодіють однин з одним і висловлюють твердження про світ. Саме в метафорі мова й культура поєднуються, демонструючи свою фундаментальну нерозривність. Метафори трапляються в усіх формах мовлення: від жартівливих твітів і урочистих політичних промов до пояснень того, як функціонує економіка чи реклама. Вони наявні в мові повсюдно, і для тих, хто вивчає іноземну мову, дуже важливо опановувати їх та усвідомлювати їхню роль у формуванні мовленнєвої і міжкультурної компетентностей [1, с. 308–316].

Вираження культури через концепти є об'єктивним, усталеним і водночас абстрактним. Міжкультурна компетентність передбачає здатність розуміти, інтерпретувати та ефективно діяти в різноманітних культурних контекстах, тобто навичку, що опосередковується мовою, пізнанням і культурою. Завдяки метафорам здобувачі освіти засвоюють складні міжкультурні поняття у когнітивно доступний спосіб, що сприяє як кращому розумінню, так і розвитку практичних компетентностей [4, с. 60–66]. Наприклад, такі концептуальні метафори, як «*time is money*» (час – це гроші), яка відображає економічне мислення англомовних культур: ми «витрачаємо час», «економимо час», «інвестуємо час». З іншого боку, в китайській мовній картині світу поширеною є метафора «时间就是生命» (час – це життя), що акцентує на цінності часу як ресурсу, пов'язаного з людським існуванням. Відтак, порівняння різних метафоричних систем дає підстави стверджувати, що метафора є універсальним когнітивним механізмом, який водночас відображає культурні особливості та репрезентує способи мислення носіїв мови. Вона забезпечує інтеграцію здобутих знань у ширший культурний контекст і є ключем до розуміння цінностей та світоглядних орієнтирів інших народів на заняттях з іноземної мови.

Важливим аспектом роботи з концептуальною метафорою за заняттях є розуміння її двох рівнів: концептуального та мовного. Мовний рівень охоплює конкретні лексичні чи фразові вирази, які використовує мовець, тоді як концептуальний рівень відображає загальні ментальні схеми, що визначають вибір цих виразів. Наприклад, коли здобувачі освіти зустрічають у текстах чи мовленні слова «*investing*», «*commitment*», «*compromises*», «*deals*», «*wasting*», «*profits*» у контексті кохання, вони мають усвідомити, що за цими словами стоїть концептуальна модель «*love is business*» (кохання – це бізнес) [3]. Таким же способом можна розглянути ситуацію, коли на заняттях з китайської мови здобувачі аналізують слова «战斗», «打败», «敌人», «胜利», «防御» у

контексті життя чи навчання, вони мають усвідомити, що за цими словами стоїть концептуальна модель «人生战场» (життя як поле бою). На концептуальному рівні життя осмислюється як поле бою, де людина стикається з труднощами й мусить їх долати, а мовний рівень реалізується через лексику війни та боротьби.

У навчальному процесі викладач може запропонувати вправи, де здобувачі освіти зіставляють мовні вирази з відповідними концептуальними схемами, аналізують їх культурне підґрунтя та порівнюють із рідною мовою. Такий підхід може допомогти їм розширити словниковий запас і зрозуміти, як іноземна мова відображає специфіку мислення та культури її носіїв. Крім того, робота з концептуальними метафорами може виходити далеко за межі простого зіставлення виразів. Ефективними є також завдання, у яких здобувачі освіти створюють власні метафори для опису абстрактних понять, беруть участь у дискусіях про культурні відмінності у сприйнятті тих самих явищ, а також аналізують автентичні тексти, зокрема рекламні слогани, пости у соціальних мережах, літературні уривки, тексти новин і публічні промови.

Отже, інтеграція концептуальних метафор у процес викладання іноземних мов є ефективним інструментом для засвоєння лексики, формування цілісної мовної картини світу, розвитку критичного мислення та міжкультурної компетентності здобувачів освіти. Аналіз метафор на концептуальному й мовному рівнях на заняттях з іноземних мов дозволяє усвідомити культурні моделі, що стоять за мовними виразами, та інтерпретувати їх у ширшому когнітивному контексті, що формує здатність ефективно діяти в різноманітних ситуаціях міжкультурного спілкування.

1. Birdsell B. Metaphors, culture, and the classroom. *JALT2013 Conference Proceedings*. Tokyo : JALT, 2014. S. 308–316. URL: https://jalt-publications.org/sites/default/files/pdf-article/jalt2013_031.pdf (дата звернення: 14.09.2026).

2. Dirven R., Paprotté W. Introduction. *The ubiquity of metaphor: Metaphor in language and thought*. Amsterdam : John Benjamins, 1985. S. 7–17. URL: https://vdoc.pub/documents/the-ubiquity-of-metaphor-metaphor-in-language-and-thought-452df89gpca0 (дата звернення: 14.09.2026).

3. Farías M., Véliz L. EFL Students' Metaphorical Conceptualizations of Language. Learning. Trab. linguist. apl. 2016. 55 (3). DOI: https://doi.org/10.1590/010318135146185751

4. Madatova N. A. Developing Intercultural Competence in Language Learning via Conceptual Metaphors. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2025. № 18. С. 60–66. DOI: https://doi.org/10.32447/2663-340X-2025-18.8

Світлана ПЕРОВА
доцент кафедри іноземних мов
ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»,
кандидат педагогічних наук, доцент

ШЛЯХИ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Розуміння перекладу як невід'ємної складової міжкультурної комунікації ґрунтується на усвідомленні мови як важливого елемента культури та цілісного соціокультурного явища. Юридичний переклад характеризується підвищеними вимогами до професійної компетентності перекладача, оскільки передбачає не лише належне знання спеціалізованої юридичної термінології, а й ґрунтовне розуміння особливостей функціонування відповідних правових систем [3]. Для адекватного відтворення змісту юридичних текстів перекладач повинен орієнтуватися в законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах, принципах правозастосування, правових традиціях і професійних конвенціях, а також враховувати соціокультурні, історичні та інституційні чинники, що визначають специфіку юридичного дискурсу в конкретному суспільстві.

Юридичні тексти доцільно розглядати як різновид офіційно-ділового, зокрема офіційно-документального, стилю, оскільки їх основним призначенням є нормативне регулювання правових відносин між особами, організаціями та державними інституціями. Для цього функціонального різновиду мовлення характерне широке використання стандартизованих мовних конструкцій, кліше та спеціальної термінології [1].

Юридична термінологія може охоплювати як загальновживані поняття, зрозумілі широкому колу носіїв мови, так і вузькоспеціальні терміни, значення яких потребує відповідної фахової підготовки. Однією з ключових вимог до юридичного тексту є семантична однозначність, що забезпечує точність тлумачення та мінімізує можливість різночитань. З цією метою в юридичних документах допускається й навіть є нормативно зумовленим повторення тих самих термінів і мовних конструкцій у межах окремих речень, абзаців або всього документа.

Специфічною рисою юридичного дискурсу також є збереження архаїчних мовних форм, усталених формулювань і термінологічних одиниць латинського походження, що історично закріпилися у правовій традиції та продовжують активно функціонувати в сучасній юридичній комунікації [5].

Однією з найбільш складних проблем юридичного перекладу є відтворення безеквівалентної лексики та забезпечення належного рівня еквівалентності між текстом оригіналу і текстом перекладу. Звернення до

двомовних і спеціалізованих словників не завжди дає змогу знайти повний відповідник певної лексичної одиниці або універсальний варіант її перекладу. Це особливо характерно для правових понять, зміст яких безпосередньо пов'язаний зі специфікою конкретної правової системи [2].

Важливою передумовою адекватного перекладу є правильне визначення одиниці перекладу. Нею може бути не лише окреме слово, а й словосполучення, синтаксична конструкція, речення або інша мовна одиниця, значення якої формується в певному контексті. Відповідно, одиниця перекладу не може бути встановлена поза конкретною мовленнєвою ситуацією, оскільки семантика окремого елемента значною мірою визначається його системними, граматичними та смисловими зв'язками з іншими компонентами висловлювання.

Межа одиниці перекладу може визначатися моментом, у якому перекладач, сприйнявши певний завершений фрагмент вихідного повідомлення, переходить до формування відповідного фрагмента тексту перекладу [4]. Отже, обсяг одиниці перекладу є змінним і залежить від структури тексту, особливостей комунікативної ситуації та характеру інформації, що передається.

У процесі перекладу відношення еквівалентності встановлюються між відповідними рівнями організації тексту оригіналу та перекладу. Одиниці вихідного і цільового текстів можуть бути еквівалентними як на кількох мовних рівнях одночасно, так і лише на окремих із них. При цьому еквівалентність може реалізовуватися на рівні мовних знаків, лексичних і граматичних структур, змісту висловлювання або загальної комунікативної мети тексту. Саме збереження комунікативної функції та юридично значущого змісту є одним із визначальних критеріїв адекватності юридичного перекладу [3].

Аналіз англомовних міжнародно-правових документів у сфері прав людини, зокрема *The Universal Declaration of Human Rights, International Covenant on Civil and Political Rights* та *Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights*, а також їхніх українських перекладів засвідчує наявність низки закономірностей у відтворенні юридичних термінів-словосполучень.

Однією з характерних особливостей перекладу англійських іменникових термінологічних конструкцій є зміна порядку їхніх компонентів відповідно до граматичних і синтаксичних норм української мови. У таких випадках переклад нерідко здійснюється шляхом переструктурування словосполучення, за якого залежні компоненти англійського терміна в українському відповіднику займають іншу позицію. Наприклад:

two-thirds majority – більшість у дві третини (голосів);

United Nations resources – кошти Організації Об'єднаних Націй;

United Nations Office – відділення Організації Об'єднаних Націй.

Такі трансформації зумовлені відмінностями у структурній організації атрибутивних словосполучень англійської та української мов і спрямовані на забезпечення нормативності та природності тексту перекладу.

Окрему групу становлять юридичні терміни, побудовані за моделлю «прикметник + іменник». Під час їх перекладу особливого значення набуває правильний вибір українського прикметникового відповідника. Він визначається не лише словниковим значенням англійського прикметника, а насамперед семантикою іменника, з яким цей прикметник утворює термінологічне словосполучення [2]. Отже, один і той самий прикметник залежно від контексту та термінологічного оточення може набувати різних відповідників у мові перекладу.

Особливо показовими є випадки перекладу англійського прикметника *legal*, який залежно від семантики означуваного іменника може передаватися в українській мові різними лексичними одиницями. Наприклад, *legal status* перекладається як *правовий статус*, *legal guardian – законний опікун*, а *legal experience – юридичний досвід*. Аналогічна залежність простежується і в перекладі інших прикметників: *reasonable time – розумний строк, unreasonable restrictions – необґрунтовані обмеження*. Отже, вибір перекладного еквівалента визначається семантичною структурою всього словосполучення, а не ізольованим значенням окремого компонента.

Важливу групу становлять також юридичні терміни-словосполучення, для яких дослівне відтворення компонентів є неможливим або недоцільним. Незважаючи на наявність усталеного відповідника в українській мові, його лексичний склад може істотно відрізнятися від структури вихідної англійської одиниці. У таких випадках переклад орієнтується передусім на відтворення юридичного поняття та його функції у відповідній правовій системі, а не на формальну відповідність окремих складників терміна.

До таких прикладів належать:

private nuisance – джерело небезпеки;

walk-in request – очне клопотання.

Подібні способи відтворення спостерігаються й у досліджуваних міжнародно-правових документах:

the security of person – особиста недоторканність;

hard labour – каторжні роботи;

reformation – перевиховання (правопорушника);

compelling reasons – імперативні міркування;

legal assistance – захисник (адвокат);

penal procedure – кримінально-процесуальне право.

Отже, переклад юридичних термінів-словосполучень потребує врахування не лише їхньої формально-граматичної структури, а й семантики, контексту функціонування та специфіки відповідної правової системи. Механічне відтворення окремих компонентів терміна не завжди забезпечує його змістову еквівалентність. Саме тому перекладач повинен орієнтуватися

на усталені термінологічні відповідники, норми юридичного дискурсу цільової мови та зміст правового поняття, закладеного у вихідному тексті.

1. Бойко Ю., Долинський Є. Особливості перекладу англійської юридичної термінології в офіційно-діловому мовленні. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства.* 2021. Вип. 21. Т. 1. С. 63–67. DOI: https://doi.org/10.31891/2415-7929-2021-21-30

2. Герасименко О. Особливості перекладу юридичних термінів у текстах правових актів Європейської Комісії. *Науковий вісник КНТЕУ*. 2024. № 2. С. 45–51. URL: https://ur.knute.edu.ua/server/api/core/bitstreams/88c6409b-1486-43ee-92ca-8b61f67287bd/content.

3. Логінова Л. В., Осадча М. О. Особливості перекладу англійської юридичної термінології. *Закарпатські філологічні студії.* 2022. Вип. 21. Т. 2. С. 78–82. DOI https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.2.14.

4. Мись Т. І. Практичні питання перекладу англійської і української юридичної термінології в порівняльному аспекті. *Вісник КНЛУ.* Серія : Педагогіка та психологія. 2025. Вип. 42. С. 112–119. DOI: https://doi.org/10.32589/2412-9283.42.2025.334922

5. Хижняк С. П. Формування та розвиток термінологічності в мовній системі (на матеріалі юридичної термінології) : автореф. дис. д-ра філол. наук. 2008. 38 с.

Ольга ПОДЛІСЕЦЬКА
доцент кафедри мовної підготовки
Одеського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат філологічних наук, доцент

КОНЦЕПТ МОВИ ЯК АСПЕКТ ІМІДЖУ ДЕРЖАВИ

Уже стали штампом слова «мова», «нація», «народ». Незважаючи на це, слова ці надважливі та глибокі. Серед усіх слів є слова, значення яких ми час від часу маємо уточнювати, поновлювати та нагадувати насамперед самим собі. «Мова», безперечно, – одне з таких слів. Серед українських мовознавців-класиків найкраще це слово/поняття/концепт висвітлив О. Потебня: мова *«…*не тільки найкраща, але і найпевніша ознака, за якою ми пізнаємо народ, і разом з тим єдина, незамінна нічим і безсумнівна умова існування народу – це єдність мови» [4, с. 118].

Мова вважається одним із найважливіших чинників об’єднання людей у спільноти (нації, народи). Процес створення націй, а подекуди і національних держав пов’язується з мовою, як визначальною рисою нації, оскільки саме в ній, на думку німецьких учених, сконцентровано розум даного народу та його характер – так званий народний дух (Volksgeist), тобто, спосіб життя, почувань і поведінки, котрі цінуються понад усе лише тому, що вони є «своїми

власними»: «Мова є ніби зовнішній вияв духа народів: мова народу є його дух, і дух народу є його мова, і важко уявити собі що-небудь більш тотожне» [3].

Павло Гриценко ототожнення понять «*українська мова = Україна»* сприймає не метафорично, а як природне і сповнене високого натхнення; водночас зазнала різкого обниження в українському суспільстві оцінка російської мови, яку часто називають *мовою окупантів, мовою окупації, мовою путіна.* Велике значення має розвиток громадського руху за українську мову, розмаїті форми мовного волонтерства, що водночас є потужним виявом формування українського громадянського суспільства; важливою є участь в утвердженні української мови молоді, яка використовує креативні сучасні форми, що сприймаються підлітковим і молодіжним середовищем (це не нафталін…) – і це є оприявненням формування вітальності українськоцентричної ідеї, української мови [1].

Державотворчий аспект мовного фактору особливо детально розкрито у працях В. Шишкіна. Етноспільноти, на думку В. І. Шишкіна, що «утворили (утворюють) держави, як правило, бажали (і досі бажають), щоб акти держави в цілому, її органів зокрема, були видані мовою їхнього етносу» [6, с. 221]. Введенням у конституційно-правове поле України як країни з поліетнічним складом населення припису про функціонування української мови у всіх сферах суспільного життя на всій території України конституцієдавець визначив її специфічну роль, зокрема, пов’язавши різноаспектну діяльність держави як суспільного регулятора з обов’язком послуговуватися уніфікованим мовним засобом суспільної комунікації – українською мовою.

Мовне сьогодення України, незважаючи на строкатість і складність щоденних оприявнень, демонструє висхідний рух, зміну мовного коду України. Це рух від усеохопного домінування російської мови в УРСР–СРСР до формування в незалежній Україні українськомовного простору без російсько-української (чи українсько-російської) двомовності будь-якого формату. Мовний код в УРСР офіційно кваліфікували як *російсько-українська гармонійна двомовність*, використовуючи типову совєцьку новомову: обмеження й нищення української мови називали означенням із позитивним змістом – *гармонійною* двомовністю!) [3].

Недарма Павло Гриценко досліджує тему російськомовності. Він вказує, що «Треба пам’ятати, що кожного українця до російської мови вели свої стежки-обставини, своя доля. Російськомовність для дуже великої кількості українців – це не політична позиція, не свідомий вибір Росії як орієнтира, певного ідеалу, а лише наслідок тих обставин, у яких опинилася людина чи ще її батьки на своєму життєвому шляху» [2].

Дійсно, коли українець розмовляє російською мовою, виникає дуальна свідомість. У кожного такого українця є своє пояснення, але спільне одне: кожен російськомовний громадянин України має глибокі травми поколінь, які навіть важко ним усвідомити. Але якраз націєтворча функція мови, на думку мовознавиці Ірини Фаріон, полягає «у її здатності формувати і підтримувати

національну ідентичність, об'єднуючи людей у спільну культурну та мовну спільноту. Це містить у собі збереження та розвиток мови як важливого елементу національної культури, а також використання мови для вираження національної самосвідомості та ідентифікації» [5].

Концепт держави, в якому відображається комплекс концептнозначущих елементів та образи про них, є втіленням національної символічної картинки та основою «іміджу держави», які є складовою уявлення про правову картину світу. Серед державних символів в мовному контексті особливе значення має державний гімн, через що вибір його поетичної основи є справою національного і міжнародного значення, яка підпадає під дію закономірностей розвитку міжнародних відносин.

Отже, дослідивши значення мови для націєтворчої та державотворчої сторін української спільноти, ми визначили, яке велике значення має подальше зміцнення української мови та розбудова українськомовного простору.

1. Гриценко П. Українська мова в сучасних умовах державотворення в Україні. https://iul-nasu.org.ua/novyny/ukrayinska-mova-v-suchasnyh-realiyah-derzhavotvorennya-ukrayiny.html (дата звернення 6.09.2026).

2. Гриценко Павло: мова – це справа нашого достоїнства. https://zbruc.eu/node/62322 (дата звернення 6.09.2026).

3. Шарманова Н. М. Етнолінгвістика : навч. посіб. / за ред. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг : НПП АСТЕРІКС, 2015. 192 с.

4. Потебня Олександр. Думка і мова (фраґменти). Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / за ред. Марії Зубрицької. Львів : Літопис, 1996. С. 25–39.

5. Фаріон І. Націєтвірна функція мови в рецепції І. Франка та І. Пулюя. https://dontsov-nic.com.ua/natsietvirna-funktsiya-movy-v-retseptsiji-i-franka-ta-i-pulyuya/.

6. Шишкін В. І. Мова як складник державотворення. Мовознавство. 2013. № 2–3. С. 221–231.

Валентина РИВЛІНА
доцент кафедри журналістики
Університету митної справи
та фінансів,
кандидат наук із соціальних
комунікацій

ІНТЕГРАЦІЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ В ОСВІТНЮ СИСТЕМУ ТА ГРОМАДЯНСЬКИЙ СЕКТОР: ДОСВІД ЛИТВИ

За даними доповіді Єврокомісії, сумарна довжина сухопутного кордону трьох країн Балтії з країною-агресором та її союзницею Білоруссю становить майже 1,7 тис. км. З яких Естонія має приблизно 340 км, Латвія – 460 км, та Литва – майже 900 км. Найбільш вразливе геостратегічне положення

приходиться саме на Литовську Республіку: з урахуванням західного кордону з Калінінградською областю РФ, її територія опинилася в масштабній зоні російського впливу. [1]

У контексті національної безпеки сьогодні Литва стикається з цілим комплексом взаємопов'язаних викликів: від прямих військових загроз до гібридних локальних провокацій. Зокрема, постійною аджендою у литовському інформаційному просторі є так зване «мовне питання» і скорочення російськомовних шкіл у містах [2]; регулярні кібератаки на сайти державних установ, бізнесу, шкіл та університетів; систематичне порушення повітряного простору та як наслідок – зупинки й перебої в роботі аеропортів країни, що вкрай негативно відбивається на економіці держави [3]; пропагандистське «накручування» населення через соцмережі та місцеві Телеграм-канали щодо «можливого воєнного вторгнення Росії» на території країн Балтії, і Литва «буде першою» тощо.

У січні 2026 р. на замовлення Міністерства культури Литви було проведене масштабне «Дослідження щодо визначення рівня грамотності у використанні медіа» («Žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo lygio nustatymo tyrimas»). Згідно з дослідженням, «медіаграмотність серед литовців неухильно зростає протягом останніх восьми років, але зміни нерівномірні. Технічні навички використання цифрових інструментів покращуються, але критична оцінка інформації та основи для громадянського самовираження залишаються сферами, які потребують покращення» [4].

Тож для Литви питання загальної медіаграмотності населення, інформаційної безпеки та медіаосвіти в цілому на разі є одним з пріоритетних. І саме на литовському прикладі пропоную розглянути кілька кейсів щодо впровадження державною системою практик медіаграмотності як окремої освітньої компетенції.

У Литві система розвитку медійної та інформаційної грамотності носить назву Medijų ir informacinis raštingumas (MIR) та є частиною загальноєвропейської концепції від ЮНЕСКО. Програма побудована на співпраці держави, освітніх установ, бібліотек та неурядових організацій. [5].

Державні програми та національні онлайн-платформи пропонують повнолітнім громадянам курси з підвищення та збереження цифрової гігієни, а також навчають критичного мислення, розпізнавання пропаганди та дезинформації [6, 7].

Навчальна програма «You THink» для молоді від Інституту інформаційних технологій представлена розширеним курсом з медіаграмотності з фокусом на штучному інтелекті та креативності [8].

Ще одним осередком в плані доступу до медіаосвіти для населення є публічні бібліотеки. Сьогодні бібліотечний сектор у Литві перетворений на мережу цифрових консультаційних центрів для всіх вікових груп - від школярів до пенсіонерів.

Наприклад, Національна бібліотека імені Мартінаса Мажвідаса у Вільнюсі регулярно запускає проєкти на кшталт «Розвиток медіаграмотності для відповідального громадянства» за підтримки програми Erasmus+ та у партнерстві з публічною бібліотекою Кеннемерварда (Алкмаар, Нідерланди). Метою проєкта є «зміцнення громадянської відповідальності мешканців Литви шляхом розвитку медіаграмотності та навичок критичного мислення дорослих з особливим акцентом на соціально незахищених верствах населення» [9]

Отже, медіаграмотність та медіаосвіта у Литві є одним з пріоритетних напрямів системи національного захисту цивільного населення. Враховуючи, що країни Балтії сьогодні є окремою метою гібритних та інформаційних атак з боку росії, Литва приділяє особливу увагу підвищенню цифрової та інформаційної безпеки своїх громадян.

1. An official website of European Union. Regional Policy. Eastern border regions. URL : https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/themes/eastern-border-regions_en.

2. Vilniaus vicemeras Šileris: rusakalbių mokyklų uždarymo naratyvas yra prokremlinis, mes jų neuždarinėsime. URL : https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2184361/vilniaus-vicemeras-sileris-rusakalbiu-mokyklu-uzdarymo-naratyvas-yra-prokremlinis-mes-ju-neuzdarinesime?srsltid=AfmBOopzvv8oparTfoiLmOyutrTgaYKUIL22XzvKVJyu7zKtUh3-s2gp.

3. Ruginienė pristatė, kaip Lietuva kovos su balionais: uždaroma siena, balionai bus numušami. URL : https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2727095/ruginiene-pristate-kaip-lietuva-kovos-su-balionais-uzdaroma-siena-balionai-bus-numusami.

4. Lietuvos respublikos kulturos ministerija. URL: https://lrkm.lrv.lt/lt/naujienos/ziniasklaidos-priemoniu-naudojimo-rastingumas-nuo-technologiniu-igudziu-prie-elgsenos-pokyciu-x5p0/?utm_source.

5. Mediju ir informacinis rastingumas. URL : https://unesco.lt/komunikacija-ir-informacija/mediju-ir-informacinis-rastingumas/.

6. Kursuok. URL : https://www.kursuok.lt

7. Very verified. URL : https://veryverified.eu.

8. INFORMACINIŲ TECHNOLOGIJŲ INSTITUTAS. URL : https://itinstitutas.lt/youthink-pristato-mediju-rastingumo-mokymo-programa-demesys-dirbtiniam-intelektui-ir-kurybiskumui/.

9. International experts to seek solutions for a unique timber modernist Reading Pavilion in Palangaю. URL : https://www.lnb.lt/en/news/15074-international-experts-to-seek-solutions-for-a-unique-timber-modernist-reading-pavilion-in-palanga.

Вікторія РОМАНЮК
старший викладач кафедри іноземних мов навчально-наукового центру іноземних мов Національного університету оборони України
доктор філософії, доцент

НОВІ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ В УМОВАХ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства характеризується стрімким поширенням цифрових технологій, що трансформують професійну комунікацію, освітні практики та вимоги до підготовки фахівців. Особливого значення набуває англійська мова як засіб доступу до міжнародного професійного середовища, наукової інформації, цифрових ресурсів і професійних мереж. В Україні її роль посилюється європейською та євроатлантичною інтеграцією. Закон України «Про застосування англійської мови в Україні» визначає англійську як одну з мов міжнародного спілкування та передбачає сприяння її вивченню й застосуванню у визначених публічних сферах [1].

Цифровізація професійної діяльності змінює й саме розуміння сфер використання англійської мови. Вона стає робочим інструментом взаємодії з цифровими платформами, міжнародними інформаційними ресурсами, системами штучного інтелекту та глобальними професійними спільнотами. Одним із найбільш помітних чинників таких змін є генеративний штучний інтелект (Generative Artificial Intelligence, GenAI), здатний створювати й трансформувати тексти, моделювати комунікативні ситуації, забезпечувати мовне редагування та сприяти опрацюванню інформації. UNESCO наголошує на його потенціалі для трансформації навчання, викладання й дослідницької діяльності, водночас акцентуючи увагу на академічній доброчесності, конфіденційності, авторстві та достовірності інформації [2].

У навчанні англійської мови професійного спрямування GenAI доцільно розглядати не лише як засіб створення тексту або перекладу, а як інструмент розширення комунікативного середовища. Він дає змогу моделювати професійні ситуації: співбесіду, переговори, взаємодію з іноземним партнером, клієнтом чи представником міжнародної організації. Студент може змінювати роль співрозмовника, складність ситуації та професійний контекст, багаторазово відпрацьовуючи потрібні мовленнєві дії.

Однією з найбільш очевидних сфер застосування GenAI є професійне письмо. AI-інструменти можуть використовуватися для підготовки та редагування електронних листів, резюме, мотиваційних листів, професійних

повідомлень, презентацій і коротких звітів. Педагогічно доцільною є поетапна робота: визначення комунікативної мети, створення власного тексту, отримання AI-зворотного зв'язку, критичне оцінювання запропонованих змін і підготовка фінальної версії. Такий підхід не замінює діяльність студента, а підсилює її.

Іншим напрямом є робота з професійною термінологією. Генеративний ШІ може допомагати створювати тематичні словники, контекстуальні приклади, вправи та ситуаційні завдання. Англійська мова водночас використовується як інструмент доступу до міжнародного професійного інформаційного простору: наукових публікацій, професійних ресурсів, онлайн-курсів, документації до цифрових продуктів і міжнародних платформ. AI може виконувати роль мовного посередника, допомагаючи пояснювати термінологію, формулювати запити до англомовних ресурсів та опрацьовувати автентичні матеріали [5].

Дослідження використання GenAI у вищій освіті підтверджують його потенціал для розвитку мовних і академічних комунікативних умінь. Зокрема, дослідження Y. Liu, J. Park та S. McMinn засвідчило позитивне сприйняття генеративного ШІ як інструменту розвитку академічної комунікації, особливо у сферах письма, граматики, лексики та читання. Водночас автори звертають увагу на достовірність інформації, академічну доброчесність, етику та обмеження ШІ щодо розвитку критичного мислення й усного мовлення [3].

Результати дослідження L. Kohnke також показують, що студенти сприймають GenAI як більш комплексний інструмент порівняно з традиційними засобами перевірки граматики, але водночас вказують на ризики надмірної залежності, проблеми конфіденційності та необхідність педагогічного супроводу [4]. Це підтверджує доцільність використання GenAI не для автоматичного виконання завдань, а для організації керованої навчальної взаємодії.

Отже, розширення сфер використання англійської мови за допомогою GenAI передбачає формування нового освітнього середовища, у якому студент має вміти формулювати якісні запити англійською мовою, аналізувати отриману інформацію, виявляти неточності та самостійно оцінювати доцільність використання запропонованого матеріалу. Особливого значення набуває AI-грамотність як складова сучасної професійної компетентності. Вона охоплює розуміння можливостей і обмежень ШІ, уміння взаємодіяти з AI-системами, критично оцінювати результати їх роботи та дотримуватися етичних принципів.

Водночас некритичне використання генеративного ШІ може призводити до надмірної залежності від готових відповідей, зниження самостійності, використання недостовірної інформації, порушення академічної доброчесності та проблем конфіденційності. Дослідження використання AI-powered language tools у вищій освіті також засвідчує необхідність критичного ставлення до обмежень таких інструментів і наявності чітких педагогічних

орієнтирів [5]. Тому доцільно дотримуватися принципу «AI як партнер у навчанні, а не заміна студента».

Практична реалізація цього принципу можлива через комплексні професійно-комунікативні завдання: підготовку англомовної презентації, аналіз міжнародного документа, симуляцію переговорів, створення професійного профілю, підготовку публічного виступу або участь в онлайн-дискусії. Наприклад, під час вивчення теми «Professional Communication» студент може підготувати англомовний лист міжнародному партнеру, отримати від AI пропозиції щодо його вдосконалення, критично оцінити зміни та обґрунтувати остаточний варіант.

Отже, генеративний штучний інтелект створює нові можливості для розширення сфер використання англійської мови професійного спрямування в Україні. Його потенціал полягає у моделюванні професійних ситуацій, підтримці професійного письма, розвитку термінологічної компетентності, підготовці до міжнародної комунікації та доступі до англомовного професійного інформаційного простору. Поєднання іншомовної професійної підготовки з розвитком AI-грамотності дає змогу сприймати англійську не лише як навчальну дисципліну, а як функціональний інструмент професійної діяльності та міжнародної взаємодії [6]. Водночас ефективність такого підходу залежить від активної ролі студента, критичного мислення, педагогічного супроводу та дотримання принципів академічної доброчесності.

1. Про застосування англійської мови в Україні : Закон України від 04.06.2024 № 3760-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/3760-20 (дата звернення: 10.09.2026).

2. Miao F., Holmes W. Guidance for Generative AI in Education and Research. Paris : UNESCO, 2023. 44 s. DOI: https://doi.org/10.54675/EWZM9535.

3. Liu Y., Park J., McMinn S. Using generative artificial intelligence/ChatGPT for academic communication: Students' perspectives. International Journal of Applied Linguistics. 2024. Vol. 34. S. 1437–1461. DOI: https://doi.org/10.1111/ijal.12574.

4. Kohnke L. Exploring EAP students' perceptions of GenAI and traditional grammar-checking tools for language learning. Computers and Education: Artificial Intelligence. 2024. Vol. 7. Art. 100279. DOI: https://doi.org/10.1016/j.caeai.2024.100279.

5. Ou A. W., Stöhr C., Malmström H. Academic communication with AI-powered language tools in higher education: From a post-humanist perspective. System. 2024. Vol. 121. Art. 103225. DOI: https://doi.org/10.1016/j.system.2024.103225.

6. Zaim M., Arsyad S., Waluyo B. Generative AI as a Cognitive Co-Pilot in English Language Learning in Higher Education. Education Sciences. 2025. Vol. 15. No. 6. Art. 686. DOI: https://doi.org/10.3390/educsci15060686.

Владислав САКСОНОВ
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПОНЯТТЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ: СПІВВІДНОШЕННЯ ЮРИДИЧНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ТА ФІЛОЛОГІЧНОГО ЗНАЧЕННЯ

Поняття зобов'язання є одним із основних, фундаментальних і системоутворюючих у вітчизняному праві та національному законодавстві. Характеристика поняття зобов'язання як базового, основоположного і системоутворюючого виявляється у наявності певних інститутів права, в основі яких є ця категорія – зобов'язального й договірного права, а в законодавстві – у відповідних структурних частинах законів, зокрема кодексів. Так, поняття зобов'язання цивільно-правового характеру визначено на законодавчому рівні в змісті норми-дефініції, викладеної у ч. 1 ст. 509 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України, що входить до Розділу І Книги п'ятої ЦК «Зобов'язальне право» – «зобов'язанням є *правовідношення*, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку» [12].

При цьому слід наголосити, що поняття зобов'язання, закріплене у ЦК України, покладено в основу визначень зобов'язань цивільно-правового характеру, що містяться й в інших законах. Наприклад, звернемо увагу на норми Господарського кодексу (далі – ГК) України [2], який з 28 серпня 2025 року втратив чинність (на підставі Закону від 9 січня 2025 року № 4196-IX) [4], але який понад 20 років встановлював правові основи регулювання сфери господарських відносин, в тому ж разі й зобов'язальних. Зокрема, у статтях 173 «Господарське зобов'язання», 175 «Майново-господарські зобов'язання» та інших відтворюється по суті цей же підхід [2]. Тобто зобов'язання трактується як «правовідношення» (зобов'язальне правовідношення), в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію або утриматися від вчинення певної дії, а управнена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку [10].

У контексті рекодифікації цивільного (приватного) права України на сучасному етапі його розвитку треба зауважити, що подібне визначення поняття «зобов'язання» відтворюється й у Проєкті Цивільного кодексу (далі –

Проєкт ЦК) України. У ч. 1 ст. 707 «Поняття зобов'язання. Сфера застосування загальних приписів про зобов'язання» зазначеного проєкту вказано: «Зобов'язання – це *правовідносини*, в яких одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити грошові кошти тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку» [6]. Щоправда, ключове слово у формулюванні поняття зобов'язання, викладеному в ч. 1 ст. 707 Проєкту ЦК України, на відміну від норм, вміщених у чинному ЦК та ГК України (який нещодавно втратив чинність), подається в множині – «правовідносини», замість «правовідношення», як це закріплено у ч. 1 ст. 509 чинного ЦК [12]. Стосовно розуміння сутності та змісту зобов'язання як певного «правовідношення» або як сукупності «правовідносин» серед фахівців у сфері юриспруденції триває багаторічна дискусія, що почалася не один десяток років тому (автор цього дослідження також неодноразово висвітлював цю проблематику в окремих студіях) [7–9].

Водночас необхідно вказати, що у нормах, викладених у численних статтях, їх назвах і змісті, й навіть назвах структурних частин законів (зокрема кодексів), а також назві одного із спеціальних законів, часто-густо використовується словосполучення «*виконання зобов'язання*». Для прикладу наведемо деякі з них: Глава 48 ЦК України «Виконання зобов'язання», Глава 49 ЦК «Забезпечення виконання зобов'язання» [12], Глава 22 ГК України також має назву «Виконання господарських зобов'язань» [2], що повторюється не тільки в статтях цих глав, а й в інших. Крім того й у назвах та змісті статей і структурних частин Проєкту ЦК України також постійно відтворюється словосполучення «*виконання зобов'язання*»: Глава 56 «Виконання зобов'язання», Глава 57 «Забезпечення виконання зобов'язань» та ін. [6].

При цьому словосполучення «*виконання зобов'язання*», а також «*виконання зобов'язань*», як юридичні конструкції, використані в тексті зазначених нормативно-правових актів, видаються не найбільш вдалими. Адже важко уявити можливість виконати «правовідношення», як і «правовідносини» (що є ключовими словами у визначеннях поняття зобов'язання, закріплених у ч. 1 ст. 509 чинного ЦК України [12] й ч. 1 ст. 707 зареєстрованого Проєкту ЦК України) [6]. Натомість виконати можливо обов'язок або умову договору, в якій визначено певний обов'язок.

Отже, у цьому випадку (в усіх варіантах використання словосполучення «виконання зобов'язання») поняття «зобов'язання» фактично ототожнюється з поняттям «обов'язок» або «юридичний обов'язок», під яким розуміють вид і міру належної (необхідної) поведінки певної особи, закріплені юридично [11, с. 238–239]. Водночас у зобов'язальному правовідношенні обов'язку боржника кореспондує право кредитора, які разом (обов'язок боржника і право кредитора) складають зміст зобов'язання.

Виходячи з наведених доктринальних і легальних формулювань, підхід за якого поняття «зобов'язання» та «обов'язку» фактично ототожнюються, важко визнати вдалим. Окрім того, що ці поняття мають різні змістовні визначення, обов'язок боржника, разом із правом кредитора, є лише однією зі складових змісту зобов'язання як певного правовідношення (що передбачає обов'язок боржника і відповідне йому право кредитора) [5; 9].

Певною мірою на вирішення вказаної проблемної ситуації впливає загальне філологічне розуміння слова «зобов'язання». У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» щодо цього вказано – «Зобов'язання, -я, с. 1. Поставлене перед собою завдання, обіцянка, що неодмінно повинні бути виконані. 2. Грошовий позичковий документ» [1, с. 474].

Водночас необхідно враховувати, що призначенням норм-дефініцій є забезпечення однакового розуміння учасниками правовідносин сутності та змісту певних понять, які визначаються в цих нормах, а також їх використання і застосування в одному сенсі.

Зрештою треба зауважити, що використання юридичної конструкції «*виконання зобов'язання*» у чинному ЦК України [12], в зареєстрованому Проєкті ЦК України [6], а також у спеціальному законі «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» [3], суперечить змісту та сутності поняття «*зобов'язання*», а також сенсу, в якому це поняття закріплено у нормах-дефініціях зазначених кодексів.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

2. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV (втратив чинність 28.08.2025). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text (дата звернення: 13.09.2026).

3. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань : Закон України від 22 листопада 1996 року № 543/96-ВР. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/543/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 13.09.2026).

4. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб : Закон України від 09.01.2025 р. № 4196-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text (дата звернення: 13.09.2026).

5. Проблемні питання у застосуванні Цивільного і Господарського кодексів України; під ред. Яреми А. Г., Ротаня В. Г. Київ : Реферат, 2005. 336 с.

6. Проєкт Цивільного кодексу України (Кодексу права приватного) : Проєкт Закону України від 09.04.2026 р. № 15150. URL: blob:https://itd.rada.gov.ua/87b49a8f-4d4c-4f14-a163-578b19ea2ef4 (дата звернення: 13.09.2026).

7. Саксонов В. Б. Зобов'язання цивільно-правового характеру та його співвідношення з іншими категоріями: проблеми теорії та практики. *Правова освіта та наука в умовах євроінтеграції* : матеріали Міжнар. науково-практ. інтернет-конф. (м. Дніпро, 18 бер. 2021 р.). Дніпро : НТУ «Дніпровська політехніка», 2021. С. 89–92.

8. Саксонов В. Б., Іванов М.О. Поняття і зміст цивільно-правового зобов'язання в юридичній доктрині та законодавстві України. *Правнича освіта та юридична клінічна практика* : матеріали Всеукр. науково-практ. конф. (м. Дніпро, 8 грудня 2021 р.). Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ; 2021. 168 с. С. 122–125.

9. Саксонов В. Б. Поняття цивільно-правового зобов'язання і його співвідношення з іншими категоріями в юридичній доктрині та законодавстві України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. Спецвип. № 2. С. 696–701.

10. Саксонов В., Коверзай О. Поняття і види зобов'язань цивільно-правового характеру: легальне визначення та доктринальна характеристика. *Права людини в контексті актуальних проблем державотворення, правотворення, правоінтерпретації та правореалізації* : матеріали Всеукр. науково-практ. конф., присвяч. 77-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини (м. Дніпро, 10 груд. 2025 р.). Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. С. 181–184.

11. Теорія держави і права : підручник / кол. авт. ; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю. А. Ведєрніков. 3-є вид. перероб. і допов. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 480 с.

12. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 13.09.2026).

Анна СЕМЕНЮК-ПРИБАТЕНЬ
доцент кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова,
кандидат юридичних наук, доцент

МОВА ПРАВА В УМОВАХ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ВИМОГИ ДО ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ, ДОСТОВІРНОСТІ ТА ПРОЗОРОСТІ ПРАВНИЧОГО ТЕКСТУ

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту (далі – ШІ) зумовлює трансформацію не лише інформаційного середовища, а й традиційних підходів до створення, використання та інтерпретації правничих текстів. Юридична мова, яка традиційно характеризується точністю, логічністю, однозначністю, нормативністю та системністю термінології, в умовах цифрової трансформації стикається з новими викликами. Використання систем ШІ для підготовки правових документів, аналітичних матеріалів, наукових текстів та інших видів юридичної комунікації актуалізує питання достовірності інформації, коректності юридичних термінів, прозорості походження тексту та відповідальності за його зміст.

Актуальність дослідження зумовлена також формуванням в Україні нової моделі правового регулювання штучного інтелекту. У 2026 році на рівні Верховної Ради України триває робота над профільним законодавчим

регулюванням сфери ШІ, яке має враховувати положення європейського законодавства та специфіку українських безпекових і суспільних потреб [5]. Водночас українське законодавство вже містить положення, безпосередньо пов'язані з використанням ШІ під час створення текстів. Зокрема, Закон України «Про академічну доброчесність» передбачає обов'язок автора повідомляти про використання в академічному творі об'єкта, згенерованого штучним інтелектом [1].

Традиційно мова права розглядається як спеціалізована функціональна система, основним призначенням якої є точне вираження правових норм, понять, принципів та юридично значущої інформації. На відміну від загальновживаної мови, юридична мова має підвищені вимоги до термінологічної визначеності. Нечіткість або багатозначність правового терміна може спричинити неоднакове розуміння нормативного припису, ускладнити його реалізацію та негативно вплинути на правозастосування [6].

Важливе значення для юридичної мови має принцип термінологічної визначеності. Правничий термін повинен максимально точно відображати відповідне правове поняття, бути узгодженим із системою законодавства та використовуватися послідовно [6]. Особливої актуальності ця вимога набуває у зв'язку з використанням систем ШІ, оскільки автоматично сформований текст може бути граматично правильним і стилістично переконливим, але водночас містити термінологічні неточності або невідповідності чинному законодавству.

Отже, виникає принципово нова проблема: мовна правильність правничого тексту не завжди тотожна його юридичній правильності. Система ШІ може сформувати текст, який відповідає нормам української літературної мови, має логічну структуру та належний юридичний стиль, але містити термінологічні неточності або невідповідності чинному законодавству [7].

Особливо небезпечним є формування ШІ так званих «правдоподібних» юридичних тверджень. Текст може створювати враження професійного правничого документа через використання усталених юридичних конструкцій, спеціальної термінології та посилань на законодавство, однак його зміст потребує обов'язкової перевірки людиною. У сфері права мовна переконливість не може розглядатися як доказ юридичної достовірності [7].

У цьому контексті важливим є поняття прозорості походження правничого тексту. Якщо значна частина тексту створена або модифікована системою ШІ, виникає потреба у визначенні меж відповідальності особи, яка використала такий результат. Особливо це стосується документів, що можуть мати юридичні наслідки для прав, свобод та законних інтересів людини [4, 8].

Європейський підхід до регулювання ШІ також демонструє посилення вимог до прозорості. Регламент Європейського Союзу 2024/1689 (AI Act) передбачає, зокрема, окремі вимоги щодо інформування про штучно згенерований або змінений контент, а в окремих випадках – щодо його маркування [3]. Такий підхід має значення не лише для технологічної сфери, а

й для правничої комунікації, оскільки дозволяє адресату розуміти природу інформації, з якою він взаємодіє.

Окремого значення набуває питання юридичної термінології. Розвиток цифрових технологій призводить до активного входження в правничий дискурс нових понять: «штучний інтелект», «генеративний штучний інтелект», «алгоритмічна система», «автоматизоване прийняття рішень», «система високого ризику», «синтетичний контент» тощо. Їх нормативне закріплення потребує особливої уваги до співвідношення термінів, їх змістового наповнення та взаємозв'язку з уже усталеним понятійним апаратом права [3; 6].

Проблема полягає не лише у введенні нових термінів, а й у недопущенні термінологічної конкуренції, коли одне правове явище позначається різними поняттями без чіткого розмежування їх змісту. Для юридичної мови це створює ризик полісемії та термінологічної невизначеності, що безпосередньо впливає на якість законодавчої техніки [6].

В українських реаліях ця проблема доповнюється необхідністю забезпечення функціонування української мови як державної у правовій сфері. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» встановлює вимоги щодо використання державної мови у сфері діловодства, документообігу та інших суспільних відносинах [2]. Отже, цифрова трансформація юридичної комунікації не повинна призводити до послаблення вимог щодо якості української правничої мови.

Використання ШІ може мати як позитивний, так і негативний вплив на юридичну мову. До позитивних аспектів можна віднести автоматизацію підготовки документів, пошук нормативно-правової інформації, виявлення мовних помилок, стандартизацію структури документів, допомогу у перекладі та аналізі значних масивів текстової інформації. Водночас ризиками є відтворення помилкової інформації, некоректний переклад юридичних понять, використання застарілої термінології, механічне перенесення іншомовних конструкцій та створення неіснуючих посилань на нормативні акти [7].

Остання проблема має особливе значення для юридичної науки та практики. Якщо у звичайній комунікації помилкове твердження може мати обмежені наслідки, то у правничому тексті воно здатне впливати на юридичну позицію особи, зміст правового документа або обґрунтування судового чи адміністративного рішення. Тому використання ШІ у сфері права має ґрунтуватися не на принципі «довіри до технології», а на принципі обов'язкової людської перевірки юридично значущої інформації [7; 8].

Такий підхід відповідає сучасним європейським стандартам. Рамкова конвенція Ради Європи про штучний інтелект і права людини, демократію та верховенство права орієнтована на забезпечення того, щоб діяльність, пов'язана з життєвим циклом систем ШІ, відповідала вимогам прав людини, демократії та верховенства права [4]. Серед ключових принципів визначено

прозорість, нагляд, відповідальність, рівність і недискримінацію, захист приватності та персональних даних [4; 8].

Важливим напрямом удосконалення юридичної мови в умовах ШІ має стати розроблення чітких правил використання генеративних технологій у правничій діяльності. На нашу думку, такі правила повинні передбачати щонайменше:

1) обов'язкову перевірку чинності нормативно-правових актів, на які посилається система ШІ;

2) перевірку правильності використання юридичної термінології;

3) перевірку відповідності сформованого тексту Конституції України, законам України та іншим нормативно-правовим актам;

4) недопущення автоматичного використання згенерованого тексту як остаточного юридичного документа без професійної перевірки;

5) забезпечення прозорості щодо використання ШІ у випадках, коли це має юридичне або академічне значення;

6) збереження відповідальності людини за кінцевий зміст правничого документа [3; 4; 7].

Особливо показовим є новий Закон України «Про академічну доброчесність». Закон не забороняє використання ШІ як такого, але встановлює вимогу прозорості та визначає недоброчесне використання результатів, згенерованих ШІ, як окремий вид порушення академічної доброчесності [1]. Такий підхід демонструє важливу тенденцію: правове регулювання поступово переходить від простого протиставлення «людина – технологія» до встановлення правил відповідального використання цифрових інструментів.

Отож сучасна юридична мова повинна розвиватися у двох взаємопов'язаних напрямах. Перший – збереження традиційних вимог до правничого тексту: точності, логічності, однозначності, системності та термінологічної визначеності [6]. Другий – формування нових вимог, пов'язаних із цифровим походженням інформації: прозорості, перевірюваності, достовірності та відповідальності за використання результатів ШІ [3; 4; 7].

Отже, штучний інтелект не усуває значення юридичної мови, а, навпаки, підвищує вимоги до неї. Чим активніше технології залучаються до створення правничих текстів, тим більшого значення набуває здатність юриста критично оцінювати сформульований текст, перевіряти термінологію та нормативні посилання, встановлювати відповідність змісту чинному законодавству.

Штучний інтелект формує нові виклики для юридичної мови, пов'язані передусім із достовірністю, термінологічною визначеністю та прозорістю походження правничого тексту. Автоматично сформований текст не може вважатися юридично достовірним лише на підставі його мовної та стилістичної правильності. Перспективним напрямом розвитку української юридичної лінгвістики є дослідження цифрової трансформації правничого

дискурсу, стандартизація нової юридичної термінології та формування правил відповідального використання ШІ в юридичній комунікації. Ключовим принципом такого використання має залишатися пріоритет людини, її прав і свобод, а також професійна відповідальність за остаточний зміст юридично значущого тексту.

1. Про академічну доброчесність : Закон України від 18.12.2025 № 4742-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/4742-20 (дата звернення: 09.09.2026).

2. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19 (дата звернення: 10.09.2026).

3. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj (дата звернення: 10.09.2026).

4. Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law. Strasbourg, 2024. URL: https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/the-framework-convention-on-artificial-intelligence (дата звернення: 12.09.2026).

5. Як Україна розробляє правила для штучного інтелекту. *Верховна Рада України*. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/275189.html (дата звернення: 10.09.2026).

6. Лисенко О. Лінгвістичні аспекти юридичної термінології сучасного законодавства. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія».* Серія : Філологія. 2022. № 14(82). С. 139–142. URL: https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/3594

7. Кузьменко О. В., Лисенко І. В., Гаряєва Г. М. Актуальні питання використання технології штучного інтелекту в юридичній діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія : Право. 2025. Т. 1. № 90. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.1.14.

8. Council of Europe. Artificial Intelligence, Human Rights, Democracy and the Rule of Law: A Primer. Strasbourg : Council of Europe, 2021. URL: https://edoc.coe.int/en/artificial-intelligence/10206-artificial-intelligence-human-rights-democracy-and-the-rule-of-law-a-primer.html (дата звернення: 10.09.2026).

Ірина СКЛЯР
доцент кафедри мовної підготовки
Донецького державного університету
внутрішніх справ (м. Кропивницький),
кандидат філологічних наук, доцент

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЮРИДИЧНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Цифровізація правничої галузі та накопичення надвеликих обсягів структурованої й неструктурованої правової інформації висувають нові вимоги до аналізу мови права. Юридична лінгвістика сьогодні виходить за межі суто описового чи структурного аналізу тексту, активно інтегруючи інструменти комп’ютерної лінгвістики, обробки природної мови (NLP) та

генеративного штучного інтелекту. Це відкриває безпрецедентні можливості для дослідження семантичних, термінологічних і прагматичних характеристик правничого дискурсу, водночас породжуючи низку методологічних та етико-правових викликів [1].

Мета дослідження полягає у комплексному виявленні та науковому осмисленні сучасних методів і цифрових засобів аналізу україномовного правничого дискурсу, з'ясуванні їхнього прикладного потенціалу, а також у критичній оцінці методологічних обмежень й етичних ризиків. Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання:** проаналізувати цифрові ресурси (відкриті реєстри, лінгвістичні корпуси, інструменти токенізації та лематизації), релевантні для української мови; продемонструвати моделі алгоритмічної екстракції інформації та побудови знаннєвих графів на матеріалі вітчизняних правових актів; визначити технічні обмеження й етико-правові ризики корпусного опрацювання судової практики.

Цифрові реєстри (наприклад, EDRSR) дозволяють виконувати масові статистичні та мережеві дослідження. Зокрема, за допомогою оптимізованих регулярних виразів дослідники витягли понад 502 млн посилань на законодавчі акти із 100,7 млн рішень ЄДРСР. Аналітична платформа LEX AI, яка застосовує методи обробки природної мови та машинного навчання для автоматизованого аналізу українського судового дискурсу, побудував граф посилань «рішення – закон» і виявив структури цитування, що відповідають галузям права. Цей підхід показав, що формальні структури цитування самі по собі формують «онтологію» права без ручного анотування [3].

Застосування НЛП-засобів, які в комп'ютерній та юридичній лінгвістиці використовуються для обробки природної мови (від англ. Natural Language Processing, NLP), дає змогу виявити контекстуальну варіативність і приховану полісемію термінів. Корпусні дані свідчать, що надмірна синонімія та нечіткість законодавчих формулювань провокують колізії тлумачення норм, тоді як аналіз колокацій забезпечує об'єктивну верифікацію частотності й меж уживання спеціальних одиниць [1; 2].

Запровадження методів семантичного векторного представлення суттєво перевершує класичний пошук за ключовими словами. Наприклад, спрощений семантичний пошук по всьому корпусу EDRSR (в LEX AI – через «векторні ембеддинги») дозволяє формулювати пошуковий запит розмовною українською мовою та миттєво ідентифікувати релевантну судову практику за 20 років, оптимізуючи пошук прецедентних ситуацій та аналогічних справ [3].

Автоматичні корпусні методи обмежуються й певними технічними труднощами, зокрема невизначеністю запитів, неоднорідними форматами даних, потребами в анотації. Наприклад, OpenAI ChatGPT чи трансформерні моделі можуть генерувати пояснення, але страждають від «галюцинацій» – вигаданих фактів. Корпусний аналіз залежить від повноти й чистоти даних: у

EDRSR ~0,7 % записів бракує повних текстів, а якість оцифрування може знижувати точність.

Під час автоматизації обробки особистих даних (судові справи часто містять персональні дані) важливо забезпечити конфіденційність. Є ризик упереджень в алгоритмах, які можуть спотворювати категоризацію справ. Також потрібно врахувати авторське право на законодавчі тексти (деякі системи обмежують републікацію).

Таблиця 1

Порівняння цифрових інструментів для аналізу правничих текстів

Інструмент/ Модель	Функціонал	Переваги	Обмеження	Приклад застосування
EDRSR (корпус рішень)	Хмарний архів судових рішень (99,3 % покриття)	~100 млн документів, публічний доступ	Необроблений текст, потребує попередньої обробки NLP	Семантичний пошук прецедентів (LEX AI)
Regex-пайплайн	Автоматичний витяг посилань на закони	Дуже швидкий, працює у масштабі	Обмежена гнучкість (не розпізнає нові формати)	Побудова графу цитування (LEX AI)
UberText 2.0	Загальноукраїнський корпус (3,27 млрд токенів)	Репрезентативна вибірка текстів різних жанрів	Зміст не спеціалізовано-юридичний	Підготовка лінгвістичних моделей української мови
nlp-uk	Бібліотека NLP (токенізація, лематизація)	Враховує специфіку укр. мови, відкритий код	Потрібне доповнення правилами для юридичних форм	Попередня обробка правових документів

Висновки. Впровадження цифрових інструментів у юридичну лінгвістику забезпечує перехід до масштабного кількісного моделювання дискурсу. Водночас жоден автоматичний алгоритм не здатен самостійно замінити правову експертизу. Найвищу валідність демонструють гібридні системи, де обчислювальна потужність доповнюється фаховим філологічним і правничим контролем. Тому рекомендується використовувати винятково верифіковані офіційні реєстри з регулярним оновленням лінгвістичних баз, калібрувати правила синтаксичного розбору з урахуванням правничого контексту й вимог до ясності законодавчої мови.

1. Василенко В. А. Юридична лінгвістика: співвідношення мови та права. *Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів* : матеріали XV Міжнар. науково-практ. конф. (м. Суми, 24 трав. 2024 р.). Суми : СФ ХНУВС, 2024. С. 271–273.

2. Chaplynskyi D. Introducing UberText 2.0: A Corpus of Modern Ukrainian at Scale. *Proceedings of the Second Ukrainian Natural Language Processing Workshop (UNLP 2023)*. Dubrovnik, Croatia : Association for Computational Linguistics, 2023. S. 1–10.

3. Ovcharov V. Automatic Construction of a Legal Citation Graph from 100 Million Ukrainian Court Decisions: Large-Scale Extraction, Topological Analysis, and Ontology-Driven Clustering. 2026. arXiv:2605.15362. DOI: https://doi.org/10.48550/arXiv.2605.15362. URL: https://arxiv.org/abs/2605.15362 (дата звернення: 07.09.2026).

Ірина СНІСАРЕНКО
доцент кафедри мовної підготовки
Донецького державного університету
внутрішніх справ, кандидат
філологічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРАВНИЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

У роботі досліджено окремі особливості використання правничої термінології в умовах динамічних змін сучасного світу. Описано вплив розвитку інформаційних технологій та глобалізаційних процесів на іншомовний понятійний апарат правника. Окрему увагу приділено механізмам адаптації правничої лексики до сучасних викликів, аспектам дидактичної підготовки правників під час викладання юридичної англійської мови, а також термінологічній точності як засобу запобігання маніпуляціям у міжнародному дискурсі.

Національна юридична термінологія зазнає динамічних змін та розвивається паралельно з розвитком суспільства, адже перебуває в постійному контакті з ним, реагує на зміни мовної ситуації, втілює та передає наукову інформацію та характеризується широким різноманіттям певних сфер застосування (Л. В. Логінова, М. О. Осадча). Наявна фрагментарність правових актів, відсутність єдиного стандарту цифрової доказової бази, а також неоднозначність тлумачень електронних процедур у судовій практиці створюють простір для правової невизначеності та зловживань (В. М. Василенко), що дозволяє маніпулювати юридичними фактами. Водночас адаптація національного законодавства України до права ЄС вимагає уніфікації та високої точності гармонізації термінолексики (К. Я. Сьох), пошук шляхів якої окреслює *актуальність* окресленої вище проблематики. Тож *метою* цієї розвідки є з’ясування особливостей

функціонування іншомовної правничої лексики та механізми її адаптації до сучасних викликів у національному та міжнародному вимірах (зокрема в освітньому процесі під час підготовки правників та правоохоронців).

Сучасні кризові явища, від повномасштабних збройних конфліктів і воєнного стану до глобальних технологічних зрушень, вимагають значного рівня гнучкості та трансформації понятійного апарату юриспруденції. Поняття типу «критична інфраструктура», «цивільний об'єкт», «воєнні злочини» або «захист персональних даних» вимагають точної деталізації в контексті кібератак, застосування безпілотних систем та дистанційного ведення бойових дій. Законодавство має оперативно інтегрувати нові терміни, пов'язані з цифровізацією, штучним інтелектом (AI-generated evidence, algorithmic governance), а також заходами щодо протидії агресії та відновлення правопорядку (losses fixation body, collaborative activity, (money) laundering). Проте, нові або переосмислені терміни мають лишатися передбачуваними, позбавленими двозначності та узгодженими з міжнародними стандартами.

Процес адаптації правничої термінології нерозривно пов'язаний із підготовкою фахівців, здатних оперувати новітнім понятійним апаратом у міжнародному середовищі. Ефективна адаптація юридичної термінології неможлива без модернізації освітнього процесу, зокрема якісного викладання юридичної англійської мови. Застосування практико-орієнтованих, міждисциплінарних та цифрових підходів забезпечує формування термінологічної грамотності фахівців, необхідної для роботи в міжнародно-правовому полі. Юридична англійська мова в умовах сучасних викликів трансформується з власне лінгвістичної дисципліни на міждисциплінарний інструмент формування професійної компетентності юристів, правоохоронців та державних службовців. Сучасні методики викладання юридичної англійської вимагають відходу від абстрактних фахових текстів до аналізу реальних міжнародно-правових актів, прецедентів Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), рішень Міжнародного кримінального суду (МКС) та документів з антикорупційного комплаєнсу. Особлива увага також приділяється термінології міжнародного гуманітарного права, міжнародного кримінального права та транскордонної співпраці.

Інтеграція цифрових інструментів, інтерактивних симуляцій, судових дебатів (moot courts) та інтерактивних вправ із залученням нейромережевих моделей (ChatGPT, Claude, OpenAl) дозволяє моделювати реальні юридичні кейси. Це сприяє швидкому засвоєнню новітнього лексикону (зокрема, з питань кіберзлочинності, військових злочинів, торгівлі людьми тощо) та формує навички критичного аналізу правового дискурсу.

Сучасні реалії також вимагають визначення юридичної природи явищ, які раніше не мали чіткого правового статусу. Йдеться про поняття, наприклад, з галузі кібербезпеки (cyber attack, digital evidence), штучного інтелекту (algorithmic bias, AI-generated work) та гібридних загроз (hybrid warfare, deepfakes).

Практика правничої термінології імплементації свідчить про відсутність єдиного підходу до її відтворення: у ряді випадків застосовується буквальний переклад термінів права ЄС, в інших – їх адаптація або навіть пряме запозичення іншомовних конструкцій. Така неоднорідність зумовлює виникнення термінологічної невизначеності, різнотлумачень у правозастосуванні та ускладнює належне виконання міжнародно-правових зобов'язань України. Окремою проблемою є недостатнє розмежування процесів гармонізації та уніфікації правничої термінології, що призводить до помилкового ототожнення змістовної узгодженості термінів із їх механічним запозиченням (К. Я. Сьох, 2026).

Отже, правнича термінологія у сучасному світі є не лише формою вираження правових норм, а й ефективним інструментом захисту правопорядку, національних інтересів та суверенітету держави. Процес адаптації правничої лексики до сучасних викликів є критично важливим для збереження адекватності правового регулювання. Він охоплює як семантичну трансформацію традиційних категорій, так і оперативне закріплення нової термінології, пов'язаної з воєнним станом, кіберзагрозами та новітніми технологіями. Збереження суворої термінологічної точності в правотворчості, правозастосуванні та дипломатичній комунікації є обов'язковою передумовою дотримання принципу правової визначеності та функціонування верховенства права.

---

1. Логінова Л. В., Осадча М. О. Особливості перекладу англійської юридичної термінології. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 21. Т. 2. С. 73–77. URL : https://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/21/part_2/14.pdf.

2. Василенко В. М. Цифрова трансформація правоохоронних органів: ризики в умовах гібридних загроз та шляхи їх подолання. *Вісник кримінологічної асоціації України.* 2024. № 2 (32). С. 945–958. DOI: https://doi.org/10.32631/vca.2024.2.74.

3. Сьох К. Я. Гармонізація правничої термінології України в умовах Євроінтеграції: співвідношення з уніфікацією. *Право і суспільство*. 2026. № 2. Т. 2. С. 61–68. DOI https://doi.org/10.32842/2078-3736/2026.2.2.9. URL : https://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2026/2_2026/part_2/11.pdf.

Ірина СУЇМА
доцент кафедри англійської мови
для нефілологічних спеціальностей
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара,
кандидат філологічних наук, доцент

THE ROLE OF ENGLISH LANGUAGE TEACHING IN THE FORMATION OF LEGAL COMMUNICATION COMPETENCE

The contemporary development of legal education is closely connected with the growing importance of effective professional communication in English. Legal professionals increasingly operate in environments where communication is not limited to the national legal system or the official language of a particular jurisdiction. International cooperation, cross-border transactions, European integration, international arbitration, migration, human rights protection, digital technologies, intellectual property, environmental regulation, and international business have significantly expanded the range of situations in which lawyers may need to use English [1]. Consequently, foreign language education in law-related programmes can no longer be viewed exclusively as a general educational component [2]. English has become an important instrument of professional communication, access to legal information, international cooperation, and participation in the global legal community.

The relationship between language and law is particularly significant because legal activity is fundamentally communicative [3]. Legal rules are formulated through language, legal rights and obligations are interpreted through language, judicial arguments are constructed through language, and professional relationships between lawyers, clients, courts, public authorities, businesses, and international institutions are established and maintained through communication. The quality of legal communication can therefore influence the interpretation of legal norms, the presentation of evidence, the formulation of arguments, and the effectiveness of professional interaction. For future legal professionals, the ability to use English accurately and appropriately in professional situations is consequently an important element of their overall professional competence.

In this context, the concept of legal communication competence deserves particular attention. It should not be reduced to knowledge of legal vocabulary or the ability to translate legal terms from one language into another. Legal communication competence is a complex and multidimensional ability that enables a professional to understand, interpret, construct, and evaluate legal messages in accordance with linguistic, professional, contextual, and cultural requirements. A competent user of Legal English must be able not only to recognize terms such as

liability, *jurisdiction*, *breach of contract*, *legal remedy*, *intellectual property*, or *arbitration*, but also to use them correctly in authentic communicative situations.

This distinction is especially important in English language teaching for law students. Traditional approaches to foreign language instruction sometimes place excessive emphasis on vocabulary acquisition, grammar exercises, and translation. Although these elements remain necessary, they cannot independently ensure successful professional communication. A student may know a considerable number of legal terms and grammatical structures but still experience difficulties when conducting a client interview, explaining a legal provision to a non-specialist, writing a formal email, participating in negotiations, presenting an argument, or summarizing a court decision. Therefore, the central objective of Legal English instruction should be the transformation of linguistic knowledge into practical communicative competence.

The development of legal communication competence begins with the understanding of the specific characteristics of legal discourse. Legal English is characterized by terminological precision, formal register, complex syntactic structures, formulaic expressions, cautious qualification, and a high degree of contextual dependence. At the same time, legal communication is not homogeneous. The language used in legislation differs from the language of judicial decisions, contracts, academic legal writing, professional correspondence, courtroom interaction, client counselling, or negotiations. These varieties of legal discourse require different communicative strategies and different degrees of formality.

For example, the expression *the parties shall comply with the terms of this Agreement* belongs to contractual discourse and expresses a legal obligation. In a client consultation, the same idea may need to be communicated in much more accessible language: *Both parties are required to comply with the agreement*. When explaining the provision to a client without legal training, a lawyer might formulate it even more explicitly: *This means that both sides must follow the conditions set out in the contract*. These examples demonstrate that professional competence includes the ability to adapt legal language to the communicative situation and the recipient.

Therefore, English language teaching should introduce students to different registers and genres of legal communication. Students should learn to distinguish between legislative language, judicial language, contractual language, academic legal discourse, administrative communication, and spoken professional interaction. Such genre awareness enables them to understand why the same legal concept may be expressed differently depending on the purpose, audience, and communicative context.

Legal terminology represents another important component of legal communication competence. Legal terms are often characterized by semantic specificity and may not have direct equivalents in another legal system. Simple word-for-word translation can therefore lead to misunderstanding. The term *consideration*, for example, has a specific meaning in English contract law and cannot always be translated simply according to its everyday meaning. Similarly,

concepts such as *equity*, *trust*, *common law*, *precedent*, *tort*, and *plea bargain* are embedded in particular legal traditions. Their correct interpretation requires not only linguistic knowledge but also an understanding of the legal system in which they function.

This creates an important methodological challenge for English language teachers. Teaching legal terminology should not consist of presenting isolated bilingual lists of terms. Terms should be introduced in context and connected with their professional functions. For example, instead of asking students merely to memorize *breach*, *damages*, *claimant*, and *defendant*, a teacher may provide a short contractual dispute and ask students to identify the parties, describe the alleged breach, formulate the claimant's position, and propose possible remedies. In this way, vocabulary becomes an instrument of communication rather than an isolated object of memorization.

Contextualization is particularly effective because legal terms acquire their precise meaning through discourse. Consider the word *action*. In everyday English it may refer to almost any activity, whereas in a legal context an *action* may refer to a legal proceeding brought before a court. Similarly, *instrument* can refer to a physical device in general English but may denote a formal legal document in particular contexts. Students therefore need opportunities to observe how terminology functions in authentic legal texts and professional situations.

The communicative approach provides an appropriate theoretical basis for this type of instruction. From a communicative perspective, language is primarily a means of purposeful interaction. In Legal English classes, students should therefore be encouraged to use English to solve professional problems rather than simply demonstrate their knowledge of grammatical rules. Classroom activities may include client interviews, contract negotiations, mock hearings, mediation sessions, legal presentations, case analysis, professional correspondence, and discussions of legal issues.

Role-play is particularly valuable in developing legal communication competence. A simulated client consultation, for instance, can involve one student acting as a lawyer and another as a client. The lawyer must ask relevant questions, clarify facts, identify the client's concerns, explain possible legal options, and provide recommendations in understandable language. The task develops several competencies simultaneously: questioning techniques, legal vocabulary, listening comprehension, pragmatic competence, professional politeness, and the ability to adapt language to the client's level of legal knowledge.

A similar approach can be applied to negotiations. Students may receive a case involving a contractual dispute and be divided into two groups representing the parties. Their task is to negotiate the terms of a settlement. Such an activity requires students to use expressions for agreement, disagreement, clarification, concession, and persuasion. They may use phrases such as *We would be prepared to consider...*, *Our client's position is that...*, *Could you clarify this provision?*, *We cannot accept this condition*, or *We may be willing to compromise on this point*. The pedagogical

value of the task lies not in memorizing these expressions but in applying them strategically in a realistic communicative situation.

In conclusion, the formation of legal communication competence should be regarded as one of the central objectives of English language teaching in legal education. The contemporary lawyer needs more than passive knowledge of legal terminology. Effective professional activity requires the ability to interpret legal discourse, formulate precise arguments, adapt communication to different audiences, negotiate meaning, write professional documents, participate in international interaction, and use digital resources critically and responsibly. Consequently, English language courses for law students should be designed as an integral part of professional training rather than as an isolated linguistic discipline. The integration of language and legal content, authentic professional situations, interactive technologies, case-based tasks, intercultural learning, and reflective assessment can transform English lessons into a practical environment for developing future lawyers' professional communicative competence. In this sense, English language teaching becomes an important bridge between language and law, connecting academic learning with the communicative demands of contemporary legal practice and supporting the integration of Ukrainian legal education into the international professional and academic space.

1. Bhatia V. K. Analysing Genre: Language Use in Professional Settings. London : Longman, 1993. 246 p.

2. Candlin C. N., Bhatia V. K. Integrating Specialist and Academic Discourse into English for Specific Purposes. Hong Kong : *Hong Kong University Press*, 2010. 250 p.

3. Tiersma P. M. Legal Language. Chicago : *University of Chicago Press*, 1999. 324 p.

Любов ТЕРЕЩЕНКО
доцент кафедри мовної підготовки
Дніпровського державного університет
внутрішніх справ, кандидат
філологічних наук, доцент

Дар'я ШЕВЧУК
здобувачка Навчально-наукового
інституту права та інноваційної освіти
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Глобалізація як лінгвістичне та суспільне явище пов'язана з трансформаціями, що охопили різні сфери життя, а також з інтенсивністю процесів міжкультурної комунікації. У соціальних мережах люди часто стикаються з іншомовним контентом, який найчастіше є англомовним. Через це і виникають запозичені слова, мова має здатність змінюватись під потреби населення, головне, щоб англомовні слова не витісняли українські відповідники.

«Забезпечення розвитку української мови для зміцнення національної ідентичності, збереження національної культури, традицій, звичаїв, історичної пам'яті та забезпечення її подальшого функціонування як державотворчого чинника української нації» [5]. Це означає, що наша держава моє створювати умови не лише для використання української мови, а й для її подальшого розвитку. На нашу думку, українська мова є важлива не тільки для юридичних аспектів життя, а й для збереження нашої культурної спадщини, історії та національної ідентичності. Особливо це важливо в умовах світової інтеграції, наразі велика кількість українців перебувають за кордоном через безпековий стан у нашій країні, де вони взаємодіють з іншими культурами та мовами. Наша відкритість до іншомовного середовища не означає втрату позиції української мови, це, навпаки, розвиває її, збільшуючи популярність серед іноземців.

«Зроблено висновок, що процес запозичення англіцизмів неоднозначно впливає на розвиток української мови. З одного боку, відбувається її збагачення, а з іншого боку, витісняються власні елементи, що замінюються на слова зі схожим значенням» [4]. Так, англіцизми, звісно, розвивають нашу мову, але водночас і витісняють деякі українські відповідники з буденного життя українця. Щоб такого не траплялось, потрібно наповнювати своє середовище не лише іншомовним контентом, а й нашим українським.

Звичайно, ніхто не можна зовсім прибрати його зі свого простору, досить буде зменшити споживання іншомовного контенту та збільшити український.

«Цифровізація стала одним із ключових чинників трансформації сучасної мови та комунікації. Подібно до того як друкарство у свій час започаткувало епоху національних мов і культур, цифрові технології створили умови для глобальної, мережевої, багатомовної комунікації» [2]. На сьогодні цей вплив особливо помітний, оскільки значна частина повсякденного спілкування відбувається в соціальних мережах на різноманітних онлайн-платформах. Це дає нові можливості українській мові для поширення, хоча постійний контакт з іншими мовами сприяє появі англіцизмам. Тому цифровий простір може бути як можливістю для української мови, так і кидати виклик, чи зможуть українські відповідники витіснити іншомовні слова з повсякденної мови. Важливо, щоб наша мова розвивалась не лише у побуті, а й у науці, освіті, культурі та в інших галузях сучасного світу.

«Воєнний конфлікт між Україною й Росією призвів до формування в суспільній свідомості цілком виразних соціолінгвістичних підтекстів. За таких обставин домагання офіційного статусу для російської мови асоціюється з виправданням російської агресії, анексією Криму, загрозами українській державності й національній індентичності» [1]. Наскільки б війна не була жахливою подією, але ж все таки вона дала величезний поштовх для розвитку української мови, саме після терористичних дій «сусіда» велика кількість громадян перейшли на українську мову, російську припинили викладати в школах, іноземці зацікавились нашою мовою та культурою в знак підтримки, а деякі навіть почали вивчати нашу мову.

«Щодо причин володіння значної частки населення України державною мовою на низькому рівні респонденти відповіли, зокрема: держава не створила належних умов для вивчення державної мови особам, які не мали можливості вивчити її під час здобуття освіти, – 30 %, значна частина інформації надходить до населення іншими мовами – 23 %, українська система освіти не забезпечує вивчення державної мови всіма учнями і студентами на однаково високому рівні – 20 %» [6]. Ця статистика показує, що для якісного вивчення мови та просування її далі потрібно, насамперед, подбати про якість нашої освіти, забезпечити безкоштовні курси для тих, хто бажає поліпшити свій рівень знання мови. Важливо створити якісний інформаційний простір, перехід на рідну мову повинен бути легким і не примусовим, варто створити такі умови, щоб український контент здавався більш зручнішим, щоб це увійшло до рутини людини, також варто збільшити кількість контенту.

«Підтримка громадських ініціатив, спрямованих на популяризацію та вивчення української мови за кордоном» [6]. Це важливо для світової інтеграції української мови в світі. Якщо українці почнуть проводити курси, лекції – це дозволить іноземцям легше вивчати нашу мову та краще розуміти культуру країни, такі заходи дозволяють зберегти мовний зв’язок між українцями. Популяризація української мови за кордоном може сприяти

зміцненню її міжнародного авторитету й поширити українську культуру світом.

Всесвітня інтеграція може створювати як проблеми для української мови, так і давати нові можливості. Звичайно, поширення іншомовних слів впливають на українську мову, але не лишають її мовної індентичності. Важливу роль у розвитку мови відіграє освіта, вона є основним джерелом поширення української мови серед населення, медіа, зі свого боку, створюють умови для кращого засвоєння української мови та впроваджують її в побут українців, цифрові технології, наука допомагають українській мові ширитися світом.

Отже, перспектива в умовах світової глобалізації буде залежати від здатності української мови розвиватися разом із сучасним світом, зберігаючи власну індентичність.

1. Ажнюк Б. М. Мовна політика: європейські критерії і Україна. *Українське мовознавство.* 2019. № 1. (49) С. 9–3. URL: https://ukr.movoznavstvo.knu.ua/.

2. Кравець Л. В. Українська мова в епоху цифрової комунікації: тенденції, зміни, перспективи. *Слобожанський науковий вісник.* Серія : Філологія. 2025. Вип. 12. С. 18–25. URL: https://journals.spu.sumy.ua/.

3. Лелека Т. О. Мовна глобалізація: особливості та перспективи. *Наукові записи. Серія: Філологічні науки.* 2025. № 214. С. 60–66. URL: https://journals.cusu.in.ua/.

4. Мартинова Т. І., Кукушкін В. В. Англіцизми у сучасній українській мові. *Закарпатські філологічні студії.* 2023. Вип. 28. Т. 1. С. 56–59. URL: https://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/.

5. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. Чинна редакція від 27.06.2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/.

6. Про схвалення Стратегії популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова – успішна держава» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.07.2019 № 596-р. Чинна редакція від 19.05.2021. https://zakon.rada.gov.ua/.

Любов ТЕРЕЩЕНКО
доцент кафедри мовної підготовки
Дніпровського державного
університет внутрішніх справ
кандидат філологічних наук, доцент

Анна СЛАКВА
здобувачка Навчально-наукового
інституту права та інноваційної освіти
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Ефективність правового регулювання залежить від якості мови закону. Актуальні проблеми юридичної термінології є однією з найважливіших перешкод на шляху побудови правової держава. Відсутність єдиного підходу до навчання та тлумачення базових понять створюють суттєві труднощі, потребують осмислення та практичного вирішення.

Однією з основних проблем юридичної термінології є необхідність точного й однозначного позначення правових понять. У законодавства кожен термін повинен передавати конкретний зміст, оскільки його неправильне розуміння може вплинути на застосування правової норми. Особливо важливо це для термінів, які визначають права, обов'язки, відповідальність. Проблема ускладнюється тим, що окремі терміни можуть мати різні значення залежно від галузі права або контексту. Наприклад, те саме слово може використовуватися у цивільному, кримінальному чи адміністративному законодавстві, але позначити різні правові поняття. Тому важливо не лише правильно добирати терміни, а й чітко визначити їхній зміст у нормативно-правових актах [6, с. 155–157]. Точність юридичних термінів є однією з найважливіших вимог до законодавства. Адже в юридичній сфері навіть одна неточність може вплинути на те, як буде зрозуміла або застосована певна правова норма. Особливо це важливо тоді, коли йдеться про права та обов'язки людини. На мою думку, кожен важливий юридичний термін повинен мати чітко визначене значення, щоб не виникало різних варіантів його тлумачення.

Важливою проблемою сучасної української юридичної терміналогії є використання русинів та неонормативних кальок. Історичні обставини розвитку української правничої мови призвели до того, що в юридичних текстах можуть зберігати форми, які не відповідають сучасним нормам української літературної мови. Це стосується як окремих слів, так і словосполучень, утворених за зразком іншої мови. Наприклад, у юридичній термінології дослідники звертають увагу на необхідність розмежування

нормативних українських форм та калькованих варіантах. Такі питання мають значення не лише для мовної правильності, а й для формування єдиної української правничої мови. Водночас іншомовні запозичення не можна вважати негативним явищем самі по собі. Вони є природною частиною розвитку термінології, особливо в умовах міжнародного співробітництва. Проблема виникає тоді, коли іншомовний термін використовується без достатньої потреби або коли його значення не відповідає змісту правового поняття [7, с. 172–174]. Питання русизмів у юридичній термінології є особливо актуальним для української правничої мови. Українська юридична терміналогія тривалий час розвивалася під впливом інших мов, тому деякі невластиві українській мові слова та конструкції досі можуть траплятися в юридичних текстах, але потрібно використовувати нормативні українські відповідники, якщо вони є.

Розвиток міжнародного права та співпраця України з іншими джерелами викликають необхідність перекладу юридичних термінів. Проте юридичний переклад не завжди може здійснюватися шляхом буквального перенесення слова з однієї мови на іншу. Правові поняття різних джерел можуть не мати повних відповідників, оскільки формуються в межах різних правових систем. Тому під час перекладу важливо враховувати не лише мовну форму терміна, а й його юридичний зміст. Неправильний переклад може призвести до змін значення правової норми або до виникнення суперечностей між оригіналом і перекладений тестом. Саме тому юридичний переклад потребує участі фахівців, які добре володіють як мовою, так і правничою термінологією [1, с. 15]. Переклад юридичних термінів є досить складним завданням, тому що недостатньо просто знайти слово з таким перекладом. Необхідно враховувати, яке саме правове поняття воно означає та як воно функціонує в конкретній правовій системі. На нашу думку, помилка в такому перекладі може призвести до неправильного розуміння змісту документа.

Однією з основних проблем юридичної термінології є забезпечення точності, однозначності та стабільності значення термінів. Юридичний термін повинен максимально точно передавати відповідне правове поняття, оскільки відмінності у його трактуванні можуть впливати на розуміння та застосування правової норми. Проблема визначення понять особливо важлива тоді, коли законодавство використовує термін, але не дає достатньо чіткого визначення його змісту [2, с. 118–121] найважливіших проблем юридичної термінології. Закон повинен бути зрозумілим, а його терміни не повинні дозволяти різним людям по-різному трактувати одну й ту саму норму.

Важливою сучасною проблемою є відсутність достатньої уніфікованості юридичної термінології. Той самий правовий зміст може позначатися різними термінами або, навпаки, один термін може використовуватися для позначення різних понять. Це ускладнює системність законодавства. Уніфікація термінології повинна розглядатися як складова підвищення якості

законодавства, оскільки єдність термінів сприяє єдності правового регулювання [3]. Якщо один термін використовується в різних законах у різному значенні, це ускладнює роботу юристів і може спричиняти юридичні суперечності. Питання уніфікації активно обговорюється українськими фахівцями й сьогодні.

Однією з актуальних проблем сучасної української термінології є варіантність: паралельне функціонування кількох форм одного терміна. Варіантність може бути природним етапом розвитку термінології, особливо тоді, коли виникають нові поняття або відбувається оновлення законодавства. Проте надмірна варіантність у юридичній сфері є небажаною, оскільки право потребує максимальної визначеності та стабільності понять [8, с. 43–48]. На нашу думку, надмірна кількість варіантів одного терміну створює зайву плутанину. У праві бажано мати один чіткий і зрозумілий термін для одного конкретного поняття.

Особливого значення точність термінології набуває в юридичних документах, бо помилка у терміні може вплинути не тільки на зміст документа, а в окремих випадках на його юридичну силу. Під час підготовки юридичних документів необхідно одночасно враховувати вимоги діловодства, норми сучасної української літературної мови та юридичні вимоги. Отже, правильне терміновживання є необхідною умовою якісного юридичного документування [8, с. 666–668]. Саме в юридичних документах помилки в термінах можуть мати найбільш серйозні наслідки. Тому юрист повинен не тільки знати закон, а й уміти правильно та грамотно його сформулювати. Сучасні дослідження також наголошують на необхідності поєднання точності правової інформації зі стандартами української мови.

Юридичний термін повинен максимально точно передавати відповідне правове поняття. Якщо один термін допускає декілька різних трактувань або його зміст не є достатньо чітким, це може спричинити неоднакове розуміння правової норми. Особливо небезпечним це стає під час застосування законодавства, оскільки різне розуміння одного поняття може призвести до різних юридичних висновків [4, с. 202–209]. Точність юридичних термінів є однією з найважливіших вимог до юридичної мови. Якщо термін сформульований нечітко, то можуть виникати проблеми під час його тлумачення та застосування. Особливо це важливо для суддів, адвокатів, прокурорів та працівників правоохоронних органів, які безпосередньо працюють із законом.

Проблема неоднозначності юридичних термінів проявляється не лише на етапі написання законів, а й під час їхнього тлумачення. Відсутність єдиного підходу до розуміння певного терміна може призводити до помилок і різного застосування правових норм. Особливого значення це набуває під час судового тлумачення законодавства [8, с. 666–668]. Неправильне використання юридичних термінів може мати серйозні наслідки. Це не завжди просто звичайна мовна помилка, яку можна легко виправити. Якщо через

неправильне слово змінюється зміст документа або виникає невизначеність щодо прав та обов'язків людини, це вже може стати юридичною проблемою. Особливо це важливо для документів, які мають офіційне або процесуальне значення.

Розвиток українського законодавства в напрямі європейської інтеграції зумовлює необхідність адаптації української юридичної термінології до термінології права Європейського Союзу. При цьому виникає проблема правильного перекладу та передачі правових понять, оскільки буквальний переклад іноземного терміна не завжди відповідає його змісту в українській правовій системі [5, с. 139–142]. Євроінтеграція України значно впливає не тільки на законодавство, а й на юридичну термінологію. Україна поступово наближає своє законодавство до європейських стандартів, тому виникає необхідність використовувати та правильно перекладати поняття, які існують у праві Європейського Союзу, але проблема полягає в тому, що не кожне іноземне поняття можна просто перекласти слово в слово. За одним терміном може стояти ціла система юридичних норм та особливостей, яких немає в іншій державі. Тому потрібно враховувати не тільки саме слово, а й те, яке правове значення воно має. На нашу думку, це досить складний процес, але він необхідний для того, щоб українська правова система могла нормально взаємодіяти з європейською.

1. Гуменяк В. Термінологія законодавчих актів періоду відновлення української державності (1917–1921). *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : Філологія. 2018. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f874c5ad-25e1-4cf5-a090-16d32a7712e1/content?utm_source=chatgpt.com.

2. Катеринчук К. В. Проблемні питання визначення окремих понять у законодавстві України. URL: https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/17242.

3. Клещенко Н. О. Підходи до уніфікації юридичної термінології Держава та регіони, 2021. URL: https://share.google/kV6iD7rNgPhcGvdki.

4. Лазарєв В. В. Мова права і юридична термінологія: особливості співвідношення. 2022. URL: https://www.er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/9431?locale=en&utm_source=chatgpt.com.

5. Лисенко О. А. Лінгвістичні аспекти юридичної термінології сучасного законодавства. *Наукові записки НаУ «Острозька академія»*. 2022. URL: https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/3594?utm_source=chatgpt.com.

6. Писарська Н. В., Чернявська С. М., Заверющенко М. П. Сучасна українська наукова термінологія: проблеми та перспективи. URL: https://repository.kpi.kharkov.ua/items/88b061d3-9a95-4a21-82bd-a90a153d7521

7. Струцька І. Р. Русизми в юридичній термінології України. *Мова і право* : матеріали науково-практ. семінару. Дніпро : ДДУВС, 2018. URL: https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/3523?utm_source=chatgpt.com.

8. Стронціцький Б. Р. Актуальні проблеми юридичної термінології. *Мова і право* : матеріали Всеукр. науково-практ. семінару. Дніпро : ДДУВС, 2018. URL: https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/2757?utm_source=chatgpt.com.

9. Савчук А. П., Перцева В. А. Особливості використання юридичної термінології в документах. URL: https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/21f22566-e095-4ed3-9ece-82b06297ac18?utm_source=chatgpt.com.

Любов ТЕРЕЩЕНКО
доцент кафедри мовної підготовки
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат філологічних наук, доцент

Орина ОМЕЛЬЧЕНКО
здобувачка Навчально-наукового
інституту права та інноваційної освіти
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Юридична термінологія є найдавнішим пластом лексики української мови, що сягає ще дописемних часів, коли право існувало у формі звичаїв та традицій. Норми звичаєвого права зафіксовані у перших юридичних писемних пам'ятках періоду Київської Русі: договорах руських з греками 907, 911 і 944 рр., Правді Руській та інших документах князівського законодавства. Ці документи надають нам, як зазначав І. Франко в «Нарисі історії українсько-руської літератури до 1890 р.», найстаріші зразки актового мовлення і юридичної термінології дохристиянської Русі X століття. Сьогодні правова термінологія залишається однією з найважливіших галузевих систем, оскільки кожна сфера науки й практики потребує оптимізації. Для юриспруденції це особливо актуально через глибинні соціальні трансформації в Україні, які прискорили розвиток законотворчості [1, с. 1]

Аналіз використання юридичних термінів у законодавстві має важливе значення, а сама терміносистема сучасної української літературної мови відрізняється такими рисами:

1. Інтернаціоналізація та запозичення: переважна більшість юридичних термінів – запозичені слова, тобто інтернаціоналізми. Наприклад, з латинської мови – а*лібі, архів, агент, адвокат, референдум, акцепт, юриспруденція*; з грецької мови – *дактилоскопія, амністія*; з французької мови запозичені такі терміні, як *анкета, арбітраж, паспорт* тощо.
2. Питома лексика: разом із запозиченням активну роль відіграють власне українські слова – *допит, злочин, свідок, позивач, позов, відповідач, очевидець.*
3. Спеціалізація та юридичне значення: лексика правової сфери містить слова та словосполучення з чітким правовим змістом – *обшук, правник, хабарник, злочинець, суд, суддя, викривальний доказ, документальний доказ.*

4. Віддієслівні іменники: часто використовуються специфічні форми, невластиві побутовому мовленню – *притягнення, призупинення, обвинувачення.*

5. Багатозначність і конкретизація: загальновживані багатозначні слова в юриспруденції набувають вузького спеціального значення (*пом'якшити* – зробити покарання менш суворим; *стаття* – частина тексту документа; *організатор* – ініціатор злочину; *епізод* – частина злочинних дій) [2, с. 393].

Сучасні труднощі правової термінології значної мірою зумовлені наслідками радянських нормотворчих традицій. У той період закріплення офіційних дефініцій у законах не вважалося обов'язковою практикою (зокрема, Житловий кодекс УРСР не розкривав змісту дефініцій *житло, житлове приміщення, житловий будинок,* хоча вони досі є основою для нормативної бази. Подібна модель функціонувала завдяки стабільності загального правового механізму: законодавець закріплював лише фундаментальні категорії, теорія розробляла термінологічний апарат у правосвідомості, а судова практика (зокрема, роз'яснення Пленуму Верховного Суду) деталізувала значення слів. Призупинена державна система формувала відповідну юриспруденцію, та слугувала інструментом утримання ладу, проте це призвело до відриву законодавства від суспільних запитів та вимог часу. Сьогодні ситуація із законодавчим масивом зазнала суттєвих змін. Законодавство тривалого перехідного періоду характеризується відсутністю цілісної політичної еліти, частою зміною псевдоеліт, задоволенням вузькопартійних інтересів у державній політиці та відсутністю системності при створенні галузевих актів (що яскраво ілюструє проблема узгодженості Цивільного та Господарського кодексів України).

Загальноприйнятим шляхом забезпечення єдиного тлумачення правових понять є укладання спеціалізованих юридичних словників. Вони створені усувати розбіжності між термінами та офіційно роз'яснювати законодавчо неврегульовані поняття.

Дослідження проблем правової термінології має принципове значення та потребує подальшої наукової розробки рекомендацій щодо систематизації терміносистеми в законах України. Наразі накопиченого теоретичного й практичного доробку цілком достатньо, щоб розпочати комплексне оновлення та гармонізацію юридичної лексики.

По-перше, для практичного втілення цієї мети необхідно забезпечити обов'язкову мовно-термінологічну експертизу: усі проєкти нормативно-правових актів мають проходити реальну (а не формальну) перевірку. До складу експертних груп повинні залучатися фахівці різних напрямків, зокрема мовознавці та правознавці.

По-друге, необхідно створити системну державну політику: інтеграційні прагнення та задекларовані реформи вимагають рішучих дій замість декларацій. Необхідно впровадити єдину державну політику щодо затримання стандартизованих вимог термінотворення та встановити персональну

відповідальність осіб, які розробляють і ухвалюють нормативні акти. Лише такий підхід дасть змогу узгодити вітчизняне законодавство, запобігти глибокій кризі у правотворчості та сформувати несуперечливий й цілісний юридичний термінологічний комплекс України.

Здійснений аналіз засвідчує, що юридична термінологія є найдавнішим і найважливішим пластом лексики української мови, який пройшов шлях від традицій звичаєвого права до сучасної розгалуженої терміносистеми. Вона поєднує в собі як запозичені інтернаціоналізми, так і питомі українські слова, вирізняючись високим ступенем спеціалізації, вживанням слів у вузькому правовому значенні та широким використанням функціональних віддієслівних іменників. Одночасно сучасний стан правової термінології в Україні виявляє низку суттєвих проблем, зумовлених як застарілою радянською спадщиною, так і динамічною, але часто неузгодженою та безсистемною нормотворчістю останніх років. Наявність застарілих норм поруч із нестабільним новим законодавством призводить до виникнення правових прогалин та різночитань.

1. Матвієнко Є. І. Актуальні проблеми юридичної термінології. Київ. 2017. С. 2–3.
2. Хохрякова Л. Юридична термінологія та проблеми її вивчення на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) у ВНЗ. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету*. Маріуполь, 2009. № 2. С. 402.

Євгенія ТЯГНИРЯДНО
доцент кафедри мовної підготовки
Одеського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ МОВНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Сьогодні професійна діяльність правоохоронця взаємопов’язана з комунікацією. Працівникам правоохоронної сфери постійно доводиться спілкуватися з громадянами, колегами, керівниками, потерпілими, свідками, правопорушниками, представниками органів державної влади та інших установ. І від того, наскільки чітко, логічно, переконливо й доступно він формулює свої думки, залежить результативність професійної діяльності. Мовлення в цьому випадку є не лише засобом передавання інформації, а й інструментом установлення контакту, регулювання взаємодії, запобігання конфліктам, переконання та професійного впливу.

У процесі професійної підготовки майбутніх правоохоронців ця проблема набуває особливої актуальності. Майбутній випускник закладу вищої освіти має не лише застосовувати правові знання, а й професійно комунікувати, складати документи, проводити бесіди, надавати громадянам роз'яснення, виступати перед аудиторією, вести діалог у конфліктних ситуаціях. Саме тому мовна підготовка має бути органічно інтегрована в систему професійної освіти.

Н. І. Єльнікова наголошує на необхідності цілеспрямованого формування мовної компетентності майбутніх правоохоронців, зазначаючи, що здатність застосовувати українську мову у професійній діяльності є важливим завданням сучасної мовної освіти [2, с. 35–39]. Такий підхід дає підстави розглядати навчання української мови як складник професійної підготовки, а не як ізольований від фаху освітній компонент.

Мовно-комунікативну компетентність майбутнього правоохоронця доцільно розглядати як комплексну характеристику особистості, що охоплює мовний, мовленнєвий, комунікативний та професійний компоненти. Мовний компонент передбачає знання норм сучасної української літературної мови. Мовленнєвий полягає у здатності правильно й доречно використовувати мовні засоби в усному та писемному мовленні. Комунікативний передбачає вміння визначати мету спілкування, враховувати особливості адресата, добирати відповідну стратегію та прогнозувати результат комунікації. Професійний компонент виявляється в готовності використовувати сформовані мовні та комунікативні вміння під час виконання професійних завдань.

Показовим є твердження О. Прохоренко-Дученко про те, що особливістю професійної діяльності правоохоронців є постійний контакт із різними категоріями населення та колегами, що зумовлює необхідність володіння комунікативними стратегіями та готовності до конструктивної взаємодії [3, с. 238]. Отже, професійна мовна підготовка має враховувати не лише нормативність мовлення, а й психологічні та комунікативні умови професійної взаємодії.

Саме тому в освітньому процесі доцільно використовувати практикоорієнтований підхід. Його сутність полягає в тому, що мовний матеріал засвоюється через професійну діяльність. Курсант не просто виконує вправу на визначення мовної норми, а розв'язує конкретну комунікативну проблему.

Наприклад, замість традиційного завдання «Виправте помилки в реченнях» можна запропонувати курсантам фрагмент службового документа, у якому містяться лексичні, граматичні та стилістичні помилки. Завдання полягає не лише у виправленні помилок, а й у визначенні причин їх виникнення, оцінюванні точності формулювань та підготовці остаточного варіанта документа. У такому випадку мовна вправа перетворюється на професійно орієнтоване завдання.

Важливим напрямом практичної мовної підготовки є моделювання професійних комунікативних ситуацій. Майбутнім правоохоронцям можна запропонувати ситуації звернення громадянина до поліцейського, проведення профілактичної бесіди, спілкування з потерпілим, опитування свідка, надання роз'яснення щодо прав та обов'язків, телефонної розмови або службової комунікації з колегою.

Наприклад, курсант отримує ситуацію: громадянин звернувся до правоохоронця зі скаргою та перебуває в емоційно напруженому стані. Він висловлює невдоволення роботою правоохоронних органів, говорить підвищеним тоном і вимагає негайного вирішення проблеми. Завдання курсанта полягає в тому, щоб визначити комунікативну мету, сформулювати першу репліку, дібрати нейтральні мовні конструкції та змоделювати подальший діалог.

Таке завдання формує одразу кілька професійно важливих умінь: здатність слухати, контролювати власну мовленнєву поведінку, добирати доречні мовні засоби, уникати конфліктогенних висловлювань та підтримувати конструктивну взаємодію. Важливо, щоб після виконання завдання відбувалася рефлексія: курсанти мають визначити, які мовні засоби сприяли досягненню комунікативної мети, а які могли б загострити ситуацію.

Отже, активні форми навчання, що передбачають моделювання та відпрацювання професійних ситуацій, мають значний педагогічний потенціал.

Ефективним засобом формування мовно-комунікативної компетентності є кейс-метод. Його перевага полягає в тому, що курсант опиняється перед проблемною ситуацією, яка потребує не механічного відтворення правила, а самостійного прийняття комунікативного рішення. Наприклад, кейс може містити ситуацію спілкування правоохоронця з потерпілим, який перебуває у стані стресу. Курсантам пропонується визначити, яких мовних конструкцій слід уникати, які слова сприятимуть встановленню психологічного контакту, як сформулювати запитання, щоб вони були зрозумілими та не провокували додаткового емоційного напруження.

Цінність такого завдання полягає в тому, що курсант повинен не просто продемонструвати знання української мови, а застосувати їх у конкретній професійній ситуації. У результаті мова стає засобом професійного мислення та прийняття рішення. Окремої уваги потребує робота з професійними текстами. Для майбутнього правоохоронця надзвичайно важливо вміти створювати, аналізувати та редагувати службові документи. Саме тому на заняттях доцільно використовувати рапорти, заяви, пояснення, службові листи, доповідні записки, інформаційні повідомлення та інші професійні тексти.

Важливо формувати також уміння адаптувати професійний текст до адресата. Наприклад, курсантам можна запропонувати складний нормативно-правовий фрагмент і поставити завдання пояснити його зміст громадянину

простою, зрозумілою, але нормативною українською мовою. Інше завдання може передбачати трансформацію усного повідомлення в офіційний письмовий документ.

Такі вправи сприяють розвитку комунікативної гнучкості. Майбутній правоохоронець повинен розуміти, що професійне мовлення змінюється залежно від ситуації, мети та адресата. Це відповідає комунікативному підходу до мовної освіти, у межах якого мовлення розглядається як діяльність, пов'язана з конкретними умовами спілкування.

Особливе місце в професійній комунікації посідає усне мовлення. Авторка О. Прохоренко-Дученко наголошує на значенні правильної вимови, дикції, темпу, тембру та гучності голосу як складників мовно-комунікативної компетентності працівника правоохоронного органу [3, с. 236–237). Тому мовна підготовка майбутніх правоохоронців має включати завдання на розвиток техніки мовлення: читання професійних текстів уголос, тренування логічного наголосу, інтонаційне оформлення реплік, роботу над темпом і чіткістю мовлення.

Не менш важливим є розвиток аргументативного мовлення. У професійній діяльності правоохоронцю часто доводиться пояснювати, переконувати, аргументувати свою позицію. Тому доцільно використовувати міні-дискусії та дебати на професійно орієнтовані теми. Наприклад: «Чи завжди категоричність правоохоронця є ознакою професійності?», «Де проходить межа між переконливістю та тиском у професійній комунікації?», «Чи може мовна помилка вплинути на довіру громадянина до правоохоронця?».

Під час таких завдань оцінюється не лише зміст аргументів, а й мовна форма їх подання: логічність, точність, нормативність, доречність лексики, уміння слухати опонента та коректно реагувати на його позицію.

Практичний досвід організації мовної підготовки дає підстави вважати особливо результативним поєднання індивідуальної, парної та групової роботи. Під час індивідуального виконання завдань курсант працює над власними мовними труднощами; у парній роботі відпрацьовує діалогічне мовлення; у груповій – навчається аргументувати, слухати інших і досягати спільного комунікативного результату.

Важливою умовою результативності є також систематична рефлексія. Після виконання практичного завдання курсантам можна запропонувати відповісти на три запитання: «Що я зробив правильно?», «Яка мовна або комунікативна помилка була допущена?», «Як я змінив би свою поведінку в аналогічній ситуації наступного разу?». Така проста форма рефлексії сприяє формуванню відповідального ставлення до власного мовлення.

Таким чином, формування мовно-комунікативної компетентності майбутніх правоохоронців має відбуватися системно та передбачати поступове ускладнення комунікативних завдань. На початковому етапі доцільно формувати нормативність мовлення та базові мовленнєві вміння; на

наступному – відпрацьовувати професійні діалоги, роботу з текстами та документами; на вищому рівні – моделювати складні професійні ситуації, конфліктну комунікацію, публічні виступи та комплексні кейси.

Важливим є те, що така система дозволяє поєднати мовну та професійну підготовку. Курсант одночасно вдосконалює українське мовлення, розвиває професійне мислення, вчиться взаємодіяти з людьми та набуває досвіду прийняття комунікативних рішень. Саме це відповідає сучасному компетентнісному підходу до професійної освіти.

Отже, формування мовно-комунікативної компетентності майбутніх правоохоронців треба розглядати як важливу складову їхньої професійної підготовки. Українська мова в цьому процесі перестає бути лише навчальним предметом і набуває статусу професійного інструменту. Її ефективне використання забезпечує точність професійної комунікації, сприяє встановленню довіри, допомагає запобігати конфліктам і підвищує якість взаємодії правоохоронця з громадянами.

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 342 с.

2. Єльнікова Н. І. Формування мовної компетенції у майбутніх правоохоронців при викладанні навчальної дисципліни «Українська мова професійного спрямування». *Мовна підготовка поліцейських: традиції, перспективи та зарубіжний досвід* : матеріали Міжнар. круглого столу з нагоди 100-річчя Одес. держ. ун-ту внутр. справ. Одеса, 2022. С. 35–39.

3. Прохоренко-Дученко О. Ф. Формування мовно-комунікативної компетентності працівників ОВС: теоретичні та практичні аспекти. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 236–245.

4. Симоненко Т. В. Наукове обґрунтування пріоритетних принципів у роботі над формуванням професійної комунікативної компетенції студентів-філологів. *Рідна школа*. 2006. № 7. С. 44–47.

Віта ФИЛИПСЬКА
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

ІНТЕГРАЦІЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У РІЗНІ СФЕРИ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

У Концепції Державної цільової національно-культурної програми сприяння вивченню та застосуванню англійської мови в Україні на 2026–2030 роки [1] зазначається, що на сучасному етапі глобалізаційних процесів та інтеграції України у світовий простір володіння англійською мовою стає невід’ємною складовою успішного особистісного та професійного розвитку

громадян. Вивчення англійської мови є важливим аспектом європейської інтеграції України. Як офіційна мова міжнародного спілкування англійська мова відкриває можливості для активної участі України в політичних, економічних і культурних процесах держав – членів ЄС. Володіння англійською мовою підвищує конкурентоспроможність громадян на ринку праці, сприяє розширенню міжнародної співпраці в різних галузях і забезпечує доступ до передових освітніх та наукових ресурсів Європи. Тож розвиток мовної компетенції населення є невід'ємною складовою частиною успішної євроінтеграції України та зміцнення її позицій як рівноправного партнера в європейському співтоваристві [1].

Згідно зі ст. 5-11 Закону України «Про застосування англійської мови в Україні» від 04.06.2024 р. № 3788-IX [2], в Україні встановлено її використання, а саме:

1. У діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування:

– переклад офіційних документів з англійської на державну мову;

– листування англійською мовою з органами державної влади, органами місцевого самоврядування іноземних держав, органами міжнародних (міждержавних) організацій;

– надання відповідей англійською мовою на звернення іноземців та осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб до органів державної влади, органів місцевого самоврядування;

– ведення англомовної версії офіційного інтернет-представництва (у тому числі офіційного вебсайту органів державної влади, органів місцевого самоврядування), яка повинна містити актуальну і достатню за обсягом та змістом інформацію про основну діяльність відповідного органу, його керівництво, адресу та засоби зв’язку.

2. У роботі підрозділів екстреної допомоги населенню:

– прийняття екстрених викликів від іноземців та осіб без громадянства, які не знають державної мови;

– надання їм екстреної допомоги.

3. Під час перетинання державного кордону України:

– прикордонний, митний та інші види контролю стосовно іноземців та осіб без громадянства, які не знають державної мови, здійснюються англійською мовою.

4. У сфері освіти:

– забезпечення застосування англійської мови в освітньому процесі для дітей раннього, молодшого дошкільного та середнього дошкільного віку в закладах дошкільної освіти;

– забезпечення обов’язкового вивчення англійської мови дітьми старшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти;

– забезпечення обов’язкового вивчення англійської мови (як першої або другої іноземної мови) в закладах загальної середньої освіти, професійної

(професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти відповідно до освітньої програми, за якою заклад освіти провадить освітню діяльність;

– створення умов для провадження діяльності з надання послуг з вивчення англійської мови суб'єктами освітньої діяльності;

– удосконалення стандартів відповідних рівнів освіти на основі шкали рекомендацій Ради Європи з мовної освіти (CEFR);

– забезпечення підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників, які викладають англійську мову, відповідно до міжнародно визнаних актуальних практик викладання англійської мови як іноземної;

– сприяння створенню, запровадженню та/або поширенню інноваційних цифрових ресурсів для вивчення англійської мови;

– ведення англомовної версії офіційного інтернет-представництва (у тому числі офіційних вебсайтів) закладів вищої освіти та наукових установ разом із версією, виконаною державною мовою.

5. У сфері культури:

– подання разом із державною мовою англійською мовою інформаційних матеріалів про культурно-мистецькі та видовищні заходи у державних та комунальних закладах культури;

– інформація разом із державною мовою також англійською мовою про музейні предмети, музейні колекції та музейні зібрання, документи Національного архівного фонду, що демонструються в державних та комунальних музеях, архівних установах та на виставках;

– інформаційно-орієнтаційні вказівники про туристичні ресурси України.

6. У сфері транспорту:

– оголошення, повідомлення, написи щодо транспортного обслуговування поряд з державною мовою подаються також англійською мовою в аеропортах, морських та річкових портах, у транспортних засобах, що здійснюють міжнародні перевезення пасажирів, а також у транспортних засобах, що здійснюють внутрішні перевезення пасажирів (крім внутрішніх перевезень пасажирів на таксі та легковими автомобілями на замовлення), на залізничних вокзалах, автовокзалах, якими користується значна кількість іноземних громадян;

– інформація для іноземців та осіб без громадянства, які звертаються до довідкових служб в аеропортах, морських та річкових портах, на залізничних вокзалах, автовокзалах.

7. У сфері охорони здоров'я:

– послуги для іноземців та осіб без громадянства, які звертаються до закладів охорони здоров'я за наданням медичних послуг;

– інформація разом із державною мовою також англійською мовою про найменування закладу охорони здоров'я, адресу його розташування, перелік послуг, які надає такий заклад [2].

Концепція Державної цільової національно-культурної програми сприяння вивченню та застосуванню англійської мови в Україні на 2026–2030 роки [1] пропонує застосування двох підходів до питання вивчення англійської мови: традиційного підходу, зокрема подальше використання навчальних програм та методик, які вже існують в закладах освіти та комплексного підходу, який передбачає створення нової інфраструктури для вивчення англійської мови, усунення системних недоліків існуючої системи та посилення координації між державними установами, закладами освіти та громадськими ініціативами. Цей варіант включає створення цифрової інфраструктури для вивчення англійської мови, забезпечення доступу до інтерактивних навчальних матеріалів, курсів для різних рівнів та цільових аудиторій, а також можливості отримання офіційних сертифікатів про рівень володіння англійською мовою.

Відповідно до зазначеної Концепції саме комплексний підхід сприятиме інтеграції англійської мови у різні сфери суспільного життя, включаючи освіту, економіку, науку, державне управління та культуру, зокрема кінематографію, а також забезпечить підтримку кваліфікованих викладачів через системні тренінги та курси підвищення кваліфікації [1].

---

1. Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми сприяння вивченню та застосуванню англійської мови в Україні на 2026–2030 роки : Постанова КМУ від 4 червня 2025 р. № 659. https://ips.ligazakon.net/document/kp250659?an=1(дата звернення: 11.09.2026).
2. Про застосування англійської мови в Україні : Закон України від 04.06.2024 р. № 3788-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20 (дата звернення: 11.09.2026).

Михайло ФРОЛОВ
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЛАТИНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

У сучасному глобалізованому світі сприйняття латини як «мертвої мови» є доктринальним анахронізмом, що не відповідає динаміці розвитку правової реальності. Латинська мова трансформувалася у стратегічно важливе наднаціональне правове явище, будучи лінгвістичною архітектурою європейської інтеграції [1].

Перехід від пасивного збереження традиції до інтенсифікації латинського дискурсу в судовому та законодавчому середовищі є критично

важливим: латина забезпечує єдність правової культури та формує універсальну систему координат, що дозволяє юристам різних юрисдикцій оперувати єдиними смислами.

Компаративний аналіз свідчить, що латинізація є наднаціональним явищем, яке інтенсивно проявляється як у країнах континентального права, так і в системах Common Law:

Італія: демонструє найвищу щільність використання латинізмів у судових рішеннях, де терміни *inter vivos, mortis causa, dies a quo* та *inaudita altera parte* є невід'ємною частиною мотивувальної частини.

Польща: латина є ключовим елементом юридичної риторики та аргументації, забезпечуючи інтелектуальну глибину судових актів (*lex retro non agit, superficies solo cedit*).

Естонія та Фінляндія: дослідження підтверджують, що понад 600 латинізмів становлять активний словниковий запас юристів, використовуючись як нормативні аргументи, що несуть конкретне юридичне навантаження.

Велика Британія: незважаючи на самобутність системи, юридична англійська активно оперує конструкціями *prima facie, actus reus, in loco parentis* та *quoad ultra denied*. Зазначені національні тенденції не є ізольованими процесами; вони формують критичну масу лінгвістичного досвіду, який стає фундаментом для застосування латини на рівні міжнародних інституцій.

Латинська термінологія виконує функцію «спільної мови» (*jus commune*) європейських інституцій, дозволяючи ефективно долати національні культурні та лінгвістичні бар'єри. У міжнародних договорах латина стає інструментом концептуальної єдності, де терміни сприймаються як частина загальної правової спадщини, що не потребує перекладу.

Використання латинізмів у вітчизняних і закордонних наукових дослідженнях розглядають під кутом (1) зумовленості практичними потребами, (2) елементу цитування нормативних положень, (3) способу збереження традиції та (4) стилістичного засобу. Сучасними дослідниками наводиться велика кількість термінів римського права, які активно використовують, зокрема, у правозастосуванні [2].

Водночас можна стверджувати, що не всі латинські терміни, які використовуються в судовій практиці, мають стосунок до рецепції римського права та безпосередньо не стосуються наукового дискурсу, оскільки, по-перше, деякі латинізми сягають доби Середньовіччя, а також Нового і навіть Новітнього часу; по-друге, окремі латинізми виражають правові явища (принципи, доктрини), що первісно належали до англо-американської правової традиції. При цьому латинська юридична термінологія, яка використовується в судових рішеннях, дуже різноманітна та охоплює низку правових явищ.

Юридичні акти Ради Європи свідчать, що латина інтегрована у тексти фундаментальних конвенцій. Наприклад, Стамбульська конвенція оперує термінами *ad referendum, de facto, ex officio, ex parte*. Європейська конвенція про громадянство містить термін *ex lege* рівно шість разів, а Конвенція про видачу правопорушників базується на принципах *ad hoc* та *non bis in idem* [3].

Рекомендації недержавних інституцій, що називають Актами «м'якого права», а саме: доповіді Венеційської комісії та висновки КРЄС [4] насичені латинськими принципами (*nulla poena sine lege, res judicata, fumus bonis iuris, periculum in mora*), які задають стандарти тлумачення для національних судів та цитуються Верховним Судом України.

Ще одним джерелом надходження латинізмів у вітчизняну традицію наукових досліджень є практика ЄСПЛ, оскільки для української юриспруденції ЄСПЛ став важливим провідником латинізації. Такі поняття, як *res judicata* (остаточність рішення), *ratio decidendi* (правова позиція), *ratione temporis* та *restitutio in integrum*, міцно увійшли у вітчизняну практику саме через імплементацію рішень Страсбурзького суду. Acquis communautaire та практика Суду ЄС використовує римські максими як інструменти правової аргументації (*actor sequitur forum rei, audi alteram partem, culpa in contrahendo*).

Визначальним для України є зміст Угоди про асоціацію з ЄС, яка вже на рівні першоджерела містить терміни *ad hoc, amicus curiae, bona fide, inter alia* (30 згадок), *mutatis mutandis, per se* та *sui generis*. Отже, на підставі викладеного можна стверджувати, що наявність латини в актах ЄС є відображенням віри правників об'єднаної Європи у спільну правову культуру, що логічно підводить до аналізу її стратегічних функцій [5].

Процес латинізації виконує подвійну роль, зокрема, він є потужним чинником євроінтеграції та водночас забезпечує методологічний інструментарій для вирішення внутрішніх правових колізій. Як «lingua franca» для європейських правників, латина реалізується у двох основних сценаріях, першій – як засіб компенсації мовних лакун за рахунок чого латина дозволяє передати специфічне спеціалізоване значення понять, для яких у національних мовах відсутні точні еквіваленти (наприклад, англійське *ex parte* або французьке *intuitu personae*).

Другий сценарій реалізується з метою забезпечення лаконічності та точності цілісного висловлювання, як у правозастосовчих текстах, так і суто доктринальних творах, так, латинські конструкції дозволяють висловити складні ідеї мінімальною кількістю слів.

Класичним прикладом є правило *mutatis mutandis*, яке вказує на необхідність застосування норми з урахуванням відповідних відмінностей, уникаючи громіздких описових аналогій. Рецепція римського права через латинські конструкції сприяє універсалізації стандартів правосуддя. Це стимулює фундаментальну «зміну мислення» національних суддів.

Як зазначав Голова Верховного суду Латвії, інтеграція – це передусім імплементація європейського способу мислення, пізнання принципів і

доктрин, на яких ґрунтується вирішення конфліктів. Латинізми допомагають адаптувати іноземний досвід до національних викликів, роблячи правову систему більш відкритою. Проте цей процес супроводжується певними викликами [6].

Відповідно, використання наукової термінології латиною не створює загрози суверенітету та «глобальної асиміляції» української терміносистеми. Латина у науці здавна єдиний інструмент професійної комунікації. Невиправданим є лише запозичення латинських термінів за наявності точних українських відповідників, тоді як використання міжнародно визнаних латинізмів лише зміцнює систему, однак це тема окремого наукового дослідження.

---

1. Udovyka L. G., Hanzha O. H. The use of Latinisms in the European legal space: current status and prospects for national judicial practice. *Uzhhorod national university herald. series: law*. 2025. Vol. 1. No. 91. S. 116–126. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.1.17 (date of access: 27.07.2026).

2. Ганжа О. Г. Латинська юридична термінологія у вітчизняній судовій практиці: сучасні тенденції використання споконвічних понять. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія : Право. 2024. Т. 83. № 1. С. 18–31. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.1.2.

3. Старчук О. В., Смолюк А. І. Міжнародні стандарти заборони примушування до шлюбу. *Історико-правовий часопис*. 2025. Т. 24. № 1. С. 74–79. URL: https://doi.org/10.32782/2409-4544/2025-1/10.

4. Висновок № 18 (2015) Консультативної ради Європейських суддів «Позиція судової влади та її відносини з іншими гілками державної влади в умовах сучасної демократії». *LIGA:ZAKON*. URL : https://ips.ligazakon.net/document/MU15092 (дата звернення: 17.08.2026).

5. Palchevska O. S., Hubych P., Prus A. Specifics and strategies of translating legal terminology in international legal texts (based on the EU–Ukraine association agreement). *Scientific research issues of south ukrainian national pedagogical university named after K. D. ushynsky: linguistic sciences*. 2026. № 42. S. 241–254. URL: https://doi.org/10.24195/2616-5317-2026-42.17 (date of access: 17.08.2026).

6. Україна та Латвія обмінюються досвідом зміцнення верховенства права. *Вища рада правосуддя*. URL: https://hcj.gov.ua/news/ukrayina-ta-latviya-obminyuyutsya-dosvidom-zmicnennya-verhovenstva-prava (дата звернення: 17.08.2026).

Nailia KHAIRULINA
Ph.D. in Philology,
Dnipro, Ukraine

ENGLISH IN THE AGE OF AI: NEW DIMENSIONS OF INTERNATIONAL COMMUNICATION

The rapid development of artificial intelligence technologies is bringing about significant changes in the modern higher education system, particularly in the field of teaching and learning foreign languages. AI-based digital tools, such as Claude, Perplexity, ChatGPT, Gemini, Grammarly, voice assistants, and adaptive learning platforms, are being gradually integrated into the educational process, opening up new opportunities to personalize learning, develop communication skills, and enhance the effectiveness of students' language training.

These technologies are of particular importance in teaching English at higher education institutions, where English is regarded not only as an academic subject but also as a vital tool for international academic and professional communication. Artificial intelligence enables diverse teaching methods, provides rapid feedback, creates personalized learning pathways, and supports students' autonomy.

At the same time, integrating AI into language education requires a rethinking of the teacher's role, as teachers gradually transform from sources of information into facilitators of learning, mentors, and organizers of effective communicative interaction.

The relevance of this research stems from the fact that today's students increasingly use AI tools to learn foreign languages, complete academic tasks, prepare presentations, write essays, and organize their independent learning activities. As a result, such technologies open up new opportunities for personalizing learning, improving language skills, receiving immediate feedback, and boosting students' motivation to learn English.

This study examines how artificial intelligence technologies influence the development of foreign language competence among students at higher education institutions. It focuses on the opportunities and challenges of integrating these technologies into foreign language teaching and learning.

The issue of modernizing foreign language education in higher education institutions has been explored in the works of Ukrainian educationalists, particularly in the context of introducing innovative technologies, developing foreign language communicative competence, and organizing students' independent learning (V.E. Krasnopolskyi, L.T. Tyshakova, N.F. Khairulina, O.E. Yunina, H.V. Dubova and others). The current stage of digital education highlights the need to investigate the potential of artificial intelligence technologies in English language teaching. An analysis of the academic literature confirms the relevance of this issue and shows that most researchers recognize the pedagogical potential of artificial intelligence in

education. At the same time, academics emphasize that the use of AI must be pedagogically sound, controlled, and integrated into the modern education system.

The widespread adoption of artificial intelligence technologies is gradually transforming the educational environment, and pedagogical innovations in this context serve as an important tool for improving the quality of education [1]. The use of AI in the educational process enables a shift from a standard, one-size-fits-all approach to a more individualized learning model. Artificial intelligence can rapidly analyze large volumes of information and efficiently perform tasks, thereby expanding the possibilities for organizing learning activities [6].

The integration of artificial intelligence technologies into the English-learning process opens up broad prospects for optimizing and transforming education. Interactive methods based on the use of AI help to increase students' interest, diversify lessons and create conditions for more effective acquisition of language material.

Consequently, the use of artificial intelligence in teaching English at higher education institutions is a promising area for modern language education. An increasing number of secondary and higher education institutions are introducing digital technologies, particularly artificial intelligence systems, to improve teaching effectiveness.

At the same time, the success of integrating such innovations depends not only on the technical capabilities of the technologies themselves but also on the readiness of teachers and students to use them consciously and effectively. The human factor remains a key element in implementing modern AI-based teaching methods in the educational process.

The teacher remains the central figure in organizing learning, as professional competence, understanding of digital technologies' capabilities, and the ability to integrate them into teaching activities determine the effectiveness of AI use. Effective application of such tools requires specialized training for teachers, including developing digital literacy, mastering intelligent systems, and adapting technologies to students' needs.

Firstly, lecturers need to understand the capabilities of modern digital tools and how to use them to optimize the learning process. Professional training sessions, seminars and further professional development courses can help develop skills in working with artificial intelligence. It is also important to learn how to adapt innovative methods to the subject's objectives and learners' individual needs.

Secondly, teachers must be open to introducing interactive teaching methods, manage digital tools effectively, and help students develop the skills to use technology responsibly. Thirdly, they must remain committed to continuous professional development and improving their digital competences.

Students, for their part, demonstrate a high level of adaptability to modern technologies and quickly master digital tools. Their readiness to use innovations is evident in their widespread use of online resources, mobile apps, and intelligent systems for learning foreign languages.

Today's learners are comfortable using artificial intelligence, as they understand the benefits of such technologies: from interactive assistants that help improve pronunciation to adaptive learning systems that consider individual educational needs. This approach fosters autonomy, enhances self-discipline, and cultivates a responsible attitude towards their own learning.

Students are increasingly favoring active learning models that offer greater independence, creative freedom, and the opportunity to personalize the learning process [2]. An important aspect of adapting modern methods of teaching English is transforming teaching programs (curricula).

Curricula and syllabuses define the objectives of the educational component, competences, learning outcomes, subject content, teaching methods and assessment criteria. They form the basis for organizing a high-quality educational process in higher education institutions. In today's context, these documents also need to be updated to take account of the possibilities offered by digital technologies and artificial intelligence tools.

The integration of AI into the learning process must be carried out in a measured and responsible manner [6]. It is important to strike a balance between using technological capabilities and fostering students' independent thinking, creativity, and communication skills.

Research findings suggest that using innovative methods that incorporate modern technologies in the teaching of English at higher education institutions opens new opportunities for students and ensures a more personalized and effective approach to learning. By integrating artificial intelligence, it is possible to create a flexible learning environment, promote the development of foreign-language communicative competence, and adapt language education to the needs of today's globalized world.

Artificial intelligence, therefore, is not a replacement for traditional teaching methods but rather a powerful tool for transforming them and modernizing English-language teaching in today's university environment.

1. Horchynskyi S. V., Sofilkanych M. I., Horbenko I. F. Yakist ukrainskoi osvity y akademichna dobrochesnist: vplyv zastosuvannia shtuchnoho intelektu. *Akademichni vizii*. 2023. № 20. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.8022979.

2. Terepyshchyi S. Mediahramotnist v epokhu shtuchnoho intelektu: intehratsiia instrumentiv i metodiv shtuchnoho intelektu v suchasni pedahohichni pidkhody. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. 2023. Vyp. 60. T. 4. S. 195–202. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4863/60-4-31.

3. Hwang G. J., Xie H., Wah B. W., Gašević D. Vision, challenges, roles and research issues of Artificial Intelligence in Education. Computers and Education : Artificial Intelligence. 2020. Vol. 1. Article 100001. DOI: https://doi.org/10.1016/j.caeai.2020.100001.

4. Kasneci E., Sessler K., Küchemann S. et al. ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education. *Learning and Individual Differences*. 2023. Vol. 103. Article 102274. DOI: https://doi.org/10.1016/j.lindif.2023.102274.

5. UNESCO. Guidance for Generative AI in Education and Research. Paris : UNESCO, 2023. 44 s. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693 (data zvernennia: 11.09.2026).

6. Sharov S. V. Suchasnyi stan rozvytku shtuchnoho intelektu ta napriamky yoho vykorystannia. *Ukrainski studii v yevropeiskomu konteksti*. 2023. № 6. S. 136–144. URL: http://obrii.org.ua/usec/storage/conference/zb_vol6_2023.pdf#page=137 (data zvernennia: 11.09.2026).

Yaroslav CHERNONKOV
Head of Language Training Department Donetsk State University of Internal Affairs, PhD in Pedagogy, Associate Professor

ENGLISH AS A LANGUAGE OF INTERNATIONAL COMMUNICATION IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE LAW ENFORCEMENT OFFICERS

The processes of European integration, international cooperation, and globalization have significantly increased the importance of foreign-language competence in the professional training of specialists across various fields. For future law enforcement officers, the ability to communicate effectively in English is becoming not only an additional professional advantage but also an important component of their professional competence. Modern law enforcement activities increasingly involve international cooperation, communication with foreign colleagues, participation in international educational and professional programs, and access to professional information in English [5; 7].

English has acquired a significant role as a shared means of communication across linguistic and cultural boundaries. Its contemporary international function is particularly evident in professional, academic and institutional communication, where interlocutors frequently use English without sharing the same first language [2; 3]. This perspective is particularly relevant to professional education, where the primary objective of foreign language instruction is to enable learners to communicate effectively and appropriately in real-life professional situations.

The professional activities of law enforcement officers provide numerous examples of situations in which foreign-language competence may be required. Such situations include communication with representatives of foreign law enforcement agencies, participation in international training programs, cooperation within international organizations, preparation and discussion of professional documents, attendance at international conferences and seminars, and interaction with foreign citizens. Recent studies of English for Specific Purposes (ESP) in police education confirm the growing importance of professionally oriented language training and the

need to adapt language instruction to the communicative requirements of law enforcement [5; 6; 7].

The Common European Framework of Reference for Languages: Companion Volume emphasizes the development of communicative competences required for interaction in contemporary multilingual and multicultural environments. Particular attention is given to mediation, online interaction, plurilingual and pluricultural competence, which are especially relevant to professional communication in an international environment [1]. Therefore, foreign language education in higher education institutions should move beyond the exclusive development of grammatical knowledge and vocabulary and provide students with opportunities to use English as a practical instrument of professional communication.

One of the important objectives of professional English training for future law enforcement officers is developing the ability to communicate in both predictable and unpredictable professional situations. Students should be able not only to understand professional texts but also to ask and answer questions, provide explanations, exchange information, conduct interviews, participate in discussions, give instructions, describe incidents and communicate their professional position clearly and appropriately. Research into Police English and ESP demonstrates the importance of specialized vocabulary, professional scenarios and the development of all four language skills for future law enforcement professionals [5; 6].

In this context, professionally oriented communicative tasks can play an important role. For example, students may participate in simulated situations involving communication between Ukrainian and foreign police officers, international meetings, border-control procedures, emergencies or professional briefings. Such activities create conditions in which English is used as a means of solving a practical professional problem rather than as an abstract academic subject. Scenario-based learning has recently been identified as a particularly useful approach in police ESP education because it allows learners to practice language in situations that approximate their future professional activities [5].

Another important aspect is the development of intercultural communicative competence. Communication between representatives of different countries involves not only knowledge of vocabulary and grammar but also an understanding of cultural differences, communication styles, conventions and expectations. Contemporary research on English as a lingua franca increasingly emphasizes the intercultural dimension of communication and the need to understand communication as a dynamic process of negotiating meaning between participants with different linguistic and cultural backgrounds [2; 3].

The use of English as a lingua franca should therefore be taken into consideration in the professional preparation of future law enforcement officers. In contemporary international communication, interlocutors frequently use English even when none of them is a native speaker. Recent research indicates that English as a lingua franca functions as an important medium of intercultural interaction and requires speakers to demonstrate flexibility, adaptability and sensitivity to the

communicative context [2; 3]. Consequently, future professionals should be prepared to communicate successfully with international partners whose English may have different accents, pronunciation patterns or linguistic characteristics.

This perspective changes the priorities of foreign language teaching. Instead of concentrating exclusively on reproducing native-speaker models, teachers should help students develop intelligibility, flexibility, strategic competence, and the ability to negotiate meaning. Effective ELF communication requires participants to focus on the message, clarify potentially ambiguous information, reformulate statements and adapt their language to the communicative needs of their interlocutors [3; 4].

The integration of professional content into English language instruction is another important condition for effective training. Professional English classes for future law enforcement officers can incorporate authentic or adapted materials such as international police terminology, professional reports, incident descriptions, interviews, instructions, regulations, news reports and materials produced by international institutions. Such materials allow students to develop language skills while simultaneously expanding their professional knowledge. Recent research in police English education demonstrates the value of specialized terminology and profession-specific content in preparing learners for authentic law enforcement contexts [5; 6].

Task-based and scenario-based learning can be particularly effective in this context. Students can be presented with a professional problem that requires them to use English to reach a particular outcome. For example, a group of students may be asked to analyze an imaginary international incident, exchange information with another team acting as foreign officers, prepare a short briefing and formulate recommendations. Such tasks combine language practice, critical thinking, cooperation and professional decision-making. Evidence from contemporary police ESP research suggests that scenario-based tasks can contribute to the development of both language proficiency and professional communicative competence [5].

Digital technologies also create opportunities to develop professional foreign language competence. Online meetings, video conferences, digital learning platforms, and authentic multimedia materials enable the simulation of international professional communication. Research conducted in Ukrainian law-enforcement education demonstrates the potential of online ESP instruction and facilitation techniques to develop foreign-language communicative skills among future border guard officers [4]. Such approaches are particularly relevant in educational contexts where external circumstances may limit face-to-face instruction.

An important condition for the effectiveness of such training is the individualization of learning. Students differ considerably in their language proficiency, professional interests, learning strategies and communicative experience. Therefore, foreign language instruction should provide opportunities for differentiated tasks and individual learning trajectories. Stronger students may perform more complex analytical or communicative tasks, whereas students who require additional support may work with structured vocabulary, language models

and scaffolding. The contemporary understanding of language education, as reflected in the CEFR Companion Volume, supports a flexible, action-oriented approach that takes account of learners' diverse linguistic repertoires and communicative needs [1].

The practical orientation of English-language instruction is especially important in the context of Ukraine's growing international cooperation in public security and law enforcement. Future officers may encounter English in a wide range of professional contexts, including international training, professional mobility, cooperation with foreign partners and access to international professional resources. European police training initiatives also demonstrate the direct connection between Police English, CEFR-based proficiency and cross-border professional cooperation [8].

Thus, English competence should be regarded as an integral part of professional preparedness rather than as an isolated academic requirement. Professionally oriented English instruction can contribute to the development of communication skills directly applicable to international cooperation, information exchange, and professional interaction.

In conclusion, the role of English in the professional training of future law enforcement officers is determined by the growing need for effective international communication. Modern foreign language education should combine linguistic, communicative, intercultural and professional components. The use of professionally oriented communicative tasks, authentic materials, digital technologies, scenario-based learning, and individualized educational strategies can create favorable conditions for the development of students' ability to use English in real professional situations [1; 4–7].

English should therefore be viewed not merely as a subject within the curriculum but as a practical professional instrument. Its effective use can contribute to stronger international cooperation, broader access to professional information and greater readiness of future law enforcement officers to operate in an increasingly interconnected European and global professional environment.

1. Council of Europe. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020. 274 p. URL : https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/cefr-companion-volume-and-its-language-versions?utm_source.

2. Oliveira M. M. de. English as a lingua franca and interculturality: navigating structure- and process-oriented perspectives in intercultural interactions. *Language and Intercultural Communication*. 2024. Vol. 24. No. 2. P. 105–117. DOI : https://doi.org/10.1080/14708477.2023.2254285.

3. Victoria M., Xu F. H., Pilcher N. English as a lingua franca: intercultural interaction in the context of Asian “third space”. *Asian Englishes*. 2025. Vol. 27. P. 159–177. DOI:https://doi.org/10.1080/13488678.2024.2405278.

4. Balendr A., Komarnytska O., Didenko O., Kalaur S., Soroka O., Biliavets A., Khamaziuk O. Facilitation Techniques in Teaching ESP Online: Postpandemic Solutions for Law-Enforcement Officers Training. *World Journal of English Language*. 2023. Vol. 13. No. 5. P. 60–68. DOI: 10.5430/wjel.v13n5p60.

5. Fountoulakis M. Standardizing ESP Pedagogy: A Critical Evaluation of Language Training for Law Enforcement Cadets. *International Journal of Higher Education Pedagogies*. 2025. Vol. 6. No. 1. P. 23–34. DOI: 10.33422/ijhep.v6i1.914.

6. Ferenčiková M. Public Order Police in Specialised Police English Language Education. *Public Security and Public Order*. 2024. No. 35. DOI: 10.13165/PSPO-24-35-10.

7. Waluyo G. H., Lucky D., Mudea N. N., Habibullah, Syafiq M. A Systematic Literature Review: English Specific Purpose (ESP) for Police. *Langue: Journal of Language and Education*. 2024. Vol. 2, No. 2. DOI: 10.22437/langue.v2i2.23445.

8. CEPOL. *Online Course 2001/2022: Police English Language I*. European Union Agency for Law Enforcement Training, 2022. URL: https://www.cepol.europa.eu/training-education/online-course-2001-2022-police-english-language-i

Оксана ЧОРНОУС
доцент кафедри мовної підготовки
Донецького державного університету
внутрішніх справ,
кандидат філологічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІЮВАННЯ АНТРОПОНІМІВ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

У сучасній українській ономастиці антропонімом називають власну назву особи; може охоплювати ім’я, по батькові, прізвище, прізвисько, псевдонім, андронім, гінеконім тощо, наприклад: Людовік XIV (Король-Сонце) [4, с. 13–14]. Їхніми основними функціями є номінація, ідентифікація та диференціація [2, с. 136], однак у міжкультурній комунікації значення цих онімних одиниць значно розширюється. Вони можуть містити цінну інформацію про національні традиції ім’янаречення, відбивати особливості світогляду та розвитку певної спільноти людей, на яких позначився вплив історичних, соціальних, релігійних, культурних тощо чинників. Саме тому власні назви не можна вважати цілковито нейтральними лексемами. Наприклад, такі поширені на наших теренах імена, як *Оксана, Тарас, Надія, Кирило, Микита* та інші асоціюються з національним культурним середовищем і часто сприймаються як маркери саме української ідентичності. На противагу їм оніми на кшталт *John, William, James, Elisabeth* за відчуттями в мовців пов’язані з англомовним ареалом. Також у цьому контексті доцільно згадати українські прізвища, утворені за допомогою характерних суфіксів -енко, -івськ-, -ів, -ник, -ук (-юк) тощо: *Зірченко, Зірківський, Зірник, Зірюк* [3, с. 140–144]. Такі родові назви легко упізнаються носіями української мови, вказують на мовно-культурне походження, хоч сам факт наявності того чи того прізвища не дає змогу однозначно визначити національну належність людини. Однак розуміння таких «національно-культурних особливостей мови

сприяє глибшому сприйняттю культурних відмінностей і поліпшенню міжкультурної взаємодії» [1, с. 196].

Українська та англійська антропонімні системи мають водночас чимало спільних рис і суттєвих відмінностей. Обидві культури у складі національної антропонімної формули мають ім'я та прізвище, однак структура повного імені, способи звертання та норми використання тих чи тих компонентів цілком умотивовано різняться. По-перше, українська традиція передбачає низку випадків, коли вживання імені по батькові є обов'язковим (інформація в паспорті громадянина України та інших документах, офіційні реєстри тощо). Вони містить вказівку не лише про родинні зв'язки особи, а й бути сигналом певного рівня офіційності комунікації й соціальної дистанції. На відміну від української, англійська мова не має такого типового складника, що часто вимагає від співрозмовників особливого підходу з урахуванням комунікативної ситуації: для офіційного звертання використовуються Mr., Mrs. Miss та прізвище співрозмовника, професійні чи академічні звання (Doctor, Professor) тощо.

Під час міжкультурної комунікації співрозмовникам-представникам української та англійської мовної традиції варто насамперед потурбуватися про правильну вимову імен та прізвищ. Труднощі в цьому питанні зумовлені специфічними відмінностями у фонетичних системах двох мов: англомовним комунікантам може бути складно вимовити певні українські звуки або звукосполучення, що призводить до дискомфорту.

Ще однією важливою проблемою є способи передавання українських антропонімів латиницею. Важливо дотримуватися встановлених чинними нормативно-правовими актами, адже різні варіанти написання того самого оніма можуть спричиняти труднощі з ідентифікацією особи. Поява таких невідповідностей має принципово негативний результат, якщо йдеться про офіційні документи, професійне спілкування, де особливо вагомою є точність.

Отже, ефективна українсько-англійська міжкультурна комунікація потребує не лише знання граматики та лексики мови, а й розуміння культурної специфіки антропонімів. Урахування цих особливостей сприяє більш точному передаванню інформації, зменшенню комунікативних бар'єрів, формуванню взаємної поваги між представниками різних культур.

---

1. Дьомкін О. Л. Комунікативно-синтаксичні особливості сучасного англійського мовленнєвого етикету. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 9 (27). С. 193–202. https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-9(27)-193-202

2. Лучик В. Спроба охопити неохопне (рецензія). Українська мова. 2010. № 2. С. 135–140.

3. Прадід Ю. Особливості творення прізвищ, похідних від прізвища *ЗІРКА*, та їхня територіальна поширеність. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.* Серія : Філологія (мовознавство). 2023. Вип. 36. С. 137–147. https://doi.org/10.31652/2521-1307-2022-36-137-147

4. Karpenko O., Neklesova V. A Dictionary of Ukrainian Onomastic Terminology. Sumy : University Book, 2024. 150 s.

Hisham JADALLAH MANSOUR SHAKHATREH
Faculty of Law, Middle East University
Amman, Jordan,
PhD, Associate Professor of Civil Law

PROBLEMS OF TRANSLATING CIVIL LAW TERMINOLOGY: A COMPARATIVE STUDY OF THE JORDANIAN AND UKRAINIAN LEGAL SYSTEMS

This paper examines the linguistic and conceptual difficulties that arise in translating civil law terminology between Arabic, as used in the Jordanian legal system, and Ukrainian, as used in the legal system of Ukraine. Jordanian civil law rests on a hybrid foundation combining the Ottoman Majalla, French-inspired codification, and principles of Islamic Sharia, whereas Ukrainian civil law belongs to the Roman-Germanic (continental) legal family and has been substantially reformed since the adoption of the Civil Code of Ukraine in 2003. The comparison of these two systems reveals a set of "culture-bound" legal terms that resist direct equivalence and require specific translation strategies. The paper proposes a classification of translation problems and suggests functional and descriptive equivalence as the most reliable approach for legal translators and interpreters working between Arabic and Ukrainian.

Jordan, Ukraine, functional equivalence.

Introduction. Legal translation is widely recognised as one of the most demanding branches of specialised translation, since a legal term is never an isolated linguistic unit but the carrier of a whole legal concept embedded in a particular legal system [9, p. 15]. This difficulty is especially acute when translation crosses not only a language boundary but also a boundary between legal families, since a term may carry an entire institutional history that the target legal culture does not share [5, p. 23]. When the two systems involved belong to different legal families and different linguistic and religious traditions, as is the case with Jordan and Ukraine, the translator faces not only lexical but also conceptual asymmetry. The purpose of this paper is to identify the main categories of civil law terms that create difficulties when translated between Arabic and Ukrainian, and to outline translation strategies that preserve legal accuracy while remaining comprehensible to the target legal audience.

1. The Jordanian and Ukrainian Civil Law Systems: A Brief Comparative Overview. The Jordanian Civil Code of 1976 is built upon the earlier

Ottoman Majalla and reflects a modern codification style, while at the same time incorporating rules derived from Islamic jurisprudence (fiqh), particularly in the areas of property, contracts, and family-related obligations [2, p. 42]. This dual foundation — codified civil form combined with substantive Sharia content — is a defining feature of Jordanian private law and distinguishes it from purely secular civil codes [3, p. 58]. Concepts such as waqf (charitable or family religious endowment), shuf'ah (the right of pre-emption in the sale of jointly owned or adjoining property), and various contractual forms rooted in Sharia (e.g., ijara for lease-purchase arrangements) have no direct counterpart in continental European codifications.

Ukrainian civil law, by contrast, belongs to the Roman-Germanic legal family. The Civil Code of Ukraine, adopted in 2003, replaced the Soviet-era code and reoriented Ukrainian private law toward European civil law standards, introducing institutions such as речове право (real rights), зобов'язальне право (law of obligations) and договір (contract) that are conceptually close to their German and French analogues [8, p. 27]. Since 2014, this reorientation has been reinforced by the gradual harmonisation of Ukrainian civil legislation with European Union law under the Association Agreement, which has further widened the conceptual distance from Sharia-influenced systems such as Jordan's [6, p. 112]. Ukrainian civil law does not recognise religiously grounded institutions and instead relies on a strictly secular, codified structure.

2. Categories of Translation Problems. Based on the comparative analysis, the terminological difficulties between Jordanian (Arabic) and Ukrainian civil law can be grouped into three categories.

2.1. Culture-bound and religiously grounded terms. Terms such as waqf, shuf'ah, and mahr (a mandatory nuptial gift in Islamic marriage contracts, relevant to the property regime between spouses) lack conceptual equivalents in Ukrainian law [3, p. 145]. A literal or borrowed translation without explanation risks being meaningless to a Ukrainian reader, while an approximate Ukrainian legal term (e.g., rendering waqf simply as "фондація", foundation) obscures its religious and perpetual character [9, p. 63].

2.2. Partially overlapping concepts. Some institutions exist in both systems but differ in scope. For example, both Jordanian and Ukrainian law recognise the general notion of ownership (ملكية / право власності), yet Jordanian law preserves specific sub-categories of joint and communal ownership derived from the Majalla that Ukrainian legislation does not replicate in the same form [1, p. 58]. The Ukrainian doctrine of ownership, in turn, distinguishes forms of право власності (private, state, and communal) that do not map neatly onto the Jordanian classification [11, p. 201]. Here the translator must choose between a broader functional equivalent and a descriptive gloss.

2.3. System-specific procedural and drafting terminology. Differences also appear at the level of legal drafting style: Jordanian normative and contractual texts frequently use fixed Arabic formulae of religious origin, whereas Ukrainian

legislative language follows the more standardised drafting conventions typical of post-Soviet and EU-oriented legal texts [8, p. 34]. Register and formulaic expressions of this kind cannot be translated word for word without producing an unnatural or even misleading target text [4, p. 77]; the translator must instead reproduce the pragmatic function of the formula rather than its surface form.

3. Translation Strategies. Given the above categories, three complementary strategies are proposed, consistent with the broader principle that lexical equivalence in legal translation is a matter of degree rather than an absolute condition [7, p. 95]. First, functional equivalence is recommended for partially overlapping concepts, where the translator selects the Ukrainian institution that performs the closest legal function, accompanied by a footnote clarifying the divergence in scope. Second, descriptive (periphrastic) translation is preferable for culture-bound Islamic law terms that have no Ukrainian equivalent at all: instead of coining an artificial Ukrainian word, the translator provides a short explanatory phrase (e.g., waqf as "безстрокове релігійно-благодійне майно особливого призначення"). Third, controlled borrowing with commentary is justified in academic and comparative-law texts, where retaining the original Arabic term in transliteration, followed by a Ukrainian explanation in brackets, allows readers to engage with the source concept directly while still understanding its legal effect [9, p. 71]. This last strategy is also consistent with the ethical requirement, emphasised in the literature on legal translation and court interpreting, that a translator must never silently create a false impression of equivalence where none exists [10, p. 58].

Conclusions. The comparison of Jordanian and Ukrainian civil law terminology demonstrates that translation difficulties between these two systems stem primarily from the different legal families and cultural-religious foundations underlying each system, rather than from purely linguistic gaps. Recognising three categories of problematic terms — culture-bound religious concepts, partially overlapping institutions, and system-specific drafting conventions — allows translators and comparative-law scholars to apply a differentiated strategy: descriptive translation for untranslatable religious concepts, functional equivalence for overlapping institutions, and controlled borrowing with commentary for academic comparative texts. Further research could usefully extend this analysis to family law and inheritance law, where the divergence between the Jordanian and Ukrainian systems is even more pronounced.

1. Al-Sarhan A. The Sources of Jordanian Civil Law: Between the Majalla and Modern Codification. Amman: Dar Al-Thaqafa, 2015. 220 p.

2. Al-Tarawneh M. The Impact of Islamic Jurisprudence on Jordanian Civil Legislation. Amman: University of Jordan Press, 2012. 180 p.

3. Al-Zu'bi M. Islamic Law and Civil Codification in the Arab World. Beirut: Dar Al-Nahda Al-Arabiya, 2011. 260 p.

4. Alcaraz Varó E., Hughes B. Legal Translation Explained. Manchester: St. Jerome Publishing, 2002. 218 p.

5. Cao D. Translating Law. Clevedon: Multilingual Matters, 2007. 190 p.
6. Довгерт А. С. Гармонізація цивільного права України з правом Європейського Союзу. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 344 с.
7. Kjær A. L. Legal Translation and Lexical Equivalence. In: Language and Law / ed. by G. Kredens. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2008. P. 89–104.
8. Кузнєцова Н. С. Цивільне право України: Загальна частина. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 976 с.
9. Šarčević S. New Approach to Legal Translation. The Hague: Kluwer Law International, 1997. 308 p.
10. Šarčević S. (ed.) Legal Translation and Court Interpreting: Ethical, Legal and Legal-Linguistic Aspects. Wien: LIT Verlag, 2015. 342 p.
11. Харитонов Є. О. Цивільне право України : підручник. Харків : Одіссей, 2008. 920 с.

Ольга ЮНІНА
доцент кафедри іноземних мов
ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»,
кандидат педагогічних наук, доцент

ВЕРБАЛЬНА ТА НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У глобалізованому сьогоденні якісний діалог між представниками різних культур є запорукою успіху в освітньому процесі, комерційній сфері, дипломатичній діяльності та повсякденних контактах. Взаємодія у різнородному соціокультурному середовищі охоплює як словесні інструменти, так і позамовні засоби (зокрема кінесику, проксеміку та хронеміку), змістове наповнення яких прямо залежить від культурних традицій учасників спілкування [2].

Наукова розвідка покликана з'ясувати специфіку та характер співвідношення словесних і несловесних компонентів у процесі міжкультурного діалогу, окреслити ключові перешкоди, що виникають під час такої взаємодії, а також обґрунтувати прикладні рекомендації щодо вдосконалення міжкультурної комунікативної спроможності.

В умовах полікультурності мовне спілкування передбачає передачу інформації через усне або писемне слово. Однак на шляху до досягнення консенсусу часто виникають перешкоди – фонетичні особливості (акцент), бідний лексичний запас або синтаксичні розбіжності [3]. Культурний підтекст визначає манеру висловлювання: представники низькоконтекстних культур (наприклад, німці чи американці) віддають перевагу прямим і лаконічним формулюванням, тоді як у висококонтекстних суспільствах (Японія, Китай)

превалює емоційно-експресивна та опосередкована форма подачі думки, що вимагає зчитування сенсу «між рядків».

Невербальні засоби (жестикуляція, мімічні рухи, візуальний контакт, дотики, просторова дистанція, інтонаційні відтінки) набувають особливого значення за умов відсутності спільної мови, часом повністю замінюючи мовлення. Проте аналогічні невербальні прояви в різних культурах можуть трактуватися протилежно: наприклад, прямий погляд може розцінюватися як ознака щирості або ж як демонстрація зверхності чи виклику. Подібним чином неузгодженість у сприйнятті особистого простору або часу часто стає причиною деструктивних непорозумінь [2].

Серед головних бар'єрів міжкультурного діалогу варто виокремити мовний дисонанс, етноцентричні переконання, хибну інтерпретацію невербальної поведінки та нормативно-інституційні обмеження [1]. Непорозуміння часто поглиблюються через відмінності в кінетиці (жести, постава), проксеміці (особистий простір) та хронеміці (сприйняття часу), що «робить необхідним розвиток навичок культурної чутливості та адаптивності» [2, с. 115].

Оптимізація міжкультурного контактного процесу – це системний та багаторівневий процес, який вимагає від учасників спілкування постійного самовдосконалення. Насамперед це передбачає безперервне навчання: поглиблення знань про культурні традиції, цінності, етикет та специфіку світосприйняття представників інших країн. Не менш важливим елементом є вміння аналізувати невербальну поведінку співрозмовника – зчитувати міміку, жести, інтонаційні відтінки та просторові дистанції, оскільки саме вони часто несуть основне змістове та емоційне навантаження.

Ефективна взаємодія також неможлива без гнучкого коригування власного комунікативного стилю залежно від ситуації та культурного контексту. Це означає здатність вчасно змінювати темп мовлення, рівень прямоти у висловлюваннях чи ступінь формальності. У той же час, глибинною основою успішної співпраці є критичне осмислення власних підсвідомих упереджень, стереотипів та етноцентричних установок, які можуть несвідомо викривляти сприйняття іншої сторони. Поєднання цієї внутрішньої рефлексії з щирою готовністю до відкритого, рівноправного діалогу та взаємоповаги формує фундаментальні засади для подолання бар'єрів і побудови тривалого, продуктивного міжкультурного співробітництва.

Отже, успішна взаємодія в полікультурному просторі потребує гармонійного поєднання мовних і позамовних навичок з глибоким розумінням етнічних особливостей. Комплексний аналіз цих чинників мінімізує ризики виникнення конфліктних ситуацій, а подальші пошуки у цій галузі мають бути спрямовані на створення дієвих методик розвитку міжкультурної компетенції у навчальному та професійному середовищах.

1. Hussain S., Nshom E., Lin J. Intercultural communication competence from 2000 to 2024: A systematic review. *Review of Communication.* 2025. Vol. 25. № 4. S. 229–249. DOI: 10.1080/15358593.2025.2555009.

2. Mohamed S. A., Lüken-Klaßen D. The Importance of Being Understood: Intercultural Communication in Social Professions as a Tightrope Walking. *Journal of Intercultural Communication.* 2025. Vol. 25. № 4. S. 110–120. DOI: 10.36923/jicc.v25i4.1264.

3. Qulub M. F., Rusmawati R. Navigating Intercultural Communication: Challenges Faced by International Students. *Deskripsi Bahasa*. 2025. № 8. S. 138–149. DOI: 10.22146/db.18421.

Олена ВОЛІК
старший викладач кафедри мовної підготовки Національна академія внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У сучасних умовах активізації міжнародної комунікації, глобалізації та поглиблення міждержавного співробітництва особливого значення набуває взаємодія мови і права. Правнича лінгвістика як міждисциплінарний напрям досліджує функціонування мови у правовій сфері, особливості правничої комунікації, формування та функціонування юридичної термінології, а також мовні аспекти створення й перекладу правничих текстів. Одним із важливих напрямів правничої лінгвістики є дослідження юридичного перекладу, оскільки саме переклад забезпечує ефективну міжмовну комунікацію у правовій сфері.

Термінологічна лексика займає чільне місце у словниковому запасі будь-якої розвиненої мови. Вона є результатом багаторічних досліджень, постійно поповнюється новими одиницями та відображає досягнення інтенсивного розвитку. Основні поняття термінології допомагають нам зрозуміти деталі конкретної лексики як концептуальної системи, що відображає наукові поняття, спеціальні назви в наукових галузях, категорії додаткових термінів, підгрупи словникового запасу літературної мови та штучно сформовані словникові шари. У монографії «Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз» М. О. Вакуленко описує основне завдання термінології як вивчення норм і закономірностей формування, та розвитку та функціонування термінологічних одиниць у конкретній галузі людської діяльності. Вакуленко стверджує, що ця наука використовує статистичні та аналітичні методи дослідження [1].

У контексті дослідження термінологію можна розуміти по-різному [2]:

– термінологія як наука про термін (у цьому сенсі термін «термінологія» стає дедалі популярнішим);

– термінологія як професійна лексика, що складається з усіх слів певної мови (англійська термінологія, українська термінологія);

– термінологія як спеціальна лексика, що обслуговує певний напрямок діяльності та розвиток науки чи техніки (юридична термінологія тощо).

Юридична мова як особливий «підтекст» має своє власне значення та низку специфічних властивостей, що відрізняються залежно від мовної системи. Однак переважна більшість мовних характеристик визначаються впливом історичних, культурних, соціальних та політичних факторів на її носіїв. Однак, незважаючи на ці характеристики, перед перекладачем стоїть завдання перекласти інформацію, що міститься в оригіналі, та донести її до рецептора перекладу, оскільки він не може лише стверджувати про феномен неперекладності. Сучасні процеси глобалізації певною мірою стирають ці культурні, соціальні та історичні особливості, що полегшує роботу перекладача. Однак це не означає, що перекладачеві не потрібно знати всі ці особливості.

Юридичні переклади часто є простим перекладом будь-чого, що використовуватиметься в правовій системі. Це означає необхідність підготовки будь-якого юридичного тексту, юридичного документа чи інших файлів, які можуть знадобитися для судових рішень чи інших юридичних цілей.

Іноді юридичний переклад виходить за рамки простого перекладу тексту. Юридичний переклад може включати транскрипцію та переклад аудіо- чи відеофайлів, наприклад свідчень свідків, записів слухань або записів з камер відеоспостереження для використання в судових процесах.

Хоча правова система зазвичай має багато спільного з кримінальною системою, існують й інші способи використання юридичних перекладів. Значна частина роботи, пов’язаної з послугами юридичного перекладу, зосереджена на цивільних справах, підтвердженні особи, договорах тощо. Навіть у цивільних справах розуміння правової системи та відповідних процедур є важливим для ефективного юридичного перекладу.

Особливості взаємозв’язку мови та права здавна цікавлять лінгвістів та юристів. Розвиток торгівлі та нових засобів комунікації, налагодження процесу правової гармонізації в Європейському Союзі, процес адаптації українського законодавства до вимог європейського законодавства – це фактори, що привертають значну увагу до питань міжмовної комунікації в галузі права за кордоном та в Україні.

Юридична термінологія залежить не лише від традицій правової системи держави, а й від напрямку розвитку держави та її зовнішньої політики. Через процеси глобалізації та зв'язки з іноземними партнерами саме зовнішні відносини сприяють появі великої кількості різноманітних юридичних текстів, які потребують високоякісного перекладу для

забезпечення ефективної міжнародної співпраці. Наразі Україна переживає стрімкий розвиток у зовнішніх відносинах, прагнучи стати державою-членом Європейського Союзу та вступити до альянсу НАТО, щоб отримати підтримку міжнародних партнерів у російсько-українській війні. Юридична сторона відіграє важливу роль у розвитку зовнішньої політики, тому якісний юридичний переклад юридичних текстів, зокрема англомовних, набирає обертів. Переклад юридичних текстів був і продовжує бути невід'ємною частиною взаємодії між народами, відіграючи значну роль у сучасному взаємопов'язаному світі. Юридичний текст оригіналу та перекладений текст повинні зберігати єдність термінології, але все ще існують відмінності в багатьох термінах, які зумовлені, зокрема, юридичною природою самих термінів та відмінностями в національних правових системах. Тому тема юридичних особливостей та труднощів їх перекладу потребує ґрунтовного дослідження.

З огляду на стрімке зміцнення зовнішньополітичних зв'язків України та гостру геополітичну ситуацію, вивчення особливостей англомовних юридичних документів та труднощів, які можуть виникнути під час перекладу термінів українською мовою, є важливим аспектом професійної підготовки.

1. Вакуленко М. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз : монографія. Івано-Франківськ : «Фоліант», 2015. 361 с.

2. Кияк Т. Перекладознавство (німецько-український напрям) : підручник. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2008. 543 с.

Валентина ВОЛОШИНА
старший викладач кафедри
мовної підготовки Львівського
державного університету
внутрішніх справ

АНГЛІЙСЬКА МОВА В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ: ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Глобалізаційні процеси сприяють активізації міжнародних контактів у політичній, економічній, науковій, освітній та культурній сферах. Розвиток міжнародного співробітництва, академічної мобільності, інформаційних технологій та цифрових засобів комунікації зумовлює необхідність ефективної взаємодії між представниками різних мовних і культурних спільнот. У цьому контексті особливого значення набула англійська мова, яка стала одним із головних засобів міжнародного спілкування.

Поширення англійської мови є одним із найбільш помітних мовних наслідків глобалізації. Її сучасний статус сформувався під впливом історичних, економічних, політичних та соціокультурних чинників. Англійська активно використовується в міжнародній торгівлі, науці, освіті, дипломатії, туризмі, інформаційних технологіях та медійному просторі. Як зазначають О. Мельник та І. Кисельова, глобалізація сприяла поширенню англійської як мови міжнародної комунікації та водночас зумовила появу нових її варіантів, що функціонують у різних мовних і культурних середовищах [5].

У сучасному мовознавстві англійську мову дедалі частіше розглядають не лише як іноземну мову, а і як **lingua franca** – спільний засіб спілкування людей, які мають різні рідні мови. У такій ситуації англійська виконує передусім комунікативну функцію, забезпечуючи можливість обміну інформацією, встановлення професійних контактів та взаємодії представників різних культур. На думку О. Мельник та І. Кисельової, глобальне поширення англійської сприяло її становленню як міжнародної мови, що використовується для комунікації між людьми з різних країн і культур [5].

Водночас сучасна англійська не є однорідною мовною системою. Її функціонування характеризується значною варіативністю. У різних країнах англійська зазнає впливу місцевих мов, культурних традицій та соціальних умов. Унаслідок цього формуються різноманітні локальні та регіональні варіанти англійської. Таке явище свідчить про динамічність мови та її здатність адаптуватися до нових комунікативних потреб [5].

Поняття глобальної англійської мови передбачає, отже, не існування єдиного стандарту, а сукупність різноманітних форм її функціонування. Англійська може використовуватися відповідно до конкретної комунікативної ситуації, професійної сфери, соціального середовища та культурного контексту. Саме тому сучасний користувач англійської мови може володіти не лише нормативною мовною системою, а й різними стратегіями її адаптації до конкретного співрозмовника.

Особливістю міжнародної комунікації є те, що її учасники далеко не завжди є носіями англійської мови. Відповідно, успішність спілкування визначається не стільки абсолютним дотриманням певної мовної норми, скільки можливістю досягти взаєморозуміння. Учасники комунікації можуть використовувати спрощення, повторення, перефразування, уточнення або інші способи адаптації висловлювання. Така комунікативна гнучкість є важливою умовою ефективного міжнародного спілкування.

Значну роль у цьому процесі відіграє міжкультурна комунікація. Взаємодія представників різних культур передбачає не лише обмін інформацією, а й зіставлення різних систем цінностей, норм, традицій та моделей поведінки. О. Максимович розглядає міжкультурну комунікацію як складний міждисциплінарний феномен, у якому взаємодіють мовні, соціальні та культурні чинники [4].

У процесі міжнародного спілкування важливо враховувати культурні особливості співрозмовника. Та сама мовна конструкція може сприйматися по-різному представниками різних культур. Відмінності можуть стосуватися способів вираження згоди й незгоди, форм звертання, дотримання дистанції, способів висловлення прохання чи подяки. Тому знання граматики та лексики англійської мови не завжди є достатнім для досягнення повноцінного взаєморозуміння.

Особливого значення набуває міжкультурна компетентність, яка передбачає здатність розуміти культурні відмінності, толерантно ставитися до іншої системи цінностей та адаптувати власну поведінку до конкретної комунікативної ситуації. У цьому контексті важливим є і мовленнєвий етикет.

Отже, ефективне використання англійської мови у міжнародному середовищі потребує поєднання мовної, соціокультурної та комунікативної компетентностей. Особа повинна не лише правильно будувати висловлювання, а й уміти враховувати особливості адресата, ситуації та культурного контексту.

Однією з найважливіших сфер функціонування англійської мови є освіта та наука. Англійська широко використовується в міжнародних наукових публікаціях, конференціях, академічній мобільності, освітніх програмах та міжнародних дослідницьких проєктах. Її знання відкриває доступ до значного обсягу наукової інформації та дає можливість студентам і науковцям брати участь у міжнародному академічному просторі.

Водночас домінування англійської мови в академічному середовищі має неоднозначні наслідки. З одного боку, вона сприяє поширенню наукових знань і міжнародній співпраці. З іншого – недостатній рівень знань англійської може обмежувати доступ окремих дослідників до міжнародного наукового середовища. Тому важливим завданням сучасної освіти є забезпечення можливостей для якісного вивчення англійської мови поряд із підтримкою національних мов.

Не менш важливою сферою функціонування англійської є професійна комунікація. У сучасному світі англійська використовується у міжнародному бізнесі, дипломатії, туризмі, авіації, інформаційних технологіях, міжнародних організаціях та інших професійних сферах. У таких ситуаціях комунікація часто відбувається між людьми, для яких англійська не є рідною. Тому особливого значення набувають зрозумілість, точність, лаконічність і здатність адаптувати мовлення.

Глобалізація англійської мови впливає не лише на міжнародне спілкування, а й на інші національні мови. Одним із проявів такого впливу є активне проникнення англомовної лексики до української мови. Англіцизми особливо активно використовуються у сфері інформаційних технологій, економіки, бізнесу, права, науки та масової культури.

Г. Сергєєва, досліджуючи англомовні запозичення в українській правничій термінології, наголошує на взаємодії національних мовних картин

світу в умовах глобалізації [6]. Англомовні запозичення можуть сприяти швидкому засвоєнню нових понять і явищ, однак водночас потребують мовної адаптації та осмислення їхнього місця в українській термінологічній системі.

Особливо помітною роль англійської мови є в цифровому комунікативному просторі. Соціальні мережі, електронна пошта, месенджери, відеоконференції та платформи дистанційного навчання створили умови для постійної взаємодії людей із різних країн. Англійська стала одним із основних засобів такої комунікації.

О. Зернецька у монографії «Глобальна комунікація» наголошує на визначальній ролі цифровізації, Інтернету, соціальних медіа та нових інформаційно-комунікаційних технологій у трансформації сучасного глобального комунікативного простору [2]. У цьому середовищі англійська мова функціонує поряд з іншими мовами, а її форми постійно змінюються відповідно до нових способів комунікації.

Цифрове спілкування сприяє появі нових мовних практик: скорочень, неформальних конструкцій, запозичень, змішаного мовлення та інших форм мовної взаємодії. Користувачі можуть переходити з однієї мови на іншу залежно від співрозмовника, теми та мети спілкування. Це свідчить про те, що сучасна міжнародна комунікація є багатомовною, а англійська є одним із найважливіших, але не єдиним її ресурсом.

Глобальне поширення англійської мови водночас породжує питання мовного та культурного різноманіття. Перевага англійської в науці, освіті, технологіях та міжнародному бізнесі може створювати нерівні умови для представників різних мовних спільнот. Водночас глобальна англійська не обов’язково призводить до повного витіснення інших мов. Навпаки, у багатьох випадках вона адаптується до локального середовища та набуває специфічних рис [5].

Отже, глобалізацію англійської мови доцільно розглядати як складний і суперечливий процес. З одного боку, англійська полегшує міжнародне спілкування, забезпечує доступ до наукової та професійної інформації, сприяє культурному обміну та міжнародному співробітництву. З іншого – її домінування може посилювати мовну нерівність і створювати ризики для збереження мовного різноманіття.

У зв’язку з цим сучасна мовна освіта має орієнтуватися не лише на засвоєння граматичних правил і лексичного матеріалу, а й на розвиток міжкультурної та комунікативної компетентності. Студенти повинні бути готовими до спілкування з людьми, які мають різний мовний і культурний досвід, уміти сприймати різні варіанти англійської мови та використовувати комунікативні стратегії для досягнення взаєморозуміння.

Отже, англійська мова в сучасному глобалізованому світі функціонує як важливий засіб міжнародної та міжкультурної комунікації. Її роль виходить за межі традиційного уявлення про мову як засіб спілкування носіїв певної культури. Сьогодні англійська є гнучким комунікативним ресурсом, який

використовується представниками різних мовних спільнот у найрізноманітніших сферах суспільного життя.

Ефективність міжнародної комунікації англійською мовою залежить не лише від рівня мовної компетентності, а й від здатності враховувати культурні особливості, дотримуватися відповідних норм мовленнєвого етикету та адаптувати власне мовлення до конкретної ситуації. Перспективи подальшого функціонування англійської мови як глобального засобу комунікації значною мірою пов'язані з розвитком цифрових технологій, міжнародної освіти, академічної мобільності та нових форм міжкультурної взаємодії.

Отже, англійська мова є одним із ключових чинників формування сучасного глобального комунікативного простору. Водночас її глобальний статус не повинен розглядатися як підстава для витіснення інших мов. Оптимальною перспективою є модель багатомовної взаємодії, в якій англійська виконує функцію міжнародного комунікативного посередника, а національні та регіональні мови зберігають свою культурну й ідентифікаційну значущість.

1. Гоменко О. Роль англійської мови в умовах глобалізації. *Вища школа. Гуманізація навчального процесу*. 2013. Вип. LXI. С. 203–217.

2. Зернецька О. В. Глобальна комунікація : монографія. Київ : Наукова думка, 2017. 350 с.

3. Ільченко О. М. Етикет англомовного наукового дискурсу : монографія. Київ : Політехніка, 2002. 287 с.

4. Максимович О. В. Міжкультурна комунікація як предмет міждисциплінарного теоретизування. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2017. С. 85–89.

5. Мельник О. В., Кисельова І. І. Сучасна англійська мова у глобалізованому світі. *Studia Philologica*. 2024. № 2 (23). С. 132–141. DOI: https://doi.org/10.28925/2412-2491.2024.2310.

6. Сергєєва Г. А. Глобалізація та лінгвістичні проблеми взаємодії національно-правових мовних картин світу (на матеріалі англомовних запозичень в українській правничій термінології). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Філологія. 2014. № 1127. Вип. 71. С. 68–72.

Ольга ГУМЕНЮК
асистент кафедри Іноземної філології
та бізнес-комунікацій,
ЗВО «Університет Короля Данила»

МОВНІ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ДОСВІДУ В АНГЛОМОВНОМУ ЦИФРОВОМУ ДИСКУРСІ

Впровадження цифрових технологій у сферах туризму, готельного бізнесу та громадського харчування сприяє зміні підходів до висвітлення туристичних напрямків та послуг. Вебсайти та інші цифрові платформи перетворюються на важливі канали комунікації з потенційними туристами, а стиль спілкування дедалі більше орієнтується на емоційну взаємодію, особистісний підхід та формування позитивного досвіду клієнтів.

Метою цього дослідження є виділення основних мовних стратегій, що використовуються при висвітленні та просуванні туристичних продуктів в англомовному цифровому дискурсі. Матеріалом дослідження став англомовний контент з офіційних туристичних вебсайтів VisitBritain, Ireland.com та Tourism Australia, а також цифрові ресурси компаній Hilton та The Ivy Asia. У дослідженні було використано описові, лексико-семантичні та прагматичні методи аналізу.

З появою та активним розвитком мовних та міжособистісних комунікацій важливим та надзвичайно-поширеним є термін дискурс. Тож це грамотне та активне переплетення мовленнєвих одиниць разом з настроями та життєвими обставинами, де воно відбувається. Цей термін поєднує не лише мовлення та конструкції використані там, а й ситуацію, час, місце та умови у яких відбувається дане спілкування. Дискурс може бути політичний та поділяється на дебати, агітації та виступи політиків. Науковий – це монографії, статті та дискусії та медійні, а саме: телешоу, новини та публікації і соціальних мережах.

Ще варто розрізняти термін туристичний дискурс. «Туристичний дискурс – це сукупність текстів та мовленнєвих практик, які виникають у сфері туризму та відображають взаємодію між туристами, гідами, працівниками готелів, тревел-блогерами і туристичними компаніями» [1].

Саме туристичний дискурс має на меті через текст, кольори, банери та простоту вплинути на людину так, щоб вона стала потенційним клієнтом та захотіла придбати часі вашу пропозицію. У цьому йому допомагає медійна сфера, бо необхідно зробити ідеальну картину ідеального відпочинку.

Функціями туристичного дискурсу є найперше інформативна. Перш ніж продавати, необхідно дати чітко зрозуміти ціни, розклад, графіки роботи та правила перебування у готелях та інших атракціях. Ще однією функцією є спонукальна. Бізнеси мотивують, ба навіть змушують забронювати цей готель

чи цю подорож, створюючи відчуття надійності та впевненості, що подорож точно відбудеться. Культурна та психологічна переплітаються разом, оскільки читаючи текст про культуру та особливості певної країни, ми даємо певне відчуття психологічної стабільності, що приїхавши в цю країну туристам набагато спокійніше та легше заглиблюватися глибше у культуру та отримувати ці незабутні емоції.

Пройшовши усі попередні етапи, турист переходить до іншого розділу, а саме до туристичної дестинації. Цей термін означає певне географічне місце (країну, місто, район), яке привабило туриста ще з моменту, коли він почав читати інформацію про нього. Простими словами, це рішення туриста купити квиток у певну країну та підтвердити свої передчуття від читання до можливості побачити це своїми очима та відчути власні емоції у цьому місці.

Читаючи багато різних джерел пов'язаних з туризмом та готелями прослідковуються нові тенденції у мовних підходах. Наприклад найпоширенішою стратегією є стратегія поцитивної оцінки та емоційного позиціонування. Офіційний вебсайт VisitBritain у багатьох своїх статтях пише: *«Fall in love with our countryside»*. Саме використання цього вислову *fall in love* переносить комунікацію з життєво-раціональної площини у емоційно-забарвлену. Тож ця фраза характеризується як об'єкт, з яким саме турист має цей емоційний зв'язок.

Міжнародна мережа готелів Hilton так описує один із готелей: *«make every trip more memorable»*, де слово *memorable* використовується, як емоційний результат подорожі. Також сітка ресторанів у Ірландії The Ivy Asia описує так свій ресторан: *«exceptional cuisine and unforgettable moments»*. Де слово *exceptional* вважається як оцінка продукту, та *unforgettable* як емоційний результат. Тож ресторанна та туристична комунікація має одні і ті ж основи туристичного дискурсу.

Наступним кроком після позитивної оцінки є стратегія утворення туристичного досвіду. На своєму офіційному вебсайті *Tourism Australia* написали: *«Explore Australia like a local»*. Тут автори закликають дослідити Австралію та пережити досвід місцевих тут. Це надзвичайно сильна цитата та слова, які змушують туристів обирати саме цю країну для подорожей. А цитати *«discover the country through the eyes of an Aussie»* дає безпрограшний варіант мотивації туристів відвідати цю країну, бо турист це відвідувач, котрий пізнає країну зсередини. А The Ivy Asia пишуть: *«Journey through the finest in Pan-Asian cuisine»*, називаючи прийом їжі як *journey*.

Ще однією стратегією туристичної комунікації є створення особистісного, персоналізованого досвіду. *VisitBritain* у своїй статті написали *«you've got a front-row seat»*. Використання займенника you має на меті залучити адресата повністю у хід подій. А метафора *front-row seat* дає відчуття для туриста особливого доступу, де турист уже не простий читач про Британію, а той, кому дісталося найкраще місце для огляду визначних місць. Також *Hilton* використали ту ж стратегію та написали: *«your perfect UK*

getaway». Де обрали елемент персоналізації – *your*, даючи позитивну оцінку – *perfect* та емоційного забарвлення через слово *getaway*, адже саме це слово має ідею втечі від повсякденної рутини та повного відпочинку.

Наступною стратегією є спонукання читача до дії. Прикладом цього є вебсайт *Ireland.com* де говориться так: *«Escape into Ireland's Hidden Heartlands»*. На початку речення стоїть слово *escape* натомість автори не використовують *visit Ireland*, але *escape into Ireland*. Ще одним прикладом цієї стратегії є вебсайт *Tourism Australia*, де пише: *«skip the crowds, find some hidden gems»*. Тут за допомогою проблеми додається рішення, яке говорить «не йди за натовпом, але шукай приховані перлини». Ці фрази надають туристові розуміння його як досвідченого, активного та самостійного туриста. *VisitBritain* пишуть: *«come see the real star of the show»*, що дає розуміння не лише прийти, а й побачити це на власні очі. Тож ця стратегія вимагає наказової форми дієслова для мотивації туристів до дій.

Фінальною стратегією є метафоричність образу місця, яке турист планує відвідати. *VisitBritain* пишуть: *«Britain is the real star of the show»*, де саме Британія характеризується не як країна, а як головний герой або зірка вистави. *Ireland.com* пишуть: *«Ireland's Hidden Heartlands»*. Тут Ірландія є не в ролі країни, а в ролі живого організму та набуває рис живої істоти. Такі вислови дозволяють представляють таку туристичну подорож як відкриття сутності даної країни. Тож тут країна, яку відвідає турист перетворюється на історію, приховану перлину, подорож чи втечу від буденності.

Аналіз англомовного цифрового контенту на трьох офіційних туристичних вебсайтах — *VisitBritain, Ireland.com* та *Tourism Australia* — а також на вебсайті готелю *Hilton* і вебсайті ресторану *The Ivy Asia* свідчить про наявність спільних лінгвістичних стратегій, що мають на меті створити привабливий образ місцевості, готельного закладу чи ресторану. Незважаючи на відмінності у функціональному призначенні досліджуваних вебсайтів, вони демонструють чітку орієнтацію на емоційне залучення аудиторії та формування бажаного споживчого досвіду.

Отже, дослідження дає основи для твердження, що цифрова трансформація галузей туризму та готельного бізнесу викликала значущі зміни у способах лінгвістичної презентації туристичних напрямів та послуг. Проведений аналіз матеріалів трьох туристичних вебсайтів та ресурсу, пов'язаного з готелями й ресторанами, показав, що сучасна цифрова комунікація англійською мовою виходить за межі забезпечення нейтральної інформації та активно використовує лінгвістичні засоби переконання, емоційного впливу та персоналізації для створення нового образу розуміння цих місць.

---

1. Прима В. В. Туристична лексика у формальному й неформальному дискурсах. *Записки з романо-германської філології*. 2023. № 1 (50). С. 215–225. DOI: https://doi.org/10.18524/2307-4604.2023.1(50).285563.

2. Hilton : Hotels & Resorts. URL: https://www.hilton.com/en-gb/ (дата звернення: 13.09.2026).
3. Ireland.com : Ireland's Official Tourism Website. URL: https://www.ireland.com/en-gb/ (дата звернення: 13.09.2026).
4. The Ivy Asia. URL: https://theivyasia.com/ (дата звернення: 13.09.2026).
5. Tourism Australia : Official Australian Travel Website. URL: https://www.australia.com/en.html (дата звернення: 13.09.2026).
6. VisitBritain : The Official Website for UK Tourism. URL: https://www.visitbritain.com/en (дата звернення: 13.09.2026).

Ganna DEKUSAR
Senior Lecturer of Language Training Department, Dnipro State University of Internal Affairs

STAGES OF HIGH SCHOOL STUDENTS' MOTIVATION DEVELOPMENT FOR FOREIGN LANGUAGE LEARNING

Motivation is one of the decisive factors influencing the success of foreign language acquisition in higher education. The increasing importance of international communication, academic mobility, and digital cooperation has significantly strengthened the role of foreign language competence in higher education. Today, students are expected not only to master linguistic knowledge but also to develop communication skills that enable participation in multicultural and professional environments. However, successful language acquisition depends not exclusively on instructional methods or curriculum design. Motivation remains one of the strongest predictors of persistence, achievement, and willingness to continue learning [5].

Unlike school pupils, university students enter higher education with diverse experience and different reasons for studying a foreign language. Some consider it a professional necessity, others associate it with personal growth, while some initially demonstrate only formal interest. Consequently, motivational development should be understood as a gradual process that evolves throughout university education.

Educational psychology distinguishes between extrinsic and intrinsic motivation. Extrinsic motivation is connected with external rewards such as grades, examinations, scholarships, or employment opportunities. Intrinsic motivation emerges when learners experience genuine interest, satisfaction, and personal value in the learning process itself.

In higher education these two forms rarely exist separately. Instead, effective teaching gradually transforms external motives into internal ones. Such transformation becomes possible when students recognize practical relevance, experience success, and develop confidence in their communicative abilities.

The process of motivational development is neither linear nor automatic. It requires carefully organized educational support that corresponds to students' cognitive and emotional development [2].

The first stage begins when students enter university and encounter new academic expectations. At this point, motivation often relies on ***external factors***, including curriculum requirements, examinations, parental expectations or future career prospects.

The teacher's primary objective during this period is to help students understand the practical significance of foreign language competence. Instead of presenting language learning as an isolated academic subject, instructors should demonstrate its connection with professional communication, international cooperation, scientific research, and everyday interaction.

Several pedagogical strategies are particularly effective during this stage:

- explaining real-world applications of language skills;
- introducing authentic professional materials;
- creating achievable learning goals;
- providing positive feedback after early success.

Early successful experiences reduce anxiety and establish positive expectations toward further learning.

The second stage is Situational Engagement. After students become familiar with the learning environment, motivation enters a more active phase characterized by situational interest. During this period, learners become engaged when classroom activities appear meaningful, interactive, and emotionally stimulating.

Traditional lecture-based instruction often fails to maintain sustained attention. Therefore, interactive teaching methods become especially valuable. Role plays, discussions, problem-solving activities, simulations, collaborative projects, and digital learning tools encourage active participation and increase students' sense of involvement.

Authentic communication tasks deserve particular attention. When students solve realistic problems, negotiate opinions, or analyze professional cases, they perceive language as an effective communication instrument rather than a collection of grammatical rules. Teacher’s support also plays an essential role. Respectful communication, constructive correction, and encouragement create a psychologically safe environment where students become less afraid of making mistakes.

On the third stage which is called ***Professional Internalization,*** one of the most significant transformations occurs when students begin connecting language learning with their future profession. At this stage, motivation gradually shifts from external regulation toward personally meaningful goals.

Professionally oriented language education becomes especially important for students preparing for careers in law enforcement, medicine, engineering, business, education, and other specialized fields. They become increasingly interested when classroom materials correspond to authentic workplace situations.

For example, future police officers may practice interviewing witnesses, preparing reports, or participating in international investigations. Engineering students benefit from analyzing technical documentation, while future teachers may practice classroom communication scenarios.

Such contextualized learning strengthens professional identity while simultaneously reinforcing language motivation. Students begin viewing foreign language competence as part of their future professional expertise rather than as an independent academic requirement. Another important factor during this stage is autonomy [4]. Learners become more motivated when they receive opportunities to choose topics, prepare presentations, conduct independent research, and participate in international educational activities.

The fourth stage can be named as ***Sustainable Self-Development***.

The final stage represents the formation of stable long-term motivation. At this point, students become capable of organizing their own learning process, monitoring progress, and pursuing language development beyond compulsory university courses.

Several characteristics distinguish this stage:

– independent goal setting;
– regular self-assessment;
– voluntary participation in additional language activities;
– continuous use of digital learning resources;
– willingness to communicate with international partners.

Modern technologies significantly support autonomous learning. Online platforms, language exchange communities, podcasts, webinars, and professional conferences create opportunities for continuous improvement outside formal classroom instruction. Importantly, sustainable motivation does not eliminate temporary difficulties. Instead, motivated learners develop resilience and continue learning despite challenges because they perceive language competence as a valuable long-term investment [3].

Definitely, there are some challenges in maintaining motivation. Despite carefully organized instruction, motivational decline remains possible throughout university education. Aacademic overload, examination pressure, fear of speaking, and limited opportunities for authentic communication may reduce learner engagement [6]. Teachers should therefore continuously monitor motivational dynamics rather than assuming that initial enthusiasm will persist automatically. Flexible teaching strategies, differentiated instruction, and timely emotional support help prevent motivational loss.

Another challenge concerns digital distractions. While technology offers numerous educational opportunities, excessive entertainment-oriented media consumption may reduce students' willingness to engage in systematic learning. Purposeful integration of educational technologies helps transform digital environment into learning resources instead of competing distractions [1].

The motivation for foreign language learning in higher education develops through several interconnected stages, beginning with initial awareness and progressing toward sustainable self-directed learning. Each stage requires specific pedagogical support that corresponds to students' evolving educational and professional needs.

To sum it up, the transformation from external motivation to internal commitment becomes possible when learners experience meaningful communication, recognize professional relevance, achieve regular success, and develop increasing autonomy. Teachers play a crucial role in facilitating this process through supportive classroom environments, authentic tasks, and professionally oriented instruction.

Understanding motivational development as a dynamic educational process allows universities to design more effective language programs that not only improve linguistic competence but also encourage lifelong learning and professional growth in an increasingly interconnected world.

1. Dörnyei Z. Motivational Strategies in the Language Classroom. *Cambridge University Press*. 2001.

2. Dörnyei Z. The L2 Motivational Self System. In Z. Dörnyei & E. Ushioda (Eds.), Motivation, Language Identity and the L2 Self , 2009. P. 9–42. Multilingual Matters.

3. Ryan R. M., Deci E. L. Intrinsic and Extrinsic Motivation from a Self-Determination Theory Perspective: Definitions, Theory, Practices, and Future Directions. *Contemporary Educational Psychology*. 2020. 61. 101860.

4. Ushioda E. Why Autonomy? Insights from Motivation Theory and Research. *Innovation in Language Learning and Teaching*. 2011. 5(2). 221–232.

5. Williams M., Burden R. L. Psychology for Language Teachers. *Cambridge University Press.* 1997.

6. Декусар Г.Г., Федюніна К. С. Мотивація студентів нефілологічного напряму підготовки до вивчення іноземних мов. Методика та специфіка викладання іноземних мов у закладах вищої освіти : тези доповідей Всеукр. науково-метод. інтернет-конф. Харків : Національна академія Національної гвардії України, 2021. 373 с. С. 173–175.

Віктор ДОРОДНИХ
Жешувський університет
(Республіка Польща) філологічний
факультет викладач англійської мови

ВІД GENERAL ENGLISH ДО ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES: АНГЛІЙСЬКА МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ПРАВА

Глобалізація та інтернаціоналізація вищої освіти, академічна й професійна мобільність, цифровізація освітнього простору та активізація міжнародної наукової співпраці суттєво змінили роль англійської мови в університетському

середовищі, перетворивши її з навчальної дисципліни на один із ключових інструментів академічної, професійної та міжкультурної комунікації.

У сучасних дослідженнях English as a Lingua Franca (ELF) розуміють як спільний засіб комунікації між людьми з різними рідними мовами, де основне значення має не наближення до мовної норми носія, а ефективність, зрозумілість і міжкультурна адаптація спілкування [1]. Реалії сьогодення такі, що польський лікар, український студент, німецький науковець, французький пекар, нідерландський моряк, іспанська танцівниця, італійський співак, чеський інженер, шведський програміст, румунський економіст, португальський архітектор, грецький викладач, литовський юрист, словацький підприємець, хорватський гід, фінський дослідник чи угорський журналіст можуть спілкуватися між собою англійською, хоча для жодного з них вона не є рідною. Саме в такій ситуації англійська виконує функцію спільної мови міжнародного спілкування.

Це безпосередньо впливає й на систему університетського викладання іноземних мов. Традиційна модель General English, орієнтована переважно на формування загальної граматичної, лексичної та комунікативної компетентності, поступово доповнюється або замінюється професійно орієнтованими моделями навчання. У цьому контексті особливого значення набуває English for Specific Purposes (ESP) – англійська мова для спеціальних, зокрема професійних та академічних, цілей. Сучасні дослідження ESP акцентують увагу на тому, що міжнародна мобільність студентів і фахівців та інтенсивність професійних контактів через державні кордони підвищують потребу не просто в загальному знанні англійської мови, а й у засвоєнні спеціалізованих мовних регістрів, необхідних у конкретному академічному або професійному середовищі [2].

Метою дослідження є визначення особливостей переходу від навчання General English до English for Specific Purposes у сучасному університеті, аналіз ролі англійської мови в міжнародній професійній комунікації та обґрунтування необхідності інтеграції професійного, міжкультурного й правового компонентів у мовну підготовку студентів. Окрема увага приділяється особливостям навчання українських студентів, які внаслідок війни продовжили освіту в закордонних (зокрема польських) закладах вищої освіти та одночасно проходять процес мовної, академічної та соціальної адаптації.

General English традиційно формує базові навички: говоріння, письмо, читання та аудіювання і залишається необхідною основою для подальшого мовного розвитку. Однак у вищій освіті його можливості є обмеженими, якщо навчання не враховує майбутнє професійне середовище студента. Знання загальновживаної лексики ще не гарантує здатності прочитати медичну документацію, підготувати ділову пропозицію, провести переговори, проконсультувати туриста, представити результати наукового дослідження або правильно використати термін нормативно-правового характеру.

Саме тому ESP ґрунтується насамперед на аналізі реальних потреб конкретної групи студентів. Його зміст визначається не абстрактним набором

мовних одиниць, а тими комунікативними ситуаціями, з якими майбутній фахівець зіткнеться у навчанні та професійній діяльності. У сучасній літературі наголошується, що ESP має сприяти опануванню спеціалізованими академічними та професійними регістрами, які дозволяють ефективно функціонувати у відповідному середовищі [2]. Аналогічно сучасні курси English for Specific Academic Purposes дедалі частіше будуються відповідно до дисциплінарних потреб студентів та їхньої майбутньої професійної практики [3].

Таким чином, сучасна логіка викладання може бути представлена як поступовий перехід від General English через Professional English та English for Specific Purposes до English for International Professional Communication. Саме English for International Professional Communication передбачає вже не тільки знання термінології конкретної спеціальності, а й уміння адаптувати мовлення до співрозмовника, працювати з професійними документами, розуміти міжкультурні особливості комунікації, дотримуватися професійної етики та орієнтуватися у базових правових нормах, які регулюють відповідну діяльність.

Особливість ESP полягає в тому, що зміст мовної підготовки змінюється залежно від спеціальності. Так, для студентів медичних напрямів (викладаю англійську мову для студентів спеціальності «Невідкладна медична допомога», «Фізіотерапія», «Електрорадіологія») англійська мова є засобом доступу до міжнародної медичної науки, клінічних рекомендацій, наукових публікацій та професійної взаємодії з колегами та пацієнтами. Однак медична комунікація включає не лише спеціальну лексику. Майбутній фахівець повинен розуміти такі поняття, як «informed consent», «confidentiality», «patient rights», «medical liability», «personal data», оскільки вони одночасно належать до професійного та правового дискурсу. Саме тому при викладанні Medical English поєдную мовну компетентність із розумінням правових та етичних меж професійної комунікації.

Для студентів економічних спеціальностей англійська функціонує як одна з основних мов міжнародного бізнесу. Тому під час вивчення англійської мови студенти напряму підготовки «Економіка» знайомляться не лише з правилами і нормами ділового листування, підготовки презентацій, особливостями організації та проведення переговорів, підготовки звітів, з аналізом міжнародних ринків та укладенням контрактів, що передбачають використання Business English, але й вивчають термінологію, пов’язану з договірними відносинами, відповідальністю, захистом споживача та дотриманням нормативних вимог: «contract», «liability», «compliance», «consumer protection», «confidentiality». Це забезпечить майбутньому фахівцеві уникнути мовної помилки, що може мати не лише комунікативний, а юридично значущий характер.

У сфері туризму англійська мова особливо наочно виконує функцію lingua franca. Під час подорожування співрозмовники здебільшого не є носіями англійської мови, але використовують її як спільний засіб комунікації. Тому від майбутнього фахівця вимагається не стільки наближення до мовної поведінки носія мови, скільки зрозумілість, гнучкість, уміння підбирати влучні синоніми, перефразовувати інформацію з урахуванням культурних, морально-етичних та

національних відмінностей. На заняттях зі студентами спеціальності «Туризм і рекреація» поєдную професійну лексику у галузі туризму з нормативно-правовими аспектами: обов'язками та правами споживачів, бронюванням, скасуванням поїздки, поверненням коштів, відповідальністю перевізників і туроператорів тощо. Право ЄС передбачає широкий комплекс прав мандрівників, зокрема щодо інформації, повернення коштів, зміни або розірвання договору та відповідальності організатора туристичної подорожі [4].

Для студентів педагогічних спеціальностей англійська дедалі більше стає мовою міжнародної академічної співпраці, участі в програмах мобільності, конференціях, проєктах та роботи з сучасною педагогічною літературою. В процесі навчання англійської мови студентів педагогічної галузі особливого значення набуває лексика, пов'язана з академічною доброчесністю, авторським правом, захистом персональних даних, використанням цифрових матеріалів, інструментів штучної інтелігенції тощо. Європейська комісія, зокрема, наголошує, що використання матеріалів третіх осіб у навчальному процесі потребує врахування авторського права, ліцензій та передбачених законодавством винятків [5].

Треба наголосити, що в сучасному професійному середовищі студенти різних спеціальностей дедалі частіше працюють із персональними даними, тому мають розуміти базові принципи їх правомірної обробки відповідно до GDPR. Для майбутніх педагогів це стосується даних учнів і студентів, для медиків – інформації про пацієнтів, для економістів – даних клієнтів, партнерів і контрагентів, а для фахівців туристичної галузі – персональної інформації мандрівників тощо. В умовах зростання транскордонного обміну даними в межах Європейського Союзу особливого значення набувають принципи законності, прозорості, цільового обмеження та відповідального використання персональної інформації [6].

Отже, професійна англійська мова в університеті не може обмежуватися набором спеціалізованої лексики. У сучасному професійному середовищі мова, право й професійна діяльність дедалі частіше функціонують як взаємопов'язані компоненти.

Інтернаціоналізація вищої освіти посилює потребу в такій комплексній мовній підготовці. Академічна мобільність дозволяє студентам навчатися за кордоном, брати участь у міжнародних проєктах та стажуваннях, а англійська часто стає спільною мовою учасників, незалежно від мови країни перебування. Програми академічної мобільності, зокрема Erasmus+, безпосередньо поєднують міжнародну мобільність із розвитком мовних, комунікативних та міжкультурних навичок і надає учасникам доступ до Online Language Support [7]. Багатомовність при цьому розглядається як одна з основ європейського проєкту, а недостатня мовна компетентність – як один із бар'єрів для повноцінної участі в освітніх і мобільних програмах [8].

Сучасне розуміння English as a Lingua Franca також змінює підходи до визначення успішної комунікації. Метою вже не обов'язково є бездоганне

відтворення британської чи американської мовної норми. Значно важливішими стають здатність домовлятися про значення, перефразовувати, уточнювати, пристосовувати мовлення до рівня співрозмовника та використовувати міжкультурні стратегії. Це особливо важливо для студентів неангломовних спеціальностей. Майбутній лікар, економіст, педагог чи працівник туристичної галузі, ймовірно, використовуватиме англійську не лише з британцями чи американцями, а й з колегами з Польщі, Іспанії, Італії, Німеччини, України, Чехії та інших держав. Отже, професійна комунікативна компетентність має передбачати готовність взаємодіяти в багатомовному середовищі.

Особливого значення зазначена проблематика набуває у зв'язку з навчанням українських студентів, які після 24 лютого 2022 року внаслідок війни переїхали зокрема до Польщі та продовжили або розпочали навчання у польських закладах вищої освіти. У юридично точному значенні не всі вони мають статус біженця; значна частина користується тимчасовим захистом. Проте у соціально-педагогічному контексті йдеться про групу студентів із досвідом вимушеного переміщення, для яких навчання відбувається одночасно з адаптацією до нового суспільства.

Польське законодавство після початку повномасштабної війни створило спеціальні можливості для доступу громадян України до вищої освіти. Закон від 12 березня 2022 року, зокрема, дозволив закладам вищої освіти встановлювати спеціальні правила прийому та переведення українських студентів, а особам з відповідними механізмами міжнародного захисту – користуватися освітніми послугами закладами польської системи вищої освіти [9].

Однак формальний доступ до університету ще не означає автоматичної академічної інтеграції. Для українського студента виникає особливий багаторівневий мовний виклик. З одного боку, необхідно опанувати польську мову як основну мову навчання, мову повсякденного життя та соціальної взаємодії. З іншого боку, студент повинен продовжити або почати вивчення англійської, причому вже не лише як загальноосвітньої дисципліни, а як мови майбутньої професії. Отже, український студент має потребу і можливість фактично одночасно опановувати три мовні простори: українську як мову первинної освіти та ідентичності, польську як мову адаптації та навчання, англійську як мову міжнародної академічної і професійної комунікації. Така ситуація може бути джерелом значного когнітивного навантаження, але водночас створює умови для формування багатомовної компетентності.

У такій ситуації навчання англійської мови не повинно ставати для студента ще одним ізольованим академічним навантаженням. Навпаки, ESP може виконувати інтегративну функцію. Професійно орієнтовані завдання дозволяють студентові одночасно засвоювати англійську, розвивати фахові компетентності та входити в міжнародний академічний простір. Робота над презентаціями, професійними діалогами, резюме, кейсами, спеціалізованими

текстами та моделюванням реальних професійних ситуацій надає вивченню мови безпосереднього практичного сенсу.

В умовах глобалізації професійної комунікації дедалі актуальнішим стає питання про місце правової термінології у викладанні англійської мови студентам неюридичних спеціальностей. Йдеться не про перенесення юридичної підготовки в межі мовного курсу, а про ознайомлення студентів із тими правовими поняттями, які безпосередньо супроводжують їхню майбутню професійну діяльність і є необхідними для повноцінного спілкування у міжнародному середовищі. Сьогоднішній студент – майбутній фахівець-медик повинен навчитися розуміти зміст «consent» і «confidentiality»; майбутній спеціаліст у галузі економіки – знати різницю між «agreement», «contract», «liability», «obligation»; майбутній туристичний агент повинен знати суть понять «cancellation», «refund», «compensation», «traveller's rights»; майбутній педагог має розумітися на особливостях «copyright», «personal data», «academic integrity» тощо. Тобто правова термінологія має входити (і входить) до ESP не як окремий юридичний курс, а як частина реального професійного дискурсу в межах вивчення англійської мови.

Отже, перехід від General English до English for Specific Purposes є закономірною відповіддю вищої освіти на глобалізацію професійного й академічного середовища. Сучасному студентові недостатньо знати граматичні правила та загальновживану лексику: він повинен уміти використовувати англійську мову в конкретних професійних ситуаціях, працювати зі спеціалізованою інформацією, взаємодіяти з представниками різних культур і розуміти базові правові поняття, що супроводжують його професійну діяльність.

Специфіка ESP визначається фахом: наприклад медицина, економіка, туризм і педагогіка формують власні мовні регістри, жанри та комунікативні ситуації. Водночас усі вони сьогодні об'єднані спільною тенденцією – англійська мова дедалі частіше є засобом входження до міжнародного професійного простору, в якому взаємодіють мовна, міжкультурна, професійна та правова компетентності.

Окремого підходу потребує навчання українських студентів, які через війну продовжують освіту у польських університетах. Для них опанування англійської відбувається паралельно з адаптацією до нового суспільства та засвоєнням польської як мови навчання і повсякденної комунікації. У таких умовах професійно орієнтована англійська може виконувати не лише освітню, але й інтегративну функцію, відкриваючи доступ до міжнародних академічних ресурсів і майбутньої професійної мобільності.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розроблення моделей ESP для багатомовних університетських груп, у яких враховувалися б не тільки спеціальність та рівень знань англійської, але й міграційний досвід, мова навчання, процес соціальної адаптації та потреба студента одночасно функціонувати в національному й міжнародному професійному просторі.

1. Baker W., Fang F., Gimenez T. Global Englishes: Research agendas and tasks in English as a lingua franca. *Language Teaching*. 2026. DOI: https://doi.org/10.1017/S0261444826101281.
2. Basturkmen H. Learning a specialized register: An English for Specific Purposes research agenda. *Language Teaching*. 2024. Vol. 58. Is. 1. January 2025. S. 57–68. DOI: https://doi.org/10.1017/S0261444823000472.
3. Yung K. W.-H., Fong N. Revamping an English for specific academic purposes course for problem-based learning: Reflections from course developers. *Journal of English for Academic Purposes*. 2024. Vol. 69. Art. 101386. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1475158524000547 (дата звернення: 9.09.2026).
4. Directive (EU) 2026/1024 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2026 amending Directive (EU) 2015/2302 to make the protection of travellers more effective and to simplify and clarify certain aspects of that Directive. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32026L1024 (дата звернення: 11.09.2026).
5. European Commission. *A step-by-step guide to copyright in education*. 2025. URL: https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/miscellaneous/step-step-guide-copyright-education (дата звернення: 11.09.2026).
6. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council (General Data Protection Regulation), Art. 5. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj/eng (дата звернення: 11.09.2026).
7. European Commission. Erasmus+. *Studying abroad*. URL: https://erasmus-plus.ec.europa.eu/opportunities/individuals/students/studying-abroad (дата звернення: 13.09.2026).
8. European Commission. Erasmus+. *Important features of the Erasmus+ Programme: Multilingualism*. URL: https://erasmus-plus.ec.europa.eu/programme-guide/part-a/important-features (дата звернення: 13.09.2026).
9. UNESCO. *Poland's education responses to the influx of Ukrainian refugees*. URL:https://www.unesco.org/en/ukraine-war/education/poland-support (дата звернення: 13.09.2026).

Ганна ДУБОВА
старший викладач кафедри професійної комунікації Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК ЧИННИК СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У сучасних умовах англійська мова відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку українського суспільства. Глобалізаційні процеси, цифровізація, міжнародне співробітництво та європейська інтеграція України сприяють постійному розширенню сфер її використання. Англійська мова сьогодні є не лише навчальною дисципліною, а й важливим інструментом професійної

діяльності, наукової комунікації, міжнародного партнерства та доступу до світових інформаційних ресурсів [3].

Для України значення англійської мови особливо зросло в контексті європейської інтеграції. Знання англійської забезпечує можливість безпосередньої комунікації з представниками інших держав, участі в міжнародних проєктах, академічних обмінах, професійних програмах та міжнародних організаціях. Важливість розширення застосування англійської мови на державному рівні визначена Законом України «Про застосування англійської мови в Україні» [1].

Однією з найважливіших сфер застосування англійської мови залишається освіта. Сучасна українська система освіти поступово орієнтується на міжнародні стандарти, що передбачає підвищення рівня знань іноземних мов.

Англійська використовується не тільки на заняттях з іноземної мови. Вона стає засобом доступу до міжнародних освітніх платформ, електронних бібліотек, наукових публікацій, онлайн-курсів та освітніх програм. Значна кількість сучасних навчальних матеріалів представлена англійською мовою [2].

Важливого значення набуває також викладання окремих дисциплін англійською мовою у закладах вищої освіти. Це сприяє розвитку академічної мобільності студентів і викладачів та розширює можливості участі українських закладів освіти у міжнародних проєктах.

Англійська мова є провідною мовою сучасної міжнародної науки. Значна частина наукових статей, монографій, конференційних матеріалів та міжнародних дослідницьких розробок представлена саме англійською мовою.

Для українських науковців знання англійської відкриває можливість публікувати результати досліджень у міжнародних виданнях, брати участь у міжнародних конференціях, співпрацювати з іноземними дослідниками та долучатися до міжнародних наукових проєктів.

Водночас англійська сприяє інтеграції української науки у світовий науковий простір. Дослідник, який знає професійну англійську, має ширший доступ до сучасних наукових джерел та міжнародного досвіду.

Розширення міжнародної співпраці України зумовлює зростання потреби у використанні англійської мови в державному управлінні. Державні службовці беруть участь у міжнародних зустрічах, переговорах, конференціях, робочих групах та міжнародних проєктах.

Особливого значення англійська набуває у процесі європейської інтеграції України. Вона необхідна для професійного опрацювання міжнародних документів, комунікації з представниками європейських інституцій, участі у спільних проєктах та обміну професійним досвідом. Розширення використання англійської мови у державному секторі передбачене законодавством України [1].

Отже, професійне знання англійської мови стає важливою складовою компетентності сучасного державного службовця.

Особливе місце англійська мова посідає у сфері правоохоронної діяльності. Сучасна боротьба зі злочинністю має міжнародний характер, оскільки кіберзлочинність, торгівля людьми, незаконний обіг наркотиків та інші види транснаціональної злочинності не обмежуються територією однієї держави.

Українські правоохоронці взаємодіють з іноземними колегами та міжнародними організаціями. У таких умовах знання професійної англійської мови дає змогу ефективно здійснювати обмін інформацією, брати участь у міжнародних заходах, працювати з професійною документацією та використовувати міжнародний досвід [1; 3].

Тому підготовка фахівців правоохоронної сфери має передбачати не лише загальне знання англійської мови, а й розвиток спеціалізованої професійної лексики.

Звісно, однією з найдинамічніших сфер застосування англійської є інформаційні технології. Англійська фактично стала міжнародною мовою IT-індустрії. Значна частина програмного забезпечення, технічної документації, інструкцій, професійних форумів та освітніх ресурсів представлена англійською мовою.

Для IT-фахівців знання англійської є важливим інструментом професійного розвитку. Воно дозволяє швидше опановувати нові технології, проходити міжнародні навчальні курси, спілкуватися з колегами з інших країн та працювати над міжнародними проєктами.

Особливо актуальним це є для таких напрямів, як програмування, штучний інтелект, кібербезпека, робототехніка, аналіз даних і хмарні технології.

Медицина також є сферою, де використання англійської постійно розширюється. Медичні працівники отримують доступ до міжнародних досліджень, клінічних рекомендацій, професійних конференцій та освітніх ресурсів.

Знання англійської дає можливість українським фахівцям обмінюватися досвідом з іноземними колегами, брати участь у міжнародних програмах та ознайомлюватися з новітніми досягненнями світової медицини.

Вплив англійської дедалі більше помітний і у повсякденному житті. Англомовний контент активно використовується у соціальних мережах, відеоплатформах, онлайн-іграх, цифрових сервісах та професійних мережах.

Молодь отримує можливість спілкуватися з однолітками з інших країн, брати участь у міжнародних онлайн-спільнотах та самостійно здобувати знання з різних галузей. Таке використання англійської відповідає сучасному розумінню мови як засобу міжнародної комунікації [2; 3].

Для України особливо важливо мати змогу представляти власну історію, культуру, мистецтво та сучасні досягнення міжнародній аудиторії без мовного посередництва. У цьому контексті англійська є важливим засобом міжкультурної комунікації.

Отже, сфери застосування англійської мови в Україні постійно розширюються. Вона активно використовується в освіті, науці, державному управлінні, правоохоронній діяльності, ІТ, бізнесі, медицині, культурі та повсякденному житті.

В умовах європейської інтеграції України англійська мова стає важливим інструментом міжнародної взаємодії та професійної мобільності. Її вивчення необхідно розглядати не лише як опанування іноземної мови, а як формування важливої компетентності сучасного громадянина та фахівця [1; 2].

Подальше розширення використання англійської мови сприятиме інтеграції України у європейський та світовий простір, підвищенню конкурентоспроможності українських фахівців і розвитку міжнародного співробітництва.

1. Про застосування англійської мови в Україні : Закон України від 04.06.2024 № 3760-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20 (дата звернення: 26.08.2026).

2. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume. Strasbourg : Council of Europe, 2020. URL : https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages (дата звернення: 26.08.2026).

3. Crystal D. English as a Global Language. 2nd ed. Cambridge : *Cambridge University Press*, 2003. 212 s.

Tetiana ISHCHENKO
senior teacher at the language training
Department Dnipro State University of
Internal Affairs

LANGUAGE AS AN ELEMENT OF NATIONAL SECURITY IN THE GLOBALIZED WORLD

In the contemporary world, language is increasingly moving beyond the boundaries of purely linguistic issues and acquiring political, social, cultural, and security-related significance. Globalization, digitalization, the development of artificial intelligence, transnational communication, and the widespread use of global languages are shaping a new linguistic environment in which the preservation of national languages is directly connected with the preservation of cultural and social identity.

For Ukraine, this issue is particularly relevant. The Ukrainian language is not merely a means of everyday communication but also one of the fundamental factors underpinning statehood, national identity, and social cohesion. Its status as the sole state language is established by the Constitution of Ukraine and further regulated by the Law of Ukraine *"On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as*

the State Language" [1]. Therefore, language policy in Ukraine should be regarded not only as part of the cultural or educational sphere but also as an integral component of state security policy. The Ukrainian language simultaneously functions as a means of communication, a symbol of statehood, a mechanism of social integration, and an important element of national security.

A state's national security depends not only on its military capabilities, economic stability, or the effectiveness of its public institutions. Equally important is the ability of society to maintain internal cohesion, a shared system of values, and a sense of belonging to a common political and cultural space. In this context, language performs an integrative function. A common state language creates a communicative space in which citizens can interact with public institutions, the education system, the media, and one another. Law No. 2704-VIII explicitly defines the Ukrainian language as a factor of national unity and security and provides for its use in specific public spheres established by law [1].

At the same time, the concept of language security should not be equated with the use of a single language in private life. Ukrainian legislation does not extend the provisions of Law No. 2704-VIII to private communication or the performance of religious rites [1]. Therefore, ensuring the status of the state language and respecting the linguistic diversity of society are not mutually exclusive principles. On the contrary, a modern model of language security should provide citizens with opportunities to be proficient in several languages while simultaneously ensuring the full functioning of Ukrainian as the state language. Such an approach corresponds to the realities of the globalized world, in which multilingualism is becoming an important personal and professional competence.

In the context of digitalization, the informational dimension of language security is becoming particularly significant. Today, a substantial proportion of public communication takes place through social networks, online media, video-sharing platforms, messaging services, search engines, and digital educational resources. The language that dominates the information space has the capacity not only to transmit information but also to shape public perceptions, interpretations of events, and patterns of behaviour. For this reason, the linguistic environment can be regarded as an important component of information security. In this context, supporting a Ukrainian-language information environment involves more than simply increasing the amount of content available in Ukrainian. It entails developing an independent information and cultural space capable of producing and disseminating Ukrainian narratives, historical interpretations, and cultural meanings.

Of particular importance is the fact that the digital environment has no clearly defined national borders. Ukrainian users may simultaneously access information in Ukrainian, English, and other languages. Therefore, the objective of language policy should not be to isolate citizens from the global information space but rather to ensure the competitiveness of Ukrainian-language content.

This means that the Ukrainian language should be present across all major forms of contemporary digital communication, including news platforms, social networks, podcasts, video blogs, online courses, digital libraries, computer games, mobile applications, and professional digital services. Thus, language security in the twenty-first century is no longer merely a matter of the language a person uses in everyday communication. It is also a matter of the language in which individuals access information, study, work, interact with digital services, and construct their understanding of the world.

Globalization creates both opportunities and potential risks for the Ukrainian language. One of the most significant trends is the growing prominence of English as a global means of international communication. English plays a leading role in international science, technology, business, academic mobility, and digital communication. For Ukraine, proficiency in English is an important resource for integration into the European and global educational, scientific, and professional space. At the same time, global linguistic integration should not result in a reduction of the functional potential of the Ukrainian language.

In this context, it is more appropriate to speak not of competition between Ukrainian and English but of their distinct functions. English can provide access to the global knowledge space and facilitate international communication, whereas Ukrainian ensures the functioning of the national, cultural, and state spheres. Therefore, a promising model can be formulated as follows:

"Ukrainian language as the foundation of national and state identity + foreign languages as instruments of global integration".

Such a model makes it possible to avoid two extremes: linguistic isolation and linguistic homogenization.

Another important dimension of language security is its cultural component. Globalization facilitates the rapid dissemination of standardized models of mass culture. International media platforms, music, cinema, video content, and social networks contribute to the formation of a shared global cultural space.

On the one hand, this contributes to intercultural dialogue. On the other hand, it may gradually lead to the displacement of local cultural products by global ones. Under such conditions, the Ukrainian language becomes an instrument of cultural self-representation. Ukrainian-language literature, music, cinema, media, education, and digital content enable Ukraine not only to preserve its cultural identity but also to present it to an international audience. In this regard, it is crucial to understand language security not as protection against foreign-language influence, but as the capacity of a culture to act as an active participant in international dialogue.

Education plays a particularly important role in ensuring language security. It is the education system that develops the linguistic competence of future generations and determines how successfully the national language will function in society in the long term. The Law of Ukraine *"On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language"* provides citizens with opportunities to acquire

proficiency in the state language through the education system, from preschool and general secondary education to higher education and adult learning [1].

In the context of globalization, language education should perform a dual function. On the one hand, it should ensure a high level of proficiency in Ukrainian as the state language. On the other hand, it should foster multilingual competence necessary for international communication. Therefore, the concept of *"strong Ukrainian + high-quality foreign languages"* can be regarded as a promising approach.

Particular attention should be paid to the training of professionals who will operate in international environments, including law enforcement officers, lawyers, civil servants, researchers, educators, healthcare professionals, diplomats, and representatives of other professions. For these professionals, Ukrainian serves as the foundation of professional activity within the national legal and administrative framework, while foreign languages provide opportunities for international cooperation and communication.

Thus, multilingualism should not be regarded as the opposite of language security. On the contrary, a well-developed multilingual individual can become one of the most effective carriers and representatives of national culture in the global environment.

The conditions of global integration are reshaping the traditional understanding of language security. Whereas it was previously associated primarily with the status of the state language and its use in the public sphere, today it also encompasses informational, digital, technological, and international dimensions.

The Ukrainian language is one of the fundamental elements of national identity and social cohesion. Its significance for national security is established at the legislative level [1], while the Constitutional Court of Ukraine associates the full functioning of the state language with political unity and social cohesion [2].

At the same time, language security should not be understood as isolation from other languages and cultures. In the context of globalization, Ukraine needs an open multilingual model in which Ukrainian remains the foundation of the national and state sphere, while foreign languages facilitate integration into the international educational, scientific, and cultural environment.

Thus, in the context of globalization, the Ukrainian language should perform not only the function of preserving the past but also the function of shaping the future. Its strength will be determined by its ability to preserve cultural memory, ensure social unity, counter information threats, serve as a language of education, science, and professional activity, and fully integrate into the global digital space.

This is precisely where the strategic future of the Ukrainian language lies: not in resisting globalization, but in becoming a full-fledged participant in the global communicative space while preserving its own identity and ensuring the linguistic resilience of Ukrainian society.

1. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. *Верховна Рада України*.

2. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Рішення Конституційного Суду України від 14 липня 2021 року № 1-р/2021 у справі щодо конституційності Закону України.

Анатолій КОВБАСЮК
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки та особистої безпеки поліцейського факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Донецького державного університету внутрішніх справ

УСНЕ ВІДТВОРЕННЯ ІНДЕКСОВАНИХ НОМЕРІВ СТАТЕЙ У ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ ЮРИСТІВ

Точне посилання на норму права є складовою професійної юридичної комунікації. Помилка в номері статті ускладнює перевірку правової підстави рішення, а в діяльності правоохоронних органів може спричинити неправильне розуміння кваліфікації події, змісту процесуальної дії або меж повноважень посадової особи. Особливої уваги потребує усне відтворення номерів статей, до яких під час внесення змін було додано цифровий індекс. У практичному мовленні такі номери нерідко називають із використанням слів «прим», «прим один», «прим два» або поєднують українські цифри з латинськими формами bis, ter, quater. Єдиного підходу до такого слововживання немає, а частина поширених формул не відповідає структурі номера статті, визначеній законодавством України.

Проблема добре помітна на прикладі Кодексу України про адміністративні правопорушення. Разом із статтею 172 у ньому містяться статті 172-1 «Порушення процедури оцінки відповідності», 172-4 «Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності», 172-18 «Порушення правил несення прикордонної служби», 172-19 «Порушення правил поводження із зброєю, а також боєприпасами, вибуховими речовинами і пристроями» та 172-20 «Розпивання алкогольних, слабоалкогольних напоїв або вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів» [2]. У Кримінальному кодексі України аналогічно розміщено статті 96-1–96-11, якими врегульовано спеціальну конфіскацію та заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб [3]. Цифра після основного номера в кожному з цих випадків розрізняє самостійні статті з різним змістом. Вона не позначає частину статті й не відсилає до примітки.

Нормативну основу для правильного розуміння такого позначення сьогодні містить Закон України «Про правотворчу діяльність». Відповідно до частини другої статті 33 цього Закону нумерація статей є наскрізною, не змінюється під час подальшого внесення змін, а статті та частини статей, як правило, нумеруються арабськими цифрами. Частина четверта цієї ж статті окремо встановлює, що примітка до статті позначається словом «Примітка», а за наявності декількох приміток вони нумеруються арабськими цифрами [1]. Отже, поняття «індекс» і «примітка» характеризують різні елементи нормативно-правового акта та не можуть використовуватися як взаємозамінні.

Цей висновок підтверджує стаття 42 зазначеного Закону. У разі доповнення закону новим розділом, главою чи статтею загальна нумерація структурних одиниць того самого рівня не змінюється. Новій статті присвоюється номер попередньої статті з індексом у вигляді надрядкової арабської цифри, починаючи з одиниці, без дефіса. Якщо нових статей декілька, індекси збільшуються послідовно [1]. Така законодавча модель пояснює функцію додаткової цифри: вона забезпечує включення нової статті між уже пронумерованими положеннями без перенумерації всього акта. У чинних кодексах зберігаються й історично сформовані позначення через дефіс. Тому під час письмового цитування необхідно відтворювати номер саме так, як його наведено в офіційному тексті відповідного акта.

Методичні рекомендації Апарату Верховної Ради України також виходять із наскрізної нумерації та недопустимості перенумерування статей у разі внесення змін [4]. Проте ні ці рекомендації, ні Закон України «Про правотворчу діяльність» не встановлюють спеціальної формули усного читання індексованого номера. Ця прогалина й створює простір для професійного жаргону. У судових засіданнях, навчальних аудиторіях, службових нарадах та публічних виступах можна почути «сто сімдесят друга прим чотири», «сто сімдесят два прим чотири», «сто сімдесят друга з приміткою чотири». Такі варіанти не лише різняться граматично, а й можуть створити хибне враження, що йдеться про примітку до статті 172.

Використання латинізмів не усуває цієї невизначеності. У законодавстві окремих європейських держав слова bis, ter, quater та наступні форми є традиційними елементами офіційного номера вставленого положення. Європейська комісія у своєму English Style Guide рекомендує зберігати такі позначення під час відтворення номерів положень національного законодавства, а не замінювати їх літерами [5]. Однак ця рекомендація стосується точного відтворення іншомовного офіційного номера. Вона не перетворює bis, ter або quater на універсальний спосіб читання українських цифрових індексів.

Поширене поєднання «прим один» є особливо невдалим. Український законодавець не використовує слово prim як реквізит чи структурний елемент номера статті. Крім того, європейська послідовність bis, ter, quater не збігається механічно з українськими індексами 1, 2, 3: слово bis у такій

традиції позначає перше положення, вставлене після основного номера, тоді як українське законодавство надає першій вставленій статті цифровий індекс 1. Отже, ряд «1 – прим, 2 – bis, 3 – ter» змішує дві різні системи позначення. Повний перелік латинських кратних прислівників не допомагає прочитати український номер точніше й лише ускладнює професійне мовлення.

Для української юридичної практики доцільно використовувати нейтральну формулу, яка прямо називає обидві складові номера: «стаття сто сімдесят друга з індексом чотири Кодексу України про адміністративні правопорушення»; у скороченому службовому мовленні — «стаття 172 з індексом 4 КУпАП». Відповідно, статтю 96-1 Кримінального кодексу України слід називати «стаття дев'яносто шоста з індексом один» або «стаття 96 з індексом 1». Слово «індекс» точно відтворює юридичну конструкцію, закріплену статтею 42 Закону України «Про правотворчу діяльність», і не допускає змішування номера статті з її частиною чи приміткою.

Під час письмового оформлення процесуального документа, наукового тексту або службового матеріалу пріоритет має офіційне цифрове позначення: «ст. 172^{-4} КУпАП», «ст. 96^{-1} КК України» або надрядковий індекс, якщо саме таке оформлення містить актуальна офіційна редакція нормативно-правового акта. Словесний відповідник потрібен лише для усної комунікації чи для текстів, у яких число свідомо подається словами. Замінювати офіційний номер конструкцією «прим», «біс» чи «тер» без прямої підстави в тексті акта недоцільно.

Для правоохоронної діяльності уніфікація має прикладне значення. Номери статей усно називають під час первинної правової оцінки події, інструктажів нарядів, доповідей керівникові, комунікації слідчого з прокурором, оголошення процесуальних рішень та навчального моделювання поліцейських ситуацій. Формула «основний номер + слова "з індексом" + номер індексу» дає змогу адресату відразу відновити письмове позначення норми й перевірити його в офіційній базі. Вона є зрозумілою без знання латини та однаково придатною для юриста, поліцейського, курсанта і громадянина.

У зв'язку з цим пропонується закріпити рекомендовану формулу усного відтворення індексованих номерів у методичних рекомендаціях із законодавчої техніки та в довідкових матеріалах з української мови професійного спрямування для правників. В освітньому процесі закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання це питання доцільно включати до практичних вправ з юридичної термінології, складання процесуальних документів і службової комунікації. Предметом вправи має бути не запам'ятовування латинського ряду, а правильне розрізнення номера статті, її частини, пункту, підпункту, абзацу та примітки.

Отже, некоректність поширених форм «прим один», «прим два» або «стаття з приміткою чотири» зумовлена змішуванням офіційного цифрового індексу, примітки як окремого структурного елемента та іншомовної нормотворчої традиції. Результатом дослідження є обґрунтування єдиної

моделі усного цитування: номер основної статті називається порядковим числівником, після чого вживаються слова «з індексом» і відповідний кількісний числівник. Для статті 172^{-4} це формула «стаття сто сімдесят друга з індексом чотири». Її застосування забезпечує відповідність усного мовлення офіційній структурі нормативно-правового акта та зменшує ризик помилки під час професійної правової комунікації.

1. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 38. Ст. 378. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон Української РСР від 07.12.1984 № 8073-X. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text.

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

4. Правила оформлення проектів законів та основні вимоги законодавчої техніки : методичні рекомендації Апарату Верховної Ради України від 01.06.2006, редакція від 27.11.2014. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0002451-06#Text.

5. English Style Guide. A handbook for authors and translators in the European Commission. European Commission, Directorate-General for Translation. 2025. URL : https://knowledge-centre-translation-interpretation.ec.europa.eu/en/content/english-style-guide.

Інна КОЗУБАЙ
старший викладач кафедри мовної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОВИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВІД НОРМАТИВНОГО КАНОНУ ДО ІНТЕРФЕЙСНОГО УЗУСУ

Розвиток електронних сервісів публічних послуг (насамперед застосунку «Дія») перетворив цифровий інтерфейс на новий канал реалізації правових норм [3, с. 321]. Це зумовило мовну суперечність: якщо кодифікована терміносистема цивільного права вибудувана як стабільна й семантично точна ієрархія [2, с. 14], то мова інтерфейсу підпорядкована вимогам екранної ергономіки – лаконізму та мовленнєвій економії.

Мета дослідження – проаналізувати взаємодію інтерфейсного узусу з кодифікованою терміносистемою цивільного права, простежити прагматичну редукцію правових формулювань, дослідити семантику лексеми «доброзвичайність» у проєкті оновлення Цивільного кодексу України та лінгвістичні зміни в категорії об’єкта права.

Теоретичною основою розвідки слугують учення О. Потебні про внутрішню форму слова [6, с. 96], положення комунікативної прагматики щодо трансформації мовленнєвих актів [1, с. 112], дослідження адаптації іншомовних запозичень [4, с. 58] і засади юридичного термінознавства [2, с. 21; 5, с. 73].

Аналіз мовного матеріалу дозволив виокремити такі семантико-прагматичні процеси:

1. Прагматична компресія та редукція термінів в інтерфейсному узусі (кейс сервісу «Шлюб онлайн»). У нормативному дискурсі (ЦК і СК України) [7] укладення шлюбу зафіксоване описовими синтаксичними конструкціями: «державна реєстрація шлюбу», «подання спільної заяви», «особиста присутність наречених» [2, с. 38]. В інтерфейсі застосунку ця термінологія редукується: процесуальне «подання заяви» замінено розмовним тригером «Зробити пропозицію» / «Відповісти на пропозицію»; перформатив посадової особи та підписання документа заміщено дією «Підтвердити Дія.Підписом» [1, с. 115]; замість «актового запису цивільного стану» вжито назву електронної позиції – «цифрове свідоцтво». Юридичний термін-іменник витісняється інструктивною дієслівною формою [3, с. 325].

2. Внутрішня форма слова та семантична дифузія лексеми «доброзвичайність». У проєкті рекодифікації ЦК України запропоновано закріпити категорію «доброзвичайність» (калька латинського *boni mores*). З погляду словотвору композит (добр- + -звича- + -ість) має прозору внутрішню форму: «властивість того, що відповідає доброму звичаю» [6, с. 102]. Проте в цифровому середовищі виникає семантична невизначеність: поняття «звичай» складно екстраполювати на алгоритмічний збір даних (*cookies*), динамічне ціноутворення чи роботу нейромереж. Через відсутність чітких меж поняття ризикує функціонувати як розмита оцінна категорія, що суперечить вимогам однозначності терміна [2, с. 45].

3. Оксиморонне розширення поняття «річ». Семантичним ядром класичного терміна «річ» є матеріальність і просторова обмеженість [5, с. 73]. Утворення терміносполук «цифрова річ» чи «віртуальний актив» формує оксиморон: видова ознака (цифрова = безтілесна) нівелює родову сему предметності (річ) [3, с. 326]. Комп’ютерний дескриптор підпорядковує собі усталену правову дефініцію.

Отже, динаміка цивілістичної термінології в цифровому середовищі має два виміри: на рівні інтерфейсів нормативні конструкції редукуються до побутових дієслів-вказівок, а на рівні законопроєктів відродження питомих слів (як-от «доброзвичайність») межує із семантичною розмитістю. Водночас поняття об’єкта права зазнає значеннєвого зсуву через поєднання взаємовиключних ознак («цифрова річ»). Це підтверджує потребу в лінгвістичній експертизі мови цифрових сервісів та узгодженні інтерфейсного узусу із засадами правового термінотворення.

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 342 с.

2. Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія : навч. посіб. для студентів юрид. спеціальностей вищих навч. закладів. Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», Центр інновац. методик правничої освіти. Київ : Стилос, 2004. 275 с.

3. Козубай І. В. Вектори термінологічної динаміки цивілістики: від класичної догматики до цифрових девіацій. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наукових пр. ХНПУ імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна. Харків, 2026. Вип. 64. С. 320–331.

4. Космеда Т. А. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і функціонування категорії оцінки : монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2000. 349 с.

5. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види : монографія. Харків : Титул, 2015. 280 с.

6. Потебня О. О. Думка й мова. Київ : СИНТО, 1993. 192 с.

7. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text.

Інна КОЗУБАЙ
старший викладач кафедри мовної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Дар'я ЖУГАН
здобувач вищої освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОВИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА: ЛІНГВІСТИЧНИЙ І ДОКТРИНАЛЬНИЙ ВИМІРИ СПРИЙНЯТТЯ ЦИФРОВИХ ТЕРМІНІВ

Цифровізація суспільних відносин зумовлює істотну трансформацію понятійно-термінологічного апарату цивільного права. Поява нових об'єктів та форм взаємодії у цифровому середовищі потребує не лише їх нормативного закріплення, а й належнного мовного оформлення відповідних правових понять. У цьому контексті особливого значення набуває співвідношення між мовною формою юридичного терміна, його нормативним змістом та доктринальним тлумаченням. Сучасне цивільне законодавство України вже засвідчує таку трансформацію, зокрема шляхом закріплення категорії «цифрова річ», а також понять «цифровий контент», «цифрова послуга» та «цифрове середовище». Водночас поява нової термінології актуалізує

питання її однозначності, системної узгодженості та відповідності традиційним цивільно-правовим категоріям.

Мова права є не лише засобом зовнішнього вираження правових норм, а й важливим інструментом формування та закріплення юридичних понять. Юридична термінологія забезпечує точність і однозначність нормативного регулювання, оскільки саме через терміни правові поняття набувають визначеної мовної форми. Відповідно, зміна системи правових понять неминуче впливає і на термінологічний апарат права. Особливості мови права безпосередньо пов'язані з функціонуванням юридичної термінології, а якість нормативного регулювання залежить, зокрема, від чіткості мовного оформлення правових положень. У цифровому середовищі ця проблема набуває особливого значення, оскільки значна частина нової правової термінології формується на перетині юридичної та технологічної мов. Такі поняття, як «цифрова річ», «цифровий контент», «цифрова послуга», «віртуальний актив», і називають нові явища, і визначають спосіб їх включення до системи цивільно-правових категорій. Тому запровадження нового терміна саме по собі не забезпечує належного правового регулювання: необхідним є узгодження його мовної форми з нормативним змістом та місцем відповідного поняття у системі цивільного права. [1].

Показовим у цьому контексті є закріплення в цивільному законодавстві категорії «цифрова річ». Чинна редакція Цивільного кодексу України передбачає, що цифровою річчю є благо, створене та таке, що існує виключно у цифровому середовищі і має майнову цінність. До цифрових речей закон відносить, зокрема, віртуальні активи, цифровий контент та інші блага, щодо яких застосовуються положення відповідної статті. Отже, законодавець використовує традиційне цивільно-правове поняття «річ» для позначення об'єктів, які не мають матеріальної форми, що свідчить про адаптацію усталеної юридичної термінології до нових форм існування майнових благ [2]. Водночас така термінологічна конструкція не є однозначною з доктринального погляду. Досліджуючи законодавчу модель цифрової речі, необхідне визначення її місця в системі об'єктів цивільних прав та особливостей правового режиму. Саме використання терміна «річ» щодо цифрового блага вказує на прагнення законодавця поширити на нього відповідний цивільно-правовий режим, однак водночас породжує питання щодо співвідношення цифрових речей із традиційним розумінням речі як об'єкта матеріального світу [3]. Отже, у випадку «цифрової речі» мовна форма терміна безпосередньо пов'язана з його юридичним змістом. Слово «цифрова» вказує на особливе середовище існування об'єкта, тоді як слово «річ» відсилає до вже сформованої цивілістичної конструкції та її правового режиму. Саме тому сприйняття такого терміна не може обмежуватися його буквальним значенням: для правильного розуміння необхідно враховувати нормативний контекст і доктринальне обґрунтування його місця у системі цивільного права.

Окремого розгляду потребує поняття «віртуальний актив», яке демонструє складність сприйняття цифрової термінології на доктринальному рівні. У науковій літературі відсутній єдиний підхід до визначення його правової природи: віртуальні активи розглядаються як різновид майна, об'єкт майнових прав або самостійна категорія цифрових об'єктів – «цифрова річ». Окрема увага на те, що така невизначеність у кваліфікації цифрових активів ускладнює їх ефективне правове регулювання та захист прав учасників цивільних правовідносин. Науковці обґрунтовують необхідність узгодженого підходу до визначення місця віртуальних активів у системі об'єктів цивільних прав, оскільки саме від їх правової кваліфікації залежить можливість застосування відповідних цивільно-правових конструкцій [4].

Цей приклад демонструє, що проблема цифрової термінології виходить за межі суто мовного питання. Назва певного цифрового об'єкта фактично задає напрям його подальшого юридичного осмислення: використання традиційних цивілістичних категорій – «річ», «майно», «майнове право» – створює передумови для застосування вже сформованих правових конструкцій, водночас цифрова специфіка такого об'єкта може вимагати їх переосмислення. Отже, трансформація мови цивільного права полягає не лише у появі нових термінів, а й у зміні змістового навантаження вже усталених юридичних понять.

Важливою ознакою сучасної трансформації цивільно-правової термінології є формування взаємопов'язаного комплексу цифрових понять. Зокрема, Закон України «Про цифровий контент та цифрові послуги» закріплює такі терміни, як «цифровий контент», «цифрова послуга», «цифрове середовище», «товар з цифровими елементами», а також поняття «сумісність», «інтероперабельність», «інтеграція» та «функціональність». При цьому законодавець не лише вводить нові терміни, а й встановлює між ними змістові зв'язки: цифровий контент визначається як дані, що створюються та надаються у цифровій формі, цифрова послуга – як послуга, пов'язана зі створенням, обробкою, зберіганням, поширенням або доступом до даних у цифровій формі, а цифрове середовище охоплює технічні та програмні засоби, що забезпечують доступ до них. Такий підхід свідчить про поступовий перехід від використання поодиноких цифрових термінів до формування цілісної термінологічної системи. Водночас значна частина відповідних понять походить із технологічної сфери та набуває в законодавстві спеціального юридичного значення. Наприклад, поняття «інтероперабельність» у технологічному контексті характеризує здатність різних систем взаємодіяти між собою, тоді як у законі воно отримує нормативно визначений зміст стосовно цифрового контенту та цифрових послуг. Отже, використання технологічного терміна в юридичному тексті потребує його змістового узгодження з категоріями права, оскільки загальновживане або професійно-технічне розуміння такого поняття не завжди збігається з його юридичним значенням [5].

З наведеного вбачається, що сприйняття цифрової термінології у цивільному праві залежить від поєднання декількох чинників: мовної зрозумілості терміна, його нормативної визначеності та доктринальної узгодженості. Саме тому запозичення термінів із технологічної сфери не може обмежуватися їх механічним перенесенням до законодавства. Після включення до правового тексту такий термін набуває спеціального юридичного змісту, який має бути узгоджений із системою вже сформованих цивільно-правових понять. Наукові дослідження цифрової речі та віртуальних активів підтверджують, що питання термінології безпосередньо пов'язані з проблемою юридичної кваліфікації нових об'єктів цивільних прав.

Трансформацію мови цивільного права в умовах цифровізації доцільно розглядати не лише як процес поповнення юридичного словника новими термінами, а як зміну понятійно-термінологічної системи цивільного права. Цифрові терміни повинні забезпечувати не тільки позначення нових явищ, а й чітке визначення їх правового змісту та місця в системі цивільно-правових категорій. У цьому аспекті ефективність сучасної цивільно-правової термінології залежить від узгодженості трьох складових: мовної форми, нормативного змісту та доктринального тлумачення. Саме їх взаємозв'язок є необхідною передумовою однозначного сприйняття цифрових термінів і забезпечення правової визначеності у цифровізованому цивільному обороті.

1. Лазарєв В. В. Мова права і юридична термінологія: особливості співвідношення. *Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф. (м. Дніпро, 25 лют. 2022 р.). Дніпро : ДДУВС, 2022. С. 207–209.

2. Цивільний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. *Законодавство України*.

3. Калаур І., Зайцева-Калаур І. Цифрова річ як об'єкт цивільних прав: законодавча модель правового режиму та доктринальні тенденції. *Цивілістична платформа*. 2025. № 1 (4). С. 6–18. DOI: 10.69724/2786-8834-2025-4-1-6-18.

4. Болдирева В. М., Іващенко П. А. Віртуальні активи як об'єкти цивільних прав: проблема кваліфікації між майном, майновими правами та «цифровою річчю». *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. № 1. Ч. 1. С. 165–170. DOI: 10.24144/2788-6018.2026.01.1.26.

5. Про цифровий контент та цифрові послуги : Закон України від 10.08.2023 № 3321-IX. *Законодавство України*.

Інна КОЗУБАЙ
старший викладач кафедри мовної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Анастасія ПАЛІЙ
здобувачка вищої освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ДОКТРИНАЛЬНЕ ДЕФІНІЮВАННЯ КАТЕГОРІЇ «ЦИФРОВА РІЧ» В ОНОВЛЕНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Розвиток цифрових технологій безпосередньо впливає на цивільні правовідносини. Сьогодні майнову цінність можуть мати і традиційні матеріальні речі, і об’єкти, які створюються та існують у цифровому середовищі. Віртуальні активи, цифровий контент та інші цифрові блага дедалі активніше залучаються до цивільного обороту. У зв’язку з цим для цивільного права важливим є визнання та визначення місця у системі об’єктів цивільних прав та з’ясування змісту нової для законодавства категорії «цифрова річ». Це питання має не лише цивілістичний, а й термінологічний вимір, оскільки точність тлумачення нового терміна безпосередньо впливає на його правозастосовне розуміння.

Законодавче закріплення цієї категорії відбулося шляхом доповнення Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) ст. 179-1 «Поняття цифрової речі». Відповідно до ч. 1 цієї статті цифровою річчю є благо, що створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність. До цифрових речей віднесено віртуальні активи, цифровий контент та інші блага, які відповідають зазначеним ознакам [1]. Отже, законодавець не обмежив цифрову річ одним конкретним видом об’єкта, а використав узагальнюючу конструкцію. Водночас саме використання у цій конструкції слова «річ» викликає наукову дискусію. За ст. 179 ЦК України річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов’язки [1]. Цифрова річ, навпаки, існує виключно у цифровому середовищі. Тому постає питання: чи слід розглядати її як новий різновид речі у традиційному розумінні, чи поняття «цифрова річ» виконує іншу функцію в оновленій терміносистемі цивільного права.

І. Калаур та І. Зайцева-Калаур звертають увагу саме на цю проблему. Науковці вважають, що використання категорії «річ» у словосполученні «цифрова річ» має умовний характер і не потребує пошуку нових критеріїв класифікації традиційних речей. На їхню думку, такий законодавчий прийом насамперед дає змогу поширювати на цифрову річ відповідний правовий

режим [2, с. 14]. Така позиція видається переконливою, оскільки дозволяє пояснити, чому законодавець використав уже відомий цивільному праву термін щодо об'єкта, який не має матеріальної форми.

Це підтверджується і змістом ч. 2 ст. 179-1 ЦК України. У ній передбачено, що «до цифрових речей застосовуються положення цього Кодексу про речі, якщо інше не встановлено цим Кодексом, законом або не випливає із сутності цифрової речі» [1]. Отже, законодавець не встановлює повної тотожності між матеріальною та цифровою річчю.

Питання сутності цифрової речі детально досліджують А. Сліпченко та С. Сліпченко. Автори зазначають, що за цифровою формою можуть існувати різні за своєю юридичною природою об'єкти: результати інтелектуальної діяльності, інформація, майнові права, безготівкові гроші, цінні папери тощо [3, с. 92]. При цьому цифрове середовище створює нову форму існування таких благ, але не обов'язково змінює їх юридичну сутність [3, с. 93–94].

Інший важливий аспект розкриває Є. Мічурін. Дослідник звертає увагу на специфічний спосіб фактичного панування над цифровою річчю. Доступ до цифрового блага може здійснюватися через автентифікацію та авторизацію за допомогою логіна, пароля або інших засобів ідентифікації, передбачених електронною системою [4, с. 324]. На відміну від матеріальної речі, тут можливість особи користуватися об'єктом значною мірою залежить від технічного доступу до нього.

Є. Мічурін також наголошує, що цифрову річ не слід спрощено сприймати як звичайну матеріальну річ, перенесену у цифровий простір. Цифрові та матеріальні об'єкти відрізняються і формою, і властивостями, субстанцією та правовими наслідками окремих подій. Наприклад, пошкодження пристрою, на якому відображалася цифрова річ, не обов'язково означає припинення існування самої цифрової речі [4, с. 326].

Окреме значення має ознака майнової цінності. Вона прямо закріплена у ст. 179-1 ЦК України [1] та дає можливість відмежувати цифрову річ від будь-якої інформації або сукупності електронних даних. Сам факт існування певного файла чи запису у цифровому середовищі ще не робить його цифровою річчю у цивільно-правовому розумінні. Відповідне благо повинно мати майнову цінність та здатним бути об'єктом цивільних прав.

Р. Майданик розглядає цифрову річ насамперед як майно та аналізує її оборотоздатність. Автор пов'язує формування цифрового майнового права з функціональним підходом, за якого враховується юридична сутність відповідного цифрового блага [5, с. 19]. Науковець зазначає, що цифрові речі є майном, якщо вони мають майнову цінність, можуть відчужуватися або іншим способом переходити від однієї особи до іншої, а також якщо на них може бути звернено стягнення кредиторами [5, с. 21]. Такий підхід дозволяє оцінювати цифровий об'єкт і за формою його існування, і за тією функцією, яку він виконує у конкретних цивільних правовідносинах.

Термінологічний вимір цієї проблеми також заслуговує на окрему увагу. Словосполучення «цифрова річ» побудоване за наявною в ЦК України словотвірною моделлю прикметниково-іменникових термінів на позначення різновидів речей (рухома річ, нерухома річ, споживна річ, неспоживна річ), що дозволяє розглядати нову категорію як логічне продовження усталеної класифікаційної парадигми законодавчої термінології, а не довільне запозичення. Водночас саме слово «річ» у цьому словосполученні набуває значення, відмінного від первинного, закріпленого у ст. 179 ЦК України, – це приклад семантичного розширення терміна за функціональною, а не субстанціональною ознакою: об'єкт зберігає статус самостійного блага цивільного обороту, хоча й втрачає матеріальну форму. У зарубіжній правовій термінології для подібних об'єктів частіше вживаються терміни «digital asset» або «virtual property», які прямо акцентують на майновій, а не речовій природі об'єкта. Вибраний українським законодавцем словотвірний прийом «цифрова + річ» свідчить про прагнення забезпечити термінологічну наступність і полегшити застосування вже сформованого понятійного апарату речового права до нових цифрових об'єктів.

Тому саме поєднання законодавчих ознак із функціональним підходом найбільш послідовно пояснює місце цифрової речі серед об'єктів цивільних прав. Цифрову річ не варто розглядати лише як електронний аналог матеріальної речі. Водночас немає підстав повністю відмовлятися від застосування до неї положень про речі, якщо це допускає сутність конкретного цифрового блага. Вирішальним має бути не саме використання слова «річ», а те, які права можуть виникати щодо відповідного об'єкта та яким чином вони здійснюються і захищаються.

Узагальнюючи проаналізовані законодавчі та доктринальні позиції, до основних ознак цифрової речі можна віднести цифрове середовище її існування, майнову цінність та здатність бути об'єктом цивільних прав; здійснення відповідних прав має особливості, зумовлені способом доступу до об'єкта.

При цьому цифрову річ необхідно відрізняти від цифрового відображення матеріального об'єкта. Наприклад, електронна копія паперового документа сама по собі не перетворює матеріальний документ на цифрову річ. У такому випадку цифрова форма є способом фіксації або відображення інформації. Для цифрової речі цифрове середовище є безпосереднім середовищем її створення та існування. Таке розмежування допомагає уникнути надто широкого тлумачення категорії «цифрова річ».

При доктринальному визначенні категорії «цифрова річ» недостатньо враховувати лише цифрову форму та майнову цінність. Не менш важливо, щоб відповідне благо могло самостійно бути об'єктом цивільних прав. Тому цифрову річ можна розуміти як самостійне майнове благо, яке створюється та існує виключно у цифровому середовищі, має майнову цінність, може бути

об’єктом цивільних прав, а здійснення та захист прав щодо нього відбуваються з урахуванням особливостей його цифрової природи.

Закріплення категорії «цифрова річ» у ЦК України стало закономірною реакцією цивільного законодавства на розвиток відносин у цифровому середовищі. Водночас використання терміна «річ» не означає повного ототожнення цифрових благ із предметами матеріального світу. При визначенні правового режиму цифрової речі важливо враховувати не лише цифрову форму її існування, а й майнову цінність, юридичну сутність та функціональне призначення конкретного блага. Такий підхід дає змогу застосовувати усталені конструкції цивільного права з урахуванням особливостей сучасного цифрового обороту. Термінологічно категорія «цифрова річ» продовжує наявну класифікаційну модель речового права, водночас наповнюючи традиційний термін новим, функціонально зумовленим змістом.

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 05.09.2026).

2. Калаур І., Зайцева-Калаур І. Цифрова річ як об’єкт цивільних прав: законодавча модель правового режиму та доктринальні тенденції. *Цивілістична платформа.* 2025. № 1 (4). С. 6–18.

3. Сліпченко А., Сліпченко С. Визначення юридично значущої сутності цифрової речі в цивільному праві України. *Форум права*. 2024. № 1 (78). С. 88–96.

4. Мічурін Є. О. Цифрова річ та інші цифрові блага як об’єкти цивільних прав. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія : Право. 2025. Вип. 88. Ч. 1. С. 323–327.

5. Майданик Р. А. Цифрова річ як майно та її оборотоздатність. *Цивілістична платформа*. 2025. № 1 (4). С. 19–59.

Тетяна КУЛЬБАБА
викладач кафедри іноземних мов
Національної академії Державної
прикордонної служби України імені
Богдана Хмельницького

РОЗШИРЕННЯ СФЕР ФУНКЦІЮВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ: ОСВІТНІЙ, ПРОФЕСІЙНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ВИМІРИ

Сучасні суспільно-політичні та соціально-економічні процеси зумовлюють посилення ролі англійської мови в Україні. Європейська та євроатлантична інтеграція, активізація міжнародного співробітництва, розвиток науки й освіти, цифровізація та розширення професійних контактів створюють нові умови для її використання. Англійська мова поступово

виходить за межі традиційної сфери іншомовної освіти та набуває значення практичного інструменту міжнародної взаємодії.

Важливим кроком у нормативному закріпленні такого статусу стало прийняття Закону України «Про застосування англійської мови в Україні» від 4 червня 2024 року № 3760-IX. Відповідно до Закону англійська мова належить до мов міжнародного спілкування в Україні, а держава сприяє її вивченню громадянами. Документ визначає сфери застосування англійської мови, зокрема освіту, діяльність органів державної влади, культуру, транспорт, охорону здоров'я та перетин державного кордону [1]. Отже, англійська мова отримує нормативно визначене місце у низці суспільних сфер, що свідчить про зміну характеру її функціювання в Україні.

Особливого значення розширення сфер використання англійської мови набуває у системі освіти. Закон передбачає обов'язкове вивчення англійської мови у закладах загальної середньої, професійної, фахової передвищої та вищої освіти відповідно до освітніх програм. Передбачено також удосконалення освітніх стандартів з урахуванням рекомендацій Ради Європи, підготовку та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників та розвиток цифрових ресурсів для вивчення англійської мови [1].

Розширення функцій англійської мови у вищій освіті пов'язане не лише з її вивченням як навчальної дисципліни. Англійська стає засобом академічної комунікації, доступу до міжнародних наукових ресурсів, участі у міжнародних освітніх програмах, академічної мобільності та професійного розвитку. Показовим є положення Закону щодо функціювання офіційних інтернет-представництв закладів вищої освіти та наукових установ: поряд із державною мовою вони мають містити англомовну версію актуальної інформації про освітню та наукову діяльність [1].

Міністерство освіти і науки України ще до ухвалення зазначеного Закону затвердило у 2023 році методичні рекомендації щодо якісного вивчення, викладання та використання англійської мови у закладах вищої освіти. Документ орієнтований на розвиток мовної освіти відповідно до CEFR, міжнародних практик викладання англійської мови та потреб інтернаціоналізації вищої освіти [2]. Це свідчить про поступовий перехід від розуміння англійської переважно як навчального предмета до її сприйняття як засобу включення української освіти в міжнародний освітній простір.

Дослідження мовної політики українських закладів вищої освіти також засвідчує посилення ролі англійської мови. U. Lanvers та T. Lunyova, проаналізувавши мовні політики п'ятнадцяти українських університетів, встановили, що українська та англійська посідають центральне місце в їхніх мовних стратегіях. Автори пов'язують це, зокрема, з орієнтацією української вищої освіти на європейські стандарти та міжнародний освітній простір [3].

Іншою, важливою сферою розширення функціювання англійської мови є професійна діяльність. У сучасних умовах англомовна компетентність дедалі частіше пов'язується з можливістю виконувати професійні обов'язки у

міжнародному середовищі. Це особливо характерно для державної служби, дипломатії, освіти, науки, безпеки, оборони, транспорту, туризму та інших сфер, у яких професійна діяльність передбачає контакти з іноземними партнерами.

Закон України «Про застосування англійської мови в Україні» встановлює вимоги щодо знання англійської мови для окремих категорій державних службовців. Для визначення відповідних рівнів передбачено використання шкали CEFR, а для окремих категорій – також мовленнєвих рівнів стандарту НАТО STANAG 6001 [1]. Отже, знання англійськї мови поступово набуває характеру професійної вимоги для окремих видів діяльності.

Показовим у цьому контексті є дослідження I. Zaiarna, присвячене вдосконаленню англомовної підготовки українських державних службовців в умовах європейської інтеграції. Авторка наголошує на необхідності формування мовних компетентностей, які дають змогу державним службовцям брати участь у переговорах, професійному обговоренні та комунікації в межах європейських інституцій [4]. Отже, англійська мова виконує не лише комунікативну, а й професійно-інструментальну функцію.

Окремої уваги потребує сфера міжнародної взаємодії. Для України, яка поглиблює співпрацю з Європейським Союзом, НАТО та іншими міжнародними структурами, англійська мова є одним із засобів професійного та інституційного спілкування. Її використання забезпечує доступ до міжнародної документації, професійних стандартів, наукових публікацій, освітніх програм та інформаційних ресурсів.

Розширення функцій англійської мови особливо помітне у сфері безпеки та охорони державного кордону. Законодавство України передбачає використання англійської мови під час прикордонного контролю щодо іноземців та осіб без громадянства, які не знають державної мови [1]. Для офіцерів-прикордонників це означає необхідність використовувати англійську безпосередньо під час виконання службових завдань: перевірки документів, з’ясування мети поїздки, надання інформації, постановки запитань та реагування на нестандартні ситуації.

Отже, у професійній підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників англійська мова набуває практичного значення як інструмент виконання службових функцій. Її вивчення має бути орієнтоване не лише на засвоєння мовної системи, а й на формування готовності використовувати англійську у типових професійних та міжнародних ситуаціях.

Ще одним чинником розширення сфер функціювання англійської мови є цифровізація. Значна частина сучасного інформаційного, освітнього та наукового контенту доступна англійською мовою. Цифрове середовище розширює можливості доступу українських здобувачів освіти та фахівців до міжнародних джерел інформації, онлайн-курсів, наукових публікацій,

професійних платформ і міжнародних комунікацій. У цьому контексті англійська мова виконує також інформаційно-ресурсну функцію.

Показником актуальності англомовної підготовки є й рівень знання мови населенням. За даними *EF English Proficiency Index 2024,* Україна посіла 40-е місце серед 116 країн із результатом 535 балів, що відповідає рівню «середній» за методикою цього індексу [5]. Водночас зазначені результати не охоплюють усіх громадян України та не можуть розглядатися як повна характеристика рівня знання англійської мови населенням, проте вони демонструють наявність значного потенціалу для подальшого розвитку англомовної компетентності.

Розширення сфер застосування англійської мови в Україні потребує відповідних змін у підходах до її навчання. Орієнтація лише на загальну мовну компетентність уже не повною мірою відповідає сучасним суспільним потребам. Важливого значення набуває професійна та академічна спрямованість навчання, розвиток навичок роботи з автентичною інформацією, уміння вести професійний діалог, презентувати результати діяльності, працювати з міжнародними джерелами та використовувати англійську у цифровому середовищі.

Отож в Україні відбувається поступове розширення сфер функціювання англійської мови: від переважно освітньої сфери до професійної, академічної, наукової, цифрової та міжнародної комунікації. Нормативне закріплення її статусу як мови міжнародного спілкування посилює цей процес та визначає нові вимоги до мовної підготовки громадян. Особливого значення набуває формування практичної англомовної компетентності фахівців, діяльність яких пов’язана з міжнародною взаємодією.

Для системи вищої освіти це означає необхідність подальшого розвитку професійно орієнтованого навчання англійської мови, інтеграції мовної підготовки з фаховою та використання автентичних професійних матеріалів. Для майбутніх офіцерів-прикордонників така підготовка має забезпечувати готовність використовувати англійську мову як практичний засіб професійної діяльності, міжнародної взаємодії та виконання службових завдань.

---

1. Про застосування англійської мови в Україні : Закон України від 04.06.2024 № 3760-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2024. № 38. Ст. 243. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20#Text (дата звернення: 18.08.2026).

2. МОН затвердило Методичні рекомендації щодо забезпечення якісного вивчення, викладання та використання англійської мови у ЗВО України. *Міністерство освіти і науки України*. 2023. URL: https://mon.gov.ua/news/mon-zatverdilo-metodichni-rekomendatsii-shchodo-zabezpechennya-yakisnogo-vivchennya-vikladannya-ta-vikoristannya-angliyskoi-movi-u-zvo-ukraini (дата звернення: 18.08.2026).

3. Lanvers U., Lunyova T. Language policies in Ukrainian higher education: Language in the firing line? *European Journal of Language Policy*. 2023. Vol. 15. No. 1. S. 25–68. DOI: 10.3828/ejlp.2023.3.

4. Zaiarna I. Enhancement of English-language training for Ukrainian civil servants in the context of European integration. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Public Administration*. 2024. No. 20(2). S. 12–15. DOI: 10.17721/2616-9193.2024/20-2/12.

5. EF English Proficiency Index 2024. *EF Education First*. 2024. URL: https://www.ef.com/wwen/epi/ (дата звернення: 18.08.2026).

Тетяна ЛИПЧЕНКО
викладач кафедри українознавства
та міжкультурної комунікації
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності

РОЗВИТОК МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Сучасні соціокультурні та професійні зміни, посилення міжнародної взаємодії та розширення інформаційного простору роблять актуальною потребу вдосконалювати іншомовну підготовку здобувачів вищої освіти. У професійному середовищі вже недостатньо знати лише лексику, граматику чи фонетику іноземної мови. Важливо вміти користуватися нею відповідно до комунікативної ситуації, враховувати соціокультурний контекст, розуміти відмінності в комунікативній поведінці та досягати взаєморозуміння [3; 4].

Саме тому на перший план виходить розвиток міжкультурної комунікативної компетентності як складової іншомовної та професійної підготовки майбутнього фахівця. Її формування потребує посилення діяльнісного, комунікативного та професійно орієнтованого компонентів навчання, у яких здобувач стає активним учасником іншомовної взаємодії [1; 4]. Метою дослідження є обґрунтувати потенціал професійно орієнтованого навчання іноземної мови для розвитку цієї компетентності та визначити перспективні засоби її формування.

У сучасній лінгводидактиці міжкультурну комунікативну компетентність розуміють як здатність ефективно взаємодіяти з представниками інших культур, враховуючи культурні, соціальні, комунікативні та професійні особливості конкретної ситуації. Йдеться не лише про знання культури іншомовного середовища, а й про вміння інтерпретувати культурно зумовлені явища, співвідносити їх із власним досвідом, виявляти відкритість до відмінностей, добирати відповідні комунікативні стратегії та адаптувати власну поведінку [1; 7].

Такий підхід узгоджується з положеннями Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти. У них виділено діяльнісний характер іншомовного навчання, розглянуто здобувача як соціального діяча та

розширено поняття мовної компетентності за рахунок плюрилінгвальної й плюрикультурної компетентностей, онлайн-взаємодії та медіації. Особливої уваги заслуговує медіація: вона передбачає не просто передачу інформації, а створення умов для взаєморозуміння та подолання мовних і культурних бар'єрів [1].

Професійно орієнтоване навчання іноземної мови добре підходить для реалізації цих ідей. Його зміст і організація мають відповідати професійним потребам здобувачів, а мовний матеріал, комунікативні завдання, тексти й ситуації спілкування - бути пов'язаними з майбутньою діяльністю [3; 4]. Коли до цього додається міжкультурний компонент, з'являється можливість моделювати ситуації, у яких професійна взаємодія відбувається між представниками різних культур.

Одним із ефективних засобів є моделювання професійних комунікативних ситуацій. Це може бути презентація, обговорення проблемної ситуації, переговори, обмін інформацією, спільне прийняття рішення, надання рекомендацій, інтерв'ю чи професійна дискусія. Якщо такі завдання ускладнити міжкультурним контекстом, здобувачі вчаться враховувати культурні особливості співрозмовника і відповідно змінювати власну комунікативну поведінку [4].

Корисним інструментом залишається й рольове моделювання. Воно наближає навчальну взаємодію до реального професійного спілкування: учасники виконують різні соціальні чи професійні ролі, аргументують свої позиції, вчаться слухати одне одного. За чіткого визначення мети, ролей і критеріїв оцінювання такі завдання розвивають мовленнєві вміння та здатність ураховувати відмінності в моделях комунікативної поведінки [4; 5].

Значний потенціал має метод case study. Професійно орієнтований кейс може містити ситуацію, у якій виникає комунікативне непорозуміння або потреба взаємодіяти з представниками іншої культури. Здобувачі аналізують проблему, з'ясовують її причини, шукають можливі рішення та обґрунтовують найбільш доцільну комунікативну стратегію. Дослідження 2026 року підтверджує перспективність інтернет-орієнтованої технології case study для розвитку міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності [2].

Важливу роль відіграє робота з автентичними іншомовними матеріалами – текстами, відео, інтерв'ю, професійними вебресурсами. Якщо здобувачі не просто читають чи переглядають їх, а критично осмислюють, порівнюють із власним культурним досвідом і обговорюють можливі комунікативні наслідки культурних відмінностей, мовний і соціокультурний компоненти навчання природно поєднуються [1; 7].

Добре працює і проєктна діяльність, спрямована на вирішення професійно значущих завдань іноземною мовою. Спільна підготовка проєктів, пошук і аналіз іншомовної інформації, її презентація та обговорення розвивають самостійність, уміння співпрацювати й навички професійної комунікації. Якщо проєкт передбачає зіставлення професійних практик різних

країн або аналіз особливостей міжкультурної взаємодії, він додатково підтримує розвиток міжкультурної компетентності [4].

Особливе місце в сучасній іншомовній підготовці займають цифрові технології. Систематичний огляд досліджень 2026 року показує: найбільш стабільні результати щодо розвитку міжкультурної компетентності з'являються тоді, коли цифрові інструменти поєднуються зі структурованою міжкультурною взаємодією, фасилітацією, автентичною спільною діяльністю та рефлексією. Сам по собі доступ до цифрового контенту цього не гарантує - важливими залишаються педагогічне проєктування завдань і супровід викладача [5; 6].

У процесі професійно орієнтованого навчання варто також розвивати вміння міжкультурної медіації. Йдеться про здатність пояснити інформацію іншому учаснику спілкування, адаптувати повідомлення з урахуванням його культурного та мовного досвіду, уточнити значення висловлювання, запобігти непорозумінню або допомогти досягти спільного розуміння [1]. Це особливо важливо для майбутніх фахівців, які працюватимуть з іноземними колегами, партнерами чи представниками міжнародних організацій.

Щоб запропоновані засоби дали результат, їх варто використовувати системно, а не епізодично. Міжкультурний компонент потрібно інтегрувати в зміст іншомовної підготовки й реалізовувати через різні види мовленнєвої діяльності. При цьому професійний контекст визначає не лише тематику матеріалу, а й характер завдань, способи взаємодії та очікувані результати навчання [3; 4]. Важливо також, щоб міжкультурний компонент не зводився лише до ознайомлення з традиціями чи культурними фактами. Його доцільніше включати безпосередньо в комунікативні завдання, пов'язані з професійними ситуаціями. Тоді навчання орієнтується не тільки на засвоєння інформації про культуру, а й на розвиток готовності до реальної взаємодії з представниками інших культур [1; 7].

Отже, розвиток міжкультурної комунікативної компетентності засобами професійно орієнтованого навчання іноземної мови передбачає інтеграцію мовного, професійного та соціокультурного компонентів. Найбільш перспективними засобами такої інтеграції є моделювання професійних комунікативних ситуацій, рольові ігри, case study, робота з автентичними матеріалами, проєктна діяльність, цифрові технології та завдання на міжкультурну медіацію. Подальші дослідження варто спрямувати на розроблення комплексу професійно орієнтованих комунікативних завдань і визначення критеріїв оцінювання рівня сформованості міжкультурної комунікативної компетентності.

1. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020. 278 s. URL: https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4

2. Svyrydiuk V., Hordieieva A., Kyrykylytsia V. The Role of Internet-Based Case Study Technology in Developing Master's Degree Students' Intercultural Foreign Language Communicative Competence. Information Technologies and Learning Tools. 2026. Vol. 112. No. 2. S. 120–133. DOI: https://doi.org/10.33407/itlt.v112i2.6129.

3. Lytniova T. Foreign Language Training of Students of Non-Linguistic Specialties in the Context of Globalisation and Intercultural Communication. Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. *Pedagogical Sciences*. 2026. No. 1(124). DOI: https://doi.org/10.35433/pedagogy.1(124).2026.8.

4. Dolynskiy I. Methodological Approaches to Foreign Language Training of Future Specialists in the Context of Professional Activity. Pedagogical Discourse. 2025. No. 38. DOI: https://doi.org/10.31475/ped.dys.2025.38.15.

5. Didenko N., Goriunova M., Polinok O., Kalashnyk O., Shevchenko L. Culturally Responsive Teaching and Communicative Competence in Ukrainian and English for Professional Learners. *Traduction et Langues*. 2025. Vol. 24. No. 2. DOI: https://doi.org/10.52919/translang.v24i02.1060.

6. Naranjo-Toro M., Basantes-Andrade A., Meneses M., Guerra J. Digital approaches to intercultural competence in higher education - a PRISMA systematic review with bibliometric and SWiM evidence. *Frontiers in Education.* 2026. Vol. 11. DOI: https://doi.org/10.3389/feduc.2026.1725080.

7. Пасічник О. С. Дидактичне обґрунтування змісту міжкультурної компетентності як компонента іншомовної комунікативної компетентності. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 3. С. 35–44. DOI: https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-3-35-44.

Iryna NIKITINA
senior lecturer, the department of language training Dnipro State University of Internal Affairs

INTERCULTURAL COMMUNICATION IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION OF FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Modern foreign language education is developing in conditions of rapid digitalization, which significantly changes not only the forms and means of learning, but also the nature of communicative interaction of participants in the educational process. Digital technologies open access to authentic foreign language resources, provide the opportunity for direct interaction with representatives of other cultures and create new conditions for the formation of intercultural communicative competence. Therefore, the goal of learning a foreign language is not only mastering the language system, but also preparing the student for effective communication in a multicultural and digital environment [1].

Intercultural communication involves the interaction of representatives of different cultures, during which there is an exchange of information, values, behavioral models and ways of interpreting reality. In the context of foreign language education, it is an integral part of communicative competence, since

knowledge of grammar and vocabulary in itself does not guarantee successful communication with representatives of another culture. Intercultural competence includes not only knowledge about other cultures, but also the ability to interpret cultural phenomena, interact with representatives of other cultures and critically evaluate one's own and others' cultural perspectives.

Digitalization acts as a new context for intercultural communication. It significantly expands the communicative space of foreign language learning. While the traditional model mainly involved teacher-student interaction within the classroom, the digital environment allows for communication between participants in the educational process regardless of their geographical location. Video conferences, educational platforms, social networks, forums, blogs, messengers, and shared digital documents can be used to create situations of real foreign language communication.

Access to authentic cultural content is of particular importance. Online newspapers, podcasts, video blogs, interviews, museum and library resources, and materials from international organizations allow students to become familiar with the cultural realities of the country of the language being studied directly in the digital environment. This contributes to the transition from fragmentary assimilation of country-specific information to a comprehensive understanding of cultural norms, values, and communicative models.

At the same time, digitalization should not be considered only as a technical modernization of the educational process. Its potential lies primarily in the creation of new models of pedagogical interaction. According to the definition of the Council of Europe, modern language teaching should take into account the ability of a person to act as a social and cultural subject in various communicative situations [2]. It is digital environments that can create such situations in the educational process.

One of the most promising areas is telecollaboration – the organization of joint educational activities of students who are in different linguistic and cultural environments. Participants can carry out joint projects, discuss cultural differences, conduct online research and present the results to a foreign-language audience [3]. This format provides not only speaking practice, but also real intercultural interaction.

Digital projects that compare cultures also have significant potential. For example, students could be asked to explore the characteristics of professional etiquette, academic culture, nonverbal behavior, social media communication, or attitudes toward a particular social issue in different countries. The result could be a multimedia presentation, video, podcast, digital poster, or collaborative web project.

Social networks are also an important tool, which have actually become part of the everyday intercultural communication of young people. Their use for educational purposes allows us to analyze real language practices, features of online etiquette, culturally marked vocabulary, memes, ways of self-presentation and communicative strategies. However, working with such content requires a critical

approach, since digital information may contain stereotypes, prejudices, misinformation or manifestations of cultural intolerance.

In this context, digital literacy becomes an important component of intercultural competence. The student must be able not only to find foreign language information, but also to assess its reliability, understand the context of its creation, distinguish between facts and value judgments, respect cultural differences, and interact responsibly with other users.

Digitalization is also changing the role of the foreign language teacher. He ceases to be the only source of information and increasingly acts as an organizer of communicative activities, a moderator of intercultural interaction, and a consultant on working with digital resources.

The teacher should create learning situations in which the student does not simply receive information about another culture, but also enters into communicative interaction and learns to interpret cultural differences. For example, instead of the traditional task of "read a text about the culture of Great Britain," it is advisable to invite students to analyze real publications, videos or discussions and determine what cultural values and communicative norms are reflected in them [4].

The use of problem-based and project-based tasks is effective. Students can be asked to simulate international negotiations, an online meeting of representatives of different countries, a professional interview, or a discussion on a culturally sensitive issue. Such tasks combine language practice with the development of skills to adapt one's own communicative behavior to another cultural environment.

Reflection is also of particular importance. After intercultural interaction, it is advisable to offer students to analyze what difficulties arose during communication, what cultural differences were identified and how they influenced the interpretation of the message. This approach contributes to the development of critical thinking and awareness of their own cultural attitudes.

A new direction in the digitalization of foreign language education is the use of artificial intelligence technologies. Generative systems can create simulated communicative situations, role-playing scenarios, dialogues and tasks that involve the interaction of representatives of different cultures. This creates additional opportunities for training communicative strategies in a safe learning environment.

At the same time, the use of AI requires a critical attitude. Automatically generated content can simplify cultural phenomena, reproduce stereotypes, or present culture as a homogeneous system of characteristics. Therefore, AI should be used not as a substitute for real intercultural interaction, but as a tool for its modeling, preparation, and reflective analysis [4].

Thus, the digitalization of foreign language education creates qualitatively new opportunities for the formation of intercultural communicative competence. Digital platforms, telecollaboration, social networks, authentic multimedia content and artificial intelligence tools make it possible to expand the boundaries of foreign language learning and bring it closer to the real conditions of international communication.

At the same time, the effectiveness of digital intercultural learning is determined not by the number of technologies used, but by the pedagogical feasibility of their application. Digital tools should contribute to the development of students' ability to understand cultural differences, overcome stereotypes, adapt communicative behavior and interact with representatives of other cultures on the basis of mutual respect.

Therefore, a promising direction for the development of foreign language education is the integration of linguistic, intercultural and digital competencies. This approach meets modern requirements for training a specialist who is able to operate effectively in a globalized, multicultural and digital professional environment.

1. Council of Europe. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume*. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2020. 274 p.
2. Nikitina I., Ishchenko T. Chat GPT in the paradigm of modern education. *Academia Polonica*. 2023. T. 61. № 6. S. 100–106.
3. O'Dowd R. *Telecollaboration and the Development of Intercultural Communicative Competence*. Berlin : De Gruyter, 2021.
4. UNESCO. *Guidance for Generative AI in Education and Research*. Paris : UNESCO, 2023.

Тетяна ПАКУЛОВА
старший викладач кафедри мовної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ІНТЕГРАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ CAMBRIDGE CLIL У СИСТЕМУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Інтеграція міжнародних освітніх стандартів Cambridge CLIL у систему професійної підготовки працівників Національної поліції України зумовлена сучасними викликами євроінтеграції, посиленням міжнародної співпраці у сфері безпеки та необхідністю ефективної взаємодії з правоохоронними структурами країн Європейського Союзу. Знання англійської мови стає ключовою професійною компетентністю для участі в спільних операціях, роботи з міжнародними документами та виконання завдань у багатомовному середовищі [1]. Традиційні підходи до викладання іноземної мови, зосереджені переважно на граматиці та лексиці, часто не забезпечують достатнього рівня комунікативної готовності до професійної міжкультурної взаємодії, що актуалізує впровадження підходу Content and Language Integrated Learning [2].

CLIL є дуально орієнтованим освітнім підходом, у якому додаткова мова використовується для навчання і викладання як змісту предмета, так і самої мови. Концептуальну основу сучасного CLIL становить модель «4C» — Content, Communication, Cognition, Culture, яка забезпечує одночасний розвиток професійних знань, комунікативних навичок, мисленнєвих процесів вищого порядку та міжкультурної усвідомленості [2]. Cambridge Assessment English пропонує спеціалізовану кваліфікацію TKT: CLIL, яка перевіряє знання принципів інтегрованого навчання, планування уроків, добору матеріалів та оцінювання результатів [3]. Європейська рамка професійного розвитку викладачів CLIL визначає цільові компетентності, необхідні для ефективної реалізації цього підходу в різних освітніх контекстах [4].

Міжнародна практика підтверджує ефективність CLIL у підготовці правоохоронців. У військових і поліцейських навчальних закладах Іспанії, Польщі, Словаччини та Чеської Республіки мовна підготовка успішно поєднується з вивченням дисциплін у сфері безпеки, міжнародного права та оперативного управління [1]. Особливо релевантним для України є досвід Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, де впровадження CLIL з використанням автентичних матеріалів FRONTEX і стандартів STANAG 6001 дозволило підвищити рівень знань англійської мови курсантів на 18–22 % та досягти рівня SMR-2 [1]. Аналогічний підхід застосовувався під час розробки навчальних матеріалів для поліцейських слідчих у В’єтнамі, де CLIL-орієнтовані курси продемонстрували вищу ефективність порівняно з традиційними ESP-програмами завдяки збалансованому поєднанню змісту та мови [5].

Для системи професійної підготовки працівників Національної поліції України інтеграція Cambridge CLIL передбачає поетапне впровадження модулів, у яких професійні дисципліни частково викладаються англійською мовою з опорою на модель 4C. Мова при цьому є інструментом опанування професійного змісту, а не окремим предметом вивчення. Необхідною умовою є цільова підготовка викладацького складу закладів вищої освіти системи МВС за стандартами Cambridge, зокрема з отриманням кваліфікації TKT: CLIL, а також створення двомовного навчального середовища з використанням автентичних міжнародних документів Europol, Interpol та EMPACT [2]. Оцінювання результатів має поєднувати перевірку професійних знань із оцінюванням мовної компетентності за шкалами CEFR або STANAG 6001 та здатності застосовувати мову в реальних професійних [4].

Отже, інтеграція міжнародних освітніх стандартів Cambridge CLIL у систему професійної підготовки працівників Національної поліції є своєчасним і обґрунтованим кроком, що сприяє підвищенню готовності особового складу до міжнародної співпраці, розвитку аналітичного мислення та зміцненню європейської ідентичності української поліції. Практичний досвід прикордонної служби України та європейських країн підтверджує високу ефективність підходу за умови системної підготовки

викладачів, використання автентичних матеріалів і постійного моніторингу результатів [2].

1. Хамазюк О. М. Метод CLIL у професійній іншомовній підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників. *Perspectives*. 2025. № 10 (51). С. 400–408. URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/download/30733/30700/43303

2. Coyle D., Hood P., Marsh D. CLIL: Content and Language Integrated Learning. Cambridge : *Cambridge University Press*, 2010. 184 s.

3. Cambridge Assessment English. TKT: Content and Language Integrated Learning. Handbook for teachers. Cambridge : *Cambridge ESOL*, 2010. 48 s. URL: https://www.cambridgeenglish.org/Images/22191-tkt-clil-handbook.pdf.

4. Marsh D., Mehisto P., Wolff D., Frigols Martín M. J. European Framework for CLIL Teacher Education. Graz : European Centre for Modern Languages, 2010. 86 s. URL: https://www.english-efl.com/wp-content/uploads/pdf/CLIL-EN.pdf.

5. Nguyen T. Content and Language Integrated Learning Approach in Designing an English Course Book for Police Investigators at the People's Police University in Vietnam. rEFLections. 2015. Vol. 20. S. 1–20. URL: https://so05.tci-thaijo.org/index.php/reflections/article/view/113980.

Oksana SKYBA
Senior Lecturer in the Department
of Phylology and Military Translation
of the Faculty of State Security Kyiv
Institute of the National Guard of Ukraine

TERMINOLOGICAL CLARITY AND MESSAGE ADAPTATION IN LAW ENFORCEMENT ENGLISH COMMUNICATION

Law enforcement English occupies an unusual position among registers of professional language. It inherits the lexical density and formulaic rigidity of legal English – the language of statutes, warnings, and procedural documents – while simultaneously functioning as an oral, real-time instrument of interaction with members of the public who may have no legal training, no familiarity with procedural norms, and, in international or migrant contexts, no more than an intermediate command of English itself. A police officer cautioning a suspect, a border guard explaining a procedure, or an investigator briefing a foreign witness must accomplish, within seconds, a task that professional translators are given hours or days to perform: converting an institutionally precise message into one that a layperson can immediately and correctly comprehend.

The problem, then, is twofold. On one hand, legal and administrative English is characterised by a resistance to simplification that is built into its own history and function; the very features that make it precise for professional purposes – nominalisation, archaic doublets, conditional and modal complexity, Latinate

vocabulary – are the features that make it opaque to outsiders. On the other hand, the pedagogy of English for law enforcement purposes has traditionally emphasised the acquisition of specialised terminology and formulaic expressions, but has paid comparatively little systematic attention to the reverse skill: the deliberate, controlled paraphrase of that same terminology for listeners who do not share the officer's professional code. This text focuses on the second, under-theorised skill: the ability to explain professional information rather than merely possess specialised knowledge.

The scholarly foundation for this problem was laid more than half a century ago by David Mellinkoff, whose seminal study identified the defining traits of legal language: common words used with uncommon meanings, expressions of deliberately flexible scope, and a pursuit of precision that frequently defeats its own purpose. D. Mellinkoff' central insight – that legal precision is often a matter of formulaic repetition rather than genuine clarity – remains the starting point for any discussion of why legal and quasi-legal English resists plain rendering.

P. M. Tiersma examined how specialised meanings, formulaic expressions, and complex syntax can hinder understanding, highlighting the need to reconcile clarity with legal accuracy [5]. Bhatia's genre-based approach helps frame professional explanation as mediation between established discourse conventions and the communicative needs of non-specialists [2].

From a pedagogical perspective, T. Hutchinson and A. Waters emphasised that ESP instruction should address learners' professional needs and communicative tasks [4]. Research on English for law enforcement similarly highlights the importance of practical communication, intercultural competence, and explaining terminology across different legal systems [1].

Communication Accommodation Theory provides a further basis for adapting language to the interlocutor, while plain English guidance offers practical techniques, including familiar vocabulary, shorter sentences, and active voice [3]. Together, these perspectives support teaching future officers to explain specialised information clearly and accurately.

Taken together, this literature converges on a single conclusion: the difficulty of explaining professional information in simple English is neither incidental nor merely a matter of vocabulary size. It is a structural feature of specialised discourse, it has been measured and described in general legal and administrative contexts, and it has been documented as an unresolved gap specifically within law enforcement language training. What remains comparatively underdeveloped is a systematic methodology for teaching the productive skill of explanation itself, as distinct from comprehension or terminological memorisation.

The ability to explain professional information in simple English can be decomposed into three interdependent competencies, each of which can be isolated, taught, and assessed: definitional competence, or the capacity to explain a term; transformational competence, or the capacity to rephrase a proposition; and adaptive competence, or the capacity to calibrate the entire message to a given listener.

Definitional competence begins with the recognition that a legal or procedural term typically carries two layers of meaning: a technical, system-internal meaning defined by statute or procedure, and a folk or everyday meaning that a layperson is likely to project onto the same word. Terms such as *caution, reasonable suspicion, detain*, or *charge* are treacherous precisely because they are also ordinary words in general English, so that a listener may confidently believe they have understood a term while in fact substituting its everyday sense for its operative legal one – a phenomenon Tiersma documented empirically in the context of jury comprehension [5]. Training in definitional competence therefore involves the deliberate construction of what might be called operational paraphrase: a short, jargon-free gloss that states the practical consequence of a term for the listener rather than its formal legal definition. Instead of stating that an individual has the right to remain silent because anything they say may be used in evidence, an officer trained in this skill learns to state, in a first pass, that the person does not have to answer questions and that whatever they choose to say will be written down and can be used later in court – a formulation that preserves legal accuracy while substituting familiar verbs and concrete imagery for abstract nominal phrases such as *evidence* used as an uninflected legal category.

Transformational competence addresses the syntactic and stylistic level of legalese identified by Bhatia and Tiersma: nominalisation, passive voice, and embedded conditional clauses [2; 5]. A sentence such as '*Failure to comply with the instructions issued by an authorised officer may result in apprehension*' can be transformed, without loss of legal content, into an active, agent-first structure: *If you do not follow the officer's instructions, the officer may arrest you*. The pedagogical exercise here is one of controlled rewriting: trainees are given authentic procedural sentences drawn from real regulations or cautions and are systematically guided, following the principles set out by M. Cutts, to identify the grammatical subject and verb of the underlying action, to convert nominalisations back into verbs, and to break long conditional constructions into short, sequential statements [3]. This exercise trains a transferable habit rather than a fixed set of memorised phrases, which is essential given that officers encounter novel formulations in the course of unpredictable field situations.

Adaptive competence, finally, concerns the officer's real-time assessment of the listener and the corresponding selection of register, pace, and supporting strategy. In an operational law enforcement setting, adaptive competence therefore also includes the ability to recognise signs of non-comprehension, to slow down or re-sequence an explanation rather than simply repeating it verbatim, and to distinguish between situations that call for full legal precision, such as the administration of a formal caution, and situations that permit greater simplification, such as giving directions or explaining an administrative procedure.

A methodologically sound course of English for law enforcement purposes should integrate these three competencies through task-based, scenario-driven practice rather than through vocabulary lists alone, in line with the needs-analysis

principle articulated by Hutchinson and Waters and echoed in the more recent curricular studies cited above [4]. Practical classroom formats that have proved effective include paired role-play in which one trainee must explain a genuine procedural text to a partner playing an uninformed member of the public, followed by peer and instructor feedback focused specifically on terminological accuracy and clarity of paraphrase; graded rewriting tasks in which authentic legal or administrative sentences are progressively simplified while their legal content is checked against the original by a second trainee; and recorded simulations of common law enforcement encounters, such as roadside stops, witness interviews, or the explanation of arrest rights, which are then analysed for instances of unexplained jargon, syntactic overload, or missed opportunities for accommodation.

The capacity to explain professional information in simple English is not an optional refinement of a law enforcement officer's linguistic repertoire; it is a core operational competence with direct consequences for legal fairness, public cooperation, and institutional trust. The pedagogy of English for law enforcement purposes should be reorganised around the three competencies outlined here – definitional, transformational, and adaptive – taught through authentic, scenario-based practice and assessed not by the recall of terminology but by the demonstrated ability to render that terminology transparent to a listener who does not share the officer's professional code. Only by treating explanation as a discrete, trainable skill, rather than an incidental by-product of vocabulary knowledge, can we close the gap between professional precision and public comprehension that this conference has gathered to address.

1. Anđelić-Nikolendžić V. Teaching English for law enforcement officers. *Nauka, bezbednost, policija*. 2010. No. 15(3). P. 109–115.

2. Bhatia V. K. Analysing Genre: Language Use in Professional Settings. New York : Longman, 1993. 246 p.

3. Cutts M. Oxford Guide to Plain English. Oxford: Oxford University Press, 2020. 384 p.

4. Hutchinson T., Waters A. English for Specific Purposes: A Learning-Centred Approach. Cambridge : Cambridge University Press, 1987. 183 p.

5. Tiersma P. M. Communicating with Juries: How to Draft More Understandable Jury Instructions. Williamsburg, VA : National Center for State Courts, 2009.

Ольга СТОРОЖУК
старший викладач кафедри професійної комунікації навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

ПЕРЕКЛАД АКТІВ ACQUIS ЄС УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ: ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Здобуття Україною статусу кандидата на членство в Європейському Союзі поставило перед державою завдання системної гармонізації національного законодавства з acquis ЄС – сукупністю договорів, регламентів, директив та судової практики, що визначають правовий порядок Європейського Союзу [1, с. 233]. Виконання цього завдання передбачає переклад значного масиву англомовних (і не лише) правових текстів українською мовою. Як засвідчують сучасні дослідження, цей процес виявляється не суто технічною операцією заміни лексичних одиниць, а концептуальною проблемою, що безпосередньо впливає на мову самого національного законодавства [1, с. 235]. Переклад acquis не просто передає юридичний зміст, а й вводить у мову українського права нові поняття та терміни, які подекуди конкурують із усталеною вітчизняною термінологією, витісняючи або трансформуючи її [1, с. 236–237]. У результаті виникає системна проблема неузгодженості перекладу, яка ускладнює як правотворчу, так і правозастосовну діяльність [2, с. 624]. Актуальність дослідження зумовлена також тим, що якість гармонізації термінології безпосередньо позначається на ефективності імплементації європейських правових норм в Україні, зокрема в діяльності органів, що забезпечують правопорядок в умовах євроінтеграційних процесів.

Специфіка мови права ЄС зумовлена особливостями її творення. Тексти acquis створюються в результаті багатомовних переговорів у багатокультурному дискурсивному середовищі, де відсутня лінгвістично нейтральна позиція. Через це сама юридична англійська мова ЄС становить окремий різновид – так званий євролект, тобто «європеїзований» варіант національної мови, пристосований до потреб ЄС як наднаціональної організації [1, с. 235–236; 5, с. 59–81]. До ключових ознаки євролекту належать наднаціональна лексика – терміни на позначення явищ, які існують лише на рівні самого ЄС і не мають аналога в жодній національній правовій системі (наприклад acquis, subsidiarity). Крім того, євролекту властиві кальки та неологізми, а також специфічний синтаксис і семантика, що відхиляються від конвенцій стандартної мови [1, с. 236].

Одна з визначальних відмінностей юридичної англійської мови ЄС від української полягає в різному ступені номінативності: англійська зберігає

прямі, лаконічні конструкції («payment instrument», «host Member State»), тоді як українська мова тяжіє до розширених, деталізованих номінацій, що описують дію чи процес, – наприклад, «account information service» перекладається не одним словом, а розгорнутою конструкцією «послуга надання інформації про рахунки» [1, с. 236]. Це розширення збагачує текст деталями, але водночас ускладнює його структуру та подовжує юридичні формулювання порівняно з англомовним оригіналом.

Другою визначальною рисою є висока синтаксична складність текстів acquis, що виявляється в активному використанні гіпотаксису – підрядного зв'язку між частинами складного речення для вираження умови, мети, причини чи наслідку [1, с. 237]. Показовим є приклад конструкції «in order to + infinitive», яка в українському перекладі часто трансформується в номіналізовану прийменникову форму («для + іменник»), що не завжди узгоджується з природними нормами української юридичної мови [1, с. 237]. Поряд із гіпотаксисом активно функціонує паратаксис – сурядний зв'язок для перелічування або зіставлення рівноправних частин речення. Показовою є перекладацька адаптація сполучника «however». У Директиві 2011/61/ЄС він здебільшого стоїть усередині речення, тоді як в українському перекладі його відповідник «проте» послідовно переноситься на початок – це свідома синтаксична адаптація до норм українського юридичного дискурсу [1, с. 237–238].

Одна з найгостріших проблем – відсутність уніфікованого перекладу базових понять євроінтеграційного дискурсу. Термін «approximation» перекладають то як «апроксимація», то як «наближення», то як «гармонізація». Єдиного підходу немає й на рівні офіційних документів [2, с. 624]. Це створює правову невизначеність: різні автори вкладають у ці слова різний обсяг значення, а читач не завжди розуміє, чи йдеться про той самий процес [2, с. 624–625].

Подібна закономірність простежується і на рівні конкретних термінів фінансового та адміністративного права. Директива про ринки фінансових інструментів (MiFID) використовує поняття «investment firm». В українському перекладі закріпилася калька «інвестиційна фірма», хоча традиційно вживався термін «інвестиційна компанія» [1, с. 236]. Подібна ситуація й з терміном «payment institution»: раніше в законодавстві фігурувала «платіжна організація», а нова редакція закону про платіжні послуги вже перейняла переклад ЄС – «платіжна установа» [1, с. 237]. В обох випадках переклад acquis не просто додає новий термін, а поступово витісняє усталений національний варіант.

Ці кейси добре узгоджуються із загальною типологією труднощів перекладу юридичних термінів. Дослідники виокремлюють кілька основних причин: безеквівалентність (термін однієї правової системи не має точного аналога в іншій), полісемія (той самий термін набуває різних значень залежно від контексту) та розбіжність самих правових систем, яку обслуговують мови

[3, с. 12]. Саме тому пошук перекладацького відповідника рідко буває механічним підбором слова – він вимагає розуміння того, як конкретне поняття функціонує в обох правопорядках [3, с. 13].

Описані вище розбіжності – не поодинокі випадки, а прояв ширшої проблеми. В українській юридичній термінології досі зберігається дублетність і варіативність позначень одних і тих самих понять [4, с. 12]. Ситуацію ускладнює й те, що цей процес відбувається паралельно з дерусифікацією правничої лексики – очищенням від русизмів і кальок, які глибоко вкорінилися за радянський період [4, с. 12–13]. Тобто українська юридична мова одночасно узгоджується зі стандартами ЄС і звільняється від спадщини іншої мовної традиції, а це подвійне навантаження лише посилює потребу в чіткіших орієнтирах.

Вирішення цієї проблеми не може залежати від індивідуального вибору кожного перекладача чи законотворця. Тому необхідний стратегічний, системний підхід до мовної та правової гармонізації – зокрема створення єдиної термінологічної бази даних за участі експертів-юрислінгвістів, перекладачів і законодавців, з регулярним оновленням і переглядом термінів [1, с. 239]. Саме такий інструмент здатний забезпечити послідовність вживання термінів у різних нормативних актах і зменшити ризик хаотичного накопичення дублетів.

Отже, гармонізація юридичної термінології з acquis ЄС – це системна проблема, яка виходить за межі суто перекладацького завдання. Вона зачіпає синтаксис, семантику й навіть саму структуру українського правового дискурсу, а тому потребує міждисциплінарного підходу – спільної роботи мовознавців, юристів і перекладачів, а не зусиль лише однієї зі сторін. Створення єдиних термінологічних баз і глосаріїв є практичним кроком до розв'язання цієї проблеми, однак його ефективність залежатиме від системності застосування, а не поодиноких ініціатив.

Ці висновки мають безпосереднє значення для підготовки фахівців, які працюють з англомовними юридичними текстами у своїй професійній діяльності, зокрема майбутніх правоохоронців. Знання англійської мови професійного спрямування сьогодні передбачає не лише практичні комунікативні навички, а й розуміння специфіки юридичного перекладу та термінологічних розбіжностей, що виникають у процесі євроінтеграції. Це підкреслює актуальність відповідної складової в системі мовної підготовки здобувачів вищої освіти в закладах системи МВС.

Практичний вимір цієї проблеми виходить за межі суто перекладознавчих досліджень і безпосередньо стосується підготовки майбутніх правоохоронців. Оскільки професійна діяльність працівників поліції дедалі частіше передбачає роботу з міжнародними та англомовними джерелами права. Курс англійської мови професійного спрямування має включати не лише комунікативний, а й термінознавчий компонент. Це дозволить готувати фахівців, здатних критично оцінювати якість юридичного

перекладу, а не лише механічно послуговуватися готовими термінологічними відповідниками.

1. Кабанова С. В. Переклад актів права ЄС українською мовою та його вплив на мову національного законодавства. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 91. Т. 1. С. 233–240. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4863/91-1-31.

2. Расторгуєва Н. О. Поняття «апроксимація» в євроінтеграційній термінології. *Вісник Кримінологічної асоціації України.* 2025. Т. 34. № 1. С. 624–634. DOI: https://doi.org/10.32631/vca.2025.1.49.

3. Солодка А. К. Особливості функціонування юридичної термінології в українській та англійській мовах. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 1. С. 11–14. DOI: https://doi.org/10.36695/2219-5521.1.2023.01.

4. Мовчан О. В. Юридична термінологія української мови. *Європейський правничий часопис*. 2025. Вип. 9. С. 11–16. DOI: https://doi.org/10.36919/3041-1149(Print).9.2025.11-16.

5. Бель Л. Переклад офіційних документів ЄС: основи теорії та практики : посіб. з перекладу актів права ЄС українською мовою. Частина А: Право, мова й термінологія ЄС / за ред. M. Bajčić, C. D. Robertson, L. Slavova. Київ : Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2024. С. 59–81. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/ChapterA_Manual-on-EU-Translation-into-Ukrainian.pdf (дата звернення: 14.09.2026).

Тетяна ТОМАЩУК
старший викладач кафедри
українознавства та
міжкультурної комунікації
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності

ПРОФЕСІЙНА АНГЛОМОВНА КОМУНІКАЦІЯ РЯТУВАЛЬНИКІВ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

У контексті повномасштабної війни в Україні виникає потреба у залученні експертів з іноземних країн до професійної підготовки працівників ДСНС. Надзвичайні ситуації в умовах воєнного стану дедалі частіше потребують залучення міжнародних ресурсів для забезпечення оперативності, точності та безпеки спільних рятувальних операцій У таких умовах ефективність залежить не лише від професійної підготовки рятувальників, а й від комунікативної. Для цього необхідні знання з англійської мови, зокрема знання термінології професійного спрямування.

Сьогодні англійська мова – це засіб професійної взаємодії між представниками різних держав. Варто зазначити, що одним з найважливіших компонентів такої комунікації є професійна термінологія. Працівники служби ДСНС повинні знати англомовну термінологію, що пов’язана з:

– пожежогасінням (*fire – вогонь; extinguisher – вогнегасник; firefighter – пожежник, рятувальник; fire hose – пожежний рукав; fire hydrant – пожежний гідрант; fire engine – пожежна машина; fire alarm – пожежна сигналізація; smoke – дим; flame – полум'я; burning – горіння; firefighting equipment – пожежне обладнання; protective clothing – захисний одяг; breathing apparatus – дихальний апарат; water supply – водопостачання; evacuation – евакуація; rescue – рятування);*

– медичною допомогою (*first aid – перша допомога; medical assistance – медична допомога; casualty – постраждалий; injured person – травмована особа; patient – пацієнт; ambulance – автомобіль швидкої допомоги; paramedic – парамедик; doctor – лікар; injury – травма, ушкодження; bleeding – кровотеча; burn – опік; unconscious – непритомний; breathing – дихання; pulse – пульс; cardiopulmonary resuscitation (CPR) – серцево-легенева реанімація; medical evacuation (medevac) – медична евакуація);*

– небезпечними матеріалами *(hazardous materials (hazmat) – небезпечні матеріали; hazard – небезпека; toxic substance – токсична речовина; chemical substance – хімічна речовина; flammable material – легкозаймистий матеріал; explosive material – вибухонебезпечний матеріал; poisonous substance – отруйна речовина; gas leak – витік газу; chemical spill – розлив хімічної речовини; radiation – радіація; decontamination – знезараження, деконтамінація; danger zone – небезпечна зона; protective equipment – захисне спорядження; respirator – респіратор; chemical suit – хімічний захисний костюм; warning sign – попереджувальний знак)*

– пошуковими операціями та комадуванням (*search and rescue – пошуково-рятувальні роботи; rescue team – рятувальна команда; trapped person – людина, що опинилась у пастці; commander — командир; order — наказ, розпорядження; instruction — інструкція, вказівка).*

Взаємодія між працівниками служби ДСНС та іноземними партнерами потребує постійного вдосконалення рівня іноземної мови, зокрема вміння конструктивно підтримувати діалог та забезпечувати ефективне управління у надзвичайних ситуаціях. Наявність професійної термінології сприяє однозначному розумінню професійних вказівок та необхідністю ухвалення швидких рішень. Тому важливим є забезпечення високого рівня викладання англійської мови працівникам служби ДСНС. Варто зазначити, що професійна англомовна термінологія, зокрема у сфері ДСНС має специфічний характер, оскільки від точності використання професійної лексики може залежати безпека рятувальників та ефективність рятувально-пошукових операцій. На відміну від загальної англійської мови, професійна комунікація у сфері цивільного захисту передбачає знання спеціалізованої термінології, сталих мовних конструкцій, команд або наказів та алгоритмів передачі інформації в умовах обмеженого часу. Працівники служби ДСНС мають не лише розуміти професійну термінологію, а й чітко передавати інформацію про характер

надзвичайної ситуації, ризики, необхідні ресурси, порядок виконання завдань та результати проведених робіт.

Під час викладання професійної іноземної мови для працівників служби ДСНС важливо максимально звертати увагу на практичні аспекти, зокрема моделювання реальних ситуацій оперативно-пошукових операцій, відпрацювання команд, а також проведення навчань із залученням англомовних фахівців. Такий підхід дає змогу одночасно розвивати мовні, комунікативні та професійні компетентності рятувальників. Однак навіть за наявності добре налагоджених механізмів під час комунікації можуть виникати проблеми через порушення інформаційних потоків. Важливим завданням закладів вищої освіти є забезпечення якісного викладання професійної англійської мови майбутнім працівникам ДСНС з урахуванням специфіки їхньої службової діяльності. Формування іншомовної комунікативної компетентності є важливою складовою професійної підготовки рятувальників, оскільки забезпечує їхню готовність до ефективної взаємодії з іноземними колегами в умовах міжнародного співробітництва.

Отже, професійна англомовна термінологія в умовах надзвичайних ситуацій є важливою складовою ефективної міжнародної взаємодії, що вимагає високої точності, оперативності та адекватності передачі інформації. Підвищення рівня знання англійської мови сучасного фахівця ДСНС є необхідною умовою та сприятиме забезпеченню оперативності, точності й безпеки комунікації під час спільних рятувальних операцій, обміну досвідом та професійної взаємодії з іноземними партнерами. Удосконалення мовної підготовки працівників служби ДСНС є досить актуальним, що доцільно розглядати як один із перспективних напрямів розвитку професійної компетентності в умовах інтеграції України до європейського та міжнародного безпекового простору. З огляду на вищезазначене, особливу увагу варто приділити підвищенню рівня іноземної мови для працівників ДСНС, вдосконаленню їхніх мовних навичок та інтеграції сучасних технологій для забезпечення ефективного управління в умовах надзвичайних ситуацій.

---

1. Вербицька Т., Конівіцька Т. Комунікація в надзвичайних ситуаціях як один із аспектів кризової комунікації. Вісник науки та освіти. Серія : Філологія. Серія : Педагогіка. Серія : Соціологія. Серія : Культура і мистецтво. Серія : Історія та археологія. 2025. № 8 (38). С. 269–279.

2. Міжнародна співпраця для українських рятувальників та інших агенцій, залучених до цивільного захисту. *Державна служба України з надзвичайних ситуацій*. URL: https://lg.dsns.gov.ua/ostanni-novini/miznarodna-spivpracia-dlia-ukrayinskix-riatuvalnikiv-ta-insix-agencii-zalucenix-do-civilnogo-zaxistu

3. Міжнародна діяльність. *Державна служба України з надзвичайних ситуацій*. URL: https://mrcodesa.dsns.gov.ua/miznarodna-diialnist

4. Науково-методичні видання. *Державна служба України з надзвичайних ситуацій*. URL: https://indcz.dsns.gov.ua/naukovo-metodicni-vidannia

5. Salamin N. Digitalization of English language training for fire and rescue service professionals: innovative approaches and international standards. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2026. No. 2. S. 203–209. DOI: https://doi.org/10.30525/2592-8813-2026-2-23.

Оксана ФЕДИШИН
старший викладач кафедри мовної підготовки Львівського державного університету внутрішніх справ

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Цифровізація освітнього процесу є одним із визначальних напрямів сучасного розвитку вищої освіти. Інформаційно-комунікаційні технології поступово перестають бути лише додатковим засобом подання навчального матеріалу і перетворюються на складову освітнього середовища, у якому здобувач освіти може отримувати доступ до мовних ресурсів, взаємодіяти з цифровими співрозмовниками, виконувати інтерактивні завдання та отримувати оперативний зворотний зв’язок. Для іншомовної освіти це має особливе значення, оскільки формування комунікативної компетентності потребує систематичної практики читання, аудіювання, говоріння й письма.

Актуальність використання цифрових інструментів у мовній підготовці зумовлена необхідністю поєднання традиційних педагогічних методів із новими форматами навчання. Сучасне цифрове середовище дає змогу розширити межі аудиторного заняття та створити умови для індивідуальної роботи здобувача освіти. Особливого значення набувають інструменти на основі штучного інтелекту, які можуть генерувати навчальні матеріали, підтримувати діалог, адаптувати завдання та надавати зворотний зв’язок. Водночас ЮНЕСКО наголошує, що цифрові та генеративні технології мають упроваджуватися з урахуванням людської автономії, безпеки, захисту даних та педагогічної доцільності [1, с. 56].

Метою статті є визначення дидактичних можливостей цифрових інструментів у формуванні іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти, а також окреслення методичних умов їх ефективного та відповідального використання у процесі навчання французької мови.

Цифрове середовище як чинник модернізації іншомовної освіти

Іншомовна комунікативна компетентність передбачає не лише знання лексики та граматики, а й здатність використовувати мовні засоби відповідно до мети, ситуації та учасників спілкування. У сучасному підході до мовної освіти важливими є також уміння взаємодіяти онлайн, здійснювати медіацію, використовувати цифрові ресурси та враховувати культурний контекст

комунікації [2, с. 101]. Тому цифрове середовище може розглядатися не як самоціль, а як простір для практичного застосування мови.

Цифрові платформи дають змогу урізноманітнити навчальну діяльність. Інтерактивні вправи можуть використовуватися для автоматизації лексико-граматичних навичок, мультимедійні матеріали – для розвитку аудіювання та міжкультурної компетентності, онлайн-документи – для спільного письма, а відеоконференції – для синхронної комунікації. Поєднання різних форматів сприяє активнішій участі здобувачів освіти та створює можливості для диференціації навчання.

Для навчання французької мови цифрові ресурси особливо корисні під час роботи з автентичними матеріалами. Новини, відеофрагменти, подкасти, інтерв'ю, інтерактивні карти та цифрові словники дають можливість ознайомлювати здобувачів із сучасним французьким мовленням і культурним контекстом. Важливо, щоб викладач не просто пропонував цифровий ресурс, а визначав конкретну навчальну мету його використання та формулював завдання до і після роботи з матеріалом.

Штучний інтелект як складова цифрового навчання

Серед сучасних цифрових інструментів особливе місце посідають системи генеративного штучного інтелекту. Їх можна використовувати для створення діалогів, тематичних текстів, лексичних вправ, граматичних завдань і сценаріїв рольових ігор. Для викладання французької мови це відкриває можливість оперативно створювати матеріали, орієнтовані на певний рівень знання мови та на конкретні професійні потреби.

Важливою перевагою цифрового співрозмовника є можливість додаткової практики усного мовлення. Дослідження 2024 року показало, що взаємодія студентів із розмовними GenAI-чатботами може позитивно впливати на готовність до комунікації, суб'єктивне відчуття комунікативної компетентності та знижувати мовленнєву тривожність, хоча це не означає автоматичного покращення всіх показників усного мовлення [3, с. 34]. Отже, ШІ доцільно використовувати передусім як додатковий простір для тренування.

Систематичні огляди 2025 року також засвідчують, що цифрові чатботи можуть підтримувати різні мовні навички – говоріння, письмо, читання, аудіювання, граматику та лексику – завдяки персоналізації та швидкому зворотному зв'язку [4, с. 87]. Водночас дослідники наголошують на необхідності педагогічного контролю, оскільки автоматично створений матеріал може містити неточності або не враховувати повною мірою контекст комунікації.

Для майбутніх фахівців правоохоронної сфери цифрові інструменти можуть застосовуватися для моделювання професійних ситуацій французькою мовою: спілкування з іноземним громадянином, офіційного звернення, телефонної розмови, отримання інформації, участі в міжнародному заході або підготовки короткого професійного повідомлення. Такі завдання

дозволяють поєднувати мовну підготовку з професійно орієнтованою комунікацією.

Методичні можливості цифрових інструментів

Одним із продуктивних напрямів є диференціація завдань. Той самий навчальний матеріал може бути запропонований у декількох варіантах складності. Здобувачі з нижчим рівнем мовної підготовки можуть отримати словник-підказку та зразок висловлювання, тоді як сильніші студенти – завдання на аргументацію, дискусію або самостійне продукування тексту.

Другий напрям – розвиток навичок самоконтролю. Після виконання письмового завдання здобувач може за допомогою цифрового інструмента отримати перелік потенційних помилок, а потім самостійно визначити, які виправлення є обґрунтованими. Такий формат формує не залежність від автоматичної відповіді, а здатність аналізувати власне мовлення.

Третій напрям – рольове моделювання. Викладач може створити комунікативний сценарій, у якому цифровий інструмент виконує роль співрозмовника. Наприклад, французькою мовою моделюється ситуація звернення іноземного громадянина до правоохоронного працівника. Здобувач має поставити необхідні запитання, уточнити інформацію, продемонструвати ввічливість і дотриматися відповідного рівня офіційності.

Четвертий напрям – розвиток міжкультурної компетентності. Цифрові інструменти можна використовувати для аналізу відмінностей у мовленнєвому етикеті, формах звертання, способах висловлення прохання, згоди чи незгоди. Після отримання цифрової відповіді важливо організувати її критичне обговорення та зіставлення з надійними лінгвістичними й культурологічними джерелами.

Проблеми та умови відповідального використання

Використання цифрових технологій не позбавлене ризиків. Однією з проблем є надмірна залежність здобувача від готових відповідей. Якщо цифровий інструмент повністю виконує завдання, зменшується обсяг самостійної мовленнєвої діяльності. Тому педагогічно виправданим є такий формат, за якого цифровий ресурс допомагає створити, перевірити або вдосконалити результат, але не замінює процес його осмислення.

Необхідно враховувати й проблему достовірності. Генеративні системи можуть створювати переконливі, але неточні твердження, тому результати їх роботи мають перевірятися. Це особливо важливо під час роботи з професійною та юридичною термінологією.

Окремої уваги потребує академічна доброчесність і захист даних. Здобувачі мають розуміти, коли використання цифрового інструмента є допустимою допомогою, а коли фактично означає передачу власної роботи іншій системі. ЮНЕСКО рекомендує людиноцентричний підхід, що передбачає захист приватності, розвиток цифрової грамотності та педагогічне й етичне оцінювання технологій [5, с. 56].

Отже, головною умовою ефективності цифрових інструментів є методично обґрунтоване їх поєднання з традиційними формами навчання. Викладач залишається організатором освітнього процесу, визначає навчальні цілі, добирає матеріал, контролює якість та забезпечує реальну комунікативну взаємодію.

Висновки. Цифрові інструменти створюють нові можливості для формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти. Їх застосування дозволяє розширити мовну практику, індивідуалізувати завдання, використовувати автентичні матеріали, моделювати професійні ситуації та забезпечувати оперативний зворотний зв’язок. У навчанні французької мови особливо перспективними є цифрові засоби для розвитку говоріння, письма, лексико-граматичних навичок і міжкультурної компетентності.

Водночас цифровізація не повинна зводитися до механічного перенесення традиційних вправ в онлайн-середовище. Ефективність технологій визначається їх відповідністю конкретній дидактичній меті та активністю здобувача освіти. Перспективним є подальше розроблення професійно орієнтованих цифрових завдань для навчання французької мови, зокрема для майбутніх правоохоронців, із дотриманням принципів академічної доброчесності, критичного мислення, безпеки та педагогічної доцільності, [6, с. 89].

1. Miao F., Holmes W. Guidance for Generative AI in Education and Research. Paris : UNESCO, 2023. 48 s.

2. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2020. 280 s.

3. Wang C., Zou B., Du Y., Wang Z. The impact of different conversational generative AI chatbots on EFL learners: An analysis of willingness to communicate, foreign language speaking anxiety, and self-perceived communicative competence. System. 2024. Vol. 127. Article 103533. DOI: 10.1016/j.system.2024.103533.

4. AI-driven chatbots in second language education: A systematic review of their efficacy and pedagogical implications. Ampersand. 2025. Vol. 14. Article 100224.

5. Li B., Tan Y. L., Wang C., Lowell V. Two years of innovation: A systematic review of empirical generative AI research in language learning and teaching. Computers and Education: Artificial Intelligence. 2025. Vol. 9. Article 100445. DOI: 10.1016/j.caeai.2025.100445.

6. López-Molines L. A Systematic Review of Generative Artificial Intelligence-Based Tools to Improve Oral Skills in English as a Foreign Language. The EUROCALL Review. 2025. Vol. 32, No. 2. S. 183–195. DOI: 10.4995/eurocall.2025.23941.

Любов ХИЛЬКО
старший викладач кафедри
адміністративно-правових дисциплін
ННІ підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
імені Е. О. Дідоренка
Донецького державного університету
внутрішніх справ

ФЕМІНІТИВИ У ПРАВНИЧІЙ МОВІ: МІЖ ГЕНДЕРНОЮ ВИДИМІСТЮ ТА ТЕРМІНОЛОГІЧНОЮ ВИЗНАЧЕНІСТЮ

Трансформація сучасної української правничої мови відбувається під впливом не лише власне юридичних, а й суспільних, культурних та мовних чинників. Одним із найбільш дискусійних проявів таких змін стало активне поширення фемінітивів – назв осіб жіночої статі за професією, посадою, процесуальним статусом або видом діяльності. Якщо в загальновживаній українській мові такі номінації поступово стають звичними, то їх проникнення до юридичного дискурсу актуалізує питання, що виходять далеко за межі словотвору: наскільки їх використання узгоджується з вимогами правової визначеності, термінологічної єдності та юридичної техніки?

Актуальність цієї проблеми зумовлена тим, що правнича мова за своєю природою тяжіє до стабільності та стандартизації. Юридичний термін не лише називає певне явище, а й фіксує нормативно визначений правовий статус, обсяг повноважень або процесуальне становище особи. Саме тому мовні зміни у сфері права мають оцінюватися не виключно через призму відповідності нормам сучасної української літературної мови, а й з урахуванням їх здатності забезпечувати точність, однозначність і передбачуваність правового регулювання.

Українська мова має достатні словотвірні можливості для утворення жіночих відповідників до назв професій та видів діяльності. Український правопис 2019 року прямо визначає можливість творення іменників жіночого роду від назв осіб чоловічої статі за допомогою суфіксів **-к-**, **-иц-(я)**, **-ин-(я)**, **-ес-** та інших [1, с. 39]. Проте правопис установлює лише загальні правила словотворення і не визначає вичерпного переліку жіночих назв професій, посад чи процесуальних статусів. Отже, мовна можливість утворити певний фемінітив ще не означає автоматичного набуття ним статусу усталеного юридичного терміна.

Показовою є ситуація з професійними назвами робіт. Після внесення змін до Національного класифікатора професій професійні назви за загальним правилом продовжують подаватися у формі чоловічого роду, однак у разі потреби вони можуть адаптуватися для позначення жіночої статі працівника у

кадровій документації [2]. Такий підхід фактично засвідчує співіснування двох моделей: нормативно уніфікованої назви професії та персоніфікованої мовної форми, що використовується стосовно конкретної особи. Для юридичної термінології це розмежування має принципове значення.

Ще виразніше проблема проявляється у сфері судочинства. Нормативно-правові акти традиційно використовують маскулінні форми як родові назви учасників правовідносин: «позивач», «відповідач», «свідок», «прокурор», «адвокат», «захисник». Водночас фактична мова правозастосування поступово відходить від виключно маскулінної моделі. Проведений у межах попереднього дослідження контент-аналіз Єдиного державного реєстру судових рішень засвідчив значне поширення таких форм, як «позивачка», «відповідачка», «заявниця», «захисниця», «адвокатка», «прокурорка», «водійка» [3, с. 1326]. Зафіксована частотність уживання окремих процесуальних фемінітивів вимірюється сотнями тисяч і навіть мільйонами випадків, що дає підстави говорити вже не про поодинокі мовні експерименти, а про стійку тенденцію правозастосовної практики.

Цей факт дозволяє поставити важливе для юридичної термінології питання: чи може тривале й систематичне використання певної мовної форми у правозастосовній практиці бути підставою для набуття нею статусу повноцінної юридичної номінації, навіть якщо відповідна форма прямо не закріплена у законодавстві?

Видається, що відповідь має бути диференційованою. Такі фемінітиви, як «позивачка», «відповідачка», «заявниця», практично не створюють ризику зміни правового змісту базового поняття. Вони чітко співвідносяться з нормативними термінами «позивач», «відповідач», «заявник» і лише конкретизують стать відповідного учасника правовідносин. Їх широке використання у судових рішеннях свідчить про поступову втрату стилістичної маркованості та набуття ознак функціонально нейтральної правничої лексики.

Водночас не всі потенційні фемінітиви мають однаковий ступінь мовної та юридичної усталеності. Форми на кшталт «суддиня», «прокурорка», «адвокатка», «експертка» можуть по-різному сприйматися носіями мови та фаховою спільнотою. Окремі номінації вже активно функціонують у професійному мовленні, інші все ще мають відчутну стилістичну маркованість. Саме тому механічний принцип «до кожного маскулінітива має бути утворено фемінітив» не може бути універсальним правилом для юридичної мови.

Додатковим чинником є те, що юридична термінологія становить систему взаємопов’язаних понять. Наприклад, процесуальний статус особи визначається законом через певний термін і пов’язаний із конкретним комплексом прав та обов’язків. Якщо в нормативному акті вжито термін «захисник», а в конкретному процесуальному документі – «захисниця», така заміна загалом не впливає на зміст статусу особи. Проте у випадках, коли

новоутворена форма може спричинити сумнів щодо тотожності юридичних понять, перевага повинна надаватися нормативно закріпленому терміну.

Отже, у правничій мові необхідно розрізняти щонайменше два рівні функціонування фемінітивів. Перший – нормативно-термінологічний, тобто мова законів та інших нормативно-правових актів, де особливо важливими є універсальність, стабільність і однаковість позначення правових статусів. Другий – персоніфіковано-комунікативний, до якого належать судові рішення, процесуальні документи щодо конкретної особи, кадрові документи, професійна комунікація тощо. На цьому рівні використання фемінітивів може бути значно ширшим, оскільки вони виконують не тільки номінативну, а й ідентифікаційну функцію.

Такий підхід частково реалізований у документах, спрямованих на впровадження гендерно чутливої мови. Положення про використання ґендерно чутливої мови в Державній судовій адміністрації України та її територіальних управліннях орієнтує на застосування симетричних форм звертання, фемінітивів і конструкцій, що уникають гендерних стереотипів [4]. Методичні рекомендації Міністерства оборони України також ґрунтуються на принципах інклюзивності, рівності та видимості [5]. Отже, на підзаконному рівні вже формується практика нормативного заохочення гендерно чутливої мови, хоча універсального стандарту для всієї правничої сфери поки що не вироблено.

Проблема використання фемінітивів у праві не може вирішуватися виключно шляхом перенесення зарубіжних моделей. Міжнародна практика демонструє принципово різні підходи. У німецькомовному правовому просторі, де граматична категорія роду має виразне мовне значення, використовуються паралельні маскулінні й фемінінні форми або спеціальні інклюзивні конструкції. Натомість англійська правнича мова тяжіє до гендерно нейтральних понять – lawyer, judge, police officer, spokesperson тощо [6; 7]. Відмінність цих підходів свідчить, що універсальної моделі гендерно чутливої юридичної мови не існує: вона має формуватися з урахуванням структури конкретної мови та національної правової традиції.

Для української правничої мови перспективним видається не безумовне поширення всіх можливих фемінітивів, а вироблення критеріїв їх юридико-термінологічної прийнятності.

По-перше, таким критерієм має бути мовна нормативність. Форма повинна відповідати словотвірним моделям української мови та нормам Українського правопису.

По-друге, необхідною є семантична прозорість: фемінітив має однозначно співвідноситися з відповідним нормативним поняттям і не створювати нового або відмінного правового значення.

По-третє, слід дотримуватися термінологічної єдності. У межах одного документа або однієї групи однорідних документів не повинні хаотично чергуватися різні варіанти позначення одного статусу.

По-четверте, принципове значення має функціональна доцільність. Використання фемінітива є виправданим тоді, коли воно забезпечує точніше позначення конкретної особи, підвищує зрозумілість документа та не створює ризику неоднозначного тлумачення.

По-п’яте, необхідно враховувати характер юридичного тексту. Вимоги до термінології нормативно-правового акта та, наприклад, судового рішення щодо конкретної особи не можуть бути повністю тотожними. Те, що є доцільним у персоніфікованому процесуальному документі, не обов’язково має автоматично переноситися до законодавчої дефініції.

Саме баланс цих критеріїв дозволяє уникнути двох крайнощів: з одного боку – штучного блокування природного розвитку української правничої мови, з іншого – стихійної термінологічної варіантності, здатної негативно впливати на точність юридичних текстів.

Отже, сучасна практика свідчить про поступовий перехід фемінітивів із загальномовної сфери до професійного юридичного дискурсу. Особливо виразно це виявляється в судовій практиці, яка демонструє значно більшу мовну динамічність порівняно з нормативно-правовими актами. Водночас сам факт поширеності певної форми ще не повинен бути єдиною підставою для її нормативної кодифікації.

Перспектива розвитку гендерно чутливої правничої термінології вбачається у поступовому виробленні уніфікованих правил, заснованих на поєднанні мовної нормативності й вимог юридичної техніки. Доцільним є формування словника або рекомендаційного переліку усталених фемінітивних юридичних номінацій із розмежуванням сфер їх застосування, розроблення методичних рекомендацій для судових, правоохоронних та інших органів публічної влади, а також подальший моніторинг реального функціонування таких одиниць у правозастосовній практиці.

Отже, питання фемінітивів у правничій мові треба розглядати не як протиставлення «традиційної» та «гендерно чутливої» термінології. Йдеться про пошук моделі, за якої мовна видимість жінки поєднуватиметься з фундаментальними вимогами права – визначеністю, однозначністю, стабільністю та передбачуваністю юридичного тексту. Саме такий підхід здатний забезпечити природне оновлення української правничої терміносистеми без втрати її функціональної точності.

---

1. Український правопис: довідкове видання. Київ : Вид-во «Наукова думка» НАН України», 2019. 391 с.

2. Вітвіцький С. С., Мердова О. М., Петришин Л. П. Юридичне документознавство : навч. посіб. / за заг. ред. С. С. Вітвіцького. 2-ге вид. допов. та перероб. Кропивницький : ДонДУВС, 2022. 240 с.

3. Мердова О. М., Умрихіна І. О., Хилько Л. Фемінітиви в юридичному дискурсі: проблеми імплементації та перспективи нормалізації. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2026. № 2. С. 1321–1333. URL: https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-2(44)-1321-1332

4. Про затвердження Положення про використання ґендерно чутливої мови в Державній судовій адміністрації України та в територіальних управліннях Державної судової адміністрації України : наказ Державної судової адміністрації України від 30 жовтня 2020 року № 488. URL: https://ko.court.gov.ua/tu10/50/11/ (дата звернення: 25.08.2026).

5. Про затвердження Методичних рекомендацій з використання ґендерно чутливої мови в системі Міністерства оборони України : наказ Міністерства оборони України від 13 квітня 2024 року № 236. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0236322-24#Text (дата звернення: 25.08.2026).

6. Nöstlinger N. Debate over gender-neutral language divides Germany. *Politico*. URL: https://www.politico.eu/article/debate-over-gender-inclusive-neutral-language-divides-germany/ (дата звернення: 25.08.2026).

7. Guidelines for gender-inclusive language in English. *United Nations*. URL: https://www.un.org/en/gender-inclusive-language/guidelines.shtml (дата звернення: 25.08.2026).

Наталія ЯМНИЧ
старший викладач кафедри філології та військового перекладу факультету державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України

АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ОСВІТІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У сучасних умовах глобальних трансформацій підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів у немовних закладах вищої освіти (ЗВО) набуває стратегічного значення. Це питання виходить за межі суто лінгвістичної підготовки, оскільки безпосередньо стосується збереження та розвитку науково-технічного потенціалу держави, забезпечення її безпеки та конкурентоспроможності на світовому ринку інтелектуальної праці. Реконструкція системи освіти є необхідною відповіддю на виклики епохи, де соціальні, економічні та технологічні умови змінюються динамічно, вимагаючи від науковця здатності до постійної адаптації.

Діджиталізація та інтернаціоналізація наукового простору спричинили зміну парадигми викладання: від накопичення знань до формування здатності ефективно функціонувати в англомовному середовищі. Сьогодні програмні результати навчання здобувачів вищої освіти обов’язково включають високий рівень комунікативної компетентності в міжнародній академічній і професійній спільноті. Мовна підготовка інтегрується в науково-дослідну діяльність, стаючи інструментом для опрацювання автентичних джерел,

публікації результатів у виданнях, індексованих у Scopus та Web of Science, а також представлення національних наукових шкіл на міжнародній арені.

Якісний стрибок у питанні мовної підготовки зумовлений ухваленням Закону України «Про застосування англійської мови в Україні» № 9432 від 04.06.2024 р. [1]. Цей нормативний акт офіційно закріплює статус англійської як мови міжнародного спілкування в Україні, що є ключовим кроком на шляху євроінтеграції.

Основними наслідками імплементації закону для освітнього середовища є: встановлення обов'язкових вимог щодо знання англійської мови на рівні B2-C1 для випускників ЗВО та науково-педагогічних працівників; створення правових основ для широкого використання англійської мови в науковій та освітній діяльності, що зближує вітчизняні заклади з європейськими стандартами викладання; активізація залучення фахівців-практиків, зокрема іноземних експертів, до викладацького процесу, що стимулює обмін знаннями між українською академічною спільнотою та міжнародним бізнес-середовищем; запровадження нових критеріїв атестації кадрів, що базуються на здатності вести професійну діяльність англійською мовою.

Модернізація атестаційного процесу є логічним продовженням реформ. Згідно зі змінами до Порядку підготовки здобувачів третього рівня освіти, впроваджується єдиний державний залік з іноземної мови для аспірантів третього курсу. Це стимулює молодих науковців до системного вивчення мови протягом усього періоду навчання, а не лише перед захистом дисертації. Важливим документом у цьому контексті є також Закон України № 3791-IX від 6 червня 2024 року, що спрямований на підтримку наукової роботи та оновлює вимоги до посад науково-педагогічних працівників [2].

Міжнародна співпраця через програми «Horizon Europe» та «Erasmus+» відкриває такі переваги для ЗВО:

1. Залучення грантової підтримки: участь у спільних науково-дослідних проєктах дозволяє отримувати фінансування для різноманітних розробок.
2. Академічна мобільність: стажування викладачів та студентів у провідних європейських університетах сприяє засвоєнню сучасних методик викладання та наукового пошуку.
3. Інтеграція у світовий інтелектуальний простір: спільні публікації з іноземними колегами підвищують індекс цитованості українських науковців та авторитет вітчизняних університетів.
4. Технологічний обмін: прямий доступ до новітніх світових розробок, що стає можливим завдяки знанню фахової англійської мови.

Специфіка немовних ЗВО часто полягає в обмеженій кількості аудиторних годин на мовну підготовку. Усунення цього розриву можливе через розвиток неформальної освіти, яка є самостійно мотивованою діяльністю, що ґрунтується на виборі особистістю форм навчання для професійного вдосконалення. Підтримка з боку університету неформальної освіти може

мати різні форми. Зокрема, згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 8 лютого 2022 року «Про затвердження Порядку визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти», «Заклади освіти (наукові установи) впроваджують процедури забезпечення якості визнання результатів неформального та інформального навчання як складові системи внутрішнього забезпечення якості освіти» [3]. Значну роль у неформальній освіті відіграють міжнародні цифрові платформи, такі як:

– Coursera, EdX, Udemy**:** пропонують курси як «English for Science, Technology, Engineering and Mathematics» (University of Pennsylvania), так і вузькопрофільні дисципліни.

– Ukraine Global Faculty (UGF): Надає доступ до лекцій світового рівня, таких як «Balkanization and Borders in Cyberspace» або «How to Write a Great Research Paper and Get it Published» [4].

– Проєкт DILLUGIS: Спільна ініціатива з East Bavarian University of Applied Sciences Amberg-Weiden (Німеччина), де англійська є основною мовою навчання в межах цифрових лабораторій та лекцій для українських та іноземних студентів.

Невід'ємною частиною сучасної освіти стає штучний інтелект (ШІ), який є потужним інструментом для персоналізації навчання. Використання таких ресурсів, як Grammarly, QuillBot, DeepL, ChatGPT, Babbel, Pimsleur та ELSA Speak, дозволяє значно інтенсифікувати процес засвоєння мови. Функціональні можливості ШІ включають контекстне вивчення термінів (аналіз використання фахових понять в автентичних наукових статтях), персоналізацію (адаптацію вправ на основі типових граматичних помилок здобувача, наприклад, неправильного вживання пасивного стану в описах експериментів), розвиток вимови за допомогою систем розпізнавання голосу для відпрацювання наукового стилю мовлення та підготовки до презентацій. Однак з позиції досвідченого педагога необхідно критично оцінювати вплив ШІ. Спираючись на метафору «печери» Платона, можна стверджувати, що надмірне покладання на ШІ створює ризик сприйняття лише «тіней» знань — поверхневої інформації без глибокого розуміння суті. Це призводить до формування «тіньового знання» або псевдокомпетентності. Використання ШІ в науці без критичного контролю викладача може призвести до термінологічних помилок, які мають критичне значення у вузьких галузях. ШІ має бути асистентом, що підтримує самостійну роботу, а не замінником інтелектуальних зусиль дослідника.

Підготовка наукових кадрів в умовах глобалізації вимагає інтегрованого підходу. Англійська мова є не просто факультативною навичкою, а стратегічним пріоритетом для зміцнення позицій української науки та успішного післявоєнного відновлення. Для досягнення високої якості освіти необхідно забезпечити баланс між традиційними методами, що розвивають фундаментальні знання, та критичним мисленням, цифровими інструментами

(ШІ), що забезпечують персоналізацію та ефективність та неформальною освітою та міжнародними проєктами. Комплексна англомовна підготовка дозволить сформувати нову інтелектуальну еліту, здатну не лише засвоювати світовий досвід, а й гідно представляти українські наукові здобутки в глобальному академічному просторі.

1. Про застосування англійської мови в Україні : Закон України від 04 черв. 2024 р. № 3760-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20 (дата звернення: 12.09.2026).

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки наукової роботи в закладах вищої освіти : Закон України від 06 черв. 2024 р. № 3791-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3791-IX (дата звернення: 12.09.2026).

3. Про затвердження Порядку визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти : наказ М-ва освіти і науки України від 08 лют. 2022 р. № 130. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-22 (дата звернення: 12.09.2026).

4. Ukraine Global Faculty (UGF) Academy : вебсайт. URL: https://ugf.academy/ (дата звернення: 12.09.2026).

5. Багрій Г. А. Інноваційні підходи до навчання іноземної мови з використання штучного інтелекту. *Технології доброчесного використання штучного інтелекту у сфері освіти та науки* : матеріали всеукр. науково-пед. підвищення кваліфікації. 2023. С. 20–21.

Надія САЛАМІН
викладач кафедри українознавства
та міжкультурної комунікації
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності

АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СУЧАСНОМУ КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується інтенсивними процесами глобалізації, цифрової трансформації та міжнародної інтеграції. Ці процеси безпосередньо впливають на характер професійної діяльності фахівців різних галузей і, відповідно, на вимоги до їхньої мовної підготовки. Якщо раніше знання англійської мови переважно розглядалося як додаткова професійна перевага, то сьогодні воно дедалі частіше стає необхідною умовою ефективної професійної діяльності.

Розширення міжнародних контактів, активізація академічної мобільності, розвиток міжнародного бізнесу, поширення дистанційної роботи та професійних онлайн-платформ зумовлюють постійну появу нових ситуацій, у яких фахівець має використовувати англійську мову. При цьому йдеться не лише про традиційне читання професійної літератури чи листування з іноземними партнерами. Англійська активно функціонує під час

відеоконференцій, професійних презентацій, онлайн-навчання, міжнародних проєктів, наукових дискусій, консультацій, переговорів, створення цифрового контенту та професійного нетворкінгу. Така взаємодія потребує спільного комунікативного коду, роль якого в багатьох випадках виконує англійська мова.

Отже, англійська мова перестає бути лише предметом вивчення і перетворюється на практичний інструмент виконання професійних завдань.

Водночас розширення сфер застосування англійської мови спостерігається не тільки в традиційно інтернаціоналізованих галузях, таких як інформаційні технології, туризм, міжнародний бізнес чи наука. Англійська дедалі активніше використовується у сфері освіти, державного управління, соціальних комунікацій, культури, медицини, інженерії, логістики, фінансів та інших професійних сферах.

Важливим чинником цього процесу є розвиток цифрових технологій. Цифрове професійне середовище значно розширило можливості міжнародної комунікації. Якщо раніше професійна взаємодія з іноземними колегами могла вимагати особистої зустрічі або тривалого листування, то сьогодні комунікація може відбуватися в режимі реального часу незалежно від географічного розташування учасників.

Відеоконференції, електронна пошта, професійні соціальні мережі, месенджери, онлайн-платформи та системи спільної роботи створюють нові комунікативні ситуації, в яких англійська мова використовується щодня. Зокрема, фахівець може брати участь у міжнародній онлайн-нараді, презентувати результати дослідження англійською мовою, обговорювати робочі завдання в міжнародній команді або проходити професійне навчання на іноземній освітній платформі.

Цифровізація також сприяє появі нових жанрів професійної комунікації. До традиційних ділових листів, звітів, презентацій і доповідей додаються короткі професійні повідомлення, онлайн-коментарі, дописи на професійних платформах, відеопрезентації, вебінари та цифрові професійні профілі. Відповідно, сучасний фахівець повинен уміти адаптувати мовлення до різних каналів комунікації та враховувати їхні специфічні вимоги.

Окремої уваги потребує академічна та наукова сфера. Англійська мова відіграє значну роль у міжнародному науковому обміні, оскільки значний обсяг сучасних наукових публікацій, професійних ресурсів, конференційних матеріалів та міжнародних дослідницьких проєктів представлений саме англійською мовою. Знання англійської дає фахівцеві можливість отримувати інформацію без посередництва перекладу, стежити за новими дослідженнями, брати участь у міжнародних конференціях і презентувати результати власної роботи міжнародній аудиторії.

У цьому контексті особливого значення набуває академічне письмо. Фахівець повинен уміти не лише читати англомовні тексти, а й створювати власні професійні та наукові тексти: тези, статті, анотації, резюме, проєктні

заявки, звіти та презентації. Відтак професійна іншомовна компетентність охоплює цілий комплекс умінь, пов'язаних із продукуванням і сприйняттям професійного мовлення.

Ще однією важливою сферою застосування англійської мови є професійна освіта та безперервний розвиток фахівців. Сучасний працівник має постійно оновлювати свої знання, оскільки технології, професійні стандарти та методи роботи швидко змінюються. Значна частина сучасних онлайн-курсів, професійних тренінгів, вебінарів, відеолекцій та навчальних матеріалів доступна англійською мовою. Таким чином, знання англійської розширює доступ фахівця до професійної інформації та створює додаткові можливості для професійного розвитку.

Варто зазначити, що розширення сфер використання англійської мови змінює і саме розуміння професійної мовної компетентності. Традиційний підхід до вивчення іноземної мови часто зосереджувався на засвоєнні граматичних правил і загальновживаної лексики. Проте для сучасного фахівця цього недостатньо. Він має вміти використовувати мову для виконання конкретних професійних завдань.

Наприклад, працівникові недостатньо знати граматичні правила англійської мови, якщо він не вміє написати професійний електронний лист, провести презентацію, пояснити проблему іноземному партнеру, взяти участь у дискусії або аргументовано представити власну позицію. Отже, навчання англійської мови має бути максимально наближеним до реальних професійних комунікативних ситуацій.

Особливу роль у цьому процесі відіграє професійна лексика. Кожна галузь має власну термінологічну систему, сталі словосполучення, типові мовні конструкції та жанрові особливості. Водночас сучасна професійна комунікація потребує не механічного запам’ятовування термінів, а вміння правильно використовувати їх у конкретному контексті.

Наприклад, фахівець може знати значення певного терміна, але не вміти використати його в усному виступі, професійному листі або під час переговорів. Саме тому професійно орієнтоване навчання англійської мови має поєднувати засвоєння термінології з розвитком практичних комунікативних навичок.

Ще одним аспектом розширення сфер застосування англійської мови є міжкультурна комунікація. Професійна взаємодія з представниками інших культур передбачає не лише знання мови, а й розуміння особливостей комунікативної поведінки. Стиль ділового спілкування, правила ведення переговорів, способи вираження незгоди, прохання, критики чи пропозиції можуть відрізнятися залежно від культурного середовища.

Тому ефективна професійна комунікація англійською мовою передбачає здатність адаптувати власне мовлення до ситуації та співрозмовника. Міжкультурна компетентність допомагає уникати комунікативних непорозумінь і сприяє формуванню конструктивних професійних відносин.

У сучасних умовах особливої актуальності набуває використання англійської мови як засобу комунікації між людьми, для яких вона не є рідною. У міжнародних професійних командах англійською можуть спілкуватися представники різних країн, культур і мовних середовищ. У такій ситуації головною метою стає не демонстрація бездоганної мовної правильності, а досягнення взаєморозуміння та ефективне виконання професійного завдання.

Ефективним у цьому контексті є професійно орієнтований підхід, за якого мовний матеріал добирається відповідно до майбутньої професійної діяльності здобувачів освіти. Навчальні завдання можуть моделювати реальні професійні ситуації: проведення наради, телефонна або онлайн-розмова, написання електронного листа, підготовка презентації, аналіз професійного документа, участь у дискусії, співбесіда, переговори або робота над міжнародним проєктом.

Такий підхід дозволяє поєднати мовну підготовку з формуванням професійних умінь і сприяє підвищенню мотивації до вивчення англійської мови. Здобувач бачить безпосередній зв’язок між мовними знаннями та майбутньою професійною діяльністю, що робить процес навчання більш практично орієнтованим.

Отже, сучасні тенденції розвитку професійної комунікації свідчать про постійне розширення сфер застосування англійської мови. Глобалізація, цифровізація, міжнародна професійна співпраця, академічна мобільність і розвиток онлайн-освіти створюють нові комунікативні ситуації, у яких англійська мова функціонує як важливий інструмент професійної діяльності. Сучасна професійна комунікативна компетентність має передбачати не лише знання граматики та загальновживаної лексики, а й здатність ефективно використовувати англійську мову для вирішення конкретних професійних завдань.

Перспективним напрямом подальших досліджень є визначення ефективних моделей професійно орієнтованого навчання англійської мови з урахуванням специфіки різних галузей професійної діяльності. Особливого значення набуває розроблення навчальних матеріалів і завдань, які моделюють реальні ситуації професійної комунікації та сприяють формуванню готовності майбутніх фахівців до роботи в міжнародному професійному середовищі.

1. Бедевельська М. В., Фельцан І. М., Білак М. Підготовка здобувачів освіти до професійно-орієнтованої іншомовної комунікації: аспекти усного і писемного мовлення. *Теорія і методика професійної освіти*. 2025. Т. 1. № 84. С. 71–75. URL : https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/84.1.14.

2. Литньова Т. Модель іншомовної підготовки майбутніх фахівців у контексті формування міжкультурної комунікативної компетентності. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2026. № 2(44). 1736–1746. URL : https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-2(44)-1736-1746

3. Baker W. Understanding English as a Lingua Franca –By B. Seidlhofer. *International Journal of Applied Linguistics*. 2012. Vol. 22. No. 1. S. 124–128. URL: https://doi.org/10.1111/j.1473-4192.2011.00305.x.

4. Herrando Rodrigo M. I. English for Academic Purposes: An Advanced Resource Book by Ken Hyland (New York : Routledge, 2006). *Miscelánea: A Journal of English and American Studies*. 2007. Vol. 35. S. 101–107. URL: https://doi.org/10.26754/ojs_misc/mj.20079702.

5. Ridge E. Crystal, David. English as a Global Language. Second edition. *Cambridge* University Press. *Per Linguam*. 2011. Vol. 20. No. 1. URL : https://doi.org/10.5785/20-1-80.

Юлія ПЛЕЩИНСЬКА
асистент кафедри філології та бізнес-комунікації ЗВО «Університет Короля Данила»

ПЕРЕКЛАД ВІЙСЬКОВОГО СЛЕНГУ ТА ТЕРМІНОЛОГІЇ У ФІЛЬМІ «ВРЯТУВАТИ РЯДОВОГО РАЯНА»

Актуальність теми дослідження зумовлена зростаючою роллю військового перекладу в умовах глобалізації, міжнародного співробітництва та воєнних конфліктів. Переклад англомовних текстів на військову тематику є важливим аспектом міжкультурної комунікації, оскільки сприяє розумінню військової доктрини, тактики, стратегії, а також забезпечує ефективну взаємодію між військовими підрозділами різних країн [2, с. 9]. Особливої складності набуває художній переклад військового дискурсу, в якому поєднуються офіційна термінологія, сленг, бойові команди та емоційно забарвлене мовлення солдатів [4, с. 372].

Мета дослідження – проаналізувати специфіку перекладу англомовної військової термінології та емоційного мовлення солдатів на матеріалі фільму «Врятувати рядового Раяна» (Saving Private Ryan, реж. С. Спілберг, 1998), визначити основні труднощі та стратегії їх подолання. Об’єктом дослідження є англомовний військовий дискурс у художньому фільмі, предметом – лексичні, термінологічні, стилістичні та прагматичні особливості його українського перекладу.

Військова термінологія є системою термінів, що відображає особливості військових операцій, тактику, техніку, озброєння та стратегію. Вона характеризується високою специфічністю, стандартизацією (зокрема, в межах НАТО) та динамічністю [5, с. 30]. До основних груп належать технічні терміни (main battle tank, unmanned aerial vehicle), стратегічні (asymmetric warfare, deep strike), організаційні (platoon, company, battalion, Rangers) та психологічні (morale, combat stress). Важливою проблемою є полісемія термінів: engagement може означати як бойове зіткнення, так і дипломатичну взаємодію; operation – конкретну дію або стратегічне планування [2, с. 12]. Нові реалії породжують неологізми (cyber warfare, hybrid warfare, loitering munition, drone swarm), які часто не мають усталених відповідників в українській мові [6, с. 31].

У фільмі «Врятувати рядового Раяна» військовий дискурс включає назви підрозділів (Platoon – взвод, Company – рота, Battalion – батальйон, Rangers – рейнджери), бойові команди та сленг. Команди характеризуються лаконічністю: «Move out!» → «Вперед!», «Hold your position!» → «Утримувати позицію!», «Cover me!» → «Прикрий мене!», «Take cover!» → «Укриття!», «Suppressing fire!» → «Придушити вогонь!», «Fall back!» → «Відступати!». Адаптація вимагає максимальної чіткості та зрозумілості, оскільки будь-яка двозначність у бойовому контексті є неприпустимою [1, с. 70].

Військовий сленг становить особливу складність. Приклади адаптації: «Jerry» → «Фріц», «Dog tags» → «солдатські жетони», «GI» → «солдат», «Hit the dirt!» → «Лягай у багнюку!», «He's a sitting duck!» → «Він як мішень на відкритій місцевості!», «We're Oscar Mike!» → «Вирушаємо!» (від On the Move), «Bandit at two o'clock!» → «Ворог на другій годині!». Буквальний переклад таких виразів часто є незрозумілим або неприродним, тому застосовується описовий переклад або підбір функціонального еквівалента [7, с. 45].

Емоційне мовлення солдатів у бойових умовах насичене ненормативною лексикою, вигуками та метафорами. Приклади: «Son of a bitch!» → «От чорт!», «Holy shit!» → «От халепа!» / «Прокляття!», «Goddamn it!» → «Чорт забирай!». Метафоричні евфемізми («He bought the farm» → «Він загинув», «We're in deep shit!» → «Ми у великій халепі!», «collateral damage» → «побічні втрати») потребують контекстуального аналізу [7, с. 58]. Цензура та локалізаційні вимоги часто призводять до пом'якшення лайки, що знижує експресивність і автентичність діалогів, особливо в телеверсіях фільму [4, с. 382].

Основні стратегії перекладу військової термінології включають: 1) використання стандартизованих відповідників (зокрема, за глосаріями НАТО STANAG, AAP-6); 2) калькування (airstrike – повітряний удар); 3) описовий переклад за відсутності еквівалента; 4) адаптацію сленгу та ідіом з урахуванням культурного контексту; 5) збереження лаконічності бойових команд [3, с. 87]. Важливим є врахування відмінностей у військовій ієрархії та структурі підрозділів армій США та України / пострадянських армій [6, с. 32].

Проблеми перекладу у контексті сучасної дискурсології підкреслюють, що переклад – це не лише заміна лексичних одиниць, а акт інтерпретації з урахуванням соціокультурних, ідеологічних та прагматичних чинників [2, с. 14]. Військовий дискурс часто містить ідеологічне забарвлення (collateral damage, surgical strike, shock and awe), яке перекладач має передати адекватно, уникаючи спотворення наративу [4, с. 385].

Висновки. Переклад військової термінології та емоційного мовлення в художньому дискурсі є складним багатоаспектним процесом, що вимагає поєднання мовної компетенції, знань військової справи, історичного контексту та навичок культурної адаптації. Аналіз фільму «Врятувати рядового Раяна» засвідчив, що найбільші труднощі пов'язані з передачею

сленгу, ненормативної лексики, метафор та забезпеченням балансу між автентичністю і цензурними вимогами. Ефективними стратегіями є орієнтація на міжнародні стандарти термінології, консультації з військовими експертами, використання спеціалізованих глосаріїв та гнучка адаптація стилістики. Якісний переклад військових художніх текстів сприяє не лише міжкультурній комунікації, а й формуванню адекватного сприйняття історичних подій і військової культури.

1. Балабін В. В. Жанрово-стильова специфіка військового перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія : Філологія. 2018. Т. 2. № 34. С. 67–73.

2. Балабін В. В. Теоретико-концептуальні основи військового перекладу. *Філологічні трактати.* 2018. Т. 10. № 1. С. 7–18.

3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Частина ІІ. Вінниця : Нова книга, 2001. 303 с.

4. Корольова Т., Соріч Р., Александрова О. Військовий дискурс та особливості його перекладу. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. 2021. № 33. С. 369–387.

5. Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff. DOD Dictionary of Military and Associated Terms. Washington DC : The Joint Staff, 2021. URL : https://irp.fas.org/doddir/dod/dictionary.pdf (дата звернення: 10.09.2026).

6. Struk I. V., Semyhinivska T. H., Sitko A. V. Formation and translation of military terminology. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.* 2022. Т. 33 (72). № 2. С. 29–33.

7. Thorne S. The Language of War. London : Routledge, 2006. 122 s.

Іванна ПЛИСЮК
в.о. асистентки кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

Розвиток правової системи України в умовах євроінтеграції та правового режиму воєнного стану вимагає детального дослідження, переосмислення фундаментальних інститутів Загальної частини кримінального права. Одним із таких ключових є інститут суб'єкта кримінального правопорушення. Поняття суб'єкта кримінального правопорушення є законодавчо визначеним у ч. 1 ст. 18 КК України [1] і від даного визначення залежить багато факторів, зокрема дотримання принципу верховенства права, законності та справедливості при притягненні особи до

кримінальної відповідальності. Тому необхідність гармонізації вітчизняного законодавства із міжнародним кримінальним правом зумовлюють гостру потребу в детальному аналізі суб'єкта кримінального правопорушення (злочину та проступку).

Проблеми суб'єкта кримінального правопорушення постійно перебувають в центрі уваги науковців. Вагомий внесок у дослідження даної проблематики зробили такі вчені-криміналісти як Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш, В. К. Грищук, Н. О. Гуторова, М. Й. Коржанський, П. С. Матишевський, М. І. Мельник, М. І. Хавронюк, С. С. Яценко та інші. Але, незважаючи на наявність ґрунтовних класичних праць, багато аспектів залишаються дискусійними. Зокрема, йдеться про обґрунтування інституту «заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», критеріїв визначення спеціального суб'єкта в умовах цифровізації суспільних відносин, а також визначення вікових меж кримінальної відповідальності.

Відповідно до ч. 1 ст. 18 Кримінального кодексу (далі – КК) України, суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність. Ця норма закріплює три класичні обов'язкові ознаки: 1) фізична природа суб'єкта (тільки людина); 2) осудність (здатність усвідомлювати свої дії та керувати ними); 3) досягнення встановленого законом віку.

Судова практика чітко дотримується позиції, що відсутність бодай однієї з цих ознак виключає склад кримінального правопорушення. Наприклад, Верховний Суд у своїх постановах неодноразово наголошував, що встановлення стану осудності на момент вчинення діяння є обов'язковим елементом предмету доказування. Якщо особа через хронічне психічне захворювання не могла усвідомлювати свої дії, до неї застосовуються виключно примусові заходи медичного характеру, оскільки вона не є суб'єктом правопорушення (ст. 19 КК України).

Окремої уваги заслуговує віковий ценз. Загальний вік кримінальної відповідальності в Україні становить 16 років, а за окремі тяжкі та особливо тяжкі злочини – 14 років (ч. 2 ст. 22 КК України). У сучасній доктрині наявні дискусії щодо доцільності зниження або, навпаки, підвищення цього віку, зважаючи на психофізіологічні особливості сучасних підлітків. Практика свідчить, що підлітки у віці 14–16 років часто стають інструментом у руках дорослих організаторів злочинних схем (наприклад, у сфері наркоторгівлі через Інтернет), де вони формально підпадають під відповідальність, але рівень їхньої психологічної зрілості не завжди дозволяє повною мірою усвідомити масштаб наслідків.

Важливим етапом розвитку кримінального права стало введення у 2013 році Розділу XIV-1 КК України, що передбачає заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Незважаючи на те, що вітчизняний законодавець не визнав юридичну особу повноцінним суб'єктом

кримінального правопорушення (дотримуючись класичного принципу *societas delinquere non potest* – юридична особа не може грішити), на практиці було створено квазі-кримінальну відповідальність корпорацій. Це рішення викликає колізії, адже заходи застосовуються за вчинення злочину уповноваженою фізичною особою від імені або в інтересах компанії [3, с. 45]. На нашу думку, така модель є компромісною, але незавершеною.

Суттєві складнощі виникають при кваліфікації діянь спеціального суб'єкта (ст. 18 ч. 2 КК) – особи, яка, крім загальних ознак, має додаткові особливості (наприклад, службова особа, військовослужбовець, медичний працівник). Судова практика свідчить про наявність помилок при розмежуванні загальних кримінальних правопорушень та правопорушень у сфері службової діяльності, особливо через динамічні зміни в антикорупційному законодавстві та визначенні статусу «службової особи».

На основі проведеного дослідження можна сформулювати такі висновки. По-перше, триелементна структура загального суб’єкта кримінального правопорушення (фізична особа, осудність, вік) в цілому виправдовує себе на практиці та є гарантом захисту прав людини від безпідставного засудження.

По-друге, є реальна потреба в нормативному вдосконаленні статусу юридичних осіб у кримінальному праві України. Доцільно відмовитися від конструкції «заходів» і перейти до визнання юридичних осіб суб’єктами кримінальних проступків чи окремих злочинів (екологічних, економічних), як це реалізовано в багатьох державах Європейського Союзу. Це дозволить ліквідувати доктринальний дуалізм.

По-третє, розвиток цифрових технологій ставить перед наукою питання про так званого «віртуального суб’єкта» або відповідальність за шкоду, завдану автономними системами штучного інтелекту (ШІ). Оскільки ШІ не володіє свідомістю та волею (осудністю), суб’єктом правопорушення у таких випадках завжди має визнаватися фізична особа – розробник, програміст або користувач, який діяв із кримінально протиправним умислом або допустив кримінально протиправну недбалість. Цей аспект потребує закріплення на рівні роз’яснень рішень Верховного Суду.

По-четверте, інститут спеціального суб’єкта потребує систематизації. Доцільно уніфікувати поняття «службової особи» у КК України, мінімізувавши кількість оціночних суджень, що знизить корупційні ризики під час кваліфікації діянь правоохоронними органами.

---

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2314-III. *Верховна Рада України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення 01.09.2026 р.).

2. Постанова Колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12 квітня 2022 року у справі № 456/1182/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : court.gov.ua.

3. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Київ : Юрисконсульт, 2011. 480 с.

4. Узагальнення судової практики розгляду кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності за 2023–2025 роки. *Офіційний сайт Верховного Суду*. URL: court.gov.ua

Євгеній ГЕТЬМАН
аспірант кафедри
адміністративного і кримінального
права Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

Науковий керівник:
Наталія ЮЗІКОВА
професор кафедри адміністративного і
кримінального права
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара,
доктор юридичних наук, професор

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА СЕМАНТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА»

Екологічна безпека є складним міждисциплінарним поняттям, що вивчається в межах гуманітарних, технічних та природничих наук. Дослідження дефініцій цього поняття є ключовим для забезпечення точності і обґрунтованості наукової розвідки.

З погляду екологів, екологічна безпека – це стан захищеності навколишнього середовища від порушення його екологічної рівноваги [1, с. 8]. Водночас цієї дефініції недостатньо для повноцінного розуміння сутності поняття «екологічна безпека» як юридичної і кримінологічної категорії.

Філософія науки під поняттям розуміє форму мислення, в якій відображаються предмети в їх спільних суттєвих ознаках. Суттєвими є ті ознаки, які виражають сутність предмета і без яких предмет не може існувати [2, с. 178].

Лексико-етимологічний аналіз поняття «екологічна безпека» дозволяє дійти таких висновків. Згідно з тлумачними словниками української мови, слово «екологічна» має значення: 1) стосовне до екології; 2) прикметник до «екологія»; 3) пов’язане з екологією; 4) яке відбиває стан довкілля, зумовлений ним; 5) яке відповідає нормам екології [3, с. 339; 5, с. 567–568]. Покладене в основу слово «екологія» (з грецької «λόγος» – «наука», «знання», «слово» та

«οἶκος» – «оселя», «середовище») є терміном, запропонованим у 1866 році німецьким вченим Е. Геккелем (E. Haeckel) для позначення науки, яка досліджує взаємозв'язки рослин, тварин, грибів, мікроорганізмів та вірусів між собою та навколишнім середовищем [1, с. 21; 6, с. 189, 327]. Слово «безпека» розуміється як стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує [3, с. 70; 4, с. 430]. Воно утворене з прийменника «bez» і основи іменника «реса» – «турбота, клопоти», пов'язаного з дієсловом «pekti» – «піклуватися» [7, с. 163].

Отже, за результатами проведеного лексико-етимологічного аналізу поняття «екологічна безпека» є станом відсутності загроз для середовища.

Незважаючи на вживання разом із словосполученням «environmental security» також словосполучення «ecological security», в західній науковій традиції та політичних документах саме перше набуло більшого поширення, хоч і наголошується на їхній сутнісній схожості та життєво важливому впливові на безпеку людини [8, с. 93].

Слово «environmental» значиться як стосовне до середовища, в якому живуть люди, тварини та рослини. Воно походить від слова «environment», що спочатку вживалося у розумінні сукупності умов, в яких перебуває людина або річ, а екологічного змісту набуло з 1956 року. В екологічній сфері застосовується для позначення «зовнішнього середовища, в якому живе рослина чи тварина, і яке, як правило, впливає на їхній розвиток та поведінку» та «повітря, води, мінералів, організмів та всіх інших зовнішніх чинників, що оточують певний організм і впливають на нього в будь-який момент часу». Слово «security» позначає: 1) захист особи, будівлі, організації чи країни від загроз, таких як злочинність або напади іноземних держав; 2) факт того, що навряд чи щось вийде з ладу або буде втрачено; 3) відчуття впевненості у своїй родині та стосунках. Першочергове значення – стан чи умова перебування у безпеці від загроз або шкоди, тобто в англомовному дискурсі під поняттям «environmental security» треба розуміти захист довкілля від загроз [9–11].

З огляду на зазначене можливо констатувати відносну лексико-етимологічну подібність дефініції поняття «екологічна безпека» в українській та англійській мовах.

У нормах міжнародного права дефінієнс поняття «екологічна безпека» відсутній. Нормативне визначення в національному праві закріплене у ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII, відповідно до якої під екологічною безпекою розуміється такий стан навколишнього природного середовища, за якого забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей [12]. Крім того, у п. 2.2. Додатка А «Екологічні терміни» ДСТУ 2156-93 «Безпечність промислових підприємств. Терміни та визначення», затвердженого і введеного в дію наказом Держстандарту України від 27.12.1993 № 208, вказано, що екологічна безпека – відсутність дій, станів та процесів, які прямо чи непрямо призводять

до суттєвих збитків для навколишнього середовища, населення та матеріальних об’єктів [13].

Науковцями висловлюється справедлива критика законодавчо закріпленого визначення поняття, що, на нашу думку, є характерним для переважної більшості законодавчих дефініцій через динаміку розвитку суспільних правовідносин та випереджальний поступ академічної думки у порівнянні із зарегульованою і політизованою нормотворчою процедурою [14, с. 241, 242; 15, с. 25–26; 16, с. 24; 17, с. 91].

Зрештою, спираючись на підхід до класифікації юридичних термінів, висвітлений О. А. Лисенко [18, с. 166–167], можна навести таку характеристику нормативного поняття «екологічна безпека»: 1) за значенням – спеціально-технічне; 2) за вживанням у різних сферах спілкування – міжгалузеве; 3) за внутрішньою структурою – двокомпонентне; 4) за позамовними зв’язками лексичних одиниць – багатореферентне; 5) за семантикою – багатозначне; 6) за характером смислових відношень між лексичними одиницями – гіпонім; 7) за походженням – гібридне.

1. Словник-довідник сучасних екологічних та природоохоронних термінів / уклад.: Г. Є. Гончаренко, С. В. Совгіра. Київ : Наук. світ, 2010. 67 с.

2. Пасічник Я. А. Теоретико-методологічні основи формування знань з логіки у студентів вищої школи в процесі вивчення теми «Поняття». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія».* Серія : Психологія і педагогіка. 2008. № 11. С. 175–186. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/381/1/11_08_10.pdf (дата звернення: 02.09.2026).

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. Т. Бусел; Голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

4. Словник української мови : у 20 т. / наук. керівник проєкту В. А. Широков. Київ : Наук. думка, 2013. Т. 4 : Д – Ж. 1010 с.

5. Словник української мови : у 20 т. / наук. керівник проєкту В. А. Широков. Київ : Наук. думка, 2010. Т. 1 : А – Б. 912 с.

6. Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ : Наук. думка, 2000. 680 с.

7. Етимологічний словник української мови в семи томах / ред.: І. К. Білодід, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко; голов. ред. О. Мельничук. Київ : Наук. думка, 1982. Т. 1 : А-Г. 632 с.

8. Kostova P., Sidova D. Ecological security and environmental security – similarities and differences. *International Scientific Journal «Security & Future»*. 2020. Vol. 4. No. 3. S. 91–94. URL: https://stumejournals.com/journals/confsec/2020/3/91.full.pdf (date of access: 02.09.2026).

9. English Dictionary, Translations & Thesaurus. *Cambridge Dictionary*. URL: https://dictionary.cambridge.org (date of access: 02.09.2026).

10. Online Etymology Dictionary. URL: https://www.etymonline.com (date of access: 02.09.2026).

11. Definitions, Thesaurus and Translations. *Collins Online Dictionary*. URL: https://www.collinsdictionary.com (date of access: 02.09.2026).

12. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text (дата звернення: 02.09.2026).

13. ДСТУ 2156-93 «Безпечність промислових підприємств. Терміни та визначення» : Держ. стандарт України від 27.12.1993 № 208.

14. Сабіров Р. Ф. Екологічна безпека як невід'ємна складова національної безпеки України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2010. № 1. С. 240–245.

15. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки : навч. та науково-практ. посіб. Київ : Знання-Прес, 2002. 332 с.

16. Веремієнко С. В. Поняття та ознаки екологічної безпеки. *Розвиток наукових досліджень 2013* : матеріали IX міжнар. науково-практ. конф., м. Полтава, 25–27 листоп. 2013 р. Полтава, 2013. URL: https://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/1914/Поняття%20та%20ознаки%20екологічної%20безпеки%20.pdf (дата звернення: 02.09.2026).

17. Гетьман Є. С. Наукова дефініція поняття екологічної безпеки: кримінологічний аспект. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука».* Серія : Юридичні науки. 2025. № 10. URL: https://doi.org/10.25313/2520-2308-2025-10-11482 (дата звернення: 02.09.2026).

18. Лисенко О. А. Юридична термінологія як система. *Мова української юриспруденції* : навч. посіб. Харків, 2020. С. 161–190. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/16957 (дата звернення: 02.09.2026).

Наукове видання

МОВА І ПРАВО

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції

(м. Дніпро, 07 жовтня 2026 року)

У двох частинах

Частина 1

Відповідальна за випуск
д.філол.н., професор І. В. Царьова

Редактор, оригінал-макет – *А. В. Самотуга,*

Редактори: *О. Ю. Чижевська, О. М. Врублевська, Н. В. Леонова, М. С. Касян*

Підп. до друку 27.10.2026. Формат 60×84/16. Друк – цифровий. Папір офісний.
Гарнітура – Times. Ум.-друк. арк. 18,83. Обл.-вид. арк. 20,25. Зам. № 08/26-зб

Надруковано у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26, sed@dduvs.edu.ua
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 8112 від 13.06.2024